

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ



**KENTLİLEŞME SÜRECİNE EKLEMLENME
VE
EDİRNE ROMANLARI**

BURAK MERT PARLIYAN
1178208113

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MAHMUT GÜLER

EDİRNE, 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

27 / 08 / 2020


Burak Mert PARLIYAN

Tezin Adı: Kentlileşme Sürecine Eklemlenme ve Edirne Romanları

Hazırlayan: Burak Mert PARLIYAN

ÖZET

Geçmişten günümüze yaşadıkları toplumların tüm şart ve davranışlarına maruz kalmalarına rağmen kendi kültür ve özelliklerini başarılı bir şekilde koruyan Romanların kentlileşme sürecine eklemlenmesini konu edinen bu çalışma, Edirne ili merkez mahallesinde bulunan Roman halkıyla yapılan görüşmeler çerçevesinde şekillenmiştir.

Tarih boyunca özgün kültürleriyle birlikte yaşadıkları toplumlar tarafından önyargı ile bakılan Roman toplumu, göç ettikleri topraklarda da asimilasyon, cezalar, baskı, ötekileştirme ve hatta öldürülmeye kadar giden bir geçmişe sahip olmuşlardır. Günümüzde ise bu durum kısmen devam etmektedir. Zamanla Roman toplumunun ihtiyaçlarının karşılanması sosyal politikalar ile desteklenir hale gelmiştir. Süreç giderek hız kazanmış ve Avrupa Birliği uyum kapsamında gerçekleştirilen reform sürecinde örgütlenme alanı genişlemiş, Roman toplumu da bu durumu iyi şekilde kullanmıştır. Roman kimliği etrafında şekillenen örgütlenmeler giderek hız kazanmıştır. Bu sürecin bir ürünü olmakla birlikte, kentsel dönüşümler ve dışlanmanın artması bu örgütlenmeye temel oluşturmuştur. Bu süreçte dernekleşme faaliyetlerinin, kurumlar ve birimler arası yapılan ortak çalışmaların ve sivil toplum olarak Roman vatandaşların örgütlenmelerinin büyük rolü bulunmaktadır. Örgütlenme sonuçsuz kalmamış, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, -2018 yılında yapılan değişiklik ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir- 2016-2021 yıllarını kapsayan bir strateji belgesi hazırlamıştır. “Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi (2016-2021) ile Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi I. Aşama Eylem Planı (2016-2018) ve II. Aşama Eylem Planından (2019-2021) meydana gelen plan Roman toplumu için birtakım amaç ve hedeflerde bulunmuştur. Bir yol haritası niteliğinde olan Stratejik Belge ve Eylem Planı; aktörler, kapsayıcılık ve işleyiş süreci açısından Roman toplumu için yapıcı bir başlangıç niteliğindedir.

Çalışmada geçmişte Roman kimliğinin zaman ve mekân çerçevesinde değişimi ele alınmıştır. Yaşadığımız toplumun asırlardır parçası olan Roman toplumunun kökenleri, nereden geldikleri, gelenekleri, dini inanışları, dünyada örgütlenmeleri ve bu örgütlenmelerin Türkiye'ye yansımaları, karşılaştıkları problemler, hak ihlalleri, bu problemlerin çözümleri, Roman toplumu için yapılan politikalar ve yapılması gereken politikalar, kente katkıları ve dışlanmışlığın yarattığı kentsel problemler, Edirne kenti bağlamında değerlendirilmiştir. Romanların içinde bulundukları kent ile ne derece bütünleştikleri, kentleşme sürecinde yer aldıkları konumdan bu süreçler kapsamında yapılan ve yapılması gerekenlerden bahsedilmektedir. Romanların özellikle etnik kimliklerinden kaynaklı kentsel bağlamda ötekileştirilmeleri kentin belirli bir bölgesine itilmelerine, bu durumdan kaynaklı ise topluma kapalı bir hal almalarına sebebiyet vermiştir. Bu durum ise kentleşme sürecine yansımış ve ortaya kentte kendilerine her anlamda yer edinmeye çalışan bir toplum yapısı çıkmıştır. Edirne'de Roman toplumu diğer şehirlerin aksine kent merkezinde kendilerine yer bulmuşlardır. Edirne'de kentin içinde olan fakat kentin içine almadığı Roman mahalleleri homojen bir yapıda olması nedeniyle çalışmanın temel mekanını oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı kentleşme sürecinin tam anlamıyla gerçekleşmesi ve kentin her anlamda daha iyi ileri boyutlara taşınması için kentsel ayrışmanın yarattığı problemlerin çözümünü bulmayı ortaya koymaktır. Kutuplaşma ve ayrışma süreçlerinin kent dinamikleri eşliğinde incelenmesiyle yaşanabilir bir kentsel mekanların yaratılması ve toplumun her kesiminin bu kentleşme sürecine dahil olması için Edirne ilinin bir rehber olması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentleşme, Roman Vatandaşlar, Dezavantajlı Grup, Mekânsal Ayrışma, Ötekileştirme, Sosyal Dışlanma, Sosyal İçerme

Title of the Thesis: Articulation to the Urbanization Process and Edirne Gypsies

Prepared By: Burak Mert PARLIYAN

ABSTRACT

Despite being exposed to all the conditions and behaviours of the societies they lived from past to present, this study, which is about the articulation of the Gypsy, who have successfully preserved their culture and characteristics, to the urbanization process, has been shaped within the framework of the interviews with the Gypsy people in the central district of Edirne.

Throughout history, the Gypsy community, which has been treated with prejudice by the society in which they live, and even by other minorities, has had a history of assimilation, punishment, oppression, otherization and even killing in the lands they migrate. Today, Gypsy society is faced with social policies to cover their needs and cultures. In the reform process carried out within the scope of the European Union harmonization, the area of organization has expanded and the Gypsy community has used this situation well. Organizations shaped around the Gypsy identity gained momentum. Although it is a product of this process, urban transformations and increasing exclusion have formed the basis for this organization. In this process, association activities, collaboration between institutions and units and the organization of Gypsy citizens as civil society have a great role. The activities were not without results. Republic of Turkey Ministry of Family and Social Policies Family with changes made in 2018, was changed to the Ministry of Labour and Social Services. A strategy document covering the years 2016-2021 has been prepared. Gypsy Citizens Social Inclusion National Strategy Document (2016-2021) and Gypsy Citizens Strategy Document First Stage Action Plan (2016-2018) and II. The Stage Action Plan has made a number of goals and objectives for the Gypsy community. Strategic Document and Action Plan, which is a road map; actors are a constructive start for the Gypsy community in terms of inclusiveness and functioning.

In the study, the change of Gypsy identity within the frame of time and place was discussed. The origins of the communities where we live for centuries, which is

part of the Gypsy community, where they come from, traditions, religious beliefs, organizations in the world and the organization of the reflections of Turkey, faced problems, human rights violations, the solution of these problems, policies and politics needs to be done for the Gypsy community, the city contribution and Urban problems caused by exclusion were evaluated within the context of the city of Edirne. The extent to which gypsies integrate with the city they are in, their position in the process of urbanization and what is done and needs to be done within the scope of these processes are mentioned. The fact that gypsies were marginalized due to their ethnic identity caused them to be pushed to a certain part of the city and become closed to society. This situation was reflected in the urbanization process, and a social structure emerging in the city trying to gain a place in each sense emerged.

Although the Gypsy community in Edirne finds a place in the city center, in many ways, it has been separated from the city with clear lines. Gypsy neighborhoods in Edirne, which are in the city but not included in the city, constitute the main location of the study since it is a homogeneous Gypsy neighborhood. In this context, the purpose of the study is to find the solution of the problems caused by urban segregation in order to realize the urbanization process completely and to carry the city to more advanced levels in every sense. The aim of Edirne is to be a guide for the creation of a livable urban space and the inclusion of all segments of society in this urbanization process by examining the polarization and separation processes in company with urban dynamics.

Keywords: City, Urbanization, Gypsy Citizens, Disadvantaged Group, Spatial Separation, Othering, Social Exclusion, Social Inclusion

ÖN SÖZ

Çingene/Roman toplumu tarih boyunca Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ve Batı-Doğu Trakya bölgesinde Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapısına entegre olarak iç içe yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Roman toplumu Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşamlarını idame ettirseler de genel olarak dezavantajlı bölgelerde yaşamakta ve yoksullukla mücadele etmektedirler. Kentin belirli bölgelerine itilen Roman toplumu kentlileşme sürecine eklemelenme açısından birtakım problemler ile karşılaşmaktadır. Kentin tüm kent bireylerine sunduğu hizmetlerden eksik veya hiç yararlanamayan Roman kesimi için sosyal politikalar düzenlemektedir. Son zamanlar da örgütlenme ve dernekleşme hususunda önemli derecede yol kateden Roman toplumunda ki bilinç gitgide artmıştır. Bu bağlamda devlet, hem Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında gerekli gördüğü için hem de geçmişten günümüze ezilen bu kesimi topluma kazandırmak için birtakım hareketlerde bulunmuştur. Çingene/Roman toplumu için eğitim olanaklarına erişim konusunda okullarda oluşan kapalı grup ve ayrımcılık ilişkisi için kaliteli hizmetlere erişim ve fırsat eşitliği gibi amaçlar belirlenmiş, İstihdamın artırılması için düzensiz ve düşük gelirin önüne geçilmesi amaçlanmış, sağlıklı yaşanabilir barınma imkanlarının artırılması ve sağlık hizmetlerinin daha etkin kullanılması için yollar geliştirilmiştir. Sosyal hizmet ve yardımlardan etkin bir biçimde faydalanması için amaçlar konulmuştur. Ancak ortaya konulan bu politikaların önyargı ve varsayım üzerine kurgulanmaması gerekir. Belli aralıklarla dönemsel ve bölgesel olacak şekilde verilerin toplanması gerekmekte ve bu kapsamda politikalar oluşturulmalıdır. Nitekim Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan Romanların farklı sorunlarının olduğu aşikardır. Bu bağlamda önce bölgesel düzeyde sorunlar çözülmeli ve odaklanılmalıdır. Kentlileşme sürecinde bu amaçların, örgütlenmelerin ve çalışmaların ne derecede ortaya konulduğu ayrı bir sorunu ortaya çıkaracaktır. Edirne Roman halkının bu çalışmalar neticesinde kentlileşme sürecine uyum sağlayıp sağlamadığı çalışmanın esasını oluşturmaktadır.

Tez çalışmamın şekillenmesinde, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım ve başından sonuna kadar yol gösterici tavrıyla bana destek olan, tez konusunun belirlenmesinden bitirilmesine her aşamada sabır ve ilgi gösteren, sadece akademik alanda değil hayatımın çoğu aşamasında değerli fikirlerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mahmut GÜLER'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmalarım boyunca yardımlarını, fikirlerini ve desteğini üzerimde daima hissettiren, bana 'Hayat' olan, hayatımın her karesini paylaşmak istediğim Öğr.Gör.Burçak SOYER'e sonsuz teşekkür ediyorum.

Son olarak çalışmamı tamamlarken aramızdan ayrılan, fikirleriyle, desteğiyle ve gülüşüyle hep aklımda kalacak olan çok sevdiğim dayım Mehmet Necat ORAN' ı rahmetle anıyor ve üzerimde ki emeğini ömrümün sonuna dek unutmayacağım Anneannem Necla ORAN'a ve desteğini esirgemeyen, maddi ve manevi şekilde hep yanımda olan ve hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan canım annem Türkan ORAN'a ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
SUMMARY	iv
ÖN SÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: KENTLEŞME ve KENTLİLEŞME OLGUSU SÜRECİNDE MEKÂNSAL AYRIŞMA	4
1.1. Kent ve Kentleşme	4
1.2. Geçmişten Günümüze Kentler	11
1.2.1. Antik Kentler.....	12
1.2.2. Orta Çağ Kentleri	13
1.2.3. Sanayi Kentleri.....	14
1.2.4. Metropolitan Kentler	16
1.3. Kentlileşme.....	16
1.4. Kentlileşme Süreci ve Kimlik Arayışı.....	21
1.4.1. Kentli Kimlik Edinimi ve Bireyleşme	22
1.4.2. Kentlileşen Aile.....	23
1.4.3. Hemşehrilik İlişkileri	25
1.4.4. Cemaat İlişkileri	29
1.4.5. Anomi ve Yabancılaşma	30
1.4.6. Örgütlü Suç Yapılanması	34
1.4.7. Tüketim Kültürü.....	36
1.4.8. Toplumsal Örgütlenme.....	37

1.5.	Kentlileşmenin Getirdiği Kentsel Kazanımlar	38
1.6.	Kentlileşmemenin Sonucu: Kentsel Dışlanma ve Kente Köyü Getirmek .	41
1.6.1.	Kırsal Kültür ve Kent Kültürünün Çatışması: Kentlileşmeden Kentleşmek.....	43
1.6.2.	Ekonomik Yetersizlikler	44
1.6.3.	Düşük Eğitim Seviyesi.....	48
1.6.4.	Kentlileşmeyi Sağlayacak Kurumların Eksik Olması.....	51
1.6.5.	Kent Mekânlarının Yetersiz Olması.....	52
1.7.	Kentsel Mekânda Ayrışma Teorisi ve Ayrışmanın Nedenleri	53
1.7.1.	İrk ve Ulus Kavramları.....	56
1.7.2.	Azınlık ve Etnisite Kavramları.....	56
1.7.3.	“Biz” den Farklı Toplum: Ötekileri Yaratma ve Toplumsal Ayrışma.	62
1.8.	Mekânsal Ayrışmanın Yarattığı Sosyal Tabakalaşma.....	64
BÖLÜM II: ROMAN TOPLUMUNUN KENTE UYUMU VE KENTLİLEŞME SÜRECİ		67
2.1.	Romanların Kökenleri, Kimlikleri ve Nüfusları.....	67
2.1.1.	Romanların Kültürel Yaşamları, Sınıfsal Konumları ve Toplumdaki Roman Algısı	73
2.1.2.	Romanlar ve Gacolar.....	76
2.1.3.	Roman Toplumunda Otorite	77
2.2.	Geçmişten Günümüze Roman Toplumu	78
2.2.1.	Osmanlı Devleti Dönemi Roman Toplumu	79
2.2.2.	Cumhuriyet Dönemi Roman Toplumu	81
2.3.	Romanların Yaşam Kalitesi ve Kente Uyumu	85
2.4.	Kültürel ve Toplumsal Açından Romanların Dışlanması	86
2.4.1.	Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk: Bir Kentin Ötekisi.....	87

2.4.2.	Etno- Dinsel Bir Kimliğin Yarattığı Dışlama: Ötekinin Ötekisi.....	95
2.5.	Mekânsal Açıdan Romanların Dışlanması	97
2.6.	Ekonomik Açıdan Romanların Dışlanması	99
2.7.	Sosyal Açıdan Romanların Dışlanması ve Damgalama Araçları.....	101
2.8.	Hizmetlere Erişim Açısından Romanların Karşılaştıkları Sorunlar	104
2.9.	Roman Toplumuna Yapılan Sosyal Politikalar	105
2.9.1.	Eğitim.....	106
2.9.2.	İstihdam.....	106
2.9.3.	Barınma	107
2.9.4.	Sağlık	107
2.9.5.	Sosyal Hizmetler ve Yardım	108
2.9.6.	İzleme ve Değerlendirme	108
BÖLÜM III. EDİRNE ÇİNGENE/ROMANLARININ KENTSEL MEKÂNDA YER SEÇİMLERİ, KENTLİLEŞME SÜRECİ ve DURUM ANALİZİ		109
3.1.	Edirne'nin Genel Özellikleri	109
3.2.	Araştırmanın Modeli ve Yöntemi.....	111
3.3.	Araştırmanın Konusu	112
3.4.	Araştırmanın Amacı	113
3.5.	Çalışmanın Önemi	114
3.6.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	115
3.7.	Araştırmanın Sınırlılıkları	115
3.8.	Araştırmanın Varsayımı ve Hipotezi.....	115
3.9.	Anket Formunun Tanıtılması, Verilerin Toplanması ve Analizi	117
3.10.	Genel Değerlendirme	117
3.11.	Araştırmanın Veri ve Bulguları	118
3.11.1.	Edirne Roman Toplumu Demografik Özellikleri.....	118

3.11.2.	Edirne Roman Toplumunun Sosyo-Kültürel Özellikleri.....	124
3.11.2.1.	Edirne Roman Halkı Toplum ve Mekân İlişkisi	125
3.11.2.2.	Edirne Romanlarının Kentlileşme Süreci Bağlamında Kültürel Kimliği ve Sosyal İlişkileri	127
3.11.3.	Edirne Roman Toplumu Kentsel Hizmet ve Mahalle Özellikleri ..	133
3.11.3.1.	Roman Mahalleleri ve Tercihleri.....	133
3.11.3.2.	Edirne’de Romanların Kentlileşme Sürecinde Hizmetlere Erişimi	138
3.11.4.	Edirne Roman Toplumu Kültürü ve Dışlanma Kaynaklı Yaşanılan Sorunlar	144
3.11.4.1.	Edirne Romanları ve Sosyal Dışlanma.....	145
3.11.4.2.	Damgalı Mekândan Kurtulma ve Suç	156
3.11.4.3.	Edirne Romanlarının Örgütlenmesi ve Romanlara Yönelik Politikalar	158
SONUÇ		161
KAYNAKÇA.....		168
EKLER.....		181
EK 1: ANKET FORMU		181

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1927 – 2011 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Köy Nüfusu.....	9
Tablo 2: Sanayileşme Öncesi ve Sonrası Farklar.....	15
Tablo 3: Türkiye’de Bulunan Dernekler ve Yıllara Göre Üye Sayıları	52
Tablo 4: Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması.....	88
Tablo 5: İnsanların Dışlandığı Sistemler	90
Tablo 6: Sosyal Dışlanmanın Boyutları	90
Tablo 7: Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Arasındaki Farklar	92
Tablo 8: Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Kavramlarının Karşılaştırılması	93
Tablo 9: Cinsiyetiniz Nedir?	118
Tablo 10: Kaç Yaşındasınız?.....	118
Tablo 11: Medeni Durumunuz Nedir?	119
Tablo 12: Mesleğiniz Nedir?	120
Tablo 13: Çapraz Tablo- Cinsiyet/Meslek	120
Tablo 14: Öğrenim Durumunuz Nedir?	121
Tablo 15: Çapraz Tablo- Cinsiyet/Öğrenim Durumu	121
Tablo 16: Hane Halkı Ortalama Geliriniz Nedir?	122
Tablo 17: Yaşadığınız Hane Kaç Kişiden Oluşmaktadır?	123
Tablo 18: Çapraz Tablo-Hane Halkı Büyüklüğü/Hane Halkı Geliri	123
Tablo 19: Doğum Yeriniz Neresidir?	124
Tablo 20: Kent Merkezine (Çarşı) Ne Sıklıkla Gidersiniz?	125
Tablo 21: Kent Merkezine (Çarşı) Ailenizle Ne Sıklıkla Gidersiniz?	125
Tablo 22: Mahallede İkamet Etme Süreniz Nedir? (Yıl)	126
Tablo 23: Aynı Konutta Yaşama Süreniz (Yıl)	126
Tablo 24: Boş Vakitlerinizi Değerlendirme Biçiminiz Nasıldır?	127
Tablo 25: Roman Dilini Biliyor musunuz?	128
Tablo 26: Roman Dilini Konuşuyor Olmak Dışlanma Faktörü müdür?	128
Tablo 27: Roman Dilini Gençlerin Konuşamıyor Olması Sizin İçin Sorun mudur?	129
Tablo 28: Sinema, Tiyatro, Tatil ve Konser Gibi Aktiviteleri En Az Birine Gidiyorsanız Ne Sıklıklar Yaparsınız?	129

Tablo 29: Bar ve Meyhane Gibi Mekanlara Ne Sıklıkla Gidersiniz?	130
Tablo 30: Kahvehanelere Ne Sıklıkla Gidersiniz?	130
Tablo 31: Aile ve Akraba Ziyaretleri Yapıyorsanız Ne Sıklıkla Yaparsınız? ..	131
Tablo 32: Spor Salonuna, Oyun Parklarına veya Kütüphaneye Gitmek Gibi Aktivitelerin En Az Birini Yapıyorsanız Ne Sıklıkla Yaparsınız?	131
Tablo 33: Düzenli ve Güzel Bir Mahallede Yaşadığınızı Düşünüyor musunuz?	133
Tablo 34: Sizce Yaşadığınız Mahallede Güvenlik Sorunu Var mı?	134
Tablo 35: Mahallenizde Yaşanan En Önemli Sorun Aşağıdakilerden Hangisidir?	134
Tablo 36: Mahallenize Yönelik Hizmet Sunumunda Durum Değerlendirmesi Sizce Nasıldır?	135
Tablo 37: Yaşadığınız Mahalleden Taşınmayı Düşünüyor musunuz?	136
Tablo 38: Eğer Mahalleden Taşınmayı Düşünüyor Olsanız En Önemli Nedeniniz Nedir?	136
Tablo 39: Başka Bir Kente Taşınıyor Olsanız Romanların Olduğu Mahalleleri mi Seçersiniz?	137
Tablo 40: Sağlık Hizmetlerinden Yararlanamıyorsanız Nedenini Belirtiniz? .	138
Tablo 41: Sağlık Hizmeti Sunan Kuruluşlardan En Çok Hangisinden Yararlanırsınız?	139
Tablo 42: Romanlara Yönelik Eğitim Hizmetlerinden Memnuniyetiniz Ne Düzeydedir?	140
Tablo 43: Ebeveyn Olarak Çocuklarınızın Okuması Konusunda Düşünceleriniz Nelerdir?	140
Tablo 44: Eğitim Hizmetlerinden Yararlanamıyorsanız/Yararlanmadıysanız Nedenini Belirtiniz?	141
Tablo 45: Çocuklarınızın Hangi Mesleki Alana Yönelik Eğitim Almasını İstersiniz?	142
Tablo 46: Eğitim Çağında Ki Çocuklarınız (İlk ve Ortaöğretim, Lise, Üniversite Çağında) Okula Devam Ediyor mu?	143
Tablo 47: Eğitim Çağında ki Çocuklarınız Okuldan Ayrıldı ise Hangi Sebep ile Ayrıldılar?	143

Tablo 48: Kendinizi Öncelikli Nasıl Tanımlarsınız?	145
Tablo 49: Evlilik Tercihinizde Eşinizin Roman Olması Ne Derece Önemlidir?	145
Tablo 50: Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici Özelliği Sizce Hangisidir?	146
Tablo 51: Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici İkinci Özelliği Sizce Hangisidir?	147
Tablo 52: Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici Üçüncü Özelliği Sizce Hangisidir?	148
Tablo 53: Sizce Roman Olduğunuzdan Dolayı Yaşadığınız En Önemli Sorun Hangisidir?	150
Tablo 54: Romanların Kimliklerini Gizlediklerini Düşünüyor musunuz?	151
Tablo 55: Roman Olduğunuz İçin İş Başvurusu Sırasında ve Resmî Kurumlar Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?	152
Tablo 56: Roman Olduğunuz İçin Eğlence Mekanları ve Kafeler Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?	152
Tablo 57: Roman Olduğunuz İçin Ulaşım Araçlarında Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?	153
Tablo 58: Roman Olduğunuz İçin Eğitim ve Sağlık Kurumları Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?	153
Tablo 59: Roman Olduğunuz İçin İbadethanelerde Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?	154
Tablo 60: Herhangi Bir Konudan Dolayı Son 5 Yıl İçinde Karakola Gittiniz Mi/Götürüldünüz mü?	156
Tablo 61: Cevabınız Evet İse Son 5 Yılda Kaç Kez Gittiniz /Götürüldünüz?..	156
Tablo 62: Karakola Gitme/Götürülme Nedeniniz Nedir?	157
Tablo 63: Edirne'de Roman Derneklerine Üye misiniz?	158
Tablo 64: Devletin Romanlarla Yönelik Politikaları Yeterli midir?	158
Tablo 65: Sizce Romanlara İlk Önce Hangi Yardım Sağlanmalıdır?	159
Tablo 66: Yaşadığınız Sorunların İleride Çözüleceğine İnanıyor musunuz? ..	159

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ortalama Yıllık Kullanılabilir Hanehalkı Geliri.....	45
Şekil 2: İşsizlik Oranı Bölgesel Dağılım, 2019	46
Şekil 3: İstihdam Oranı, 2019	47
Şekil 4: İşgücüne Katılma Oranı, 2019	47
Şekil 5: Ülkelere Göre 6-15 Yaş Öğrenci Başına Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcama Miktarı, 2016	49
Şekil 6: Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı, 2016	50
Şekil 8: XVII. yy. Roman Falcı Nicolas Regnier (Sol) ve XVI. yy. Roman Erkek Falcı Pieter Breughel (Sağ).....	67
Şekil 9: Romanların Göç Destinasyonu	68
Şekil 10: Türkiye’deki Rom, Dom ve Lom Gruplarının Coğrafi Dağılımı.....	69
Şekil 11: Ülkelere Göre Roman Nüfusu	70
Şekil 12: Türkiye’de İllere Göre Roman Nüfusu	72
Şekil 13: Roman Nişan Eğlencesi.....	73
Şekil 14: Zanko Kalderaş Lideri, Fransa.....	78
Şekil 15: 8 Nisan Dünya Çingeneler Günü	84
Şekil 16: Dezavantajlar Döngüsü.....	94

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
Ark.	: Arkadaşları
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CARDS	: Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Gelişim ve İstikrar için Topluluk Desteği <i>Community Assistance for Reconstruction, Development and Stability in the Balkans</i>
CIR	: Uluslararası Roman Komitesi International Roman Committee
EDROM	: Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma Derneği
EPRI	: Romanlara Yönelik Sosyal İçerme için Avrupa Platformu <i>European Platform for Roma Inclusion</i>
ERRC	: Avrupa Roman Hakları Merkezi <i>European Roma Rights Centre</i>
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HYD	: Helsinki Yurttaşlar Derneği <i>International Roman Committee</i>
M.S.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü <i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı <i>Programme for International Student Assessment</i>

ROMDEF	: Roman Dernekleri Federasyonu
SHKB	: Sosyal Hizmet Koordinasyon Birimi
SODAM	: Sosyal Dayanışma Merkezi
SPSS	: Statistical Package For Social Sciences
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UDHR	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi <i>Universal Declaration of Human Rights</i>
Vb.	: ve benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü <i>World Health Organization</i>
Yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Kent tanımı oldukça karmaşık ve zor olgudur. Nedeni ise kent, tarihin hemen hemen her döneminde farklı anlamlara gelebilen dinamik bir kavram niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır. Ortak noktalardan hareketle kent, üretimin örgütlendiği ve denetlendiği, topluluk olarak yaşayan bireylerin bir bütünü oluşturduğu, nüfusun yoğun olduğu ve bağımlılıkların azaldığı, bütünleşmenin ticaret çerçevesinde arttığı ve bu kurallar etrafında şekillenen mekânsal biçimlerin ortak yaşam etrafında somutluk kazandığı bir yerleşim biçimidir. Kentleşme ise, hem kırsal toplumun kentsel rolleri üstlenerek değişime uyum sağlaması hem de toplumsal pratiklerin değişim süreci ve kentsel mekânın bu duruma göre şekillenmesinden oluşmaktadır. Kentlileşme tanımının farklı ölçütlere göre yapılmasının yanında mekânın insan üzerinde etkisi hususu ele alınacak olursa; kente yapılan göç neticesinde kentin belirli bir kısmında nüfus yoğunluğunun oluşmasına kadar olan süreç denilebilir. Ancak bu sürece sadece mekânsal boyut olarak bakmamak gerekir. Çünkü kentlileşme; kente gelenlerin kentin belirli bir bölgesinde yaşamaya karar vermesinden doğan sosyal ve kültürel boyutları da kapsamaktadır. Bu bağlamda kentleşme sürecinin daha davranışsal ve soyut boyutu olan kentlileşme, kente ait olan ve bu çerçevede gelişen düşünceleri, kültürel normları, gelenekleri, inançları ve davranışları da içermektedir.

Türkiye’deki kentlileşme süreci de toplumsal eğilimler doğrultusunda gelişim göstererek, kırdan kente göç eden kitleler için kendine özgü kimlik ve ilişkileri beraberinde getirir. Bu doğrultuda kentlileşmenin Türkiye’de dört aşamadan geçtiği görülmektedir (Karpaz, 2019: 215-217):

- İlk aşama; kentteki görüş ve davranışlara yönelik bir hazırlık adımı olacak şekilde kent kıyafetini giyme ve bazı kentsel alışkanlıkların benimsenmesi,
- İkinci aşama; göçmenlerin elektrik, su, ulaşım vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak kentsel hizmet ve olanaklarının benimsenmesi,
- Üçüncü aşama, göçmenlerin kentte yaşayan diğer bireylerle iletişim kurmasına yönelik ne derece istekli olduğunu ortaya koyması,

- Son aşama olan dördüncü aşama ise, göçmenin kent ile olan bağının tümüyle özdeşleşmesi bir başka ifade ile kendini geldiği köyden ziyade kente ait hissetmesidir.

Özetle kentleşme ve kentlileşme iç içe girmiş olmasına rağmen birbirinden farklı iki olgudur. Kentleşme daha kapsamlı olmakla birlikte ülke çağındaki değişimleri nüfus ve kaynak akımlarını içerirken; kentlileşme, kentleşme içinde yer alan nüfustaki değişimleri kapsamaktadır. Bu bağlamda kentlileşme sürecine eklemlenen topluluklar göç ettikleri bölgelerden gelerek kente uyum çabası içinde bulunmuşlardır. Edirne bölgesinin merkezinde yer alan Çingene/Roman¹ toplumu kent merkezinde yaşamasına rağmen kentten kendilerini mekânsal boyut başta olmak üzere toplumsal, ekonomik ve sosyal alanlarda soyutlamışlardır. Mekânsal soyutlamaya tanık olduğumuz bu bölgede dışlama, ötekileştirme gibi damgalama araçları kullanılarak Romanların kentlileşme sürecine eklemlenmesinde birtakım problemler ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kentleşme ve kentlileşme olgusu üzerinde mekânsal ayrışmanın sebepleri ortaya konulacak, kentlileşme sürecinde yeni kimlik arayışının getirdiği kazanımlar ele alınacak, bu kapsamda kazanılan kentsel hakların uygulanmasına değinilecek olup ortaya çıkan “biz” ve “onlar”ın sebepleri araştırılacaktır.

İkinci bölümde, Roman toplumunun kökenlerinden bahsedilecek, geçmişten günümüze statülerinin ne derece değiştiği ele alınacak, Roman toplumunun kendilerinden olmayanlara nasıl davrandıklarına değinilecektir. Romanların kendilerini Türk toplumu içerisinde nasıl gördüklerine, kültürel yaşamları ve geleneklerine yer verilerek kentsel alanlarda yaşam biçimine kentlileşme kapsamında incelenecektir. Romanların kent ile uyumu değerlendirilecek, ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal dışlamanın yarattığı etkilerin yaşam kalitesini zedelediği ve

¹ Çingene/Roman toplumunda kendisinin Çingene olduğunu söyleyenlerin olmasına rağmen kendisinin çoğunlukla Roman olduğunu savunanlarda vardır. İkisinin de bir ayrımı olmadığını vurgulayanlarında olmasına rağmen çalışmanın bu kısımdan sonrasında “Roman” kelimesi kullanılacaktır.

kentlileşme sürecinde ne gibi olumsuz etkiler yarattığı ortaya konulacaktır. Bu bağlamda Roman toplumunun toplumun diğer kesimlerine entegre olması için ne gibi faaliyetlerin yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiği tartışılacaktır.

Üçüncü bölüm ise Edirne bazında değerlendirilmiştir. Kente yaşayan Roman toplumunun yer seçimleri ve sosyal dışlanma kaynaklı ortaya çıkan problemler ele alınmıştır. Yapılan alan araştırmasıyla Edirne Romanlarının kentlileşme sürecinin neresinde olduğu toplum yapısının bu süreci ne şekilde etkilediği ve damgalı mekândan kurtulma isteği ortaya konulmuştur. Yapılan anketlerle birlikte Edirne'nin merkez ilçesinde yaşayan Roman halkının sosyal ilişkileri, dışlanma süreci, dayanışması, hizmetlere erişimi, ekonomik durumu ve sağlık hizmetlerinden yararlanma potansiyeli araştırılmıştır.

BÖLÜM I: KENTLEŞME ve KENTLİLEŞME OLGUSU SÜRECİNDE MEKÂNSAL AYRIŞMA

1.1. Kent ve Kentleşme

Kent, genel bir ifade ile birçok sosyal sınıftan oluşan toplumun, kentsel kurallara uygun olarak hayatlarını sürdürdükleri ve yapay çevrenin doğal çevreye tercih edildiği bir yerleşme biçimidir (Ertürk ve Sam, 2009: 39). Fakat tanımda geçen yerleşme biçiminin tarihin farklı dönemlerinde birçok sosyo-ekonomik fonksiyonları kendisinde toplaması sebebiyle kent tanımı, bu fonksiyonel değişime paralel olacak şekilde farklı içerikler kazanmıştır.

Kent, tarihin her döneminde ekonomiden toplum bilimine, savaş stratejileri için mimari bir yapıya, görsellikten politik kararlara kadar birçok disiplinin ortak konusu olmuştur (Bumin, 2013: 20). Buradan anlaşılabacağı üzere kent, disiplinler arası bir kavramdır ve birçok tanımı beraberinde getirmektedir. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte sosyologlar kenti tanımlarken yönetsel sınır ölçütleri, ekonomik değerler, nüfus gibi etmenleri süreç içerisinde tanıma dahil etmek zorunda kalmışlardır.

Belirtildiği üzere, kente ilişkin tanımlar farklı ölçütlere göre yapılmaktadır. Bunlar; demografik, idari, ekonomik, sosyolojik ve kent plancılarının tanımları olarak sıralanabilir. Demografik olarak, belli bir nüfus büyüklüğüne sahip yerleşmelerdir. İdari açıdan belirli sınırlar içinde kalmış mahalli idari birimler olarak tanımlanır. Ekonomik açıdan düşünüldüğünde kent, tarımsal olmayan üretimin ve az da olsa tarımsal üretimin yapıldığı bu bağlamda denetimin gerçekleştiği bir birimdir. Bu noktaya kadar şöyle özetlenebilir: *“Kent, geniş bir biçimde bir araya gelmiş ve bir takım farklı faaliyet ve özellikleri bulunan insanlar ve binalar topluluğu ya da toplumsal bakımdan benzerlik göstermeyen kişilerin oluşturduğu, geniş, yoğun ve süreklilik niteliği olan yerleşmelerdir”*. Kent plancılarına göre ise kent; belediyeçilik faaliyetlerinin sınırları içinde ya da dışında olsun, köy hayatından ayrılmış, kent ihtiyaçları doğrultusunda kullanılan ve kent planlanmasına uygun şekilde birbirine bağlı, sosyo-ekonomik problemleri olan yerlerdir (Taneri, 1978: 19-20).

Sosyologlar, kenti tanımlarken tarım dışı üretime bağlı olarak önemli hale gelen nitelikler üzerinde de durmuşlardır: “*Kentler tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme biçimleridir*” (Kıray, 1998: 17).

Kartal (1983a: 35), kentleşme sürecinde kırsal kesimin yaptığı üretimden kentsel üretime geçişi belirleyen değişkenlerden birkaçını şu şekilde belirtmiştir:

- Heterojen bir toplum,
- Hareketli bir yapı
- Rekabet odaklı olma,
- Anonim şekilde ilişkilerin fazla oluşu,
- İş bölümü ve uzmanlaşmanın fazla oluşu,
- Yoğunluğun hissedilir olması,
- İhtisaslaşma,
- Çeşitlilik, vb.

Değişkenlerin sayısı arttırılabilir. Fakat burada önemli olan, değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisinin varlığıdır (Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 1971:5). Kentleşme, kentli diyebileceğimiz bir yaşam şeklini beraberinde getirir. Kentleşme sürecinin yansımasının fiziksel mekânda görüldüğü gibi tek tek bireylerde ve bireylerin yaşamında yapmış olduğu tercihlerinde de görmek mümkündür. Bu bağlamda kentleşme, hem kırsal toplumun kentsel rolleri üstlenerek değişime uyum sağlaması hem de toplumsal pratiklerin değişim sürecinden ve kentsel mekânın bu duruma göre şekillenmesinden oluşmaktadır (Kaya, 2012: 38).

Kentler planlı bir şekilde ortaya çıkıp aşamalar halinde gerçekleşen durumların sonucu olmamıştır. Bahsi geçen doğrusal ilişki kent mekanlarının toplumsallıktan arttırıldığında ortaya çıkabilir. Bu başkalaşım süreci bahsedildiği şekilde toplumsallıktan soyutlanarak ele alınırsa; kentler otoritelerce dönüştürülmeyi beklenen ve modernliği içselleştirilmiş boş bir alan olarak kurgulanacaktır. Kentin aktörlerinden

olan kentliler zaman içinde kenti ve kendilerini dönüştürürler. Bu bağlamda kentin hangi süreçte, ne şekilde dönüştüğünü açıklamak gerekirse; somut olmayan kentleri idealize edip, şu an ki durumu çözüme kavuşmayan bir problem noktası olarak tanımlamak yerine, kentin tarihsel süreçte ne yaşadığını, toplumsal durumlardan nasıl etkilendiğini ve somut koşulları göz önüne alıp gelişmelere ne derece uyum sağladığını anlamaya çalışarak yorumlamak daha verimli sonuçlar doğuracaktır. “Hayali” bir kent ile “gerçek” bir kent hiçbir zaman tam anlamıyla örtüşmez. İdeal kent olarak belirlenen bu kentler tüm gerçekleriyle ele alınmamış, sorunlar göz ardı edilmiştir. Bu sorunların temelinde modernlik çatısı altında ele alınan kentin sadece fiziksel bir gelişim alanı olarak görülmesi yer almaktadır. Çünkü kent, yaşanan toplumsal dönüşümün mekânsal biçimlenmesi olarak görülmelidir (Sezer, 2004: 4). Tanımlardan yola çıkarak kentlerde aşağıdaki özelliklerin tamamı veya bir kısmı görülmektedir. Bunlar (Bal, 2015: 45);

- Yerleşim alanlarının sınırlılığından dolayı nüfus açısından yoğunluk yaşanmaktadır.
- Kentte yaşayan insanlar sosyal ilişkiler bağlamında birbirine uzaktır, ancak fiziksel mekân bakımından birbirine yakındır.
- Kentler heterojen bir yapıya sahip sosyal gruplardan oluşmaktadır (sosyo-ekonomik farklılık, meslek vs.).
- Kent, şahsiyet ve bireysel özgürlüğün kırsala göre daha fazla geliştiği bir çevreden oluşmaktadır.
- Kentlerde yaşayan bireylerin aralarında bulunduğu ilişkiler gelenek ve göreneklerin hakiminde olan enformel yollar dahilinde değil, formel ve rasyonel ilişkiler çerçevesinde düzenlenir.
- Kentlerde uzmanlaşmaya dayalı sistem oluşturulmuştur.
- Sınıflar arası sosyal hareketlilik ileri düzeydedir.
- Kent bütünüyle dinamik bir yapıya sahip olmakla birlikte sosyo-kültürel açıdan değişimin yoğun olduğu yerlerdir.
- Ulaşım imkânları ve sosyal unsurların mekânsal hareketliliği ileri düzeydedir.

- Kentsel hizmet açısından (eğitim, sağlık, bilim vb.) gelişmişlik söz konusudur. Fakat suç işleme, kural tanımama, madde bağımlılığı, trafik kazaları ve yoksulluk vb. durumlar birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir.

Harvey (2019: 277-278), kent ve kentsellik kavramlarının birbirinden farklı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda kenti “yapılanmış bir biçim” olarak nitelerken, kentselliği bir “yaşam tarzı” olarak tanımlamıştır. Bu iki kavramın bir dönem eş anlamlı olmasına karşın gerçekte ayrılması gerekliliğinden bahsetmiştir. Kent ve kırsal kesim arasındaki karşıt durumun giderilmesi, piyasa değişiminin tüm sektörlerle nüfuz etmesi ve sanayileşmenin etkisinin artmasıyla keskinlik kazanması bu ayrımı sağlayan ana etmenlerdir. Bu bağlamda kent, kırsal kesim ve banliyö artık kentsel sürecin etkisi altında birleşmiştir. Harvey’in bu tanımından yola çıkılırsa, artık kent-kırsal ayrımının yapılmasının zorlaştığı, çünkü kentin ve kırsalın birbirinden tamamen farklı olgulardan ibaret olmadığı, zaman faktörünün etkisiyle gitgide birbirini tamamlayan ve birbirine karışan olgulardan olduğu anlaşılmaktadır. Keleş (2018: 110) de bunu “küçük bir köy, her zaman bir kasaba daha sonra da bir kent olmaya aday bir yerleşme basamağıdır” diyerek köyün kentin tamamlayıcısı olduğu vurgusunu yapmıştır. Bu yapılan değerlendirmeler ve görüşlerle gelecekte kentlerin doğa ile iç içe bütün olacağı da varsayılabilir. Fishman’ın deyimiyle “Ormanlarla iç içe ama aynı şekilde bütün kent imkânları da yanı başında; yani kent-kır anti tezlerini sentezlemiş bir kent. Ya da başka bir deyişle tabiatla makineyi yeni bir mekân tasarımıyla insan için uzlaştırmış; ahenkli kılınabilmiş bir kenttir bu” (Sezal, 1992: 102).

Kentlerin giderek göç alma hızının artması kentlerde barınma ve konut sorununu beraberinde getirmiştir. Bu sorunların çözümü aranırken ise kentler biçimlenmiştir. Fakat bu biçimlenme sadece kente yeni gelenlerin barınma sorunu üzerine çözümler getirmemiştir. Sebebi ise bu kentsel değişimin, kentlileşme süreci içerisinde toplumsal, mekânsal ilişkilerin, teknoloji ve sanayi sektörlerinin artmasıyla tekrardan yeni yollara ihtiyaç duyulması kaynağından geçmektedir (Soja, 2000).

Kentleşme sadece mekânsal bir yer değiştirmeye değil, toplumsal yaşamın çok kapsamlı değişime uğramasıyla bütünlük kazanır. Bu bağlamda kentleşmenin, nüfus artışı yarattığı, toplumsal farklılaşma ve çeşitliliği arttırdığı, aynı zamanda toplumsal tabakalaşma sistemini ve toplumsal yaşamın örgütlenme biçimini değiştirdiği bilinmektedir (Erder, 1998: 230). Kentleşme, nüfusun tarım sektöründen hizmet sektörüne kayması, kırsal yerleşmelerin kente dönüşmesi ve buna bağlı biçimde yeni kentsel işgücü alanlarının oluşması, ekonomik etkinliğin boyut değiştirmesi, kırsaldan farklı olarak fiziksel ve toplumsal değişime uğrayan yeni bir yönetsel örgütlenme süreci olarak ortaya çıkmaktadır (Erkut, 1991: 10). Tüm bu tanımları içerecek şekilde kentleşmeyi tanımlayacak olursak; *“sanayi ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci”* olarak tanımlanabilir (Keleş, 2018: 24).

Türkiye’de kentleşme kırdan kente doğru göç hareketleriyle şekillenen bir geçiş toplumu üzerine kuruludur. Bu sürecin başında geleneksel toplumun ağırlığını hissettiren kırsal yapı sonunda ise modern kurum ve değerleri hissettiren kentsel yapı bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de genel kabulün aksine bu geçiş sürecinin farklı bir özelliği ortaya çıkmıştır. Ne kırsal alanların ne de kentsel alanların özellikleri tam anlamıyla kentsel alanlara yansımamıştır. Bir başka deyişle Türkiye’de yaşayanlar kırdan kente geçiş sırasında kırsaldan kopmaya başlamış fakat tam anlamıyla başaramamıştır. Kente entegre olmaya çalışırken kentli olmayı başaramamış kır ve kent arasında kalmıştır. Şöyle ki Türkiye şu anda geleneksellikten bir nebze de olsa sıyrılmış, fakat modernleşememiş bir geçiş toplumu görünümü haline almıştır (Özer, 2000: 38). Kentleşme günümüz yüzyılın ayırt edici özellikleri arasındadır. İster gelişmekte olan ülkeler olsun ister gelişmiş olsun veya kapitalist, sosyalist vb. ayrımlar olsun, hepsi kentleşmenin yarattığı sonuçlarla karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, dünyanın nüfusu XIX. yüzyılın başında milyara ulaşmamış olup 990 milyondur. XXI.

yüzyılın başında ise 7 milyarı geçen bir nüfusu bulunmaktadır.² Yaklaşık 200 yılda yediye katlanan bu nüfus artışına karşın kent nüfusunun doğal nüfus artışından daha fazla olduğu görülmektedir. 1800 yılında dünya nüfusunun %1,7'si kentlerde yaşarken, yıllara göre hızlı bir artış ile bu oran 1900'de %5,5'e, 1970'te %22'ye ulaşmıştır (Keleş, 2018: 26).

Tablo 1: 1927 – 2011 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Köy Nüfusu

Sayım Yılı	Kent Nüfusu		Kırsal (köy+ belde) Nüfusu		Toplam Nüfus
	Toplam	Yüzde	Toplam	Yüzde	
1927	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78	13.648.270
1935	3.802.642	23,53	12.355.376	76,47	16.158.018
1940	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61	17.820.950
1945	4.687.102	24,94	14.103.072	75,06	18.790.174
1950	5.244.337	25	15.702.851	75	20.947.188
1955	6.927.343	28,79	17.137.420	71,21	24.064.763
1960	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08	27.754.820
1965	10.805.817	34,42	20.585.604	65,58	31.391.421
1970	13.691.101	38,45	21.914.075	61,55	35.605.176
1975	16.869.068	41,81	23.478.651	58,19	40.347.719
1980	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09	44.736.957
1985	26.865.757	53,03	23.798.701	46,97	50.664.458
1990	33.326.351	59,01	23.146.684	40,99	56.473.035
2000	44.006.274	64,90	23.767.653	35,10	67.803.927
2007	49.747.859	70,47	20.838.397	29,53	70.586.256
2008	53.611.723	74,96	17.905.377	25,04	71.517.100
2009	54.807.219	75,53	17.754.093	24,47	72.561.312
2010	56.222.356	76,78	17.500.632	23,22	73.722.988
2011	57.385.706	76,79	17.338.563	23,21	74.724.269
2012	58.448.431	77,28	17.178.953	22,72	75.627.384
2013 ³	70.034.413	91,34	6.633.451	8,66	76.667.864
2019	77.151.280	92,78	6.003.717	7,22	83.154.997

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

² Günümüz itibarıyla dünya nüfusu 7.776.804.377'dür. <https://www.worldometers.info/tr/> Erişim tarihi: 10 Nisan 2020.

³ Türkiye’de 6360 sayılı Yasa’nın uygulanmasıyla birlikte 2013 yılında 34.337 olan köy sayısı 18.217’ye düşmüştür. 16.120 köy mahalleye dönüşmüştür. Köy muhtarı mahalle muhtarı statüsüne geçmiştir. Fakat yetkileri bu bağlamda kısıtlanmıştır. Köy muhtarının köy/belde adına karar almak, bütçeyi düzenlemek, İhtiyar Meclisi ile iş için para toplamak ve harcamak için emir vermek, köylüyü işe çağırmak gibi yetkileri elinden alınmıştır.

Yıllar itibariyle Türkiye’de kent ve köy nüfusunun sunulduğu Tablo 1 incelendiğinde; Türkiye’de kentlerde yaşayan nüfusun köy nüfusuna oranla çok hızlı şekilde arttığı görülmektedir. 1927’de kırsal kesimde yaşayanların oranı %75,78 iken kentsel alanlarda yaşayanlar %24,22 oranındadır. 1950 yılına bakıldığında aradan 23 yıl geçmesine rağmen kırsal alanda yaşayanların oranı %72’dir. Kır nüfusunda belirgin bir düşüş olmamış, keza kentsel alanda yaşayanların oranı ise %25’e yükselmiştir. 1985 yılına gelindiğinde Türkiye nüfusunun yarısından fazlasının kentte yaşadığı görülmektedir. 2010 yılında ise nüfusunun $\frac{3}{4}$ ’ünün kentsel alanlarda yaşadığı görülmektedir. Fakat 3 yıl sonra 2013 yılında 6360 Sayılı Yasa’nın uygulanması ile birlikte bu oran bir yıl içerisinde %77,28’den %91,34’e çıkmıştır. Nitekim 2019 yılına gelindiğinde Türkiye nüfusunun sadece %7,22’si kırsal alanda yaşamaktadır.

2013 yılında 6360 Sayılı Kanun ile birlikte 14 il “Aydın, Denizli, Balıkesir, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van ve Ordu (6447 sayılı ek yasa ile)” büyükşehir olmuştur. Bu bağlamda yasa öncesi 16 olan büyükşehir sayısı 30’a yükselmiştir. 2013 yılında kentsel nüfusun artması ve kır nüfusunun azalmasındaki asıl neden budur. Çünkü bu 14 ilin içinde yer alan köyler bu kanun ile birlikte mahalle sıfatını almış ve büyükşehir çatısı altında kentin bir parçası olmuş ve %92,78’lik bir kentleşme oranına ulaşılmıştır. Fakat bir yıllık bu sıçramanın yanında Türkiye’de 2013 yılına kadar olan kentleşme oranındaki net değişimin temelinde doğal nüfus artışından ziyade kırdan kente doğru yapılan iç göç yatmaktadır. İç göç Türkiye kentleşmesinin en önemli faktörlerinden birisidir.

Kentleşme kavramında genel olarak iki yönlü yaklaşım ön planda olmuştur. Birincisi kentleşme, nüfusun yoğun olduğu yerlerde toplanması, birikmesi ve bu neticede birtakım faaliyetlerin oluşması sonucunda değerlendirilmektedir. İkincisi ise, bu nüfus yoğunluğu içinde bulunan bireylerin kent kültürünü benimsemesi, kırsaldan soyutlanarak kentli davranışlarda bulunması üzerinedir (Görmez, 1991: 1). İlk yaklaşım daha önce bahsedildiği üzere nüfusun yoğun olduğu alanlara göre bir değerlendirmeyi içermekte idi. İkinci yaklaşım açısından 1950’lerde başlayan kentleşme sürecinin 1990’lı yıllara gelindiğinde kentsel bütünlük anlamında yaşanan probleme ilişkindir. Bu noktada kentleşme tanımına eklenecek hususlar gündeme

gelmektedir. Bu bağlamda kent çoğulcu kültürün oraya çıktığı mekanlar olarak görülmektedir. Kentlinin tanımını kent kültürü ile bütünleşme yerine, kentin fırsatlarını kullanan bireyler veya gruplar olarak söylenebilir (Aslanoğlu, 2000: 101-102). Nitekim günümüz kentlerine farklı bir tanım getirme gerekliliği doğmuştur. Kentler, modern kuramın kentleşmeye bakışından uzaklaşarak, farklı kültürlerden oluşan heterojen bir yapıdan ve kentin fırsatlarını kullanan bireyleri barındıran yerleşim birimlerinden meydana gelmektedir. Bahsedilen heterojen yapıda sadece bir kültürden bahsedilmeyeceği gibi her kentlinin veya kentte yaşayan grupların kent algısı farklı şekilde olacaktır (Özen Güçlü, 2002: 14). Sadece kentlerde yaşanan nüfusun artması ve kent sayısındaki artış kentleşmeyi izah etmez. Kentleşmeye ekonomik, sosyal ve kültürel bir olgu olarak da bakmak gerekir. “Kentleşme” kavramının İngilizce karşılığı olarak *urbanization* terimi hem kent kültürünün yayılması hem de nüfusun bir noktada yoğunlaşması anlamına gelmektedir. İngiltere’de bu iki süreç arasında çok fazla fark olmadığı için kavram farklılaştırılmasına gidilmemiştir (Görmez, 1991: 2). Fakat yine de kentleşmeyi çok boyutlu ele almak gerekir.

1.2. Geçmişten Günümüze Kentler

Kentler tarihsel ve toplumsal koşullar açısından genel bir yerleşim birimi oluşturmalarına rağmen, farklılıkları da içinde barındıran bir yapıyı ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak kent kavramının içeriğinde de değişimler olmuştur. Başka deyişle toplumdaki üretim biçimindeki değişimler kentler üzerinde doğrudan etkile sahiptir. En büyük etki ise sanayi devrimi olmuştur. Nüfusunun hızlı artmasından toplumsal değişimlere kadar birçok alanda kentleri çok boyutlu olacak şekilde olumlu ve olumsuz etkisi altında bırakmıştır.

1.2.1. Antik Kentler

Yerleşim alanlarının kent haline gelmesi Neolitik Dönemde (M.Ö 10.000-6.000) birey ve toplumun artı ürün elde etmesi yani tükettiklerinden fazla üretmesi sonucuna dayanmaktadır. Bu bağlamda tarihte küçük köy ve kent oluşumları dışında ilk kent oluşumları M.Ö 3000 yılında Mezopotamya ve Nil Vadisinde doğmuştur. Kentleşme sürecini Filistin, Suriye, Orta Asya ve İndus nehri çevresinde ki kentler takip etmiştir (Hoot, 2000: 13). Bu dönem sonrasında tarım ürünlerinde ki artış, ulaşım ve taşımacılık alanında ki gelişim için yeni teşkilatlar kurulmuştur. Tarihte ki ilk kentlerin ortak özellikleri nehir ve deniz kenarlarına kurulmuş olmaları ve bu sebepten dolayı zanaat ve uzmanlaşmada hız kazanması olmuştur (Yalçın, 2012: 17). Giderek tarımsal faaliyetler hız kazanmıştır. Tarım sayesinde tarım dışı faaliyetle uğraşanların gıda ihtiyaçları karşılanmış sorunların çözümü yeni boyutlara ulaşmıştır (Tuna, 1987: 118). Anadolu ve Anadolu'nun Doğu'su ve Batı'sında bulunan kentler farklı uğraşlar ve ekonomik koşullara sahiplerdi. Şöyle ki: Nil ve Mezopotamya bölgesinde kurulan kentler Ege adalarında ortaya çıkan kentlerin ihtiyaç ve hammaddelelerini karşılıyordu. Ege adalarında ki kentlerde madenlerde ürettikleri aletlerle Doğu kentlerinin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Ortaya çıkan durum ise kentler arası ticaretin zeminini oluşturmıştır (Erkan, 2002: 38-39). Bu bağlamda kentlerin oluşumunda bölgenin ve koşulların doğrudan etkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla toplumdan topluma kent oluşumları farklılık göstermiştir (Yalçın, 2012: 17). Antik kentlerde kabile ve soy birliği vasıtasıyla zamanla siyasi otoriteler ortaya çıkmıştır. Siyasal otorite sonrası kent işlevlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Ordu karargahları, tanrılar için tapınaklar ve saraylar yapılmış kentlerde zanaatkarların artışı hız kazanmıştır. Aynı zamanda kent pazarları oluşmuş ve kentin ihtiyaçları bu mekanlarda sağlanır hale gelmiştir (Begel, 1996: 10). Bu kentler kırsal koruyan merkezler olmaktan öteye geçememişlerdir. Bu bağlamda tam anlamıyla kent merkezi konumunda olmamışlardır. Kent merkezlerinin asıl özelliği olan iş bölümünün en ileri aşamaları bu dönemde görülmemiş ve sadece zanaat ve ticaretin tarımdan ayrıldığı bir iş bölümünden bahsetmek mümkün olmuştur.

1.2.2. Orta Çağ Kentleri

Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395 yılında ikiye bölünmesinin ardından Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu sınırlarında ki kentler merkeze bağlı birer idari yapı haline dönüştüler. Yurttaşlar tebaaya indirildi ve Uluslararası ticarete devam eden Konstantinopolis haricindeki kentler düşüşe geçti. Batı Roma'nın parçalanmasıyla feodalizmin doğuşu gerçekleşti. Kentlerin önemi giderek düşerken kırsalda köylülerin kontrolünü ve çalıştırılmasını sağlayan şatolar kurulmuştur (Bal, 2015: 37). Antik sitelerin zamanla çözülmesi ve değişen ekonomik, toplumsal koşullar neticesinde feodal toplum içerisinde Orta Çağ kentleri orta çıkmıştır. Feodal toplum yerleşim şekli, mülk sahibi olan baron veya senyör, yaşadığı mekânın çevresini saran güçlü duvarlar ve toprağa bağlı yanında çalışan serflerin barındığı köy yerleşmelerinden oluşmuştur (Sencer, 1979: 14). Orta Çağ Doğu kentleri için kent yönetimi, bilim, ekonomi, kültür ve sanat gibi birçok alanda Batı kentlerine göre üstünlük sağlamıştır.⁴ Fakat Doğu kentlerinin bu üstünlükleri Moğol istilaları ve Haçlı seferleriyle giderek zayıflamış ve hakimiyetlerini kaybetmişlerdir (Cansever, 2009: 123). Fakat genel anlamda Orta Çağ'da Doğu kentleri gerek toplumsal yapı gerekse kent yönetimi açısından başarılı örnekler oluşturmuşken, aynı çağda Batı kentleri için tam tersi bir durum söz konusu olur. Kentler, Doğu'da güçlü bir medeniyetin görkemli temsilcileri olurken, Batı'da adeta Orta Çağ karanlığının gölgesindeki kalıntılar haline dönüşür (Tiken, 2011: 20).

Batı'da tarımsal alanda egemen rolde olan feodal beyler zamanla büyük toprak sahipleri olma üstünlüklerini burjuva sınıfına kaptırdılar. Bu dönemde yerleşim birimleri arasında ki ayrım ise yavaş yavaş belirginleşir hal almıştır. Halk topraktan kopuyor serbest kalan emek gücü, endüstri işletmelerine yöneliyordu. Bu bağlamda topraktan kopup özgürlüğünü alan işgücü kentlere yerleşmiş yeni üretim biçimine hız kazandırmıştır (Yalçın, 2012: 17). Batı dünyasının için bu dönemde en büyük kazanımı uzun mesafeli deniz ticaretinin başlamasıyla birlikte kıyı yerleşim bölgelerinde liman kentlerinin ortaya çıkması olmuştur (Alptekin, 2007:45). Bu deniz aşırı ticaretin başlaması, merkantilist servet birikimi sayesinde bilimin teknolojiye

⁴ Bu dönemde Osmanlı Devleti kentleri de Batı kentleriyle kıyaslandığında çok daha gelişmiş, mimari ve ekonomik anlamda zengin refah dolu bir görüntüye sahiptir.

uygulanmasına, üretim güçleri ve dağıtım tekniklerinin gelişmesine ve nihayetine sanayi devriminin gerçekleşmesini sağlamıştır.

1.2.3. Sanayi Kentleri

İlk olarak İngiltere’de görüldüğü varsayılan sanayi devrimi sonucunda kırsal alanda tarımla uğraşan köylü kesimi kente doğru göç etmiştir. Sanayi devrimi ile teknoloji tamamen insan hayatına girmiş ve teknoloji sanayi öncesi dönemle ayırt edici unsur olmuştur. Çünkü sanayi öncesi kentte üretim organik enerji ile sağlanmakta ve kent içi ulaşım insan ve hayvan gücüne dayanmaktaydı (Aslanoğlu, 2000 :31). Sanayi devrimiyle birlikte kentin iktidar ağında ve yaşam örgüsünde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Fabrikaların çevresinde işçi kentleri doğmuş, sanayi tesisleri ise hammadde kaynakları, enerji kaynakları ve insan gücü sunusunun ucuz olduğu bölgelere kurulmuştur (Özel,2007: 23). Değişen ekonomi ve toplumsal yapı hakkında Karabey şu sözleri söylemiştir. Sanayileşme kırsal nüfusu hızla büyüyen kent merkezlerine çekmiş, kentler artık nüfus barındırmaya yetmediğinden, bir yandan alanca büyürken öte yandan da merkezleri daha fazla insanı barındıracak biçimde değişikliğe uğramıştır (Aktaran: Özer, 2004: 7). Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan yeni kentlerin aktörleri fabrikalar, maden ocakları ve demiryolları olmuştur. Önceleri suçluların cezasını çekmesi için bu bölgelerde çalıştırılan kişiler yerini sanayi işçilerine bırakmış ve bu alanlar iş ortamı haline dönüşmüştür (Mumford, 213 :549). Endüstriyel ilerlemeden önce herhangi bir işe sahip olmayan kesim üretim artışıyla birlikte işe kavuşur. Yavaşça sınıf bilinci oluşur ve sanayi proleteryası ortaya çıkar. Zamanla işçiler sayıca kentte yaşayan diğer nüfusu geride bırakmaya başlamış ve işçilerin toplumsal, kültürel ve ekonomik düzeyleri sanayi kenti örgütlenmesiyle belirginlik kazanmıştır (Begel, 1996: 14). Sanayileşme sonrası kentlerin yapısında önemli sosyolojik değişimler yaşanmıştır. Sanayileşme Öncesi/Sonrası olacak şekilde bu değişimler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sjoberg’den aktaran Erkan, 2002: 50).

Tablo 2: Sanayileşme Öncesi ve Sonrası Farklar

Öncesi	Sonrası
Kapalı bir sınırlar sistemi hakimdir. Sınıflar üyeliği doğumla alakalıdır ve insanlar doğdukları kentin sınıfına aittir.	Açık bir sınıflar sistemi hakimdir. İnsanlar sınıflar arası geçi yapabilmek için yetenekleri ve başarıları doğrultusunda dikey ve yatay hareketlilik yapabilme imkanına sahiptir.
Ekonomik güç loncalar ve birkaç ailenin elindedir	Piyasada açık rekabet sistemi vardır.
Emeğin ve iş bölümünün başlangıcı, yeni tür malların yaratılmasına bağlıdır.	Üretim mallarının üretiminde teknoloji de hızlı ihtisaslaşma vardır.
Din sosyal normlar üzerinde etkilidir.	Laiklikle birlikte dinin etkisi azalmış fakat bazı sosyal sınırlarda etkisi devam etmiştir.
Ağırlık, fiyat ve ölçülerde sınırlı standartlaşma vardır.	Standartlaşma kanun ve geleneklerle zorunlu hale gelmiştir.
Nüfus düşük okuryazar ve iletişimin sözeldir	İletişimin yaygınlık kazanmış ve kitle iletişim araçları kullanılmaya başlanmıştır.
Eğitimin elit bir kitleye yönelik olması ve bu kişilere ayrıcalık tanınması söz konusudur.	Eğitimin bütün kitlelerde yaygın oluşu ve eğitimin toplumsal düzeni sağlamadaki rolünün artması önem kazanmıştır.

Kaynak: (Sjoberg'den aktaran Erkan, 2002: 50).

Tablo 2'ye göre sanayi dönemi öncesi kentlerde cinsiyete dayalı katı iş bölümü, kapalı bir toplum yapısı ve sosyal hareketliliği kısıtlayan bir ortam varken sanayi dönemi sonrası açık sınıflar yapısı ve sınıflar arası geçiş mümkündür. En önemli gelişme ise eğitimin elit kesimden toplumun bütün kesimine sunulmuş olmasıdır. Kısaca sanayi dönemi kenti, ekonomik ve toplumsal olayların etkisiyle farklı işlevler ve yeni görünümeler kazanmıştır.

1.2.4. Metropoliten Kentler

Metropoliten kent, bir ülkenin ya da bölgenin, çevresindeki tüm kentsel ve kırsal topluluklara ekonomik ve toplumsal yönlerden egemen bulunan ve genellikle ülkenin başka ülkelerle olan her türlü ilişkilerinin sağlandığı en büyük kenti veya ülkedeki en büyük kentlerden herhangi biridir (Keleş,1998: 16). Metropoliten kentlerde üst tabaka, yerleşim yerleri için kent merkezinden uzakta, kentsel hizmetlerinin çoğunun çözüme kavuştuğu, yüksek güvenlik önlemleriyle korunan Amerikan tipi konut sitelerini seçmektedir. Bu tür kapalı mekânsal yerleşimler kentten soyut ve diğer kentlilerden kopuk bir toplumsal ilişki sürdürmektedir (Kiper, 2007:80).

Gelişmiş ülkelerde hızlı ulaşım araçları, otomobil, iletişim alanlarında ki teknolojik gelişeler kentin merkezinden kaçış üzerine kurulmuştur. Londra, Tokyo, Los Angeles, Paris ve New York gibi kentlerde, merkezden uzaklaşma 20.yy'dan beri kentleşmenin en belirgin özelliklerinden olmuştur. Az gelişmiş ülkelerde durum daha farklıdır. Kırsaldan kente gelen köylü kitlelerin ucuz toprak bulması ve gecekondü yapmayı başarabildikleri bölgelere yerleşmeleriyle yine kent merkezinden uzak yerleşim alanları oluşmuştur. Yine az gelişmiş ülkelerde metropoliten kentlerin oluşumu, ülke nüfusunun önemli bir bölümünün ekonomik faaliyetlerinin tek bir merkezde toplandığı “tek büyük kent” diye isimlendirilen kentleri ortaya çıkarmıştır. İstanbul, Kahire, Tahran gibi kentlerde ölçsüz gelişme ve ülkenin tek büyük kenti durumuna gelmesiyle oluşur (Keleş, 2018:46).

1.3. Kentlileşme

Kentlileşme, kente göç hareketi ile ortaya çıkan nüfus değişiminin yarattığı sonuç çerçevesinde kentin belirli kesimlerinde yoğunlaşmanın yaşanmasına kadar olan süreci ifade etmektedir. Bir başka deyişle kentlileşme, kente yapılan göç neticesinde kentin ve yeni nüfusun karşılaşması sonucu kent ile göç edenlerin bütünleşme ve koşullara uyum sağlama çabalarına ilişkin bir süreçtir. Kentlileşme kente gelenlerin kentin belirli bir bölgesinde yaşamaya karar vermesinden doğan sosyal ve kültürel boyutları da kapsamaktadır. Bu bağlamda kentleşme sürecinin daha davranışsal ve soyut boyutu olan kentlileşme, kente ait olan ve bu çerçevede gelişen düşünceleri,

kültürel normları, gelenekleri, inançları ve davranışları da içermektedir (Gül ve Ergun, 2012: 283). Günümüz dünyasında ülkelerin kentleştiği, ülkeleri oluşturan nüfuslarında kentlileştiği düşünülürse kentleşme kavramı daha net anlaşılacaktır. *“Kentleşme ya da kentli olmak, birey ölçeğindeki bir değişim sürecidir. Bu süreç toplum ölçeğindeki kentleşme sürecinin birey ölçeğindeki yansımasıdır ve sosyal psikolojik yönü ağırlıklı olan bir süreçtir. Kentli insan, örgütlerin yoğurduğu, şekillendirdiği, örgütler içinde doğan, eğitilen, çalışan, boş zamanlarını değerlendiren insan olarak tanımlanmaktadır”* (Erkut, 1991: 60).

Kentleşme olgusunun, insan davranış ve tutumlarına yansımaları olan kentleşme, kentte yaşamaya başlayanların bulundukları yeni ortama uyum sağlama çabalarını kapsayan bir süreçtir. Mekânın insan üzerinde etkilerinin gözlemlenebileceği bir alan olan kentleşme, insanların dış çevrelerini değiştirmekle kalmayıp iç dünyalarında da önemli değişimlere yol açan bir olgudur. Keleş'in (2018) *“çoğu kez kentleşmeyle karıştırılmakla birlikte, ondan ayrı olan ve kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci”* olarak tanımladığı kentleşme, insan yaşamında çok yönlü bir etki taşır. İnsanlara farklı bir yaşama biçimi sunan bu süreç, bir bakıma geleneksel algı ve yaşayışın yerine görece olarak daha modern bir düşünme ve yaşama biçimini getirmeyi amaç edinir. Kentleşme, kente uyum sağlamaya çalışan insanların tutum ve davranışlarında bir takım olumlu değişimlerin ortaya çıkmasına katkı sağlar. Kentle bütünleşmeye çalışan insanlar, dış çevrelerinde oluşan yeni koşullara ayak uydurma süreçlerinde gerek düşünüş gerekse yaşayış bağlamında, birtakım gelişmelerle karşı karşıya kalırlar. Bu zorunlu değişim hem bireysel hem de toplumsal ölçekte çeşitli kazanımlar elde edilmesine yardımcı olmaktadır. Modernleşme bağlamında ele alındığında kentleşmenin insanların davranış ve tutumlarına, bilgi ve beceri düzeylerine olumlu katkılar sağladığı görülmekle birlikte bu sürecin, olumsuz olarak değerlendirilebilecek bir dizi sonucu da beraberinde getirdiği görülür. Öyle ki, kentleşmenin insan yaşamına evrensel ölçekteki olumlu etkilerinin yanında, evrensel ya da yerel ölçekte bazı olumsuz etkilerinin varlığı da söz konusu olmaktadır. Kentleşme gibi kentleşmenin bir sürecin ürünü olduğu ve gelişiminin ülkeden ülkeye değişiklik

gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda etkilerin zaman içinde farklı coğrafyalarda birbirinden farklı sonuçlar getirebileceği görülmektedir. (Tiken, 2011: 47-48). Kentli kimliği benimsemeye çalışanların karşılaştıkları sorunların yanında, kırsaldaki yaşantılarını kente taşımak isteyenlerin kentle bütünleşememeleri de kentlileşmenin bir başka boyutu olan kentlileşememe sorununu ortaya çıkarır. Kentin sunduğu yeni yaşama biçimine uyum sağlayamayan kitlelerin alışkanlıklarından vazgeçememeleri, kentleşmenin modernleştirici işlevini de işleyemez hale getirir. Örneğin 2013 yılında Türkiye’de 6360 sayılı Yasa’nın uygulanmasıyla birlikte ülkemizde bulunan 16.120 köy mahalleye dönüşmüştür. Bu kırsal hayatta yaşayan bireylerin kent hayatına uyum sağlaması gerekliliğini doğurmuştur. Şöyle ki köylerin mahalleye dönüşmesi sonucunda bu bölgede yaşayan insanların yerel ihtiyaçları mekânsal açıdan uzak belediyelerce görülmeye başlanmış ve birtakım kentsel problemler oluşmuştur. Bu kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşantısı değişmemiş ve kentlileşmemenin verdiği durum neticesinde istemsizce kırsalı kente taşımış, köy hayatını mahalle adı altında devam ettirmiştir.

Kendilerini kentli olarak tanımlamayan kitleler hem fiziksel yerleşme biçimleriyle hem de tavır ve davranışlarıyla bir ortak yaşama kültürü olan kentli kimliğinin kentin bütününe yayılmasını engellemektedir. Fakat kentle bütünleşemeyenler, her zaman kentli kimliğini bütünüyle ve sürekli olarak reddetme eğiliminde olmazlar. Kentleşme gibi, kentlileşme de bir sürecin ürünü olduğundan, kırsaldan kopup kente gelenlerin kentle bütünleşmeleri, belli bir sürenin geçmesiyle oluşacaktır. Yapılan alan araştırmalarında da kırdan kente gelenlerin kentte kalış sürelerine orantılı olacak şekilde kentli kimliğini benimsedikleri görülmektedir (Kartal, 1978: 62). Bu bakımdan, kente göçenlerin yeni kimlik edinme süreçleri ve bu süre içerisindeki olası aksaklıklar da kentlileşmenin doğal bir aşaması olarak değerlendirilmelidir. Farklı bir kimlik edinme ve yeni bir yaşama biçimine uyum sağlama uğraşını kapsayan kentlileşme, ülkelerin ekonomik yönden gelişmişlik düzeylerine, kentleşme hızlarına ve toplumsal yapılarına göre değişiklik gösterir. Gelişmekte olan ülkelere benzer şekilde Türkiye’deki kentlileşme süreci de toplumsal eğilimler doğrultusunda gelişim göstererek, kırdan kente göç eden kitleler için kendine özgü kimlik ve ilişkileri beraberinde getirmiştir (Tiken, 2011: 50). Kartal (1983a:

94)’a göre kentlileşme; “*kırda çözülme ve kentte yoğunlaşma nedeniyle, kırdan kente göçen nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan, kıran özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanma süreci*”dir. Bu süreçte kırdan gelenler zaman içinde kentsel nitelikler kazanarak kentlileşmekte ve kente ait davranışlar sergilemektedir. Bireyin kente özgü hareketler sergilemesi, kentlileşmenin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Ancak bu süreç en zor ve uzun bir geçiş sürecini kapsamaktadır. Bu bağlamda Karpat (2019: 215-217) Türkiye’deki kentlileşmenin dört aşamada gerçekleştiğine işaret etmektedir:

İlk aşamada, kentteki görüş ve davranışlara yönelik bir hazırlık adımı şeklinde olacak şekilde kent kıyafetini giyme ve bazı kentsel alışkanlıkları benimseme yer almaktadır. Yapay bir değişim durumu olmasına karşın kent kıyafeti, göçmenler için alt kesimden daha yukarı bir kesime geçişi simgelemektedir.

İkinci aşamada, göçmenlerin elektrik, su, ulaşım vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak kentsel hizmet ve olanaklarının benimsenmesi, bunları paylaşması, giyecek ve yiyeceklerini mağazalardan satın alması yer almaktadır. Bu durum bölgeye konut inşa etme ve kentsel yerleşim bölgesiyle yakın bir temas kurmasına kolaylık sağlamaktadır. Bir başka deyişle kent ile bütünleşmenin fiziksel yönünü temsil etmektedir. Bu iki aşamanın başarılı şekilde tamamlanması kentte yaşayan insanların kentsel hizmetlerden yararlanmasının kolay olması sebebiyle bireylere bölgeye bağlılık açısından hoşnutluk kazandıracaktır.

Üçüncü aşama ise, göçmenlerin kentte yaşayan diğer bireylerle iletişim kurmasına yönelik ne derece istekli olduklarına ilişkindir. Bu durumda göçmen, kendisi hakkında ideal veya üstün olarak düşündüğü kent şekillerine göre biçimlendirilmiş yeni fikirler oluşturur. Bu aşamada göçmen değişmeye karşı direnç gösterebilir. Bu gelişmeler göçmenin yaşı, kente bağlılık düzeyi ve kentte kalış süresi, bireysel ilişkileri ve kent sakinleri ile ilişkileri, ekonomik, siyasal ve toplumsal faaliyetlerine katılma düzeylerine göre değişiklik gösterecektir.

Son aşama olan dördüncü aşama ise, göçmenin kent ile olan bağının tümüyle özdeşleşmesinden bir başka ifade ile kendini geldiği köyden ziyade kente ait hissetmesinden oluşur. Kaya (2017: 142-143) bu durumu dört aşamada bütünleştirmiştir ve ilk aşama olarak, kente gelen nüfusun burada karar kılması gerektiğini belirtmiştir. Kente geçici şekilde gelen kişilerin kentli davranış kalıplarını bilme ve sahiplenme ayrıca kentli olma gibi bir gayesi olmayacaktır. Geleceklerinin köyde değil, kentte olduğuna inancı olan kişiler, zaman içinde kendilerini kent ile bütünleştirme ihtiyacı hissedecektir. Kentlileşmenin ikinci aşaması ekonomik durumdan geçmektedir. Bireyin kentte yaşamını sürdürebilmesi için bir işe sahip olması ve sahip olduğu işin olumsuz karşılanmaması gerekmektedir. Üçüncü aşama olarak bu süreçte eğitim ve kültür düzeyi ele alınabilir. Bu özellikler uzun bir süreç sonunda elde edilir. Bu bağlamda ilk nesilde kentlileşmenin tam anlamıyla sağlanmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Son aşama ise; kentte yaşamını sürdüren bireyin kente özgü olan davranışları alışkanlık haline getirmesidir. Bu durum ise birkaç nesil sonucunda ortaya çıkacaktır. Çünkü insan davranışları alışkanlıklar sonucu edinilir ve bu edinimleri de değiştirmek oldukça zor olacaktır.

İnsanlar genel olarak kentlileşme süreci kapsamında iki yönlü değişim yaşarlar. Bu değişim kentlileşmenin getirdiği ekonomik ve sosyal kazanımlardır. Ekonomik açıdan kentlileşme, bireyin geçimini kırsal yaşamdan soyutlaması ve geçimini kente özgü işlerle sağlamasıdır. Bu noktada kent ve kır kaynaklarını kullanma biçimi, kırsal kesim ve kentsel kesimde mülkiyet edinme, mülkiyeti alıp satma, kar sağlama, kırdan kente veya kentten kıra kaynak aktarımı ekonomik değişim hususunda yönelimleri göstermektedir. Kentlileşmenin sosyal boyutunu, kökeni kıra ait olan bireylerin çeşitli hususlarda kente özgü davranışları, tinsel yargıları ve sosyal tavırları oluşturmaktadır. Kente göç eden bireylerin kentte kalış süresine göre sosyal ve tinsel değerler çatısı altında, dışlama ve özümseme biçimi ve dereceleri, davranış ve tavırlarda çözülme kentleşmenin sosyal yönelimlerini ifade etmektedir (Kartal, 1983b: 92). Aynı zamanda kentleşmenin sosyal yönünün somut ifadesi ise, kentlinin kentsel örgütleri kullanma düzeyinden geçmektedir. Kentli bireyin örgütleri kullanma ve aktif olma düzeyinin yüksek olması kentlileşme sürecinin sosyal yönünün ağır bastığını göstermektedir.

Özetle kentlileşme olgusu, kentleşme olgusundan bağımsız olarak düşünülemez. Bu nedenle kentlileşmenin anlaşılması için bir kentin kentleşme sürecinin ve düzeyinin de iyi bilinmesi gerekir. Kentleşme ve kentlileşme olguları birbirinden ayrı fakat birbirini tamamlayan olgular olarak görünmektedir. Kentli, insan kent yönetime katılma, kenti yönetenleri denetleme, kent yönetimini kolaylaştırma yönünde isteği ve çabası olan insan olarak kabul edilebilir. Bu sürece dahil olan insanların bu amaçlarını gerçekleştirirken ne tür bir katılma yolunu seçtikleri sürecin gidişatı açısından önemlidir (Sezer, 2004: 2).

1.4. Kentlileşme Süreci ve Kimlik Arayışı

Türkiye'nin toplumsal yapısının anlaşılmasında 1950'li yıllardan sonra gerçekleşen hızlı bir kentleşme sürecinin sonucu olarak kırsaldan kente gelenlerin, bireysel veya toplumsal ölçekteki tavır ve davranış değişimleri belirleyici bir etken olmuştur. Modernleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturan kentli kimlik edinme uğraşı, kırsaldan gelenlerin kentteki yerleşme süre ve biçimleri, kültürel ve ekonomik düzeylerinin etkisiyle Türkiye'de kendine özgü sonuçlar ortaya çıkarır. Kentlileşme eğilimlerinin gözlemlendiği kent merkezlerinin içerisinde kalmış kentsel çöküntü alanlarında ve tampon bölge veya gecekondu yerleşimlerinde yapılan çok sayıda alan araştırması, kentlileşmenin getirdiği yeni kimlik ve ilişkileri gözler önüne sermiştir. Söz konusu araştırmalar, Türkiye'de kentli kimliğinin benimsenmesi ve toplumsal değişimlerin irdelenmesi amaçlarını taşımanın yanı sıra kentlilik bilincinin yerleşmesi sürecinde meydana gelen bireysel ya da kitlesel tavır ve davranışları da mercek altına almıştır. Bu alan araştırmaları, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme deneyiminin geçirdiği aşamaları da sunmaktadır. Kentlileşme sürecinde Türkiye'nin kendine özgü toplumsal yapısının etkisiyle anomi, yabancılaşıma, cemaatleşme, örgütlü suç yapılanması, akrabalık ve hemşerilik bağları, toplumsal örgütlenme ve siyasal katılım bilinci gibi bireysel ve toplumsal ilişkiler meydana gelmiştir (Tiken, 2011: 50).

1.4.1. Kentli Kimlik Edinimi ve Bireyleşme

İnsanlar tutum ve davranışlarında, eğitim düzeylerinde, ekonomik ve toplumsal ilişkilerinde değişiklikler getiren kentlileşme süreci ile kırdan farklı olarak tekdüze olmayan, ayrışık kimliklere yönelir. Kentle bütünleşmeye çalışan insanlar, elde ettikleri kazanımların etkisi ile bireyleşme eğilimi içine girmektedir. Bu noktada toplumsal ilişkileri bir bütün olan birey, kendi içinde sayılabilen ve kendisini mantıksal olarak gören bir varlık olarak tanımlamaktadır. Kültürel, ekonomik ve toplumsal konumu doğrultusunda kişisel farklılıklarının bilincine erişmesi ve eş zamanlı bir süreç olan bireyleşme sonucu kişi, toplumsal yapı içerisinde kendine özgü yeni bir kimlik edinir (Hançerlioğlu, 2016: 37; Cevizci, 2011: 62). Bahsi geçen bireyleşme eğilimi, kır ile kentin sunduğu toplumsal yapılar arasındaki farklılıkları gösteren toplumbilimsel bir ölçüt olma özelliği gösterir. Bireyleşmeye elvermeyen kırsal topluluklarda aile, bireyin yerini belirleyen temel birimdir. Ailenin dışında ayrı ve bağımsız bir varlığı genellikle söz konusu olmayan kişi, üyesi olduğu ailenin konumunu taşır ve onun aracılığıyla toplulukla bütünleşir. Bireyleşmeye imkân sağlayan kent toplumu ise, kişiyi ailesinden ayrı olarak konumlandırır ve kişinin bireysel özelliklerinin açığa çıkmasını sağlar. (Tiken, 2011: 51). İnsanların, kentin getirdiği yeni yaşama biçimine uyum sağlama sürecinde bireysel farklılıklarının ayrımına varmasıyla eriştiği tutum ve davranışların bütününe kapsayan bireyleşme eylemi, kentlileşme uğraşındaki kişinin eğitim, kültürel ve ekonomik düzeyinin artışıyla yakından ilgilidir. Kişinin kentteki toplumsal kurallara, iş kollarında çeşitliliğe, meslekî uzmanlaşmaya ve iş bölümüne uyum sağlayabilmesi, bireysel eğitim ve yetenekleri doğrultusunda gerçekleşir. Böylelikle kişinin kırsala göre oldukça farklılık gösteren kentteki üretim ilişkileri içinde varlığını sürdürebilmek için verdiği uğraş, kendini bireyleşme sürecine iten başlıca etken olmuştur.

Kentli kimliğini benimseyen kişi, bireyleşme eğilimine yönelmekle birlikte toplumsallaşmaya da başlar.

Kentlileşme kıstası olarak kamu ve özelin ayrı eylem alanları olmalıdır. Kırdan kamusal ve özel arasında bir ayrımın olmamasıyla birlikte kentte özel ve kamusal alanın belirleyiciliği olmalıdır. Kentte özel alanda bireyin kişisel özelliklerinin

gelişmesi, kamusal alanda ise toplumsal ilişkilerinin gelişimi öne çıkmaktadır (Helle, 1996: 74). Bu doğrultuda kente uyum sağlamaya çalışan kişinin, hem eğitim ve kültürel düzeyini artırarak bireyleşmesi, hem de kentin çok katmanlı toplumsal yapısı içerisinde toplumsallaşması, kentlileşmenin amaçladığı kentli birey kimliğinin oluşmasını ve kentle bütünleşmenin gerçekleşmesini sağlar.

Kentli birey gerek giyim kuşamıyla gerekse tutum ve davranışlarıyla kırdaki yaşayanlara göre oldukça farklı bir kimlik taşır. Çeşitli alan araştırmaları, kent sakinleri arasında kırdan gelip kentle bütünleşmeyi başarabilen kentli bireyi tanımlayan somut algıların oluştuğunu göstermektedir. Kentli bireyleri tanımlamak için Türkiye’de yapılan araştırmaların çoğu kentli erkeği temiz giyimli, modern, kravatlı, sakal ve bıyiksiz olma; kadınları ise, zarif, bakımlı, kendine özen gösteren, kültürlü ve modern gibi özellikler ile sıraladıkları görülmektedir. Aynı zamanda “kentli kimdir” sorusuna verilen cevaplar ise, kentte oturan herkes, geçimini kentte sağlayanlar ve gecekonduda oturmayanlar şeklinde olmuştur (Tiken, 2011). Kentli bireyin nasıl algılandığının Türkiye’de yapılan alan araştırmalarında karşılık bulduğu cevaplar, kentli insan imajının somutlaştığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Öyle ki bu araştırmalar kentlerde bulunan insanların kırdaki bulunduklarından farklı olarak gerek tutum ve davranışlarıyla gerekse dış görünüşleri ve kültürel düzeyleriyle olumlu yönde bir değişim içinde olduklarını gösterir. Bu bağlamda kentlileşme süreci insanlara yeni kimlik kazanımları sonucunda bireysel özelliklerin ön plana çıktığı anlamlar yüklemektedir.

1.4.2. Kentlileşen Aile

Kentlileşmenin yol açtığı değişimlerden biri de toplumsal bir birim olan aile ölçeğinde gerçekleşir. Kentin sunduğu yeni ekonomik ve toplumsal ilişkiler çerçevesinde varlığını sürdürmeye çalışan aile hem yapısıyla hem de aile bireylerinin tutum ve davranışlarıyla kırdaki görüntüsünden uzaklaşır. Kırsal aile, kendi içinde iş bölümü yapmış, kalabalık fertlerden oluşan bir yapıya sahiptir. Geniş aile tipinin örneğini sunan kırsal aile, birbirine kan bağıyla bağlı üç kuşağı bünyesinde barındırma özelliği taşımaktadır. Kırsal ailenin genişliğinde, kırsalın ekonomik ve toplumsal

yapısı belirleyici bir işlev üstlenir. Bu doğrultuda Sencer'in kırsal ailenin oluşumunu açıklayan ekonomik temelli görüşleri dikkat çekicidir. Kırdan yaşayan ailenin kalabalık oluşunda üretim ilişkilerinin etkili olduğunu ileri süren Sencer'e göre, kırsalda üretim uğraşlarının geniş ölçüde insan emeğine dayanması, ailenin bir bütün olarak üretim sürecine katılmasını gerektirir. Ücretli iş gücünden yararlanma imkânını bulamayan aile, iş gücü kaynağından çok, çocuk sahibi olmaya yönelmektedir (Sencer, 1979: 327). Böylelikle çok çocuklu yapısıyla geniş aile tipini ortaya çıkaran kırsal aile, içinde bulunduğu toplumun en küçük birimini oluşturur ve kırsalın ekonomik işleyişini yansıtan bir topluluk olma özelliğini gösterir. Kırdan yaşayanların temelde geçimlerini sürdürebilmek için kurdukları çok çocuklu kalabalık aile tipi, kırsal yaşantının kendine özgü özellikleriyle bir üretim birimi olmasının yanı sıra, toplumsal ilişkilerdeki işlevselliğiyle de dikkat çeker. Kırsalda yaygın olarak görülen geniş ailenin genelde en yaşlısı olan aile reisi, ailenin ortak varlığı adına mülk sahibi durumundadır. Sahip olduğu mülkiyetle otoriteyi elinde bulunduran aile reisi, geniş ailede hem işlerin düzenleyicisi hem de bireyler arasındaki ilişkilerin kural koyucusu olarak geniş toplumsal haklarla donatılmıştır (Sencer, 1979: 342). Aile reisinin otoritesi altında ataerkil yapısıyla varlık gösteren kırsal aile, bu yönüyle aile tanımının sınırlarını aşan bir toplumsal birim niteliği taşır. Üyeleri arasındaki ilişkilerde geleneklerin belirleyici olduğu geniş aile, sahip olduğu hiyerarşiyle kırsalın temel yapısını oluşturur. Kırdan kente yönelen ailede ise, ilişkilerin kentlileşme sürecine bağlı olarak değiştiği gözlemlenir. Kentle bütünleşmeye başlayan aile, zamanla çok çocuklu geniş yapısından uzaklaşarak çekirdek aile diye tanımlanan anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan yapıya dönüşmüştür. Aileyi oluşturan üyelerin gerek aile içi bağları gerekse ailenin içinde bulunduğu toplumla olan ilişkileri, kentin sunduğu yeni yaşama biçimi doğrultusunda şekillenir (Tiken, 2011: 55).

Kentlileşmeyle birlikte kırsal aile yapısında başlayan değişimler, kentlileşme gibi bir sürecin ürünü olarak gerçekleşir. Kente göçenlerin ilk yerleşim yerleri olan gecekondu bölgelerinde yapılan alan araştırmaları, kentin yeni sakinlerinin bir süre daha kırdaki geleneksel aile yapılarını korudukları sonucunu vermiştir (Sencer, 1979: 327). Kırdan kente yönelen ailelerin kentle bütünleşmelerinden sonra, kırdaki yaşantılarından uzaklaşarak kentli aile yapısını benimsedikleri görülmüştür. Ailenin

değişen yapısında sanayileşme ve modernleşme gibi süreçlerin etkili olmasının yanında kentin üretim-tüketim ilişkilerinin de payı bulunmaktadır. Kırdaki aile bir üretim topluluğu özelliği gösterirken, kentli ailenin bir tüketim topluluğu özelliği taşıması hem ailenin yapısında hem de aile bireylerinin tutum ve davranışlarındaki değişimin temel etkenlerindendir. Kentli aile, kırsaldaki çok çocuklu geniş ailenin aksine az çocuklu çekirdek aile yapısına yönelir. Kentte çocuğun ekonomik bir etkinliğin ögesi olmaması, yetiştirilmesi ve toplumsallaştırılmasının aile bütçesine yüklediği ağırlık, kent ailesini elden geldiğince sınırlı sayıda çocuk sahibi olmaya zorlar. Ekonomik şartların yanı sıra kentin getirdiği toplumsal değişimlerin etkisiyle de az çocuklu çekirdek aile yapısını benimseyen kent sakinleri, aile içi ilişkileriyle de kırsal aileden farklı bir görünüm sunarlar. Kentli ailelerin gelir ve eğitim düzeylerine bağlı olarak bireyler, aile üyelerinin cinsiyete dayalı iş bölümünde farklı işlevler üstlenmiştir. Alt gelir grubu kent ailelerinde geleneksel cinsiyete dayalı iş bölümü devam ederken, orta ve üst düzey gelir grubu kent ailelerinde “paylaşma” ekseninde bir iş bölümü yapılmaktadır. Çocukların iş bölümünden pay almadıkları üst düzey gelir grubu kent ailelerinde ise, kadının sorumluluğundaki işlerin yapılması için ücretli iş gücüne başvurduğu ve mülkiyet üzerinde söz hakkına sahip olduğu görülür. İnsanların tutum ve davranışlarında dikkat çekici değişimler meydana getiren kentlileşme sürecinin toplumun temelini oluşturan aileyi de etkilemesi kaçınılmazdır. Ailenin hem yapısını hem de dış çevre ile olan ilişkilerini yeniden şekillendiren kent hayatı, böylelikle kentli birey kimliğinin yanında kentli aile kimliğinin de oluşmasına temel teşkil eder (Tiken, 2011: 55).

1.4.3. Hemşehrilik İlişkileri

Kentlileşme sürecinin dönüştürücü etkisinin gözlemlendiği toplumsal ilişkilerden biri de komşuluk düzeyinde gerçekleşir. Komşuluk ilişkileri, kırdan kente yönelen ailelerin kentle bütünleşme aşamalarında kentlileşmenin yol açtığı yeni yaşama biçiminin etkisiyle değişime uğramıştır.

Kırsaldaki geniş ailenin toplumsal ilişkilerinde önemli bir yeri olan komşuluk ilişkileri, kentlileşme evrelerinde farklılaşır. Kentlerde gecekondü oluşumunda kırsal

yaşantının izlerini daha çok taşıyan yerleşimlerde komşuluk ilişkileri belli bir düzeyde devam ederken, kentli ailelerin eğitim ve ekonomik düzeylerine de bağlı olarak apartman gibi daha metropoliten görünüm sunan yerleşimlerde bu ilişkiler zayıflamaktadır. “*Komşuluk genel olarak aynı semtte, yakın mekânlarda oturan aileler arasındaki ilişkiye verilen addır.*” (Ayata, 1996: 78). Toplumsal bir dayanışma türü olan komşuluk, bireylerin ve ailelerin birbirleriyle olan yardımlaşmalarını sağlar. Kırsal yerleşimlerde ve kent yerleşimlerinde farklı boyutlarıyla varlığını sürdüren komşuluk, “geleneksel topluluğun yaygın iş birliği temeline dayanan bütüncü yapısıyla, kentin giderek yararcı ve kişisel bir özellik kazanmakta olan bireyciliği arasında kalan bir ara tip oluşturur.” (Sencer, 1979: 285). Bu yönüyle komşuluk ilişkileri, kentlileşmenin ilk evrelerinde insanların çevreleriyle uyum sağlamalarını kolaylaştıran toplumsal bir bağ olma işlevini üstlenir.

Kentlileşme sürecinde komşuluk ilişkilerinin giderek etkisinin azaldığı dikkat çekmektedir. Kentle bütünleşme, eğitim ve gelir düzeylerinin artışına koşut olarak gerçekleşen komşuluk ilişkilerinde değişim, Sencer Ayata ve Ayşe Güneş Ayata’nın tespitleriyle kentte üç düzeyde varlığını sürdürür. Daha çok gecekondu bölgelerinde, geleneksel mahalle özelliğini koruyan yerleşimlerde ve alt orta sınıf apartman semtlerinde yoğun ve yakın bir ilişki söz konusudur. Küçük ölçekli alışverişler, borç para alıp verme, cenaze ve düğünde yardım, birlikte iş yapmanın görüldüğü bu yerleşimlerde geleneksel komşuluk ilişkileri devam etmektedir. Orta sınıf apartman semtlerinde komşuluk bir dostluk alanı haline dönüşür. Yakın ilişkiler, dostluk ve arkadaşlık çerçevesinde kurulur. Orta üst sınıf apartman semtlerinde ise mesafeli bir komşuluk gerçekleşir. Apartman sakinlerinin çoğu tanışıp selamlaşırlar. Komşuluğa harcayacak vakitleri olmayan apartman sakinleri için komşu ne kadar görülmez ve hissedilmez olursa o kadar iyidir (Ayata: & Ayata, 1996: 98-99).

Kentlileşme ile birlikte komşuluk ilişkilerinin öneminin azalmasında bireyleşme eğiliminin de etkisi olur. Kentlileşen insanın kendisine bireysel bir hareket alanı oluşturmaya çalışması, geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerinden uzaklaşmasına kaynaklık eder. Böylelikle komşuluk, kentlileşme sürecinde gittikçe zayıflayan toplumsal bir bağ olma özelliği gösterir. Toplumsal yardımlaşma ve

dayanışma bağlarından biri olan akrabalık, kentlileşme sürecinde değişime uğrayan geleneksel kurumlar arasındadır. Birbirleriyle kan bağıyla veya evlilik yoluyla bağlı olan kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen akrabalık, kentlileşmenin getirdiği bireyleşme eğiliminin etkisiyle giderek etkisi azalan bir toplumsal ilişki haline gelir. Akrabalık, kentleşme sürecinin ilk aşamalarında önemli işlev üstlenen bir toplumsal dayanışma ilişkisi olma özelliği gösterir. Kırdan kente yönelen kitleler, çevreleriyle uyum sağlayabilme, barınma ve iş bulma gibi zorunluluklar karşısında kente kendilerinden önce yerleşen akrabaları tarafından destek görürler. Kente göç edenlerin ilk yerleşim yerlerini seçmelerinde ve ilk işlerini bulmalarında akrabalık ilişkilerinin büyük ölçüde payı bulunmaktadır (Tiken, 2011: 57)

Kentleşmeden hemen sonra karşılaşılan sorunların giderilmesinde geleneksel kalıp uyarınca en etkin dayanışma çerçevelerinden biri olan akrabalığın alanının, kent ile ilk uyum ilişkilerinin gelişmesinden sonra daraldığı görülür (Sencer, 1979: 281). Kentli kimliğin benimsenmesi sürecinde akrabalık bağları, akrabaların birbirlerinin desteğine ihtiyaçlarının azalması doğrultusunda kentlileşmenin ilk aşamalarındaki yoğun etkisini yitirir. Akrabalık yükümlülük ve bağlılıkları, kentte ihtiyaç duyulan hizmetlerin elde edilebilir hale gelmesi ile azalır ve kente yerleşmenin başlangıç aşamalarında başat olan akrabalık, yerini dışarıdan kişilerle, rasyonel ve çıkara dayalı ilişkilere bırakır (Karpaz: 2019: 231). Böylelikle, kent ailesinin gelir düzeyine bağlı olarak akrabalık ilişkileri, kır yaşamına ve kent yaşamının ilk yıllarına göre daha mesafeli bir görünüm kazanır. Akrabalık ilişkisi, kentlileşme süreciyle birlikte geleneksel bağlarından uzaklaşsa da toplumsal yapının etkisiyle varlığını devam ettirir. Türkiye’de toplumsal ilişkilerin akrabalık koduna göre kurulduğuna dikkat çeken Alan Duben, aralarında kan bağı olmayan kişilerin birbirilerine ağabey, kardeş, yenge gibi akrabalık terimleriyle hitap etmeleriyle bir tür sentetik akrabalık bağının oluştuğuna işaret eder. Duben, ayrıca akrabalık ilişkilerinin oluşan genel yargının aksine, kentlerde yardımlaşma ve dayanışma işlevini kaybetmediğini ileri sürer. “Küçük, hatta bazı büyük şirketlerde veya bazı kamu kuruluşlarında beraber çalışan yakın akrabaların, babalar ve oğulların, kardeşlerin, kuzenlerin, dayıların ve amcaların bulunması hiç de alışılmadık bir durum değildir” tespitini yapan Duben, Türkiye’de akrabalık ilişkilerinin kentlerde de devam ettiğini ifade eder (Duben, 2016: 97). Buna

rağmen genel olarak kırdan kente taşınan geleneksel bağlardan biri olan akrabalığın kentlileşme sürecinin ivme kazanmasıyla zayıfladığı bilinmektedir. Yerini daha bireysel ilişkilere bırakan akrabalık, ailelerin yaşama biçimleri, ekonomik ve kültürel düzeylerine bağlı olarak varlığını belli ölçülerde sürdürmesine rağmen kentlileşmenin toplum üzerinde dönüştürücü etkisinin gözlemlenebileceği bir alan olma özelliğini yansıtmaktadır.

Kente göç sonrasında ortaya çıkan toplumsal yardımlaşma ve dayanışma ilişkisi olan hemşehrilik, kentlileşme sürecinde öne çıkan yapılardan biri olmuştur. Aynı zamanda toplumsal bir kimlik olarak tanımlanabilen hemşehrilik, kırdan kente yönelen kitlelerin kente uyum sağlamalarında etkin bir işlev üstlenir. Kır ve kent arasında bir tampon kurum olarak değerlendirilen hemşehrilik bağlarının ortaya çıkmasında “güven ihtiyacı” kavramı belirleyici olmaktadır (Tekşen, 2003: 169). Söz konusu güven ihtiyacı, kente yeni gelenleri yabancısı oldukları bir yerleşimde bu deneyimi daha önce yaşamış, kendileriyle aynı yörelerden insanlara yaklaştırır. Böylelikle köylülük ile kentlilik arasında hemşehrilik adı verilen “tampon” bir yardımlaşma ve dayanışma ilişkisi gelişir.

Hemşehrilik, gurbete uyumu kolaylaştıran, gelenekleri ve memleketi ile bağları ayakta tutan, kendine özgü toplumsal ve kültürel örgütlenme biçimleri yaratmıştır. Öncelikle ekonomik temele dayalı kuruluşlarda, kooperatiflerde ve sanayi dallarında bu örgütlenme biçimlerine rastlanır. Beraber yaşanan mahalleler, kültür ve dayanışma dernekleri, kahvehaneler, spor kulüpleri, dinî dernekler ve siyasal partiler, göçmenlerin hemşehrilik temelinde örgütlendikleri sosyal ağların önemli kurumsal çerçevelerini oluşturur. Kente aynı yörelerden gelen insanlar, söz konusu toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ağlarıyla birbirlerine kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda destek verirler. Konut edinme ve iş bulma gibi konularda yardımlaşan hemşehriler, böylece yabancısı oldukları kentte yaşamı kolaylaştırmaya çalışırlar (Schüler, 2002). Bununla birlikte hemşehrilerin, kendilerinden olmayana karşı geliştirdikleri olumsuz tutum, bir başka tampon kurum olan gecekondularda aynı yöreden gelen insanların kümeleşmelerine yol açmaktadır. Kentlileşme sürecinde gelişen borç verme, cenaze ve düğün gibi durumlarında yardımlaşma, ortak iş yapma ve dayanışma gibi işlerde hemşehrilik ilişkileri sürdürülür. Fakat ana unsur, gecekondu

mahallelerinde yaratılan hem iş bulma hem de gecekondü arazisinin paylaşımı konusunda geçerli olan “yabancı kişileri sokmama” ilkesine dayanır (Tiken, 2011: 57-60). Bu yönüyle kentli kimliğin benimsenmesini engelleyici bir yapılanma olarak da beliren hemşehrlik, kendi içinde bir toplumsallaşma sağlamaktadır.

Hemşehrlik ilişkileri, kente göç sonrasında ortaya çıkması sebebiyle akrabalık ve komşuluk ilişkileri gibi geleneksel kurumlardan ayrılır. Bu bakımdan hemşehrlik, Türkiye’nin kendine özgü kentleşme sürecinin bir ürünü olarak ayrıca önem kazanır. Kente göç edenler için bir aidiyet duygusu kazandıran hemşehrlik, yalnızca toplumsal yardımlaşma ve dayanışma ilişkisi olmakla kalmaz, kentleşme sürecinin kitleler üzerindeki etkisinin gözlemlenebileceği bir toplumsal kimlik görünümü taşır. Kentleşmenin ilk evrelerinde güçlü bir ilişki olarak dikkat çeken hemşehrlik, kırdan gelenlerin kentte kalış süreleri, eğitim, kültürel ve ekonomik düzeylerinin artışı doğrultusunda zayıflamaktadır (Tekşen, 2003: 150). Kentli kimliğin benimsenmesiyle etkisinin azalmasına rağmen hemşehrlik ilişkileri, çeşitli vakıflar, dernekler ve kulüpler gibi kurumlar aracılığıyla kentleşmenin ileri aşamalarında da varlığını sürdürmektedir.

1.4.4. Cemaat ilişkileri

Din, mezhep ve etnik kimlik gibi ortaklıklar etrafında oluşan toplulukları tanımlayan bir kavram olan cemaat, kentleşme sürecinin değişime uğrattığı toplumsal ilişkiler arasında yer almaktadır. Cemaatlerdeki geleneksel ilişkilerin, kentlerin sunduğu yeni yaşama biçimlerinin etkisi ile yeniden yapılandığı görülmektedir. Kökenleri insanlık tarihi kadar eskiye dayanan din, mezhep ve etnik kimlikler, modern kentlerde oldukça farklı bir görünüm kazanır. Çeşitli inanç ve kimlikten birçok insanın bir arada yaşadığı kentlerde cemaatler, ekonomik, siyasal ve toplumsal örgütlenme biçimlerinin kurulmalarında etkili olan ortak paydalardan biri olmuştur. Bu yönüyle cemaatler, kentlerin toplumsal tabakalarını oluşturan etnik ve inanç kaynaklı yapılar olma özelliği gösterir. Etnik topluluklar Türkiye’de genel olarak birtakım değişkenlere ve demografik özelliklerine bağlı olarak mahallelere yerleşip kendine özgü mekanlar yaratır (Keser, 2008: 12). Böylelikle kentlerde, etnisiteye veya

inanç birlikteliğine bağlı cemaatlerin, kendilerine özel bir yaşama biçimi geliştirmeye çalıştıkları ayrışık yaşama alanları oluşmaktadır. Bu yerleşimler, kentlerde cemaatleri yoğunluklu olarak barındırmalarının yanı sıra geleneksel cemaat ilişkilerinin yeniden yapılandığı yerlerdir. Kırdan kente göç sonrasında geleneksel kalıplarını korumaya çalışan cemaatler, kentle bütünleşme sürecinde birtakım zorunlu değişim ve dönüşümlerin öznesi olmuştur. Kentlileşme öncesi cemaatleri ayakta tutan temel inanç ve değerlerin, bu süreçle birlikte sorgulanmaya başladığı da görülmektedir. Örneğin, Fuat Bozkurt'un tespitiyle, Alevi inancının temel kurumlarından biri olan "dedelik", kentlileşmeye başlayan yeni kuşağın gereksinimlerine cevap veremez hale gelir. Eski söylemler ve öyküler, Alevi gençler arasında ilgi uyandırmaz, boş ve uydurma şeyler olarak nitelendirilir. Kentsel dönüşüm, kent içi hareketlilikler gibi etkenlerin etkisi ile kentlerde kümelenen cemaat mahallelerinin kentleşme süreci içinde çözüldüğü görülür. Mahalle dışına göçle birlikte, geleneksel ilişkiler zayıflar ve mahallede cemaat üzerinde etkili olan toplumsal kontrol işlevini yitirir. Mahalle sakinleri, kentle bütünleşme sürecinde etnik ve dinsel bazı uygulamalardan vazgeçer. Örneğin, Adana'da Nusayri mahallelerinin çözülmesiyle, Nusayrilerin Arapça bilme seviyelerinin düştüğü ve inanca yaklaşımlarında önemli farklılıklar meydana geldiği gözlemlenir (Bozkurt, 1999: 105). Türkiye'de çeşitli cemaat mensuplarının kentli kimliğini benimsemeleri ile kentlileşme öncesindeki geleneksel yapılarından uzaklaştığı görülmektedir. Nitekim cemaatler de hemşehrilik ilişkilerine benzer şekilde dernek-vakıf gibi sivil toplum kuruluşları ve siyasal parti veya oluşumlar etrafında aidiyet bağlarını belli ölçülerde sürdürmektedir (Tiken, 2011: 59).

1.4.5. Anomi ve Yabancılaşma

Kentlileşme sonrası, yoğun bir şekilde etkisini gösteren anomî, bireysel ve toplumsal normlar arasındaki uyumsuzluk veya fark olarak tanımlanabilir. Bireysel ve toplumsal ölçekte gözlemlenen norm bozukluğu olan anomî, sonuçlarıyla kitlesel sarsıntılar meydana getirmektedir.

Anomî, *"bir toplumun normlarının etkisizleşmesi, çöküntü, karışıklık ya da çatışma olması durumunu gösteren bir terim"*dir. (Marshall, 2005: 32). Emile

Durkheim tarafından kavramsallaştırılan anomi, toplumsal evrim içerisinde bir düzensizlik veya anarşi evresi anlamını taşımaktadır (Aktaran: Tolan, 1980: 37). Sanayi devrimi sonrası kültürel, ekonomik ve toplumsal yapıların önemli ölçüde dönüşüme uğramasıyla ortaya çıkan anomi, bireylerin tutum ve davranışlarında belirir. Anomi, ekonomik gelişmeler sonucu, kitleler arasındaki ayrışmaların başlamasıyla adeta bir toplumsal kargaşa ortamı hazırlar. Modernleşme sonrası gözlemlenen toplumsal bir olgu olan anominin endüstrileşmenin yanı sıra, kırdan kentlere yönelen kitlesel göçlerle de sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Göç hareketleriyle birlikte nüfusun kent merkezlerinde yoğunlaşması, geleneksel davranış modellerinin etkisinin azalması, toplumsal dayanışma bağlarının zayıflaması ve güven duygusunun yitirilmesi anomi olarak tanımlanan toplumsal çözülme ve kuralsızlıkların açığa çıkmasında önemli etkenler olmuştur (Tiken, 2011: 61).

Sağlıksız bir toplumsallaşma sürecinin ürünü olan anomik eylemlerin, kentleşme süreci sonrası kentlerde egemen olan yoksulluk kültürüyle etkileşim içinde olduğu görülür. Oscar Lewis, yoksulluk kültürünü etkileyen bu anomik davranışları özetle, *“kalabalık yerlerde yaşamak, alkolizm oranının yüksek oluşu, sık sık çıkan kavgalar, erkeklerin eşlerini dövmesi, nikâhsız yaşamak, aşırı yetki kullanmak, kadınlar arasında çilekeşlik, zor yaşama şartlarına göğüs germek, dertleri unutmak için içki içmek ve erkekliğin üstünlüğüne inanmak”* şeklinde sıralamıştır (Aktaran: Türkdoğan, 2006: 162-163). Toplumsal dönüşümün hızına ayak uyduramayan bireylerin sergiledikleri bu davranışlar, kentle bütünleşemeyen kent sakinlerinin içinde bulundukları duygusal boşluk ve umutsuzlukları yansıtmaktadır. Bu bakımdan anomik davranışlar, toplumsal değişmelerin insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin somutlaştığı örnekler olarak dikkat çeker. Kente uyum sağlamaya çalışan kişilerin toplumsal yardımlaşma ve dayanışma işlevlerinin yanı sıra, kendi tutum ve davranışlarını da denetleyen akrabalık ve komşuluk gibi geleneksel ilişkilerden uzaklaşmaları, anomi halinin ortaya çıkışını hızlandıran başlıca etkenler olmuştur. Bir bakıma güvensiz bir ortam olan kent, bireyleri birbirinden uzaklaştırıp onları toplumdan soyutlayan anomik davranışlara zemin hazırlamaktadır. Şöyle ki, bireyleşme eğilimi insanı yalnızlaştırır. Terk edilen geleneklerin, kültürel bağların, davranış biçimlerinin yerine yenisini koymak zordur ve bu durum bireyleri madde

bağımlılığı, şiddet, inanç ve kültürel değerlerden uzaklaşma hatta intihara kadar sürüklemektedir (Tiken, 2011:62). Bu bağlamda insanları bir arada tutan geleneksel dayanışma kalıplarının ve toplumsal ilişkilerin zayıflamasıyla ortaya çıkan norm bozuklukları, modern yaşama biçiminin bir sonucudur. Kente uyum sağlamayı başaramayan kişilerin yöneldikleri davranış sapmaları olan anomi, kentlileşme sürecinin etkisiyle gelişen bir tutum olması yönüyle dikkat çeker.

Bireyin kendisinden ve kendisini kuşatan dış çevreden uzaklaşmasına işaret eden yabancılaşma, toplumsal değişimlerin yol açtığı bir algılama biçimidir. Farklı düşünce geleneklerinin bakış açılarıyla çok yönlü anlamlar kazanan kavram, toplumsal yalnızlık ve yalıtım halidir. Kökeni ilk insanın cennetten kovulmasına dayandırılan yabancılaşma, kavramsal açıdan ilk kez Hegel tarafından belirginleştirilir. Hegel insanlık tarihini insanların yabancılaşma tarihi olarak görmektedir. Marx'a göre yabancılaşma kavramı ise, insan varlığının ve özünün ayrımı, insanın somut varlığının özüne yabancılaşmış olduğu düşünce üzerine kurulur. Marx'ın öncülüğüyle eytişimsel öздеkçi⁵ düşüncenin temel savlarından biri olan yabancılaşma, düşünsel anlamda üretim ilişkileri çerçevesinde değerlendirilerek gelişim gösterir. Marx'ın *“insan kendi varlık yapısının ayırıcısı özelliği olan ‘iş’ini kendisine zorla kabul ettirilen bir etkinlik ve çalışma sürecinde kendini geliştirip gerçekleştirmesini engelleyen bir yaşantı olarak duymakla yabancılaşmaktadır”* görüşünden hareketle eksene alınan üretim ilişkisi, Marxçı düşünürlerce yabancılaşma kavramını açıklayan temel hareket noktası haline gelmiştir (Aktaran: Tolan, 1980: 271-272). Bununla birlikte üretilen ürünün kullanım değerini kaybederek değişim değeri kazanmasının etkisiyle insanın emeğe yabancılaşması da Marxçı düşünce geleneğinde yabancılaşma olgusunu betimleyen temel dayanaklardan birini oluşturur. Yabancılaşma, kavramsal açıdan Marxçı düşünce ekseninde gelişmesine rağmen yalnızca üretim ilişkileri temel alınarak açıklanamayacak bir olgudur. Farklı düşünce geleneklerinden beslenen düşünürlerin katkı sağladığı yabancılaşma, modernleşme sonrası toplumları kuşatan sorunlar arasında değerlendirilir. Endüstrileşme, kentleşme ve küreselleşme gibi süreçlerin

⁵ Eytişimsel öздеkçi düşünce, Marx ile Engels'in birlikte geliştirdikleri, evreni sürekli bir devinim içindeki maddeden oluşan bir bütün olarak gören, evrensel oluşma ve gelişmenin, evrimin genel yasalarını açıklayan, evrenle ilgili genel kuram olarak tanımlanır (Toprakkaya, 2009).

etkisiyle baskın bir hal alan yabancılaşma, çok yönlü neden-sonuç ilişkileriyle açığa çıkmıştır (Tiken, 2011: 64).

Yabancılaşmanın etkileşim içinde olduğu olgulardan biri de kentlileşmedir. Bu doğrultuda kent ile yabancılaşma arasındaki bağlantılara işaret eden Georg Simmel'in yaklaşımları oldukça dikkat çekicidir. İnsan ve kent arasında ilişkilerin incelenmesine modern kültür çatısı altında bağımsız bir sosyolojik disiplin kurulmasına öncülük eden Simmel, kent yaşamını metropollerin sınırları içinde yabancılaşmanın tetikleyicisi olarak görmektedir. Simmel'in kentli yaşama biçimini eksene alarak yabancılaşmaya getirdiği yaklaşım, hızlı bir toplumsal değişimin mekânı olan kentlerin yabancılaştırıcı yönünü gözler önüne sermektedir. Simmel'e göre, taşranın muhafazakâr ruhu, metropolün ritmine ancak sarsıntılar ve çalkantılar geçirdikten sonra ayak uydurabilir. Bu durumda metropol kendisini yalnız bırakacak dışsal faktörlere karşı kendini koruyucu bir organ geliştirir. Bu noktada tehdit edici hali ve aykırı halleriyle duygusal açıdan değil zihniyle tepkisini gösterir. Zihnin egemenliği ve para ekonomisinin birleşmesiyle bireylerin arası tüm duygusal bağlar yerini bireyselliğe bırakır. Kentli bu noktada diğer bireylerden farklı olmayan ögeye dönüşür. Bu durumdan dolayı metropolde yaşayan insanlar diğer bireyleri müşteri, hizmet edici, satış yapan kimse veya zorunlu olacak şekilde ilişki kurması gereken kişi olarak görmektedir. Kentli insanın ruhsal tavrını "mesafelik" kavramıyla adlandıran Simmel'e göre, kasabalılar gibi kentlilerin de karşılaştığı her insanı tanıması, onlarla iyi ilişkiler kurması mümkün değildir. Eğer kentli insan, sayısız insan ile dışsal temaslara içsel olarak yanıt verme gerekliliği duyarsa içsel bakımdan paramparça olacak ve hayal bile edilemeyecek bir ruhsal duruma düşecektir. İnsanları haklı olarak mesafeliliğe zorlayan bu gerçeklik sonucunda, yıllarca komşu olunan kişilerin çoğu kez nasıl görüldüğünü bilmeyen ve kasabalıların gözünde kentlileri soğuk ve ruhsuz kılan durum ortaya çıkar. Böylelikle bir zorunluluk olarak tercih edilen "mesafelilik" durumu, kentli insanların birbirlerine yabancılaşmasının temel tetikleyicilerinden biri olma işlevini üstlenir (Simmel, 2006: 178). Metropollerin ortaya çıkardığı toplumsal ayrışmaları derinleştiren yaşama biçimleri, yabancılaşma olgusuna ivme kazandırır. Kent merkezleri dışında, metropoliten alanlarda kurulan güvenli sitelerde hayat, toplumsal yalıtıma örnek oluşturur. Gerek eğitim durumundan kaynaklı mesleki konum gerekse hayata bakış

açılarında ciddi ayrışmaların gözlemlendiği siteler hem homojenliğin hem de kendi içinde ayrışmanın birlikte izlendiği bir yaşam alanı” olarak yabancılaştırıcı bir öge oluşturmaktadır. Birer zengin gettolarına dönüşen siteler, belli bir ekonomik ve kültürel düzeyin üzerindeki kentlilerin geniş kitlelerden kendilerini yalıtıktıkları mekânlar olarak topluma yabancılaşmaya örnek sunarlar. Kentlileşmeyle birlikte toplumsal değişim kazanan kentler, yabancılaşmanın merkezi haline gelir. Bu yabancılaşmanın temelinde gerek etnik yapı gerekse kültürel ve ekonomik farklılıklar bulunmaktadır. Toplumsal sınıfları bünyesinde barındıran kentler, insanların kendilerine ve çevrelerine yabancılaşmaları sonucunda ötekileşen unsurları içinde barındıran bir konumda bulunurlar. Sonuçta kontrolsüz kentlileşen insanlar, toplumsal yalıtım eyleminin öznesi olmaktan kaçamayacaklardır (Alver, 2010: 111).

1.4.6. Örgütlü Suç Yapılanması

Kentleşmenin etkisiyle gözlemlenen olgular arasında suçun artışı ve örgütlü suç yapılanması dikkat çekmektedir. Kentlerin yayılma alanlarının genişlemesi ve barındıkları nüfusun çoğalması ile suçun artışı eş zamanlı olarak gelişir. Kentlerin gelişmesi ve büyümesi bir bakıma suçun artışı ve örgütlü hale gelmesinin tarihçesini verir.

Genel anlamda yasalara aykırı eylemleri tanımlayan suç, ruhsalimsel ve toplumbilimsel gibi çeşitli yaklaşımlarla açıklanabilecek bir olgudur. Öyle ki bu farklı disiplinlerin üretmiş olduğu kuram ve araştırmaların tümünü kapsayarak suçu anlamaya çalışan kriminoloji, bir bilim dalı olarak suçun çok yönlü sebeplerini araştırır. Bilimsel bir veri olan suç, bu yönüyle sadece yasadışı eylemleri tanımlamakla kalmayarak sebepleri, oluşumları ve sonuçlarıyla toplumsal yapı çözümlemelerine kaynaklık etmektedir (Gölbaşı, 2008: 50).

Suçun oluşumu ve çeşitlenmesiyle kent arasında yakın bir ilişki söz konusudur. İnsanlık tarihi kadar köklü bir geçmişe sahip olan suç, kırsal yaşamda da görülen bir olgu olmasına karşılık, kentlerde ayırıcı bir boyut kazanmıştır. Âdeta bir suç toplumu yaratan kentler, kendine özgü yeni suçlar üretmektedir. Kırdan farklı olarak çeşitli uzmanlık alanları oluşturan suçlar, kentlerde yasadışı kaynaklardan beslenip

örgütlenerek birer güç odağı haline gelmeleriyle iş kollarına dönüşmüşlerdir. *“Kişilerin yasalara aykırı bir biçimde para kazanmak ve güç elde etmek amacıyla düzenli olarak geniş ve dar katılımlarla işledikleri suçlar”* şeklinde tanımlanan örgütlü suç, organize suç ya da mafya adı verilen yapılanma, kentlileşme sürecinden önemli ölçülerde etkilenecek gelişim göstermiştir (Dursun, 2001: 5). Kentlileşme süreciyle belirginleşen yoksulluk, işsizlik ve kentle bütünleşememe gibi sorunlar, örgütlü suçların insan kaynağını karşılamaktadır. Böylelikle örgütlü suç yapılanmasında kentlileşmenin getirdiği toplumsal değişim ve ilişkiler, itici faktör olarak görülmektedir. Türkiye’de kentlileşme süreciyle gelişen hemşehrilik bağları, örgütlü suç yapılanmasında etkili olan toplumsal ilişkilerden biridir. Önceleri toplumsal yardımlaşma ve dayanışma işleviyle öne çıkan hemşehrilik, daha sonra yasadışı örgütlenmelere kaynaklık etmiştir. Kentte yasadışı işlerin temeline bakıldığında bu tarz örgütlerin akrabalık ve hemşehrilik ilişkileriyle kurulduğu görülmektedir. (Özerkmen, 2008: 30). Hemşehrilik ilişkileri, arazi mafyası diye tanımlanan örgütlü suçların yapılanmalarında da etkili olmuştur. Kente göçün ilk aşamalarında hemşehrilerin yardımlaşmalarıyla görülen boş arazilerdeki kaçak yapılaşma, yerini daha sonraki dönemlerde özel ve ihtilafı arazilerin işgal edilmesiyle yapılan çok katlı yapılaşmalara bırakmıştır. Söz konusu eylemler, örgütsüz bir kesimin kendi başına yapabileceği bir iş olmaktan çıkarak, hemşehrilik ve cemaat bağlarıyla örülü arazi mafyasını ortaya çıkarmıştır. Kentlerde meydana gelen örgütlü suç yapılanmalarının kaynağı çoğu kez, yoksul olan alt sınıfların varlığıyla ilişkilendirilse de bazı suç kollarının oluşumunda üst sınıfların dikkat çekici bir payı bulunmaktadır. Vergi yolsuzlukları, hayali ihracat, sahte banka ve şirket iflasları gibi örgütlü suçlar, eğitimli ve yüksek gelire sahip üst sınıflarca işlenir. Endüstriyel ve ekonomik gelişmelerle birlikte iş hayatında kent getirilerinden haksız kazanç sağlamak isteyenlerin varlığı, uzmanlık gerektiren söz konusu örgütlü suçları açığa çıkarmaktadır.

1.4.7. Tüketim Kültürü

Tüketim kültürü, zaman ve mekân kavramlarını da ticarileştiren bir boyut sergilemektedir. Çalışmaktan kaçınma ve çalışmanın yerine boş zaman geçirme satın alınabilir duruma gelmiştir. Tatile gidebilme, çalışmanın dışında kalabilme, sağlık ve refahla ilişkili olarak insanların düşüncesine giren modern yurttaşlığın bir özelliği olarak varsayılır. Böylelikle toplumsal statü belirleyicisi haline dönüşen tatil yapma, tüketim kültürünün en etkili ürünlerinden birini teşkil eder. Boş zamanların tüketim değeri oluşturduğu tatil ve turizm faaliyetleri ile tarihi yapıları, müzeleri ve doğal çevreyi görmek satın alınabilir hale gelir. Toplum üzerinde çok yönlü etkiler bırakan tüketim kültürü, insanların kendi bedenlerini de tüketilen bir nesneye dönüştürür (Tiken, 2011). Kadın ve erkek bedeninin cinsel çağrışımları, insanları ürünlerin tüketilmesine yönlendirmek için kullanılan imgeler olarak belirir. Bu süreçte reklamlar ve çeşitli moda yayınları gibi görsel iletişim araçları aracılığıyla tüketim kültürü, cinselliği özünden uzaklaştırarak bir tüketim maddesi haline getirir. Tüketim eylemlerinin çeşitlendiği ve toplumsal hayatın odağına yerleştiği tüketim toplumu, kırdaki üretim toplumunun kentlerde uğradığı dönüşümü gösterir. Baudrillard'ın "hipermarket ya da 'shopping center'ların uyduları" tanımlamasını yaptığı kentler, tüketimle özdeşleşen bir yapıya bürünür. Bu işlevleriyle tüketim merkezlerine dönüşen kentler, toplumsal bir kimlik özelliğine sahip olan tüketim toplumunu açığa çıkarır (Baudrillard, 2010: 47).

Küresel bir olgu olan tüketim kültürü, Türkiye'de de kentlileşme deneyimiyle ilintili bir süreç izlemektedir. Ekonomik ve endüstriyel gelişmelerin eşliğinde, kitlelerin kırsaldan kentlere yönelme hareketleri, tüketim toplumunu hazırlayan temel etkenler arasında yer alır. Kırsalda aileleriyle birlikte üretim faaliyetlerinin odağında olan insanlar, kentlerde bu özelliklerinden soyutlanarak tüketim toplumunun birer parçası haline gelmektedir. Bu yönüyle tüketim toplumu, Türkiye'de kentlileşmeyle birlikte görülen toplumsal kimliklerden biri olma özelliği göstermektedir (Tiken, 2011: 73).

1.4.8. Toplumsal Örgütlenme

Kentlileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan toplumsal değişimlerden bir diğeri ise örgütlü toplum yapısının oluşmasıdır. Kırsalda örgütlenme gereği duymayan kitlelerin, kentte örgütlü katılımlara yönelmeleri, kent hayatının toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisinin gözlemlenebileceği bir örnek oluşturur. Sınıf farklılıklarının belirginleştiği, iş bölümü ve uzmanlaşmanın toplumsal ilişkileri düzenlediği kentte, kentli yaşama biçiminin gereği olarak örgütlenme adeta zorunlu bir tercih haline gelmektedir. Bu doğrultuda kentle bütünleşme uğraşı veren kitleler, kırsalda varlıklarını dahi fark etmedikleri, çeşitli sendika, sivil toplum kuruluşu, meslek odası, dernek, vakıf ve siyasal parti gibi toplumsal örgütlenmelere katılmaktadır. Toplumsal etkinliklerin mekânları olma özellikleriyle öne çıkan kentlerin sunduğu yaşama biçimi, ekonomik ve kültürel bakımdan farklı grupların mücadelesi temelinde şekillenmektedir. Bir bakıma kent, toplumsal ve sınıfsal mücadelenin merkezidir (Tiken, 2011: 74). Birbirlerinden farklı kültürel ve ekonomik düzeydeki insanların bir arada yaşadığı kentler, ortak paydalar etrafında örgütlü birlikteliklere sahne olmaktadır. Söz konusu örgütlü yapılanmalarla kentlerin sağladığı refahtan pay elde edebilmek için ortak bir bilinç ve tutum sergilenmektedir. Türkiye’de kentlileşme süreciyle bağlantılı bir şekilde kentlerde aynı zamanda modernleşmenin ayırıcı nitelikleri olan çeşitli toplumsal örgütlenme modellerinin yerleşmeye başladığı görülmektedir. Ancak Türkiye’nin kendine özgü yapısı, toplumsal örgütlenmeye geçişi zorlaştıracı bir işlev taşır. Kongar (2010: 644-650), Türkiye’de örgütlü toplum yapısının gelişmesini yavaşlatan özellikleri şu şekilde sıralamıştır: üstyapı kurumlarının biçim ve içerikleri arasındaki çelişkiler, bilinç sorunu, çatışmaya karşı hoşgörü yokluğu ve devletin ideoloji aşılama geleneğidir. Nitekim “ilgili grup ve sınıflar, kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmek için kurulmuş olan kurumları ne benimsemişler ne de savunmuşlardır.” Toplumsal örgütlenme düzeyindeki birtakım aksaklıklara rağmen, Türkiye’deki kentli nüfus, belirli ölçülerde örgütlü toplum yapısına uyum sağlamaktadır. Kentlilerin kentte kalış sürelerine paralel olarak örgütlenme düzeyinde de artış gerçekleştiği görülmektedir (Tiken, 2011: 74). Bu değişim, toplumsal örgütlenmenin kentlileşme sonrası görülen toplumsal ölçekteki ilişkilerinden biri olduğuna işaret etmektedir.

1.5. Kentlileşmenin Getirdiği Kentsel Kazanımlar

Henri Lefebvre “Kent Hakkı” isimli kitabında, kentte yaşayan bireylerin birtakım haklara sahip olduğundan bahsetmiş ve kent hakkının temellerine yer vermiştir. Lefebvre’ye göre kent hakkı habitat, yaşam biçimi, özgürleşme ve toplumda bireyselleşme gibi hakların en üst düzeyi olarak ortaya çıkmaktadır ve katılma hakkı ile ele alınmalıdır (Lefebvre, 1996: 19).

Günümüzde insanın doğuşundan itibaren kazandığı temel hakların başlangıcı 1215 tarihli Magna Carta Bildirgesine kadar dayanmaktadır. 500 yıldan daha fazla bir süreçten sonra 1789 yılında bireyi devletten koruyan bir yaklaşımla Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir. Bu bağlamda özgürlük, mülkiyet ve kişi güvenliği gibi temel haklar güvence altına alınmış, bu kavramlar devletlerin anayasalarında yer edinmiş ve uluslararası nitelik sağlanmıştır (Güler, 2011: 50). Kent, hak çatısı altında kentsel veya kırsal olarak, kaynakların eşit bir şekilde dağılımı, demokratik, evrensel ve süreklilik durumunun garantisinin verildiği mekanlardır. Kentsel haklar bölünmeden bir bütün olarak uluslararası alanda tanınmıştır ve tüm insan haklarından bağımsızdır (Osorio, 2005: 108). Kentsel haklar demokratik bir şekilde mekânın üretimine katkı sağlayacak tüm paydaşların fikirlerini harmanlayıp sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin tekrar yapılandırılması sonucu ortaya çıkan kazanımlardır. Fakat küreselleşmenin artmasıyla birlikte yerelin ve kentin önem kazanması kentsel hakların tartışma boyutunu alevlendirmiştir. Kentsel haklar, katılım ve yerel demokrasi, küreselleşme sürecinin yerelleşme ve demokratikleşme eğilimleri çatısı altında yerel niteliğe sahiptir. Yerellik anlayışı, küreselleşme açısından bakıldığında uluslararası nitelikte olduğundan evrensellik kazanmaktadır. Yerel birimlere yüklenen evrensellik küreselleşme ile birlikte kentsel hizmetlere ve kente yeni işlevler yüklemiştir (Ökmen, 2003: 45). Bu durum eşitsizliğe karşı kentsel sınıfın bilinç kazanmasına olanak sağlamıştır. Kent yönetimleri küreselleşmenin yarattığı eşitsizlik üzerinde durmuş ve çözüm için dünya üzerinde arayışlarda bulunmuştur. Küreselleşmenin rüzgârı kentlerin üzerinde eserken kent yöneticileri eşitsizliğe çözüm bulmaya çalışmış ve cinsel, sınıfsal hareketler hız kazanmıştır. Bu bağlamda kentli haklarının eşit ve en iyi şekilde yansıtılması için üç yol bulunmaktadır. İlki, kentte

yaşayan kişinin haklarını kullanması sırasında diğer kentli haklarının ihlal edilmemesi durumu; ikincisi, kentte yaşayanların davranışlarının gelişmesi yoluyla kentli haklarının gerçekleştirilmesi; üçüncü olarak ise, kentte yaşayan hak sahiplerinin haklarının hayata geçirilmesi, kentte düzen ve yönetimden sorumlu olan birimlerden talep edilmesine yöneliktir (Tekeli, 1994: 470).

Kent hakkını uygulamaya koyma, kentsel çevrenin iyileştirilmesi ve muhafaza edilmesi açısından üç hakkın tanınması gerekir (Kaboğlu, 2013: 288-289):

- 1- *Bilgilenme hakkı*, kentte yaşayanlara kentsel çevreyi bozan plan ve projeler hakkında bilgi verilmesidir. Bu kapsamda devlet, kentte yaşayanların bilgilenme hakkının sağlıklı şekilde gerçekleştirilmesi için bilgi zincir ağını kurmakla yükümlüdür. Çünkü tüm hakların önkoşulu bilgi alma özgürlüğüdür.
- 2- *Katılma hakkı*, kent hususunda alınacak karara kent halkının katılabilmesidir. Katılma hakkının biçimleri danışma, kararlara katılma, tepki gösterme, birlikte hazırlık yapma ve kentin yönetimine katılma şeklindedir. Bu noktada sivil toplum örgütleri (STK) katılımın başlıca uygulayıcısı konumundadır.
- 3- *Başvuru hakkı*, kent halkına kentsel çevrenin bozulma ihtimali veya bozulması durumunda idare ve yargı mercilerine başvurma yolunun açık olduğunu göstermektedir. Fakat bu hak ilgili makamların kararları etkili şekilde alma ve bu kararları uygulama yetkisi ölçüsünde etkili olmaktadır.

Kentsel hakların tarihsel temeli, 16. yüzyıla kadar uzanmış ve konuları ve hedeflerine göre çeşitlilik göstermiştir. Bu bağlamda 16. yüzyılda İspanya-Castilla’ında özgür kent mücadelesi vererek kentsel özerkliği kurumsallaştıran yurttaş hareketi bilinen ilk kentsel harekettir (Ertan, 1999: 121). Yüzyıllar sonra kentsel bir devrim olarak nitelendirilen ve kalıcı izler bırakan 1871 Paris Komünü ise literatürden kendine yer edinmiştir. Paris Komünü, bir yurttaş hareketi olmakla birlikte özünde belediye devrimi aracılığıyla Cumhuriyetin bağımsızlığını güvence altına alması vardır (Castells,1983:15, 24). Amaçlarının başında ise kırdan kente yaşanan göç hareketi sebebiyle kentteki kira bedelindeki artışlarının sebep olduğu konut krizine çözüm yer almaktadır.

1985 yılında Avrupa Konseyi'nde imzalanan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, kentte yaşayanların kamusal işlerinin yapılması ve bu işlerin yönetiminin sağlanmasının yerel yönetimlerce yerine getirilmesine doğrudan vurgu yapmıştır. Aynı yıl BM'nin uzmanlık kuruluşlarından WHO (Dünya Sağlık Örgütü), “*Sağlıklı Kentler*” projesi altında 700’e yakın kentte sağlıklı yaşam koşullarını araştırma kararı almıştır (İzmir Tabip Odası, 1993:14).

1987 yılında “*Ortak Geleceğimiz*” adlı rapor Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafınca ortaya atılmış olup dengeli ve sürekli olacak şekilde ele alınmış, gelecek kuşakların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkından bahsedilmiştir.⁶

1989 yılında ise Hollanda'nın Lahey kentinde 24 ülkenin katılımı ile yapılan uluslararası Lahey Bildirgesi'nde elde edilen yeni hakların somutlaştırılması ve hayata geçirilmesi konusunda adımlar atılmıştır. Bildirge'de “Yaşanabilir bir çevre içinde onurlu olarak yaşama hakkı” ifadesi yer almıştır. Lahey Bildirgesi'ne göre “*diğer tüm hakların kaynağı, yaşama hakkı olup bu hakkın garanti altına alınması ise tüm dünya devletleri için asli bir görevdir*” (Sands, 1989: 395).

17-19 Mart 1992 tarihlerinde Avrupa Konseyi'nin Strasburg'daki 27. Oturumunda kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı (Karar No: 234 ve Eki) Avrupa'da 1980-1982 döneminde yayılan “Kentsel Rönesans'ın” geliştirdiği önemli kentsel politikalara işaret eder. İdeal kentin hangi haklara sahip olması gerekliliğine ve sağlıklı bir kentte yaşama hakkının güvence altına almasına vurgu yapar. Bu bağlamda kentsel yaşamın geliştirilmesi için dört alan şu şekildedir: (Kaya, 2017).

- Var olan konut stokunun yenilenmesi,
- Fiziksel kentsel çevrenin geliştirilmesi,
- Toplumsal gelişim ve yönetime halk katılımı,
- Kentlerde kültürel ve toplumsal olanakların yaratılması.

⁶ Bkz., Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, (Çev. Belkıs Çorakçı), 1987.

Geniş anlamda kentli haklarının çerçevesini çizen Şart; ekolojik denge, barınma, fiziksel altyapı, çalışma, kültürel miras, yönetime katılım, toplumsal altyapı, bilgilenme vb. kentsel yaşamın kentin her alanında hissettirilmesi amacını ele almaktadır. Temel vurgusu ise, “*yurttaşlar toplumun geleceğini etkileyen tüm kararlarda danışılma hakkına sahiptir*” ifadesinin somutluk kazanmasına yönelik olmuştur (Kaya, 2017). Bu bağlamda kentte yaşayanların kent yönetimine katılmalarına yönelik düzenlemelerin olması gerekliliği vurgulanmıştır. Çünkü kentte yaşayanlara genelde kentin ve özelde kendilerinin geleceğine yönelik kararlar alınmasında söz hakkının tanınması yerel demokrasinin temelini oluşturmaktadır. Kente sahip çıkmak, ortak bir çözüm bulmak, aktif katılımı sağlamak ve sonucunda kentin geleceğini sağlam temellere inşa etmek ancak bu yolla mümkündür.

Avrupa Kentsel Şartı kenti, “*toplum hayatının temel çekirdeği ve karakterini oluşturan tarihi ve yasal bir oluşum, günümüzde ortak çıkarları olan insan topluluklarının bir araya geldiği, özerk idari birimler ve düzenli yapılaşmış, kamu hizmetleri sunan ve kendi kendini yönetebilen yaşam merkezleri*” olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda “yerleşmede daha iyi bir yaşam” sloganıyla konuya ağırlık veren Avrupa Kentli Şartında fiziki kent çevresinin iyi hal alması, konutların iyileştirilmesi, sosyal kültürel bağların oluşturulması ve halk katılımı odaklı toplum kalkınmasının sağlanmasına odaklanılmıştır (Kaya, 2017: 72). Bu bağlamda kentsel haklar Avrupa Kentsel Şartı’nda yer alan hükümler, anayasa ve diğer yasal düzenlemeler ile çeşitli yaptırımlarla güvence altına alınarak uygulanabilecektir. Bunun yanı sıra, kentlilerin haklarının çiğnenmesi durumunda yargı organlarına başvurma yollarının da açık olması gerekmektedir.

1.6. Kentlileşememenin Sonucu: Kentsel Dışlanma ve Kente Köyü Getirmek

Bütünleşme kente göç edenlerden beklenmektedir. Akraba gruplaşmaları, hemşehri kahveleri bütünleşmeyi engellemekte, fakat aynı zamanda bütünleşmeyi destekleyici durumlara da öncü olmaktadır. Kente göç edenler akraba ve hemşehri grupları ile eski ilişkilerini veya yeni oluşturacakları ilişkiler sistemini sürdürmeye

çalışırlar. Bu sebeple kente önceden gelen gecekondlu insanının pek çoğu, köy topluluklarını şehirlerde yaşatmaktadır. Böylece oluşan yeni ve farklı kültüre “ara kültür” veya “geçiş kültürü” denilmektedir. Son zamanlarda kentlerde meydana gelen oluşum, göç kaynaklı olsa da kentleşmeden ziyade nüfusun giderek artması birçok problemi beraberinde getirmiştir. Nedeni ise, ekonomik ve sosyal gelişimin düşük olmasına rağmen kente gelen nüfusun yüksek olmasıdır. Kentsel hizmetin sağlanması bakımından kent yöneticileri bu durum karşısında zor duruma düşmüşlerdir. Kır nüfusun topluluk halinde kentlere gelmesi, ekonomik bağımsızlık kazanması, komşuluk ilişkisi yürütmesi vb. durumlar bu süre zarfında kente uyum sağlaması konusunda yeterli olmamıştır. Kültürel, sosyal ve toplumsal bir değişimin gerçekleştirilebilmesi için kentin fırsatlarının tam anlamıyla kullanılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek kolay değildir, daha önce bahsedildiği üzere birkaç neslin geçmesi gerekecektir. Bu bağlamda geçen bu süreçte köyü kente getiren kırsal kesim geleneksel yaşamdan tam anlamıyla kopamaz, adapte olması için belli bir süreç gerekecektir. Kente göç ile başlayan kentleşme sürecinin son bulması, kentin göç eden toplumu kabul etmesi ve göç edenlerin kente uyum için çabalamasıyla son bulacaktır (Kaya, 2017). Gecekondlu vb. kanunsuz ev edinme, kayıt dışı ekonomi bir başka tabirle vergisi söz konusu olmayan iş kurma ve sürdürme, iltimas, adam kayırma gibi önceden fark edilmeyen, üzerinde durulmayan, bugünlerde ise en büyük sorun olarak toplumun karşısına çıkan yönlerdir. Merkezi yönetim ve taşra teşkilatının göç eden nüfusu kentleşme sürecine entegre etmeleri gerekirken, ekonomik ve idari yetersizliklere yönetim zafiyetinin de eklenmesi ile gelenler kentleşmek yerine kenti büyük bir köy haline getirmiştir. Kentlerin etkinliğinin veya denetim gücünün normalden az olduğu zamanlarda kente uyum sağlayamayan, gecekondlu ve varoş mahallelerde kent merkezinde ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan birtakım faaliyetlerden yoksul kesimler, kısaca kentleşmemiş olan kentliler, bu noktada kendi sorunlarını bahsi geçen durumlara benzer şekilde kendileri çözmeye başlamıştır (Özer, 2000: 132-133).

Bahsedildiği üzere bireyin kente özgü davranışlar sergilemesi kentleşmenin son evresini oluşturmakta idi. Kentler her ne kadar bireyselleşmeyi ön plana çıkarsa da örgütlü bireyin alanlarına öncülük etmektedir. Aksi durumda birey kendini

dışlanmış hisseder ve birtakım savunma mekanizmaları geliştirir. Bu ise kentlileşme sürecindeki en büyük sorunlardan biridir. Tam anlamıyla bu sürecin tamamlanması için bir nesil geçmesi gerektiğini vurgulamakla birlikte, kentlilik bilincinin de kazanılması gerekmektedir. Bu bilinç kentlileşme sürecini dengede tutan ve hızlandıran bir olgudur (Kaya, 2017).

1.6.1. Kırsal Kültür ve Kent Kültürünün Çatışması: Kentlileşmeden Kentleşmek

Kentler bağlı oldukları ekonomik ve sosyal sistemlerin bireye yansımaları sağlayan ayna görevinde yapay mekânsal yerleşmelerdir. Türkiye’de ki en büyük problemler kente gelen kırsal kesimin kentlileşme süreçlerine uyum sağlamadan kentleşmeye uyum sağlamaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda yapılması gereken ise, kentin insan kişiliğini her yönden geliştiren bir ortama çevrilmesinden geçmektedir. “Yarı kentli” sıfatından kurtulması için bu dönüşüm şarttır. Bu bağlamda gerekli temel ve eğitim bilinci verilmelidir (Keleş, 2014: 12-13). Kente göç eden ilk nesil köylüler, kent kültürünü suçlayıcı tavırlarla yadırgamaktadır. Genelde köyde sahip olduğu geleneksel davranışları kentte de sürdürmek eğilimindedir. Örneğin, namus anlayışı, kadınların giyim kuşamları ve davranışları, erkek çocuklarına daha fazla değer verilmesi gibi konularda duyarlılık sürdürülmektedir. Kentlileşme sürecinden kendini soyutlayanlar ve uyum sağlamada güçlük çekenler dağılmadan ve aralarına yabancı unsurları dahil etmeksizin kurmuş oldukları küçük mahalleler ile yakın münasebetlerin devam etmesini sağlamış, grup ve cemaat anlayışını devam ettirmişlerdir.

Belirtmek gerekir ki Türkiye politikası son zamanlarda kentlere birtakım baskı uygulanmasına yol açmıştır. Şöyle ki son yıllarda geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli nüfus 3.583.584 ve bu oran Türkiye nüfusunun %4.37’si ve ikamet izni alan diğer yabancılar 1.107.934 ve bu oran Türkiye nüfusunun %1.35’i olmak üzere 2020 Nisan ayı itibarıyla toplamda 4.691.518’tir. ⁷ Bu nüfusun ülkenin 81 iline farklı

⁷ Bkz., İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 05.05.2020

oranlarda yayılması kente uyum sağlanması açısından problemler yaratmaktadır. Sürecin net anlaşılması için kentin genel yapısında yarattığı değişim, sığınmacı grupların kentlileşme süreçleri, kente ve ülkeye karşı aidiyet eğilimleri, sosyo-kültürel boyut vb. açıdan çok boyutlu olarak incelenmesi gerekmektedir (Zengin, 2018: 98).

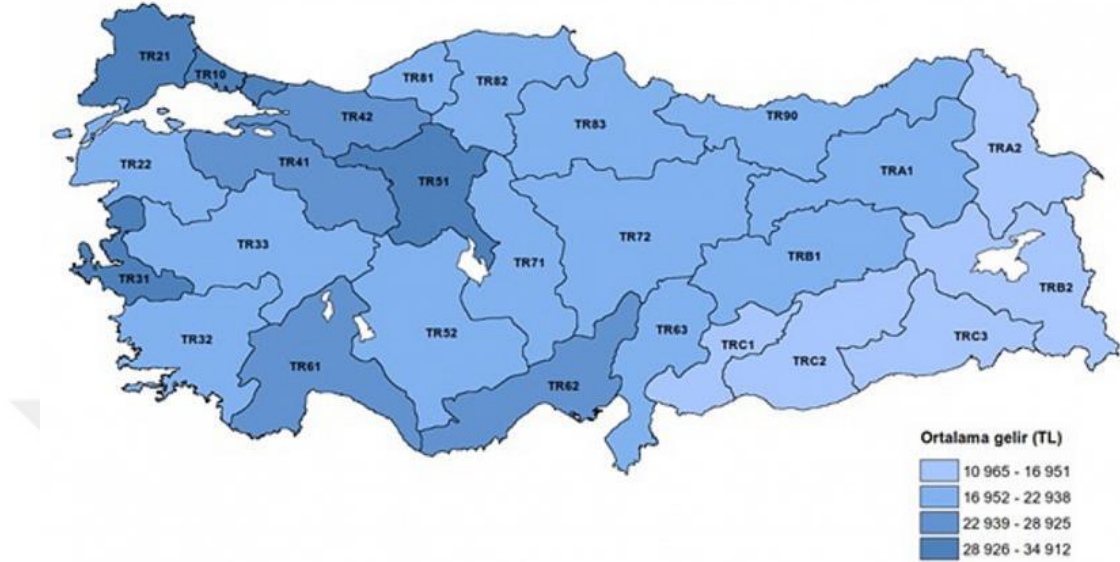
Bireylerin kentli olduklarının farkına varmaları için gerek sığınmacılar gerekse ülke vatandaşları kentlilik bilinci kapsamında bağlar kurmalıdır. Yaşadıkları mekânsal ortamın ortak olduğu bilinci bireye işlemeli, insana, çevreye, komşuya, kültürel değerlere, sosyal ilişkilere karşı kent bilinci özümsemeli ve bu kapsamda kenti korumaya yönelik politikalar geliştirilmelidir (Göksel ve Kutlu, 2014: 81).

Türkiye tarım toplumundan, sanayi toplumuna ümmet anlayışından millet anlayışına altmış yıl içerisinde geçmeye çalışmıştır. Bu bakımdan toplumsal dönüşümün hızı oldukça yüksektir. Bu hız toplumda görülen problemleri ve farklılıkları uçlara doğru savurmuş ve toplumu bir arada tutacak ortak kültürel paydaların gücünü zayıflatmıştır. Bu durum bireyleri hemen her konuda birbirini reddeden, farklı kültür gruplarının bir arada yaşamalarını gerektiren çok az kültürel değerlere sahip bir biçimde ama aynı kentte mecburi olarak yaşamak durumunda bırakmıştır. Türkiye genelinde var olan bu mesele büyükşehirlerde daha yoğundur. Bu problemlerin çözülmesine yönelik politikalar geliştirilmeli, kültürel dokular korunarak kentlileşme sürecinde kentlilik bilinci ülke vatandaşına aktarılmalıdır. Unutulmamalıdır ki günümüzde cazibe merkezi sıfatlarını taşıyan Roma, Paris, Londra vb. kentler kültür ve sanata dayalı dokularını korumuşlardır.

1.6.2. Ekonomik Yetersizlikler

Türkiye’de çalışabilecek potansiyelde nüfus, ülkenin sağlayabileceği iş olanaklarından çok daha hızlı şekilde artmaktadır. Bu nedenle işsiz nüfusun artması ve gizli işsizlik çok önemli sorunlardan birisidir. Bir ekonomide ya da belirli bir kesimde gereğinden fazla işgücü bulunması durumu gizli işsizlik, çalışmak istediği halde kişinin çalışma olanağı bulamaması ise açık işsizlik olarak tanımlanmaktadır (Kongar, 1995: 381).

Şekil 1: Ortalama Yıllık Kullanılabilir Hanehalkı Geliri



Kaynak: (TÜİK, 2019)

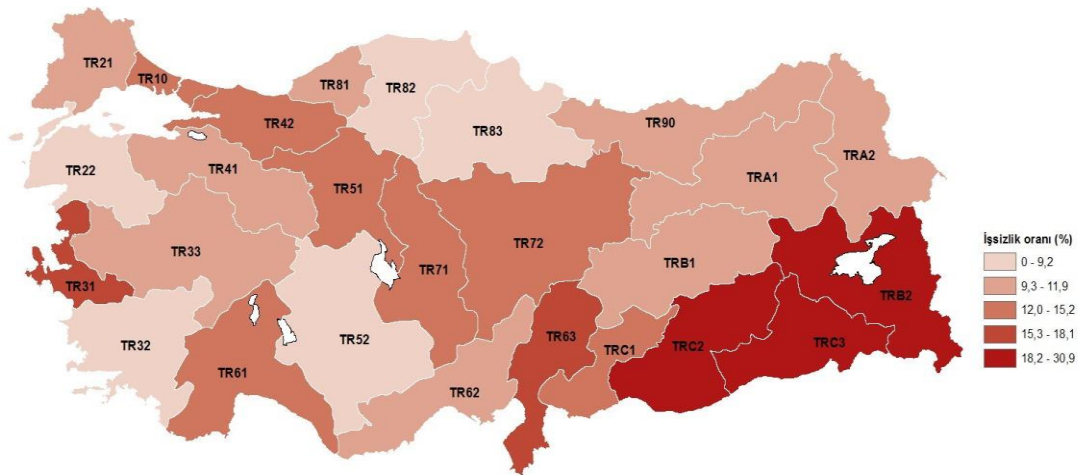
Türkiye’de kentlere göç edenler bakımından ciddi boyutlarda açık işsizlik söz konusudur. Gecekondu aileleri borç ile hayatlarını sürdürebilmekte ve normal şekilde beslenememektedir. Fakat bu insanların tüm bu olumsuz şartlara rağmen gecekonduya yaşamaya devam etmelerinin sebebi, kentte köyden daha iyi durumda olmalarıdır. Gecekonduların bu durumu burada yaşayan toplumun sosyalleşmesini engellemektedir. Sosyal ve siyasi katılımı engellediği gibi kendi içlerinde gerçekleştirecekleri faaliyetleri yapmaya da engel olmaktadır. Her ne kadar ekonomik anlamda sıkıntılar çekseler de cemaat ve topluluk halinde yaşamayı benimseyen toplumlar içine kapanmayı ve kentten soyutlanmayı seçmiştir. Yoksulluğun temel oluşumu bu soyutlanma ve içine kapanık olma durumuyla başlamaktadır. Şekil 1’e bakıldığında Türkiye’de yıllık hanehalkı gelirin Güneydoğu Anadolu bölgesinde 10.965- 16.951 TL arası olduğu görülmektedir. Bölgede en üst ortalama geliri baz alsak bile hanehalkının aylık gelirin asgari ücretin altında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yoksulluğu belirleyen temel faktörler⁸; toplumsal özellikler, bölgesel özellikler, hanehalkı özellikleri ve bireysel özellikler olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır:

⁸ Türkiye’de TÜİK verilerine göre yoksul sayısı 2019 yılında 11 milyonu aşmıştır. 2018 yılında 10 milyon 622 bin olan göreceli yoksul sayısı 2019 yılında 11 milyon 91 bine yükselmiştir. Bir yıl içinde

- *Toplumsal özellikler*; kamu hizmetlerine erişim, sosyal yapı ve sosyal sermaye, altyapı ve arazi dağılımından oluşmaktadır.
- *Bölgesel özellikler*; çevre ve hava koşulları, arazinin elverişli olma durumu, doğal kaynaklar, hizmetlere ulaşmada zorlukların yaşanması, eşitsizlik ve daha az altyapıdan oluşmaktadır.
- *Hanehalkı özellikleri*; hane halkının büyüklüğü, aile reisinin cinsiyeti, hanenin geliri ve istihdam durumu, eğitim ve sağlık durumlarından oluşmaktadır.
- *Bireysel özellikler*; istihdam, sağlık, eğitim ve yaş gibi durumlardan oluşmaktadır.

Şekil 2: İşsizlik Oranı Bölgesel Dağılım, 2019

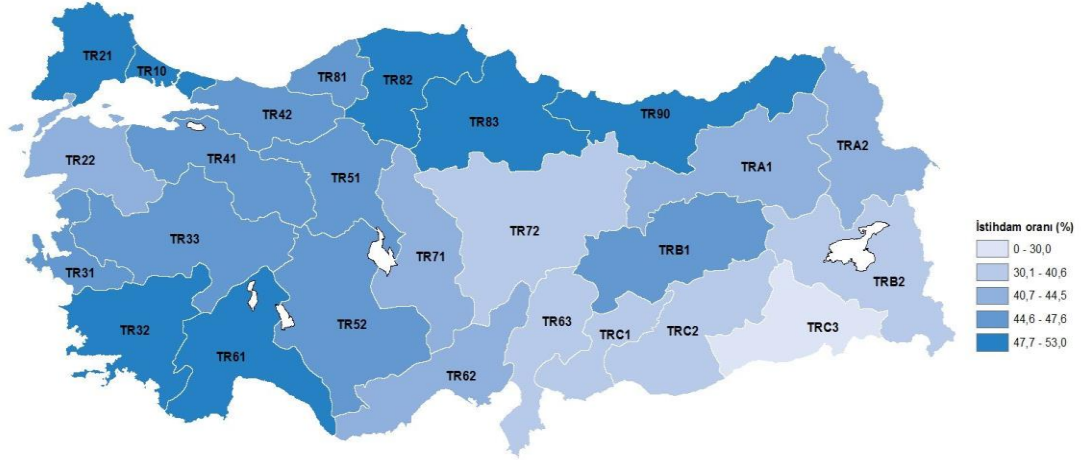


Kaynak: (TÜİK, 2019)

Türkiye’de işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge %30,9 ile Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illerini içine alan bölge iken, işsizlik oranının en düşük olduğu bölge %7,6 ile Kastamonu, Çankırı, Sinop illerinin bulunduğu bölgedir.

oransal olarak artış %4,4’e tekabül etmektedir. En fazla yoksul sayısı ise İstanbul’da bulunmaktadır. 2019 verilerine göre bu sayı 1 milyon 905 kişiyi göstermektedir. (<https://tr.euronews.com/2019/09/23/a-dan-z-ye-turkiye-nin-yoksulluk-ve-gelir-dagilimi-esitsizligi-haritasi>) Erişim 05.04.2020.

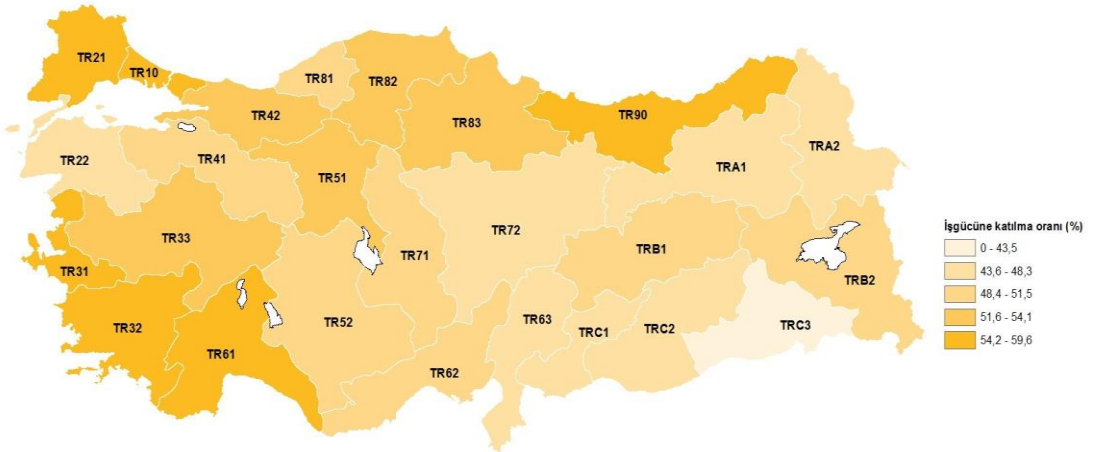
Şekil 3: İstihdam Oranı, 2019



Kaynak: (TÜİK, 2019)

Türkiye’de en yüksek istihdam oranı ise %53,0 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) Bölgesinde iken; en düşük istihdam oranı ise %30,0 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Bölgesindedir.

Şekil 4: İşgücüne Katılma Oranı, 2019



Kaynak: (TÜİK, 2019)

Son olarak işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu bölge %59,6 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) Bölgesinde gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranının en düşük olduğu bölge ise %43,5 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Bölgesinde olmuştur.

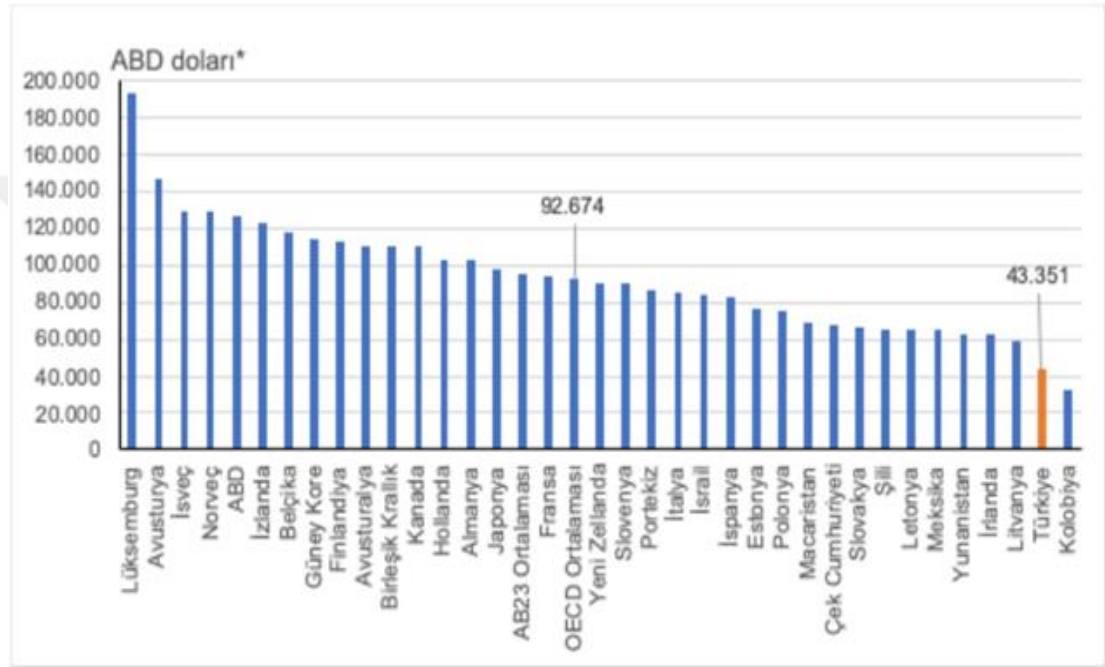
1.6.3. Düşük Eğitim Seviyesi

Eğitim seviyesi ne kadar düşük olursa, elverişli çalışma koşullarında istihdam ve tatmin edici bir gelir olasılığı o kadar az olmaktadır. Düşük bir eğitim düzeyi aynı zamanda, dernek ve sendika kurma ya da bunlara üye olma hakkı, hatta sosyal güvenlik hakkı ve kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı açılarından da ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda eğitim hakkı büyük önem taşımaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (UDHR)'nin 26. maddesi *“Herkes eğitim hakkına sahiptir, herkese açıktır, eşit olarak sağlanır, kişiliği geliştirmeye yönelik olmalıdır, saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır”* ibarelerine yer vermektedir. Kentte kalma süresi arttıkça, öğrenim görme alışkanlığı da artmakta ama eğitim ve öğretimden faydalanabilmek varlıklı olmayı gerektirmektedir. Kent, iş hususunda uzmanlaşmış ve alanında beceri kazanmış bireylere iş olanağı tanımaktadır. Bu bağlamda yüksek gelir beklentisi olan bireylerin, yüksek eğitimi veya alanda mesleki teknik bilgisi olması gerekmektedir (Tiken, 2011: 52).

Ailenin yüksek gelir elde etmesinin sağlanması, kent bünyesinde yaşayan tüm çocukların eğitime erişiminin kolaylaştırılması ve yeterli düzeyde kaynak aktarılması son derece önemlidir (Korlu, 2019: 11-16). Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment, PISA) 2015 sonuçlarına göre, 6 ile 15 yaşı arasında eğitim gören öğrencilerin kişi başı eğitim harcaması 50.000 ABD doları üzerinde olduğunda akademik başarının sağlanacağı ortaya konmuştur. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu OECD ülkelerinde Türkiye'de bu harcama 43.351 ABD doları ile barajın altında kalmıştır. Zirvede yer alan ülkeler ile arasında çok ciddi fark bulunan Türkiye aynı zamanda çok sayıda gelişmekte olan ülkelerin de gerisinde kalmıştır. 32.365 ABD doları ile sadece Kolombiya'dan daha fazla harcama yapmış olduğu görülmektedir. Bu bağlamda analiz sonucunda akademik başarının artması için eğitime ayrılan kaynakların da artması gerekliliği sonucu doğmaktadır. Fakat bu noktada dikkate alınacak birçok husus yer almaktadır. Şekil 5 incelendiğinde OECD ülkeleri ortalamasında öğrenci başına düşen eğitim harcamasının Türkiye'nin 2 katı olduğu görülmektedir. Fakat nüfusa ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) bakılması neticesinde Türkiye'nin daha fazla kaynak ayırdığı görülmektedir. Şöyle ki

Türkiye GSYH'nin %3,54'ünü ayırırken, OECD ortalaması %3,49'da kalmaktadır. AB üyesi 23 ülkede ise bu oran %3,25'tir.⁹ Bu bakımdan Türkiye'nin orta ve ilköğretime daha fazla kaynak ayırdığı görülmektedir.

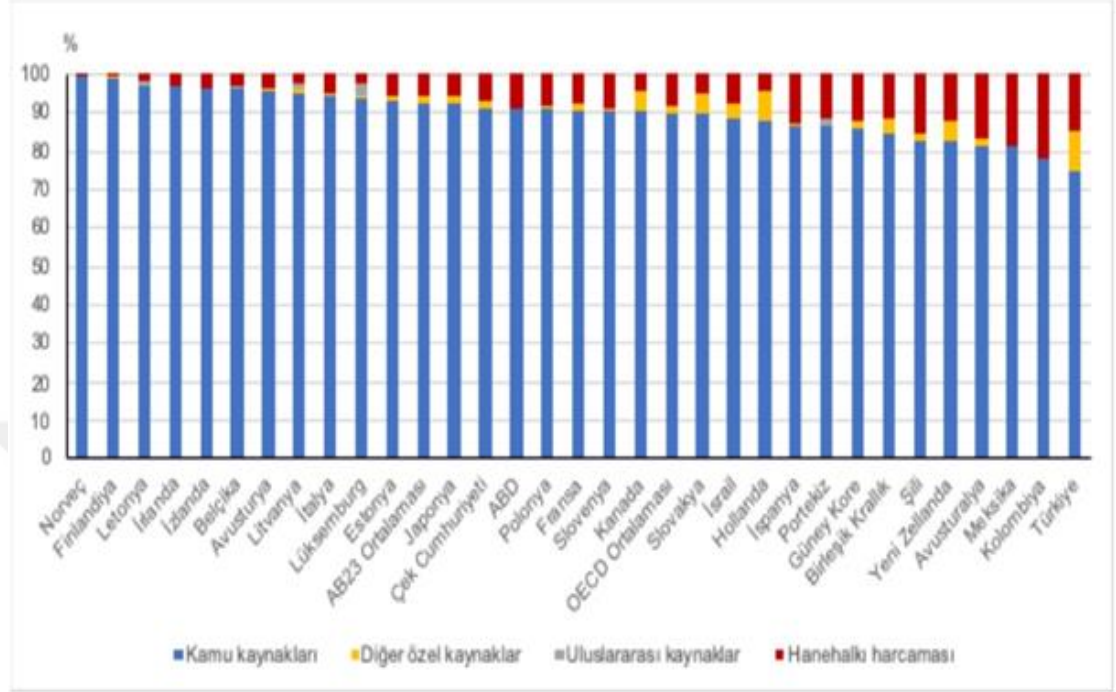
Şekil 5: Ülkelere Göre 6-15 Yaş Öğrenci Başına Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcama Miktarı, 2016



Kaynak: (OECD,2019)

⁹ Bu oran, ilköğretim ve ortaöğretimde yapılan eğitim harcamalarının gayri safi milli harcamaya oranıdır. Yükseköğretimde yapılan harcamalar dahil edilmemiştir.

Şekil 6: Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın Kaynaklara Göre Dağılımı, 2016 ¹⁰



Kaynak: (OECD, 2019)

Şekil 6 incelendiğinde kamu kaynaklarının eğitimde payının artırılması gerektiği görülmektedir. Türkiye genelinde, özel kurumlarda yapılan harcamaların daha fazla olması, aile birliklerine yapılan yardımlar gibi durumlar okullar arasındaki finansman eşitliğinin adil olmadığını göstermekte ve eğitim farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum bir hak olarak eğitimin “ekonomik ve sosyal olarak toplum dışına itilmiş yetişkin ve çocukların kendilerini yoksulluktan kurtarabilecekleri ve içinde bulundukları topluma tam olarak katılmalarını sağlayacak yolları elde edecekleri temel araç” olma amacını ikinci plana itmektedir. Sonucunda ise eğitim-öğretim alanlarını eşitsiz kurumlar haline getirmektedir. Yolun başında olan bireyler eşitsizliği eğitim temelinde bu kurumlarda görmekte ve bu bağlamda Türkiye’de eğitim alanındaki sorunların çözülmesi için kapsayıcı, nitelikli, ücretsiz ve zorunlu eğitimin kamu eğitim kaynaklarıyla güvence altına alınması ve özel kaynakların daha eşit dağıtılmasına yönelik çalışmaların yapılması önem kazanmaktadır (Korlu, 2019: 11-16).

¹⁰ İlkokul ve ortaöğretim kurumlarına yapılan harcamaları içermektedir.

1.6.4. Kentlileşmeyi Sağlayacak Kurumların Eksik Olması

Kentlileşme süreçlerine tam anlamıyla uyan bir toplumun kurumsal örgütlenme yeteneğini kazanması çok kolay olacaktır. Özellikle sivil toplum kuruluşlarının yaygınlaşması ya da hükümet dışı organizasyonların artması, örgüt çatısı altında birleşen kişilerin faaliyetlerini hızlandırmakta, çıkarları ortak olan kişileri kamusal yaşamda aktif hale getirmeye çalışmaktadır. STK'lar devletten bağımsız bir biçimde bireylerin gönüllü olarak kendi aralarında örgütlenerek ortak çıkar ya da yararlarını ifade etmelerinin temelini oluşturan yapılardır. Günümüzde sivil toplum, demokrasi ile birlikte düşünülen ve demokrasi kavramından ayrılmaz bir öge haline gelmiştir (Tiken, 2011: 57) Siyasal yöneticiler üzerinde etkili olmak için çalışan hoşgörülü, başkalarına güven duyarak yaklaşan, kamu hayatında faal çeşitli olağan siyasal katılma kanallarını kullanan bir vatandaş topluluğu görüntüsü Türkiye için hala, ancak uzun dönemde gerçekleşebilecek bir olgu olarak görülmektedir. Birçok açıdan bakıldığında Türkiye’de sivil toplumun hala naif bir bünyeye sahip olduğu söylenebilir. Tüm dernek ve gönüllü kuruluşları, hükümet dışı oluşumları ve sivil toplum örgütleri birer devlete karşı yapılar olarak algı olarak yansıtılmış ve bu mantıkla kaleme alınmış bulunan 1982 Anayasası, uzun süre insanların gönüllü kuruluşlarla faaliyette bulunmasını engelleyen önemli etkilerden birisini oluşturmuştur. Siyasal yöneticiler ve güvenlik bürokrasisi de 1982 yılından beri sivil girişimler ve gönüllü kuruluşlar hakkında benzer bir tutum içinde görünmektedir. Daha önceki yıllarda canlı bir görüntü sergileyen Türkiye’nin baskı grubu sistemi, 1980’lerden itibaren büyük ölçüde dingin bir hal almıştır. 1982-1995 arasında tüm gönüllü kuruluşların ortak çabası daha liberal bir baskı grubu sisteminin Türkiye’de yerleştirilmesini temin etmek için olmuştur. 1995 yılında Anayasa’da yapılan değişiklik ile gençlerin, kadınların, devlet memurlarının siyasal yaşama katılması sağlanmış, 1982-1995 yılları arasında katılımı sert bir biçimde kısıtlayan yapıdan daha liberal bir baskı grubu ortamına fırsat veren bir yapıya dönüşmenin ilk adımı atılmıştır. Anayasa değiştirilmiş olmakla birlikte siyasal uyum yasaları hala yapılamamış olduğundan 1995 sonrası dönemde bir belirsizlik ortamı ülkeye egemen olmuştur. Bu durumda siyasal yöneticilerin gönüllü kuruluşlara karşı olan tutumlarında hiçbir değişikliğin meydana gelmediği izlenimi doğmaktadır. Nitekim 1990-1997 yılları

arasında Türk toplumunda dernekleşme olgusu incelendiğinde hemen hemen hiçbir değişme olmadığını gözlemlemek şaşırtıcı olmamaktadır (İnsani Gelişme Raporu, 1998: 40).

Tablo 3: Türkiye’de Bulunan Dernekler ve Yıllara Göre Üye Sayıları

	Faal	Fesih Olan	Toplam
Dernek Sayısı	119.721	189.376	309.097
Yıllara Göre Üye Sayısı			
2004	2017	2018	2019
5.282.029	11.239.712	7.374.369	7.374.369

Kaynak: <https://www.siviltoplum.gov.tr/> (Erişim tarihi: 2020)

Türkiye’de göçmenin kent ile etkileşimde bulunarak sağlıklı uyumunu sağlayacak kurumlar henüz oluşturulamamıştır. Ayrıca daha önemlisi ne mahalli idarelerin ne de merkezi idarelerin böyle bir kararı ya da eylemi bulunmamaktadır. Kentte bulunan dernek, vakıf vb. kuruluşlar şehre uyum sürecinde yardımcı olabilir. Fakat 2017 yılında kapatılan derneklere rağmen sayıca artan ama etkisini hissettirmeyen bu sosyal kurumlar, kentleşme hızının gerektirdiği insanı bünyesinde kavrayıp kuvvetli ve endişeli baskılara karşı güç kazanma işini başaramamaktadır.

1.6.5. Kent Mekânlarının Yetersiz Olması

Dış mekânda yapıların birbirleriyle ve diğer öğelerle olan ilişkilerinin, yakınlıklarının oluşturduğu bu mekâna “kentsel mekân” denilmektedir. Kentte bulunan toplu tüketilen kamusal alanlar halkın rahat bir şekilde ulaşabildiği doğal veya yapısal çevreden ibarettir. Cadde, park, konut, meydan, yol ve vatandaşların kullandığı ticari alanları içermektedir (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009: 132-134). Kentlerde yaşayan pek çok insan, özellikle kente göç edenler, kalacak yerlerini çok zor şekilde temin etmektedir. Pek çoğu ise, başkasının arazisi üzerinde sağlıklı ve güvencesiz barınaklarda yaşamaktadır. Kente yeni göç edenler küçük servis işletmelerinde ya da mevsimlik işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla mesken edinme şansları ya yoktur ya da sınırlıdır. Buralar altyapı yatırımlarının bulunmadığı, bu nedenle sağlık açısından hizmetlerin eksik olduğu ve bulaşıcı hastalıkların zirve yaptığı, eğitim ve beslenme

açısından hizmet eksikliği yaşanan alanlardır. Gecekonduların olduğu mahalleler, kentin diğer kesimlerine göre nüfus yoğunluğu bakımından daha yoğun alanlardır. Sürekli göçe maruz kalan bu alanlar yatay ve dikey büyümekte, canlı bir hücre gibi sürekli kendilerini yenilemektedir. Kentin belli bir kesiminde yaşanan gecekondulaşma kentsel hizmetlerin yerine getirilmesine engel olmaktadır (Hancı, 1995: 2). İyi bir kent yapısı için insan ve kent arasında köprü görevi üstlenen kimlik, cazibe, doğallık, bakım, açıklık, tarihsel önem gibi kriterler çok önemlidir.

1.7. Kentsel Mekânda Ayrışma Teorisi ve Ayrışmanın Nedenleri

II. Dünya Savaşı sonrasında modern kentin çöküşü sürecinde artan üretim kapasitesinin üretim-tüketim-dolaşım üçlüsü kapsamında modern kentleşme kaynaklarında orta sınıfın yarattığı mekânsal farklılaşma biçimi olacak şekilde tanımlanan “alt kent” bir başka ifade ile “alt kentleşme” in çöküntü alanları haline dönüşmesi, kent merkezlerinin yeniden yapılanma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 25-31; Kurtuluş, 2005: 106-119). “Sanayisizleşme” ile birlikte üretimin değil, tüketimin canlandırılması için kentsel mekânlar ön plana çıkmakta, sosyal anlamda üretim ilişkilerine göre kente uyum sağlamayan topluluklar kent dışına itilmekte ve dışlanmaktadır. Ayrıca işçi sınıfının örgütlenme hususundaki başarısı yeni bir sınıf türünü yaratmış ve ayrışma hız kazanmıştır (Aslanoğlu, 2000; Urry, 2015: 24). Özellikle emek yoğun sektörler ucuz iş gücü ile birlikte 3. Dünya ülkelerinde yoğunluğa sebep olmuş ve hala olmaktadır. Teknoloji, medya, yönetim gibi çekim faktörleri bu bölgelere yığılmayı ve kentsel dönüşüm sürecinde etkili olmayı kolaylaştırmıştır. Şöyle ki kitlesel üretimin hız kazanması ile tek tipli üretim yaygınlaşmış; fakat yaygınlaşma süreci zaman almıştır. 1970’lerden itibaren farklılaşmayı hızlandıran değerler önem kazanmış, toplumsal kategorilerdeki çeşitlenmeye bağlı olacak şekilde işlev ve tüketim kalıplarındaki ayrışma kent merkezlerine sıçramıştır (Kurtuluş, 2005: 13-15). Bu yeni yapılanma beraberinde yerelliği ve ekonomik, kültürel birikimleri döngüsel olacak şekilde getirmiş, mekânsal ayrışmanın üzerine vurgu artmıştır (Urry, 2015: 24-29). Bu bağlamda öncelikli olarak toplumsal sınıflar mekânsal ayrışmanın tetikleyicisi olarak nitelendirilmiştir. Ek olarak

çok kültürlü yapı, etnik sınıflar ve cinsiyete dayalı çözümlerde mekânsal ayrılmaya sebep olmuştur.

Kent ölçeğinde ayrışma, kentin fiziksel ve toplumsal gelişimini belirleyen ekonomik, politik ve kültürel olmak üzere birçok dinamiğin çatısı altında gerçekleşmiştir. Küreselleşme ile birlikte iletişim sistemleri, hizmet ve sanayi sektöründeki yeniden yapılanma, kültürel farklılıklar ve ayrışma hız kazanmıştır. Bu bağlamda “öteki”ne karşı gelir eşitsizliği, keskin bir hiyerarşi, güçlü bir toplumsal eşitsizlik ve sosyal anlamda mekânsal kutuplaşma gibi durumlar oluşmuş, ayrımcılık ve sosyal eşitsizlik çatısı altında sosyal dışlanma kentsel mekânda kendini hissettirmiştir. Mekânsal ayrışma kentteki belirli nüfusun düzensiz olarak dağılımı sonucu oluşmaktadır. Her kent gelir grubu, yaş, hane halkı gibi durumların yaratacağı ayrışma ile karşı karşıya kalabilir. Kent içindeki faaliyetler rastlantısal şekilde dağılmaz. Örneğin, belirli konut alanları, eğlence mekânları, işyerleri kentin belirli kesimlerinde kümelenmiştir. Bu durum genel ayrışmanın ötesinde bir durumu ortaya koyar. Şöyle ki işyerleri ve konut alanları kendi ayırt edici durumlarına göre alt düzeyde ayrımlaşma ve kümeleşme gösterir. Ticaret, sanayi, büro işleri, alışveriş işleri de kendi arasında bu amaçla kümelenmektedir (Bolt, Van Ham ve Kempen, 2006). Bu bağlamda kentsel alanlar içinde oluşan banliyöler, toplu konut alanları, yoksul mahalleler ve orta sınıfın oluşturduğu apartman bölgeleri kentsel çöküntü alanlarını oluşturabilmektedir. Geçmişten bugüne kentlerin içinde bu tarz farklılaşmalar olmuştur. Fakat bu farklılaşmanın türleri ve nitelikleri bakımından aynı olmadığı görülmektedir. Bu duruma sanayileşme sonrası dönemde kentlerin sabit kalmayıp devamlı değişim geçirmeleri, sosyo-ekonomik süreçler ile bu dönüşümün temelini oluşturmaları örnek verilebilir. Kent içindeki bu ayrışma sosyo-kültürel ve fiziksel-coğrafi olarak oluşan farklılıklardır. Fiziksel-coğrafi olarak oluşan farklılıklar, ulaşım sistemlerinden ticaret bölgelerine, iş yerlerinden bina dokularına kadar farklılaşmayı kapsamaktadır. Sosyo- kültürel farklılıklar ise cinsiyet rolleri, gelir, etnik, gelir vb. durumların fiziksel mekâna yansımaları içermektedir (Demirvuran, 2007: 25).

“Küreselleşmenin mekânsal ayrışmada evre olarak tanımlanmasındaki neden ise küresel ilişkilerin mekân metaforları (coğrafya, harita, ağlar, örüntüler, doku, vb.) üzerine akışkanlığı arttırması ve dolaşımı ön planı çıkarmasından kaynaklanmaktadır” Küreselleşme, hizmet ve sanayi alanlarındaki yeni üretim ve yatırım biçimleri bir taraftan bütünleşme eğilimine diğer taraftan sürekli ayrışma eğilimine sürükleyerek¹¹ fiziksel ve toplumsal ilişkilerin yeniden yapılanmasına yol açmaktadır (Öncü ve Ceylanda, 2005).

Özetle “kentleşme” ve “kentlileşme” birbiri içinde yer alan ancak birbirinden farklı olan iki olgudur. Kentleşme daha kapsamlıdır ve tüm ülke çapındaki değişimleri nüfus ve kaynak akımlarını içerir. Kentlileşme ise, kentleşme akımının içinde yer alan insanlardaki (nüfustaki) değişimleri içerir. Bir başka deyişle ülke kentleşiyor, kentleşme akımı içinde yer alan nüfus da kentlileşiyor (Kartal, 1983a: 23). Kentte yaşayan nüfusun aralarındaki ekonomik ve sosyal farklılaşmaları mekân seçimine doğrudan yansımaktadır. Çünkü alt gelir grubunu oluşturan kesim, kaliteli ve yüksek fiyatlı konutlarda oturma maliyetini karşılayamamaktadır. Bu bağlamda yoksul gruplar, kentin belli bölgelerine zorunlu olarak itilmiş ve kentin merkezinde bakımsız veya kentin dışında kalitesiz konut alanlarının olduğu dış bölgelere yerleşmişlerdir. (Bayraktutan, Akbulut ve Özbilgin 2016: 1674). Kenti somut hale getiren bireylerin farklı kimlikleri, meslekleri ve ekonomik durumları bahsi geçen mekânsal ayrışmayı kaçınılmaz hale getirmektedir (Alver, 2010: 46). Harvey (2002: 161)’e göre mekânsal ayrışma, kapitalist üretim ilişkilerinin artması ile birlikte kentsel alanlarda değişimin yaşanması ve toplumsal kesimlerin bu değişim neticesinde kent kaynaklarına erişiminin farklılaşmasıyla oluşmaktadır. Sağlık, ulaştırma, eğitim ve haberleşme gibi kamu hizmetlerinden kentli nüfusun bir bölümü veya çoğunluğunun faydalanamaması ile ortaya çıkan eşitsizlik, mekânsal ayrışmanın ana kaynağı olmuştur. Özellikle yoksul bölgelerin kentin merkezine ve iş sahalarına uzak olması hizmetlerin sunulmasını sınırlamıştır. Bu bağlamda yoksul kesim, kentin merkezinin dışına itilmiş

¹¹ Appadurai’ya göre “mekân kesişmelerini düzenleyen küresel kültür beş boyutta akmaktadır. Etnik akış, teknolojik akış, finansal akış, medya akışı ve ideolojik akış farklı zaman-mekân deneyimlerini üst üste çakıştırır”. Ayrıntılı bilgi için bkz. Appadurai, 1990.(ayrıntılı kaynak)

ve dışlanmaya maruz kalmıştır. Mekânsal ayrışmanın başlıca nedenlerine kentsel rant da konu olabilir. Zira yaşam alanlarının belirlenmesinde kentsel rant belirleyici rol olmuştur (Edel, 1992: 58).

1.7.1. Irk ve Ulus Kavramları

Irk, genel bir ifade ile daha çok kültürel, toplumsal ve dilsel benzerliklere odaklanan tanımlamalarla ilişkilendirilmektedir. Irksal kimlik, her ne kadar ortak kökenden gelme özelliklerine dayandırılrsa da bu referansın günümüzde son derece karmaşık ve sorunlu bir ortaklık varsayımına işaret ettiği ve herhangi bir ırksal çıkarım yapmaya imkân verecek nitelikte bir antropolojik bulguya ulaşmanın mümkün olmayacağı yönündeki görüşler, literatürde git gide daha fazla ağırlık kazanmaktadır (Gezgin, 2016: 60).

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Batı’da gündeme gelen etnik gruplar konusu milliyetçilik ve ulus kavramının geliştiği döneme denk gelmiştir. Bu dönemde batı, ulus olgusunun yaratıcısı olarak kendisini görmektedir. Ulus kavramına yeni içerik getirme çabasında etnik grupları kendileri dışında olan toplulukları tanımlamak için kullanmaya başlamıştır (Türkdoğan, 2006: 105). Bahsi geçen tanımlar sosyoloji çatısı altında iken, antropoloji ise etnik grupları şu şekilde tanımlamıştır (Barth, 2003). *“Biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen; açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olan; karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan; kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik gruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorilere etnik grup adı verilir”*.

1.7.2. Azınlık ve Etnisite Kavramları

Azınlık kavramını tanımlayabilmek için renk, göçmenlik durumu, doğum yeri, dil, din, etkin köken, yerlilik, sayı, tür, yurttaşlık gibi birçok kriterden faydalanmak gerekmektedir (Tendre, 2000: 577). Fakat bu unsurlar tek başına azınlık kavramını tanımlamaya yetmeyecektir. Örneğin, ırk temelli baskı durumunda nüfus içinde sayısal azınlık olup olmama durumu değişkenlik gösterebilir. Şöyle ki bazı ülkelerde nüfus

olarak çok küçük, fakat yönetim ve idare konusunda ülke içerisinde egemen pozisyonda olan gruplara rastlamak mümkündür (Tendre, 2000: 578). Bu bağlamda azınlık kavramının net şekilde tanımlanması birçok unsurun bir arada gözetilip dikkate alınmasıyla önem arz etmektedir. Bazı durumlarda uluslararası kurumlarca azınlık statüsü toplumlara verilebilir. Birleşmiş Milletlerin azınlık statüsünde kabul ettiği Romanlar (Gypsies) bu duruma örnek oluşturabilir. Romanlar yerleşik bir yaşama geçmiş olmalarına rağmen her an yaşadıkları bölgeleri değiştirme potansiyeline sahip olan topluluklardır. Romanlar göç konusunda tarihsel alışkanlıklarını korumakla birlikte kent içinde sürekli yer değiştirmektedir. Fakat kent dışı söz konusu olmakta göç alışkanlıkları kent içine göre azalmaktadır (Okutan, 2004: 63). Romanlar BM tarafından bir etnik grup olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler azınlık kavramını geniş bir şekilde yorumlamaktadır. Bu durum azınlıkların yurttaş olma gerekliliğini göz ardı etmekte ve önemli şekilde kavram karışıklığına sebebiyet vermektedir. Buna rağmen Birleşmiş Milletler, azınlık kavramının netlik kazanmasının radikal bir sorun haline geldiğini kabul etmiş ve Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu'nun 1999 yılı raporuna göre azınlıkları “dilsel, özel, kültürel ve diğer özellikleriyle yabancı devletler tarafından bölünen bir ulusun parçaları” olarak tanımlanmıştır (United Nations, 1999: 1). Fakat bu tanım ulusal azınlıkları ima ettiğinden yeni bir sorunu ortaya koymuş ve bu problemlerin incelenmesi gerekliliğini kaçınılmaz kılmıştır.

Köken bakımından ve fiziksel yapı açısından ayrı olan bireylerin birbirleriyle olan bağlarından doğan etnik gruplar küreselleşme sürecinin en önemli kavramları arasındadır. Sürece eş anlı olarak etnik kimliklerin de ön plana çıktığı gözükmektedir. Literatürde ise etnik grupları tanımlayan nitelikler toplumsal açıdan şu şekilde belirtilmiştir (Smith, 2002: 128; Doğruel, 2013: 164-166).

- Kolektif isim (İşaret ve simgedir. Özlerini bu sayede hatırlamaktadırlar).
- Ortak bir soy miti (Genetikten çok ortak aile bağlarıyla bir araya gelen kabileye ait anlayış ile açıklar).
- Paylaşılan tarihi anlar

- Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur (etnik grupları hem üyelerinin birbirine bağlanmasına hem de “ötekiler”den ayırmaya yarayan bir ögedir. Dil, din, görenekler, kurumlar, yasalar, folklor, mimari tarz, giyim, beslenme, müzik ve sanat, hatta renk ve fiziksel görünüş farklılıkları vb.)

Etnisite ise doğuştan beri var olan verili durumun genetik yol ile nesiller arasında aktarımının olması ve sürekliliğinin sağlanması, aynı dili, ortak noktaları ve bireyin aidiyet duyguları ile bu durumu kabul etmesi, gelenekleri ve görenekleri canlı tutması, topluluk oluşumunda temel olan geleneksel ritüelleri merkez alan toplumsal organizasyonların yapılması olarak tanımlanabilir. Etnisite, bu bakımdan geleneklerin oluşumu sırasında ortak kökene, ataya sahip olunmasını ve ortak tarihin paylaşılmasını içermektedir (Göka, 2006: 233).

Etnisiteye dayalı ayrışma, kentte diğer kesimlerce daha az ön planda olan ve değerli görülen etnik grubun ev sahibi baskın grup tarafından dışlanması ile oluşması durumudur (Demirvuran, 2007: 67). Etnisiteye dayalı ayrışmanın üç temel belirleyicisi bulunmaktadır. Bunlar sosyoekonomik statü, ayrışma yaşanan bölgedeki yaşam süresi ve kültürel uyum sağlamadır. Bu süreç, etnik grupların kentsel mekân seçimi esnasındaki kararları neticesinde gruplar arasındaki farklılıklar gözetilmeden gruba dahil olanların aynı mekânda yoğunlaşmasını kapsamaktadır (Bolt, Van Ham ve Kempen, 2006). Etnisite, genel olarak kendini üstün sayan etnik grubun daha çok görsel algılarıyla ötekileştirmede bulunduğu ve kendinden olmayanı muhatap kabul etmediği durumdur.

Etnisite çıkış bölgelerinden hareketle kategorilere ayrılarak kıtasal, bölgesel ve ulusal olacak şekilde mekânsallaştırılır. Tarihsel süreçte etnisite, mekânsal farklılaşmalarda verili ve doğal şekilde kabul edildiğinden sosyal mekânı oluşturacak şekilde tanımlanmıştır. Etnisite kaynaklı bölünmenin tanımlandığı önermelerde beş farklı senaryo bulunmaktadır (Boal, 2001) Bunlar:

- *Asimilasyon*: Gruplar ve fertler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması için bireyin kendi özüne ve yaşam biçimine ket vurması sonucunda ortaya

çıkan durumdur. Kültürel çoğunluğa uyum sağlanması için ve siyasi politikalarla topluluğun değerlerini ve benliğini kaybetmesi yönünde zorla yönlendirilen çabaların tümüdür (Asseo, 2004: 65; Somersan, 2004: 81-84).

- *Çoğulculuk*: Çok kültürlü olmaktan doğan farklılıkların pozitif yaklaşımlarla desteklenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Boal, 2001) “Aynı coğrafyada paralel hayatlar, ama kesişmeyen yaşamlar” olarak yorumlanır. Çoğulculuk çatısı altında yan yana yaşamının yanında bütünleşmeyen hayatlar yer almaktadır (Boal, 2001; Somersan, 2004). Toplulukların kendine özgü cemaatlere sahip olması ile bölünmüş, ayrılmış bölgelerde yaşamlarını idame ettirmesi, fakat ortak amaçlar etrafında ekonomik ilişkilerin kurulması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım Osmanlı İmparatorluğu’nda Edirne kentinde yaşayan Romanların ve diğerlerinin VII. yüzyılından günümüze kadar ulaşan yapısını özetlemektedir (Eksertzoglou, 2004: 20-51; Somersan, 2004: 81-84; Türkdoğan, 2004: 92; Marushiakova ve Popov, 2006).
- *Tabakalaşma*: Taleplerin ve düşüncelerin diğer baskın grup karşısında belirtilemediği, güç ve refahın dengesiz şekilde bölüşüldüğü, gruplar arasındaki farklılıkların giderek keskinleştiği durum karşısında sosyal mesafenin yarattığı baskı türüdür (Castells, 1978: 169 ; Boal, 2001).
- *Kutuplaşma*: Teknoloji ve ekonomik imkanların artması neticesinde çok sayıda mekanizma grupları ve fertleri, yaşam tarzı, gelir, birim ve etnisiteye göre farklı kutuplara çekmektedir. Sonucunda ise, sosyal gruplar arasında ekonomik-kültürel açıdan bir kopukluk yaşanmaktadır. Kentte kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan üst ve alt grubun olduğu ara grup olmadığı bir ortam yaratılmıştır (Forrest ve Kearns, 2001: 2130-2140; Van Kempen, 1994).
- *Etnik Temizlik*: Belirli bir nüfusun zorla homojen bir bölge yaratmak için göç etme çabası oluşmaktadır. Farklı etnik grupları o bölgeden sürmek, kendi etnik

gruplarını diğer gruplardan üstün görmek ve karşı grubun kültürel kimliğini tamamen görmezden gelmek anlamına gelmektedir (Somersan, 2004: 79-95).

Edirne’de kentsel mekânın tarihsel sürecine bakıldığında, Romanların günümüzdeki etnik kimliklerinin iyi korunmasına ilişkin tabakalaşma ve kutuplaşmanın varlığından bahsedilebilir. Ancak etnik temizleme ve asimilasyonun söz konusu olmadığı söylenebilir. Edirne kentinin kuruluş felsefesi, kültürel değerleri ve dünya görüşü bakımından farklılaşmayı kopma olarak değil, toplumsal sistemin bütünleşmesi ve kümeleşmesi olarak değerlendirmek gerekir. Osmanlı İmparatorluğu’ndaki etnik grupların, sosyal statü açısından farklı, ancak temel toplumsal kaynakları neredeyse eşit kullandıkları çoğulculuk anlayışına hâkim oldukları görülmektedir. (Eksertzoglou, 2004: 20-51; Somersan, 2004: 81-84; Türkdoğan, 2004: 92). Romanlar da dahil olmak üzere bütün etnik grupların farklılıkları ile eşit olabilecekleri ortamın sağlanması için pozitif ayrımcılığın yani tercihli ayrımcılığın yürürlüğe konabileceği çok kültürlülük, mekâna ayrışma biçiminde yansıyan entegre olma sorununun çözümü olarak sunulmuştur. Doğu ile Batı ayrımını her alanda vurgulayan Batı’nın kendi çabalarıyla zorunlu yaşam adacıkları yani “apartheid” mekanlarını oluşturması, etnisiteye dayalı mekânın mantıksal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Goldberg, 1993:185). Kentsel mekanlarda beliren dışlanmalar ile içermeler arasındaki çelişki, ayrılmış bölgeleri oluşturmaktadır. Bu bölgeler yöneten nüfus tarafından şekillendirilmiştir ve mekânsal boşluk olarak tanımlanmakla birlikte, farklılaştırılır. Bunu yaparken o bölge içindeki insani yerleşmeler birtakım stratejilerle boşaltılır. Yabancılar ve vatandaşlar mekânsal olarak ayrılır veya hapsedilerek kontrol edilir. Baskın yönetici sınıflar tarafından farklı etnik yapılı olarak görülen grup veya fertlerin yasa yoluyla normalden ayrı ve farklı yaşatılması şeklinde tanımlanan “apartheid” özellikle diğer kesimden uzaklaştırılarak, ötekileştirilen grubun kamusal alanlardan yasaklanması temellidir. Bu duruma ek olarak ulaşım araçlarına erişimden, restoranlara, belediye hizmetlerine, meslek seçimlerine, semt veya mahallelerdeki okullara, eğlence mekanlarına, tuvaletlere hatta son safha olan mezar alanlarına kadar birçok alanda bireyler ve gruplar hizmet alımına ilişkin sosyal dışlanmanın yasa yoluyla meşrulaşmasıyla karşı karşıya kalabilmektedir (Popenoe, 1989: 283; Somersan, 2004: 88). Yasa ile desteklenen bu ayrışma şeklini

yani “apartheid”i Popenoe (1989: 284) şöyle tanımlamaktadır: “*Apartheid, Hollanda dilinde ayrımcılık anlamına gelmektedir ve bu kelime, ilk kez Afrikalı beyazlar tarafından kullanılmıştır. Apartheidler, farklı ırk, farklı tarih ve farklı yaşam tarzlarını temsil ettiklerinden siyah yerli gruplarından ayrı yaşamayı gerektiren bir sisteme inanmaktadırlar. Siyahların, apartheidlerin bölgelerine ancak, çalışmak için girmelerine izin verilerek, ekonomik baskı uygulamalarıyla güçsüz kalmaları sağlanmaya çalışmaktadır*”. Kentsel güç, etnisiteyi mekânsal yerleşim alanlarında oluşan ilişkilere yansıtmaktadır. Kentsel yapıların içinde yer alan coğrafi, ekonomik ve kültürel çeşitlilikler, kentler, kasabalar, ülkeler arasındaki güç odaklı sosyal hiyerarşi ile artar ve çoğalır. Goldberg, etnisitenin kent üzerinde ayrışmasını üç başlık altında toplamaktadır (Goldberg, 1993: 185):

- a) Kent mekânın kolonizasyonu,
 - b) Yasa zoruyla yalıtma-ayrı yaşatma (apartheid) kentsel bölgeleri,
 - c) Gecekondu, çöküntü alanları, gettolar, kapalı yaşam adacıkları gibi yerleşim alanlarıdır. Bu oluşan mekânlarda yapılan ve üretilenlerle birlikte planlama eylemlerini ise;
- 1) Sosyal patoloji araştırmalarına dayalı kent projeleri,
 - 2) Kent güzelleştirme ve kentsel yenileme çalışmaları kapsamaktadır.

Etnisitenin kentsel mekanlara yansıması günümüzde en yaygın olacak şekilde çöküntü alanları ve yeni grupların yoğun şekilde göç ettiği bölgeler üzerinde şekillenmiştir. Çöküntü bölgeleri ile şimdiki metropollerde oluşan gettolar ve geçmişte kolonileştirilen kentlerin benzer yönleri bulunmaktadır. Bu alanlarda hâkim topluluğun dışladığı bireyler, kamu ve özel farklılaşma neticesinde bu şekilde yaşamaktadır. Pislik, temiz olmama, kirlilik kavramlarıyla cisimleşen mekanları nitelemektedir. Kentsel dönüşüm ve yenilenmenin ilk dereceden uygulanması gerekli olan alanlar bu mekanlar olmalıdır (Demirvuran, 2007:74).

Smith küreselleşmenin Britanya kapsamında mekansal-ırksal ayrıma ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Britanya’daki mekânsal ayrışma, rengi siyah olanları fakirlerin yaşadığı konut bölgelerine ve kötü hizmet veren alanlara mahkûm etmiştir. Smith bu

durumun postmodern ve küresel açıdan faydalı olduğu görüşündedir. Çünkü bir yandan işgücü pazarında rekabet artacak ve marjinal ekonomiden faydalanılacak, diğer yandan vergiler gibi problem yaratan refah devleti yok edilmiş olacaktır. Bu bağlamda mekânsal ayrışmaya tabi tutulan grupların o toplumla sosyo kültürel açıdan fayda sağladığı varsayılmaktadır (Smith, 1993: 128). Bu görüşe göre etnik gruplar, kentsel yerleşmelerde çok kültürlülüğü sağlamak açısından sınıf altı konumlarda olmalıdır (Keith, 1993: 12).

1.7.3. “Biz” den Farklı Toplum: Ötekileri Yaratma ve Toplumsal Ayrışma

“İrksal veya etnik grupların doğası gereği üstün ya da aşağı olduğunu öne süren ve böylece kimilerinin, aşağı oldukları varsayılan gruplara egemen olma yetkisi taşıdığını ileri süren, yani değer yargılarını ırk ayrılıklarına dayandıran her kuram, ırkçılıktır” (İrk ve İrksal Önyargı Bildirgesi, UNESCO, Paris, 1978). “Biz” ve “Öteki” ikilemi toplulukların kendilerini tanımlama aşamalarında ortaya çıkmaktadır. “Öteki” olarak tanımlanan kesim, tanımlayan gibi hep diğer varlık statüsündedir (Keyman, Mutman ve Yeğenoğlu, 1999: 20-22). Öteki bireyin geçmişteki ilişkileri doğrultusunda anılar üzerine kurulu tanımlar neticesinde gerçekleşir. Kişi kendi ve öteki ayrımını anılar temelinden kuracaktır. Verileri oluşturan ise, bu bilgilerdir (Baumann, 1999: 14-21). Bu temel bilgi, farklı kültür yapısını, kimliğini öne çıkarma amacı altında farkında olmadan öteki bireylerle birlikte olmanın yarattığı bilgidir. “Öteki” bireyin bu sıfatı almasındaki en büyük ölçüt ekonomik durumundan geçmektedir. Çünkü “öteki”ler alt tabaka olarak düşünülen, eğitim seviyesi ile işsizlik durumunun ülke ortalamasının altında olduğu ve prestijli bir mesleğe sahip olmanın imkânsız gözüyle görüldüğü birey veya gruplardır (Macionis, 1991).

“Öteki” bireyler veya gruplar kimi zaman “biz”den farklı olmakla yetinmez, yaşamın, kentin veya zamanın belirli noktalarında belirli şekillerde tehdit unsuru oluştururlar. Fakat anlaşılacağı üzerine bu durumu yaratan iki taraftır (Bulaç, 1995:76-78). Daha sonra ise topluluk veya fertlerin doğasında yer alan önyargının sonucu toplumsal ayrışma oluşur. İçine kapanık gruplar ayrışmanın mekânsal yansımaları boyutunu oluşturmaya başlar. Birey veya gruplar “öteki” gördüklerinden uzak, coğrafi

açıdan kendisine ulaşılması zor olan mekanlarda birlikte yaşamaya başlar, sonucunda ise gettolaşmanın önü açılır. Sonraki safhalarda grup dışı evlilikler dahi yasaklanır. “Öteki” gördükleri toplumun diğer kesimlerinden sosyo-ekonomik, mekânsal ve toplumsal soyutlama kente yansır. Kentsel çöküntü alanlarının başlaması bu farklılaşmanın temelinde yatmaktadır (Kurtuluş, 2005). Yoors (2005:23-24), Romanların, diğer gruplar için “öteki” olarak nitelendirilmesini şu şekilde betimlemektedir: *“Çok kutuplu bir dünyanın farkında olmadığımız kesitlerinde büyüyen derin bir yarık gizlidir: Romanların ve Gacoların dünyasıdır bu...Zamanın sonsuzluğu içinde yitip gitmenin dayanılmazlığı altında kaybolmamak adına bir dikili ağaçları olmayan en bildik, en tanıdık sokak komşularımızdır “ONLAR” ... Çoğumuzun görmezden geldiği, dudak büktüğü, yok saydığı, varlıklarından bile ürktüğü en yakın sokak komşularımız olarak Romanlar, yalnızca bu topraklarda değil, evrensel ölçekte “ÖTEKİ” olmanın gururlu temsilcileri gibidirler.”*

Toplumsal ayrışma, din ırk ve etnik köken gibi statülere sahip bireylerin veya grupların dışlanarak birer fert sayılmayacak şekilde fiziksel, sosyal ve ahlaki açıdan kötü, suç yaratıcı ve hastalık olarak algılanmasıdır. Bu tanımın somut örneklerine rastlanan ülkeler arasında bulunan Türkiye’de de yaşayan toplumlar Romanları yerleşik toplumdan dışlayarak, diğer bir deyişle ötekileştirerek kentin dışına itmeye zorlamıştır. Göçebe toplum yapısından kopamayan Romanların içinde bulundukları bu durum diğer toplumsal gruplar gibi ülkesel destekleri, ekonomik güçleri veya lobicilik güçlerinin olmaması sebebi ile uluslararası sorun olarak görülmemektedir (Demirvuran, 2007: 77). Ancak günümüzde toplumsal ayrışmanın mekâna yansımaları yukarıda bahsedildiği gibi net değildir. Çünkü toplumsal ayrışmanın olduğu bölgelerde yaşayan grup ve bireyler, farklı din, etnik köken, toplumsal cinsiyetleri barındırsalar da bu durum daha çok yoksulluk boyutuyla açıklanmış, planlama bölge anlayışından oluşan ayrışmayı tetiklemiştir. Bu bölgelerde yapılan ayrımcılık alenen değil, örtük şekilde yapılmaya devam etmiştir.

1.8. Mekânsal Ayırışmanın Yarattığı Sosyal Tabakalaşma

Ayrışma dahilinde sosyal dışlanma ve etiketlemenin bir sonucu olan sosyal tabakalaşma, Antik Mısır'dan tunç çağındaki Truva'ya kadar şehirleşme tarihinin en başından beri bulunmaktadır (Kolukırmak, 2005: 55; Bolt, Van Ham & Kempen, 2006: 363-384). Sosyal sınıflara bölünme durumu sadece çok kültürlü toplumlara özgü değildir. Çünkü etnisiteye bağlı ayrışma ile diğer ayrışma türleri karşılaştırıldığında kültürel değişim ve sosyal yapı kaynaklı ayrışma sebebiyle ortaya çıkan durum en temel ayrışma şeklini yansıtmaktadır (Villaça, 2001). Kent mekânlarında sosyal ayrışmanın ana göstergesi, konut alanlarının dağılımıdır. Bu bağlamda oluşan kentsel tabakalaşma, mekân üzerinde yaşayan topluluklar ve fertler arasındaki sosyal mesafenin yarattığı ürün olarak ortaya çıkmaktadır (Castells, 1978: 445). Sınıfsal analiz ve planlama kavramlarının ortaya çıkışı 1960 yıllarında Marksist sosyolog ve coğrafyacıların mekân ile sınıf arasındaki ilişkiyi ortaya koyma amacıyla oluşmuştur. 1980'li yıllardan sonra mekânda sınıfla ilgili araştırmalar hız kazanmıştır. Refah Devleti döneminde çöküntü alanlarında oluşan konut problemleri işçi sınıfına büyük sorunlar yaratmaktadır ve bu dönemde işçi sınıfının kentsel mekanlarda diğer sınıflarla ilişkileri ve konut alanlarındaki kültür planlamaları sosyologların özel olarak ilgi alanına girmiştir. Fakat çöküntü alanlarında ve kentlerin eski büyük haline eklenilerek gelişen konut alanlarında (gettolaşan alanlar harici) yaşayan bireyler, belli sınıf özelliklerini bir mekânsal bölgede toplamamışlardır. Ekonomik ve sosyal anlamda aralarında çok fazla fark yoktur ve orta sınıf insanlarla birlikte işçi sınıfı beraber yaşamaktadır. Sınıfsal ve sosyal hareketlilik hızlı olduğu için ise, tam anlamıyla tespit yapılamamaktadır. Bir diğer sorun, göç hareketiyle gelen vasıfsız elemanların bu alanlara yerleşmesi çöküntü bölgelerini bir sınıfın göstergesi olarak ele almayı zorlaştırmaktadır. Bu noktada coğrafyacılar, kentte oluşan sosyal tabakalaşmayı anlamak için sınıflama ve kategori sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Bu sınıflamadan hareketle Castells gibi bilim insanları, sınıfı ortak tüketim alanı olarak tanımlanan, sınıflar arası ilişkilerden çok devlet-birey veya devlet ile belli bir sınıf arasındaki kentsel ağırlıklı hizmet ve eşitsizlik ilişkileri ile politik alandaki çatışmalarla belirlenen bir kavram üzerine oturtmuştur. Burada bahsedilen tabakalar, klasik sınıfların dışında kalan sınıf sayılmayan grupların türevlerini kapsamaktadır.

Devletin belli bir sınıfın üzerinde yoğunlaştığı, bir varlıkmış gibi etkisinde kaldığı ve kapitalizmin yeniden üretimini sağlaması amacıyla eşitsizlik durumu olduğu kanısına varılmıştır (Castells, 2015: 219-227). Gelişmekte olan ülkelerde kapitalizmin bütünleyicisi konumunda başat faktör olan, gettolar, gecekondu ve çöküntü alanları, ikincil iş gücü piyasası yaratmıştır. Bu şekilde çalışan bireyler arası rekabet artmakta, maliyetler düşmekte, yeni pazar alanları kapitalizm ışığında yerlerini almaktadır. Fakat bu grubun hizmet sektöründe verimli ve ucuz şekilde kullanılması, yaşadıkları problemlerin kısa süreliğine çözülmesine el vermiş, devamlılık sağlamamıştır. (Baumann, 1998: 14-21). Sosyal tabakalaşma ve ayrışma tüm toplulukları ve sınıfları içeren bir süreçten ibarettir. Bazı kentlerde “doğu ile batı” (New York) bazı kentlerde ise “doğunun ve batının uç kesimleri” (Londra) olarak ayrışma görülmektedir (Villaça, 2001). Ülkesel anlamda ifade edilirse, Türkiye’de Doğu ve Batı ayrımı yapılırken, İtalya’da Kuzey-Güney ayrımı yapılmakta ve politik kararlar, ekonomik ve sosyo-kültürel ölçütler bölgesel anlamda farklılaşmaktadır. Örnek verilen çağdaş sosyal değişme siyah-beyaz, zengin-fakir veya bölgesel düzeyde kutuplaşma gibi farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Savage & Warde, 1993: 86).

Mustard ve Deurho (2002) bahsedilen sosyal tabakalaşmayı, kentsel ayrışmanın sebebi olarak görmektedir. Göç neticesinde yeni mekanlar ile terk edilen kentsel mekanlar arasındaki ilişkiyi global makro ekonomik koşullarla bağdaştırmıştır. Ayrıca iş veren ile işçi arasındaki arz talep ilişkisinin süreksizliği ve uyumsuzluğunun mekânı ayrıştıracak düzeyde göçe sebep olduğu fikrini öne sürmektedir. Bu uyumsuzluk kentsel mekanlarda yeni mahalleleri oluşturmakta ve sosyal kutuplaşma çatısı altında ayrılmış bölgeleri yaratmaktadır.

Mekânsal ayrışma kapsamında “yeni uluslararası iş bölümü” olarak tanımlanan çok kuvvetli bir neo-Marxist görüş de literatürde kendisine yer bulmuştur (Mustard ve Duerho, 2002). Şöyle ki sermaye odakları tarafından vasıfsız olarak değerlendirilenler yoğunlaştıkları bölgenin de “ucuz işçi bölgesi” olmasının sona ermesiyle kapitalistlerin taleplerine cevap verilememiş vasıfsız insan topluluklarını ortaya çıkarmıştır. Bu klasik Marksist yaklaşım teori olarak geliştirildiğinde, ekonomik

pragmatiklerin “evrim teorisi”nde olduğu gibi sınıf ayrımı ile uyumlu bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır (Omeyna, 2003). Bu bağlamda vasıfsız birey ve grupların yerleşim alanları, farklı sosyal sınıflar merkezler olarak kentte uygun yer seçmekte, sonucunda ise belirli bölgeler halkın ekonomik durumuna göre ayrılmak durumunda kalmaktadır (Savage & Warde, 1993: 64-67). Sanayinin yer değıştirmesiyle birlikte sermaye ve yoğun bir nüfus kaybeden kent merkezleri, yavaşça terk edilerek kentin çeperlerinde bulunan ve birçok farklı gelir grubuna hitap eden konut adalarına ve banliyö bölgelerine yerleşme durumunda kalmıştır. XIX. yüzyıl ile başlayan ve “burjuva ütopyası” olarak literatüre girmiş olan sınıfsal ayrışmanın mekâna yansıması olan bu durum başlangıçta zengin ve orta sınıf yöneticilerin yaşadığı villalardan oluşmuştur. Kent çeperlerinde oluşan bu yeni yapılaşma ilk başta, orta sınıfa kültürel, etnik ve ırksal açıdan farklılıkları örtmeyi sunan, satın almayı ve tüketim gücünü yaşadığı mekânda eşit hale getiren, homojen bir toplum yapısını sağlamayı amaçlayan bir yaşam olanağı amaçlamıştır (Kurtuluş, 2005: 127-163). Fakat bahsedildiği üzere ırksal ve sınıfsal riskleri azaltacak belki de tamamen yok edecek şekilde tasarlanan bu yeni yerleşim şekli II. Dünya savaşı sonrasında “Amerikan Rüyası” olarak yer edinmiştir. İşçi ve orta sınıfına ayrılan yaşam kalitesi, konforlu olanaklar ile birlikte sunulan yeni hayat biçimi, orta sınıfı mekânda ayrıştıran en önemli dinamiklerden biri haline dönüşmüştür. Bunun sonucu bu alt kentlerde mülkiyetin değerlendirilmesiyle sermayenin banliyöleşme sürecine girilmiştir. Yatırımın kent merkezinden çekilmesiyle, rant banliyö lehine işlemiş ve alt kentlere doğru göç hareketi başlamış neticede ayrılmış, giderek yoksullaşan grupların yer aldığı mekanlar ortaya çıkmıştır (Smith, 1993: 128; Erdogan, 2006: 65; Şen, 2005: 163).

BÖLÜM II: ROMAN TOPLUMUNUN KENTE UYUMU VE KENTLİLEŞME SÜRECİ

2.1. Romanların Kökenleri, Kimlikleri ve Nüfusları

Türkiye’de yaşayan Romanların kökenleri, Bizans döneminde yaşamış olan *Atsinganoi*, bir diğer adıyla *Athinganoi* adını alan topluluklara dayanmaktadır. Atsinganoi’ler günümüz Eskişehir civarında Frigya kralı Michael döneminde en etkili dönemlerini yaşamıştır. Aslında büyücülük ve falcılık¹² ile ön plana çıkan bu grup, astroloji, kabalistik ritüeller ve Hristiyan düalizminin farklı faaliyetlerini ibadet olarak benimsemiştir. Sonraki dönemlerde, Ortodoks kilisesinin din adamları ve patrikleri açısından falcılık ve büyücülük faaliyetleri yanlış bulunmuş, faaliyette bulunan kişiler sık sık cezalandırılmış veya idam edilmiştir. Bu kişilerin çeşitli bölgelere göç edilmeye zorlanması, cezalandırılması ve idam edilmesi X. yüzyılın ortalarında sayılarının azalmasına sebep olmuştur. Artık “kafir” sıfatıyla dini tehdit eden bir unsur olarak görülmek yerine yoldan sapmış, yanlış yola girmiş kişiler olarak görülmeye başlamışlardır (Uzpeder vd., 2008: 5).

Şekil 7: XVII. yy. Roman Falcı Nicolas Regnier (Sol) ve XVI. yy. Roman Erkek Falcı Pieter Breughel (Sağ)

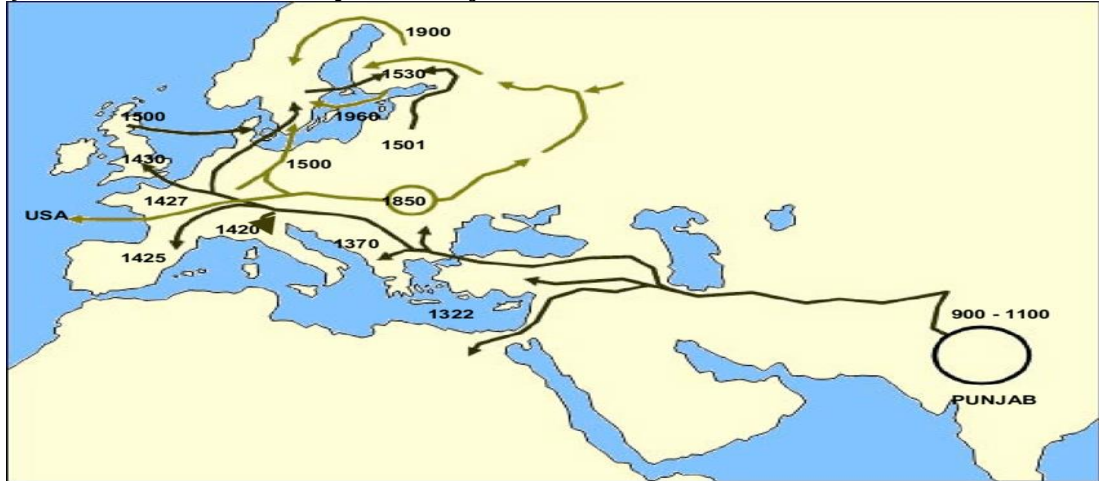


Kaynak: Fraser, Angus, (2005), *Avrupa Hakları Çingeneler*, Homer Kitapevi, İstanbul. & Asseo, Henriette, (2004), *Çingeneler, Bir Avrupa Yazgısı*, (çev.) Türkay, O., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

¹² Roman toplumunda falcılık sadece kadınlar tarafından değil erkekler tarafından da meslek edinilmiştir.

Ülkesiz bir şekilde dünyanın dört bir yanına dağılmış halde bulunan romanlar V. yüzyıldan itibaren göç hareketiyle batıya doğru ilerlemişlerdir. Romanlar toplu göç hareketini XV. yüzyıla kadar Avrupa'nın iç kesimleri boyunca sürdürmüşlerdir. En önemli özellikleri ise, göç ettikleri bölgelerde asimile olmamalarıdır. Her türlü sindirme ve baskıya rağmen gelenek ve göreneklerini sürdürmüş, sanatsal, kültürel ve mesleki varlıklarını korumuşlardır. Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde genel olarak imajları çok düşüktür. Başta ırkçılıkla karşı karşıya kalmış olsalar da “pis”, “yan kesici” ve “hırsız” gibi sıfatlara da maruz kalmışlardır. Fakat aralarında bilim insanı, yazar, müzisyen, dansçı, sinema sanatçısı gibi mesleklerde ön plana çıkmış kişiler de bulunmaktadır. Avrupa'da yaşayan Romanlar Kuzey-Batı Hindistan kökenlidir. Bunların önemli bir kısmı yaşamlarında eski Hint lehçesi olan “Romani” dilini konuşmaktadır. Onlar arasında “Rom”lar dünyadaki Roman nüfusunun %90'ını oluşturmaktadır. Romanlar vatansız bir toplum olmalarına rağmen sürekli göç etme eğiliminde değillerdir. Geçmişten günümüze tavuk, horoz, keçi, inek sürüleriyle dağda ve ovalarda yerleşik hayatlarını sürdürmüşlerdir (Arayıcı, 2008: 26).

Şekil 8: Romanların Göç Destinasyonu

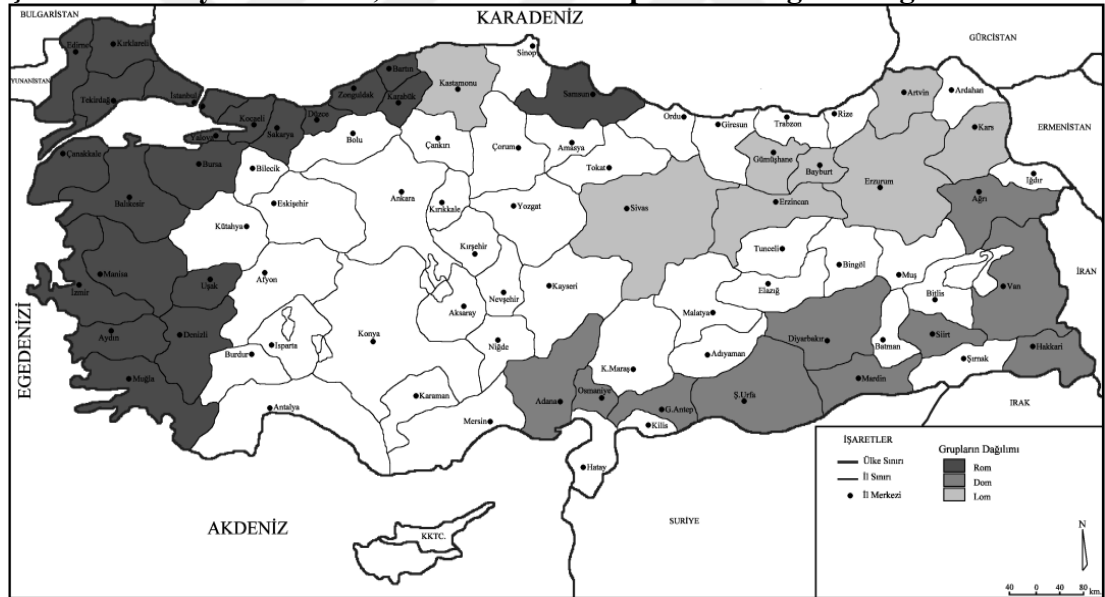


Kaynak: Lermo, J., Román, J., Marrodán, M.D., Mesa, (2006) Modelos de distribución de apellidos en la población gitana española. Antropo, 13, 69-87.

Şekil 9’da görüldüğü gibi Romanların göç hareketi üç ana kol üzerinden gerçekleşmiştir. Göç ettikleri alanlar çeşitli olmakla birlikte çeşitli dilsel gruplara da ayrılmışlardır. İlk göç dalgasında yer alan “Dom”lar Suriye ve Filistin’e daha sonra bir bölümü Mısır Kuzey Afrika’ya yerleşmişlerdir. İkinci göç dalgasında yer alan “Lom”lar ise kuzeye yönelerek Doğu Anadolu ve Kafkaslara yerleşmişlerdir. Son göç

dalgasını oluşturan “Rom”’lar ise, Balkanlar ve Anadolu’ya oradan da Batı Avrupa’ya kadar göç hareketini sürdürmüşlerdir (Marsh, 2008a: 7; Süleyman ve Fırat, 2017: 267). Roman toplumunun Türk toplumuyla ilk ilişkileri Selçuklu Türklerine dayanmaktadır. İstanbul’a ilk geldikleri dönem ise 1050 yılı olarak saptanmıştır (Ünaldı, 2012: 616). Günümüz Türkiye’sinin Roman nüfusu Rom, Dom ve Lom olmak üzere üç ana dilsel grup üzerine biçimlenmiştir. Türkiye’de yaşayan Roman toplumu farklı farklı isimler almıştır. Örneğin Ege, Karadeniz ve Marmara bölgesinde bulunanlar “Roman” ismini alırken; Erzurum, Bayburt, Artvin, Sivas ve Erzincan’da yaşayanlara “Poşa”; Hakkâri, Mardin, Siirt ve Van’da bulunanlara “Mıtrıb”; İç Anadolu için “Elekçi”; Akdeniz Bölgesi Romanları için “Arabacı”, “Manuş” ve “Cono” gibi çeşitli adlandırmalar bulunmaktadır (Kolukırık, 2008: 3).

Şekil 9: Türkiye’deki Rom, Dom ve Lom Gruplarının Coğrafi Dağılımı

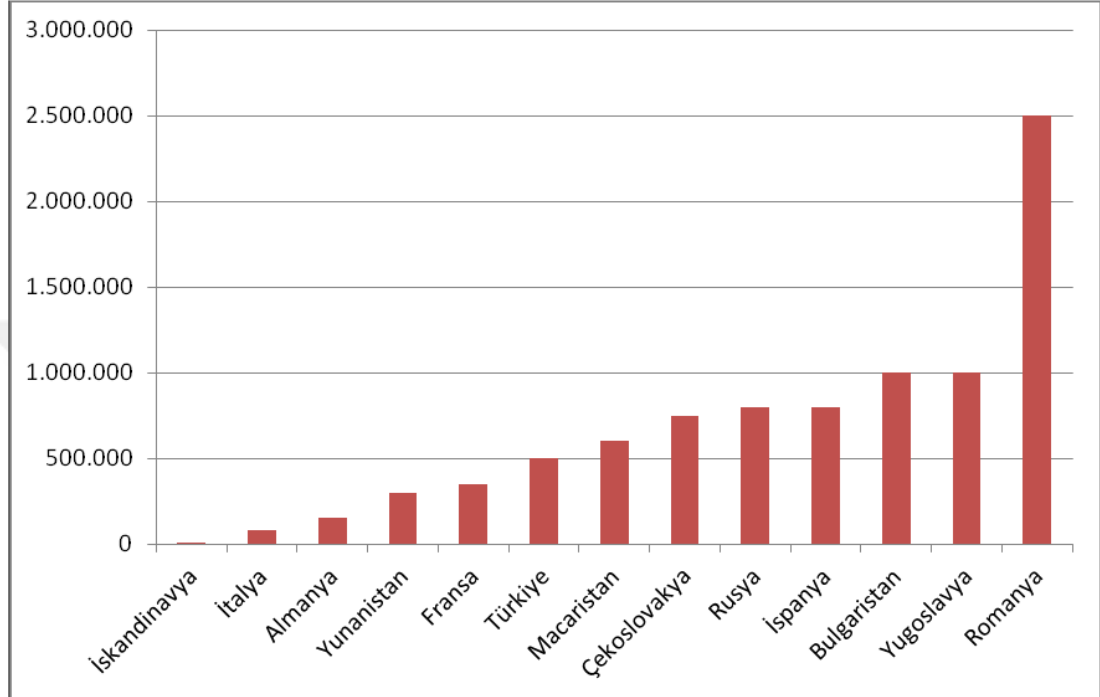


Kaynak: Kolukırık, Suat (2008). “Türkiye’de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl:5 Sayı:8, ss.143–153.

Roman toplumu ortak dil, köken ve kültürü olmasına rağmen bölgesel yoğunluğu sağlayamamış, dünyanın herhangi bölgesinde hiçbir kara parçasına tarihte hükmedememiştir. Bu bağlamda “Bölgesel Olmayan Millet” (Non-Territorial Nation) olma özelliğine sahiptir. Günümüz devletlerinin politikaları neticesinde geleceklerini şekillendirmişlerdir. Net olarak görülen Roman toplumu farklılıkları bu politikalara dayanmaktadır. Fakat bölgesel olmayan millet kurgusu, uluslararası politikaya

odaklanan yapısı ve bu sebeple yerelde meydana gelen sorunların çözümünün ertelenmesi bakımından eleştirilmektedir (Çetin, 2017: 95).

Şekil 10: Ükelere Göre Roman Nüfusu



Kaynak: Kılınçer, Zafer, (2012), *Kültürel Kimlik ve Kültürel Adaptasyon Kavramları Çerçevesinde Malatya’da Yaşayan Romanların Müzik Pratikleri*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı Müzik Bilimleri ve Teknoloji Bilim Dalı

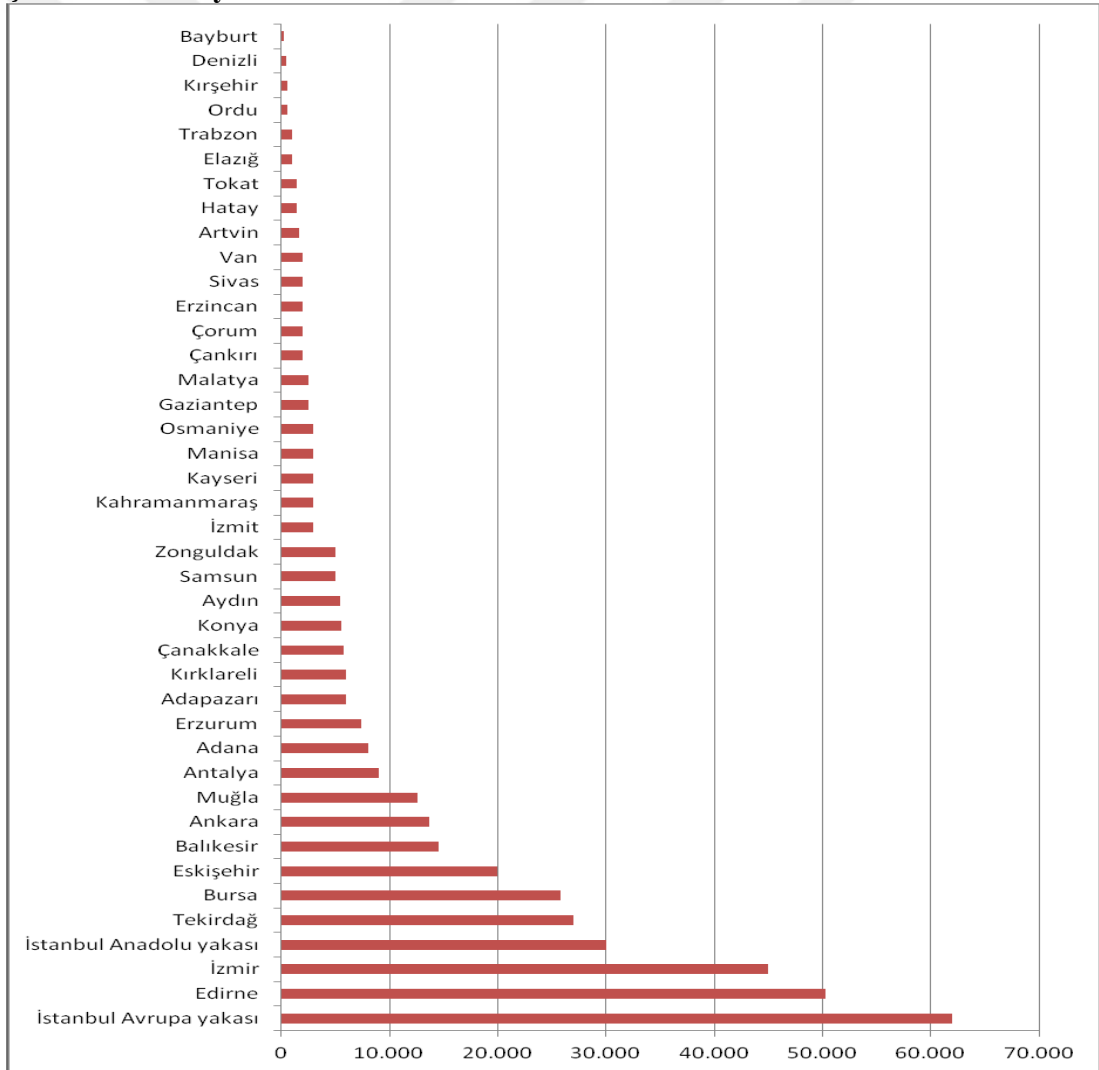
Romanların dünya üzerinde toplam nüfusu tam olarak bilinmemekle birlikte 30-40 milyon arasındadır. Bu sayının 10- 15 milyonu Avrupa kıtasında yer almaktadır. En çok Roman nüfusunu barındıran ülke ise Romanya’dır. Geçmişten günümüze “asimilasyon”a tabi tutulan Romanlar, aynı zamanda sürülmüş, her zaman baskılarla sindirilmeye çalışılmış, kendi ulusal ve kültürel kimliklerinden mahrum bırakılmışlardır. Romanların geçmişten bugüne kadar yaşadıkları her dönemde hayatlarını kolay bir şekilde yaşayamadıkları görülmüştür (Arayıcı, 2008: 30-35). Türkiye’nin hemen her yerinde dağınık olarak yaşayan Roman nüfusu ayrı bir şekilde kayıt altına alınmadığından tam anlamıyla nüfusları bilinmemektedir. Avrupa Birliği’nin 2010 yılında Roman sorunlarını konu almaya başlaması ile hükümet, “Roman Açılımı” adında bir hareket başlatmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan araştırmalar neticesinde Türkiye’de yaşayan Roman sayısının yaklaşık 500 bin olduğu bilinmektedir. Fakat Avrupa Roman Hakları Merkezinden Türkiye İnsan Hakları

Gözlemcisi Hacer Foggo'nun verdiği bilgilere göre, Türkiye'nin yedi bölgesini kapsayan ERRC/HYD/EDROM (Avrupa Roman Hakları Merkezi/Helsinki Yurttaşlar Derneği/ Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma Derneği) araştırmasında görev alan araştırmacılar, Roman nüfusunun 4,5–5 milyon olduğunu tahmin etmektedir. 13 Mart 2010 tarihinde yapılan “Türkiye’de hangi ilde kaç çingene var?” adlı bir araştırma sonucunda illere göre Roman nüfusu belirlenmiştir. Bu bağlamda Edirne’de 50.300, İzmir’de 45.000, Tekirdağ’da 27.700, Bursa’da 26.570 ve Eskişehir’de 20.000 kişi olmak üzere Trakya Bölgesi ve çevresinde yaklaşık 170 bin roman yaşamaktadır. Fakat bu 5 kent dışında 20.000’in altında roman diğer illerde de ikamet etmektedir.¹³ 2010 yılında yapılan “Türkiye’de hangi ilde kaç çingene var?” adlı çalışmaya göre *Edirne’de yaşayan Romanlar genelde geçimlerini arabacılık, hurdacılık, pazarcılıkla sağlarken, kadınlar da gündelikçilik ve temizlik işleriyle aile ekonomisine katkıda bulunmaktadır. İzmir’de çingenelerin geçim kaynakları; müzisyenlik, hamallık, pazarcılık, manavlık, at arabacılığı, sepetçilik, boyacılık, badanacılık, hurdacılık, çöp ve kâğıt toplayıcılığı, işportacılık, ayakkabı boyacılığı, simit satıcılığı, temizlikçilikten oluşmaktadır. Ayrıca yankesicilik, hırsızlık ve dilencilikten geçinmeye çalışanları da mevcuttur. Tekirdağ Romanları (Çingeneleri) geçimlerini çalgıcılık, müzisyenlik, hamallık, ayakkabı boyacılığı ve kadınların gündelikçiliği, tuğla fabrikasında tuğla dizme işleriyle sağlamaktadır. Bursa il sınırları içerisinde yaşayan çingenelerin ekserisi geçimini müzisyenlikten sağlamaktadır. Bunun yanı sıra erkekler küçük el sanatları, hamallık, gazino işletmeciliği, hayvan alım satım işleri (cambazlık) işportacılık, dilencilik, hurda ve çöp toplayıcılığı, kalaycılık, sepetçilik, tefecilik ve nadiren de hırsızlıktan geçimlerini temin etmektedir. Kadınlar da genellikle temizlikçilik, bohçacılık, falcılık ve dilencilik başta olmak üzere nadiren hırsızlık, hayat kadınlarının ayak işlerini görme ve çocuklarına bakma gibi işlerle hayatlarını kazanmaktadırlar. Çocuklar ise genellikle simit satma, ayakkabı boyama, yankesicilik ve dilencilikle ev ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Eskişehir de ise Roman topluluğu diğer illere göre ekonomik anlamda farklılık göstermektedir. Şöyle ki bu ilde yaşayanların ekonomik durumları oldukça*

¹³ İstanbul ili 92.000 Roman nüfusu ile ilk sıradadır. Fakat burada da kentsel dönüşüm kapsamında Roman mahallelerine müdahale edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., http://www.ayorum.com/haber_oku.asp?haber=1905, Erişim tarihi: 10.04.2020).

iyidir. Lüks arabalara binmekte ve son model eşyaları kullanmaktadırlar. Yerleşim düzenleri de Türkiye genelindeki çingenelere nazaran daha düzgün ve planlı. Özellikle 71 Evler mahallesinde yaşayan çingenelerin evlerinin tamamı müstakil, imar planlı dubleks bahçeli evlerden oluşmaktadır. Bunların geçimlerini büyük ölçüde günü birlik pazarlamacılık ve büyük dolandırıcılıkla sağladıkları söylenmektedir. Ayrıca müzisyenlik ve pavyon işçiliğinin yanı sıra at arabacılığı, bohçacılık yapanları var. Işıklar Mahallesi'ndekilerin yerli halkla büyük ölçüde kaynaştıkları müşahade edilmiştir. “Tırnakçı” adıyla anılanlarının yankesicilik ve vurgunculukta mahir oldukları söylenmektedir.

Şekil 11: Türkiye’de İllere Göre Roman Nüfusu



Kaynak: Kılınçer, Zafer, (2012), *Kültürel Kimlik ve Kültürel Adaptasyon Kavramları Çerçevesinde Malatya’da Yaşayan Romanların Müzik Pratikleri*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı Müzik Bilimleri ve Teknoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

2.1.1. Romanların Kültürel Yaşamları, Sınıfsal Konumları ve Toplumdaki Roman Algısı

Romanlarda evlilik son derece önemli olup kendi inanış, gelenek ve göreneklerine göre yapılmaktadır. Evlilik olayı, daha ziyade “grup içi evlilik” ve diğer bir deyimle “akraba evliliği” olarak lanse edilmiştir. Çünkü Romanlar, genel olarak kendi aralarında evlilik yapmaktadır. Roman olmayan birisiyle evlenmek yasak olduğu gibi, aynı zamanda suç sayılmaktadır. Böyle bir duruma sebep olan ister kız ister erkek olsun Roman olmaktan derhal çıkarılmaktadır. Bu evlilik anlayışı da doğal olarak kendi yaşam biçimlerini korumayı, gelenek ve göreneklerini sürdürmeyi beraberinde getirmektedir. Gerçekten de Romanlar kendi aralarında evlilik yapmamış olsalar, bir ölçüde de olsa gelenek ve göreneklerini unutmuş, ulusal ve kültürel “kimlikleri”ni koruyamamış olurlar (Arayıcı, 2008: 50-60).

Şekil 12: Roman Nişan Eğlencesi



Avrupa ülkelerinde yaşayan Romanların büyük bir çoğunluğu genç ve dinamiktir. Aktif nüfusun %80’ini 15-40 yaş arasında genç gruplar oluşturmaktadır. Romanların bu denli genç nüfusa sahip olması küçük yaşta evlenmeleri ve çocuk sahibi olmalarına bağlanmaktadır. Örneğin, Avrupa’da Romanların en çok bulunduğu ülke olan Romanya’da diğer ulusal azınlık grubunun evlilik yaşı 22 iken; Roman kızlarında evlenme yaşı ortalama 17, erkeklerde 18’dir. Hatta bu sınırın 15 yaşına kadar düştüğü de görülmektedir. Hürriyet gazetesi yazarlarından Sibel Arna’nın Samsun’un merkezindeki 200 Evler mahallesinde Romanlarla yapılan bir söyleşide “Bu

mahallede kızlar 12 yaşında mı evlendiriliyor?” sorusuna bakkal işleten Ali Sağlam’ın şu sözleri ilginçtir (Arayıcı, 2008: 60):

“Ne var bunda bunun için mi geldiniz? Bizim töremiz adetimiz bu. Siz de gelseniz, jandarma da gelse, kralı da gelse bizi hapse de atsanız değiştiremezsiniz. Böyle gelmiş böyle gider. Evlendirmeyip ne yapacağız. Sevişiyorlar, kızlar hamile kalıyor. Hepsi eğitimsizlikten kaynaklanıyor ama bizim insanımız cahil, okumuyor. Okutamıyoruz. Biri okuyup bir şey çıksa diğer onu örnek alacak ama nerdee..”

Görülmektedir ki ataerkil ve kapalı toplum yapısı, eğitimin ve okur yazarlığın düşük olması, erken yaşta evliliğe sebep olan unsurlardır. Çok küçük yaşta evlenen hem kız hem de erkekler için ağır sorumluluklar söz konusu olmaktadır. Fakat bazı durumlarda ailelerin evliliğe karşı çıktığı da görülmektedir. Bu karşı çıkış sonucunda “kaçarız” veya “vermezseniz intihar ederim” gibi ifadelerle karşılan aileler erken yaşta evliliğe razı olmak durumunda kalmaktadır. Araştırmalar sonucunda evliliğin Roman toplumunun kızlarda 14, erkeklerde 16 yaşına kadar düştüğü görülmüştür. Roman toplumunda kızların yaklaşık yarısı 18 yaşın altında evlenmektedir. Roman müzikleri eğlence merkezli, aşk, para ve neşe temelli konular üzerine oluşan kendine has jargonla dile getirilmektedir. Müziklerin icrası sırasında Romanlar klarnet, bağlama, org, keman, darbuka, zurna gibi çalgılar kullanmaktadır. Müzik ve dans sırasında uyumları ve doğaçlama yetenekleri ile bilinirler. Bireylerin abartılı ve rahat tavırları, yaş ve cinsiyet gözetmeksizin kendilerini ifade etmeleri kendi aralarında doğal karşılanmaktadır (Türkmen ve Yılmaz, 2017:83).

Roman toplumu günümüzde aşiret halinde de yaşamaktadır. Bu aşiret örgütlenmesinin içinde Romanlar çeşitli mesleksel alanlara ayrılmışlardır. Fakat yaptıkları meslekler Romanlar ve diğer toplumlar arasında dışlayıcı ve aşağılayıcı işler olarak görülmüştür. Bu durum Romanlar arasında sağlıklı bir iletişimin, yardımlaşma ve iş birliğinin olmamasına sebebiyet vermiştir. Birçok ülkede önemli bir azınlığı temsil eden Romanların genel durumları bulunmuş oldukları toplumsal yapılarda giderek kötü bir hal almıştır. Zihinlerde olumsuz bir imaj yaratan Romanların ailelerinin konumlarının kötü oluşu, bulundukları toplumsal yapıya uyum sağlayamamaları, kente karşı kendilerini soyutlamaları, yaşayış biçimleri, gelenek ve görenekleri, daima önyargılı olarak değerlendirilmelerine yol açmıştır. Bu ön yargılı ve olumsuz imajlar sebebi ile yaşadıkları ülkelerde Romanlara karşı hoşgörölü olmayan davranışlar, yıldırımlar, dışlamalar, ev yakmalar, yerlerini-yurtlarını yıkmalar, her türlü şiddet ve baskı ile öldürmeye kadar varan insanlık dışı hareketler son yıllarda giderek artmıştır. Bununla birlikte yalancı, hırsız, dolandırıcı vb. sıfatlar verilerek toplumsal yapının dışına itilmeye çalışılmışlardır. Oysa tüm bu sorunlar Romanlara insanca, yaşanılır, sosyo-kültürel ve eğitsel bir yaşam, çağdaş ve demokratik bir ortam sağlanarak temelden çözülebilecektir (Arayıcı, 2008: 40-42).

Uluslararası Roman Birliğı Başkanı, bir gazetecinin Romanlara karşı bu önyargıların nedeninin ne olduğı sorusu üzerine dile getirdiğı ifadeler durumu özetleyen niteliktedir: “Bütün Çingeneleler hırsızdır, tembeldir algısı insanlarda yer edinmiştir. İspanyol bir annenin her ne kadar ırkçı olmasalar da yemeğini yemezsen seni çingenelere veririm gelip seni alırlar diye korkutması daha temelde bu algıyı yaratmaya yetiyor. Neticede ise korkular ve davranışlar devamlılığını koruyor.” (Süleyman ve Fırat, 2017: 267). Çingenelere yönelik olumsuz algıların en önemli sebebi, fiziksel görünümüne ilişkindir. Pittard araştırması üzerine tipik Roman halkının Avrupa toplumundan uzun boylu, başlarının uzun ve dar, siyah saçlı, küçük kulaklı, koyu ten renkli, düz buruna sahip olduğunu belirtmiştir (Fraser, 2005: 28-29). Tarihsel süreçte çingenelere Avrupa’da “casus” gözüyle bakıldığı da görölmektedir. Çünkü Türkler lehine casusluk yapmış, ortaya çıkınca ise Avrupalılar tarafından manevi baskı ve zulüm görmüş olan Roman toplumu bu çerçevede algılanmıştır (Fonseca, 2002: 256). Genel olarak “çingene” kelimesi geçtiğinde aşağılayıcı ayrımcı

bir kavram akıllara gelmektedir. Bu bağlamda topluluk içinde karmaşıklıklar oluşmuştur. Şöyle ki toplulukları, kendilerine sadece Roman denilmesini isteyenler, Roman/Çingene ayrımının olmayışını savunanlar ve olumsuz eleştirileri reddederek biz Çingeneyiz diyenler oluşturmuştur.

Günümüzde dünya üzerindeki nüfusun önemli bir kısmının bulunduğu Avrupa'nın çoğu ülkelerinde yaşayan Roman çocukları, anadilde ve kültürde eğitim olanaklarından yoksun oldukları için ulusal ve kültürel kimliklerini bulmakta güçlük çekmektedir. Aynı şekilde bulunmuş oldukları ülkelerin dilini ve kültürünü de yeteri kadar bilemediklerinden süreç içinde türlü sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Oysa anadilde ve kültürde eğitim hakkı, bir insanın sahip olması gereken temel haklarından biridir. Birkaç Avrupa ülkesi, Roman çocuklarına kendi anadilleri olan “Romani” dilinde eğitim-öğretim hakkı tanımaktadır (Arayıcı, 2008: 57). Türkiye’de ise “Çingene pazarlığı, çingeneleşmek, çingene borcu, çingene parası, çingene düğünü” gibi tabirler kendini göstermiş, çingenelere yönelik kalıp yargı ve pekiştirici ifadeler hafızalarda yer edinmiştir. Hatta bir ileri boyuta taşınarak rüya tabirleri kitaplarında “çingene görmek” para kaybı, iftira, dedikodu gibi ifadelerle açıklanmıştır (Süleyman ve Fırat, 2017: 267). Dünyada ve Türkiye’de küçük yaştan başlayarak hayatın hemen her evresinde Roman toplumunun bu şekilde tanıtılması ve algı yaratılması yerleşik önyargıları beraberinde getirmiş ve getirmeye devam edecektir.

2.1.2. Romanlar ve Gacolar¹⁴

Roman vatandaşlara göre Romanlık ve Gacoluk arasındaki ayrım, daha çok sınıfsal ve kültürel bir ayrım olarak görülmektedir. Romanlar, Gacolarla ilgili olarak “Güzel giyiniyorlar, köpekleri var, evleri zengin evi, paraları var” gibi ifadelerle gacoların kendilerinden daha iyi bir konumda olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda Gacoluk ile Romanlık arasındaki fark, doğallaşmış biyolojik-kültürel bir gerçeklik ile değil, daha ziyade gündelik hayat pratikleri içinde girilen ilişkilerle kurulan toplumsal

¹⁴ Gacoluk Romanların kendilerinden olmayanlara taktığı sıfattır. Çingene/Roman toplumuna göre Çingeneler hayatlarının belirli döneminde Gaco olabilirler. Fakat Gacolar hiçbir zaman Çingene olamazlar.

sınırlarla belirlenmiştir. Roman çocukları, gacoları “tertemiz, şalvar giymeyen, saçlarını sarı-kızıl yapmayan, beyaz insanlar” şeklinde tarif etmektedir. Görünüş ve giyim kuşama bağlı özelliklerin Gacolar ile Romanlığı ayırt etmede bir kimlik özelliği olarak kullanıldığı görülmektedir. Çocukların bu anlatıları Roman kimliğinin bedene yansıdığını göstermektedir. Bu nokta da bedensel pratiklerde ve görüntüde Gacoların Romanlardan ayrıldığı çizgisini ortaya koyulmaktadır. Bir başka çocuk grubu ise, Gacoları tanımlarken “terbiyeli, uslu, küfretmeyen, kavga etmeyen, öğretmenlerini dinleyen, sessiz sakin, ayırım yapmayan, fesat olmayan” gibi ifadeler kullanmıştır (Koptekin, 2017: 53-80). Erzincan’da yaşayan bir Roman ise, Gacoların yani Roman olmayanların kendilerinden korktuğunu, pek çok iş başvurusunda bulunmasına rağmen iş vermediklerini dile getirmiştir. Bununla birlikte okullarda çocuklarına ayrı davrandıkları, hangi mahallede yaşadıklarını öğrendiklerinde onları okula kaydetmedikleri, öğretmenlerin sadece onlardan korktukları için iyi davrandığı, kahveye gittiğinde diğer müşteriler gibi rahat olamadıkları üzerine vurgu yapmıştır. Mahallelerinde kavga olduğunda çok sayıda polisin gelmesi sonrasında sıkı yönetim durumunun oluşmasıyla evlerine baskın yapıldığını dile getirmiştir. *“Birlikte güçlü olduğumuzu bildiklerinden, bizi yerlerimizden edip, zayıflatmak için sağa sola dağıtıyorlar. Bu yüzden, hangimiz nerede, ne yapıyor, artık bilemiyoruz.”* ifadesi ile sitemde bulunmuştur (Marsh, 2008b: 53-58).¹⁵ Çocukların Gacolarla ilişkin saydıkları tek olumsuz özellik ise, “Roman havası oynamayı bilmiyor olmaları” olmuştur. Hatta kendi aralarında güzel dans edemeyenlere “gaco gibi oynamak tabiri” kullanılmaktadır. Bu bağlamda Romanların gözünden Gacoların daha üstün bir konumda görüldüğü anlaşılmaktadır. Romanların ve Gacoların arasındaki farkların genel olarak davranış biçimi, kişilik özellikleri ve görünüşleri üzerinden tanımlandıkları görülmektedir (Koptekin, 2017: 53-80).

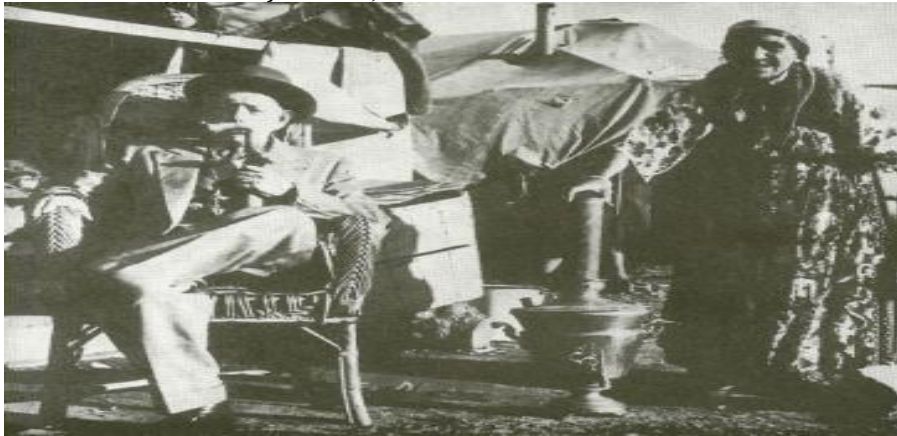
2.1.3. Roman Toplumunda Otorite

1977’de Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Toplumsal Konseyi İnsan Hakları Komisyonu’na göre bütün Romanlar “Hint kökenli” azınlık olarak kabul edilmektedir.

¹⁵ Bu rapor, Temmuz 2006 – Ocak 2008 döneminde gerçekleştirilen saha araştırmasının verilerine dayanılarak Adrian Marsh tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıda bahsedildiği gibi bir grup Hindistan’ın kuzeyinden bir grup ise güneyden gelmiştir. Fakat buna rağmen Avrupa’da “uyruğu belirsiz” ya da “yabancı” olarak anılmışlardır (Martinez, 1992: 44). Avrupa’nın bazı bölgelerinde Şekil 13’de görüldüğü üzere kendi otoritelerini kurmuşlardır. Dünyanın neredeyse her bölgesini dolaşmış olan Zanko, 80 yaşında olmasına rağmen Lyons-Villeurbanne bölgesindeki göçebe ve yarı yerleşik bütün Romanların hükümdarı statüsündedir. Ortodoks Kilisesi’nde yaygın olan “Yakup”un ilk Yeni Ahiti (Çingene İncili) ağızdan ağıza aktarılması sonucu bozulmuştur. Bu bozulma ile Kalderaslar (Kazancılar)’ın lideri Zanko tarafından aktarılan geleneklere bağlı kalan bir Roman topluluğu oluşmuştur. Bu söylemlerini Fransızca olarak dile getiren Zanko Romanların dili olmadığını vurgulamış ve dünya üzerinde bu durumun onların laneti olduğunu dile getirmiştir: *“ne plus de puissance, plus de pays, plus d’État, plus de chef, plus d’Église, plus d’écriture... car ils ont noyés dans la mer pour toujours”* (artık ne güç ne vatan ne devlet ne şef ne kilise ne de yazı dili kaldı, çünkü hepsi ebediyete kadar denizde boğuldu). Bu durumun Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesinde kullanılan çivileri imal ettikleri için başlarına geldiğine inanmışlardır (Berger, 2015).

Şekil 13: Zanko Kalderas Lideri, Fransa



Kaynak: (Clebert, 1963: 138).

2.2. Geçmişten Günümüze Roman Toplumu

Bahsedildiği üzere Roman toplumunun ana yurdu Hindistan olarak bilinmektedir. Yayılmacı anlayışa sahip olan Romanlar V. yüzyıldan itibaren kısmen, X. yüzyıldan itibaren ise yoğun bir şekilde bu bölgeden çıkarak dünyanın farklı

kesimlerine göç etmişlerdir. IX. yüzyılda İran’da bulunan Romanların bir kısmı Suriye, Filistin ve Mısır bölgesine (kendilerine Dom diyenler) bir kısmı Kafkaslara (kendilerine Lom diyenler)¹⁶ bir kısmı da Anadolu üzerinden Bizans topraklarına (kendilerine Rom diyenler) yani Balkanlara geçmiştir. Mısır’a göç eden Romanlar ise deniz yoluyla İspanya üzerinden Avrupa’ya yayılmıştır. Hatta Mısırlı anlamına gelen “Kıpti” kelimesi bu göç hareketi sonrasında Romanlarda sıfat olarak kalmış kendilerine “Kıpti” demiştir.¹⁷ (Sezgin, 2015). Hatta Osmanlı Devleti Edirne’yi sınırlarına katmak için çevre bölgeleri kapsayacak Romanların dahil olduğu ilk iskân politikasını uygulamıştır. Bizans’ı akınlarıyla yıldıran Osmanlı, Çanakkale ve Balıkesir’den getirilen Roman nüfusunu Edirne bölgesinin çevresindeki bölgelere yerleştirmiştir. Bu bağlamda bölgenin Türkleşmesine ve fetih hareketinin hızlanmasına yardımcı olan Romanlar savaşlarda ve sonrasında önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Demirvuran, 2007: 104).

2.2.1. Osmanlı Devleti Dönemi Roman Toplumu

Dünyanın yaygın topluluklarından olan Roman toplumu, Amerika Birleşik Devletlerinden Çin’e kadar neredeyse her ülkede varlığını göstermiştir. Türkler Anadolu yarımadasına geldikleri zaman Roman halkıyla karşılaşmış ve Osmanlı’nın Rumeli’ye geçişi sırasında desteklerini almıştır. Osmanlı sınırlarını genişletirken gezgin bir toplum olan Romanları bu sınırlar içinde tutabilmek için idari hamlelerde bulunmuştur. Bunların başında “Çingene Sancağı” bulunmaktadır. Merkezi Kırkkilise olan Sancak Hayrabolu, Malkara, Eski- Hisar-ı Zağra, İncügez, Yanbolu, Gümölcene, Pravadi, Dimetoka, Pınarhisar, İpsala, Keşan, Ferecik ve Çorlu kazalarını

¹⁶ Türkiye’de yaşayan Lom’lar geçmişten bugüne Ermeni kültüründen etkilendikleri ve dillerindeki kelimeleri yoğun biçimde kullandıkları için Ermeni gibi görülmekten çekinmektedir. Kendilerine Poşa denilmesini uygun bulmuşlardır. Bu kelime ise, Ermeniceden gelmektedir. Bu kesim Doğu Karadeniz illeri, Erzurum, Sivas ve Ardahan gibi illerde bulunmakla birlikte Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan’da da görülmektedirler.

¹⁷ Osmanlı nüfus toplumunda çingeneler Kıpti olarak kayıtlıdır. Gerçekte Kıptiler Mısır’ın yerli halkı olmakla birlikte Mısır uygarlığının kurucularındandır. Fakat Kıptilerin kendilerine ait dilleri olmakla birlikte Roman dili olan Romanes arasında benzerlik bulunmamaktadır. Romanların dili Hint-Avrupa dili, Kıptilerin ise Hami-Sami dilidir. Bu durum gerçek Kıptilerle Romanlar arasında benzerlik olmadığını açıkça ortaya koyar. Mısır üzerinden Avrupa’ya göç eden çingeneler demircilik alanında iş bulurken kendilerini “Kıpti” olarak tanıtmıştır. 1000’li yıllarda Bizans da topluluğu bu isimle anınca Osmanlı’da bu geleneği bozmamış ve kayıtlara bu şekilde geçmiştir.

kapsamaktadır. Roman toplumu çeribaşılık¹⁸ müessesine katkı sağlamış, müsellemler¹⁹ teşkilatı içerisinde dahil edilmiş, sefer sırasında iâşe ve ikmal işlerinde görev almış ve becerilerine göre idari kadrolarda kendilerine yer bulmuştur (Sezgin, 2015). Osmanlı Dönemi'ne ilişkin kaynaklarda Romanlara vergi toplama hususunda pozitif ayrımcılığın yapıldığı yer almaktadır. Örneğin, Roman Sancağı'nın merkezi olan Kırkkilise sakinlerinden Timur oğlu Kalendar'ın Divan-ı Hümayun'a yazdığı mektupta yaşlı ve fakir olduğunu belirtmesinden sonra talebi uygun görülmüş ve vergi alınmaması için emir verilmiştir.²⁰ Osmanlı Devleti'nde Romanların varlığı hukuki güvence altına alınmıştır. Buna karşın aynı dönemde Avrupa ülkelerinde Roman toplumuna baskı, sürgün ve yok etme politikaları uygulanmaktadır. Osmanlı'da vergilerini ödeyen Roman toplumuna baskı yapılmasına kesinlikle izin verilmemiştir. Hatta Romanlardan haksız vergi talep edildiği zaman vergi tahsildarlarının tahkikata tabi tutulduğu görülmüştür.²¹ Osmanlı'da Romanların zorla çalıştırılmalarına haksız yere daha düşük ücret ödenmesine göz yumulmamıştır (Yılgür, 2018: 275-280). Bu duruma örnek ise, çeltik ve çayır sahipleri tarafından Sofya'da Hristiyan tebaa ve Romanların aldıkları ücretlerin düşük olması neticesinde incelemelerin başlatılması gösterilebilir. Osmanlı, Romanların köle olarak satılmasına karşı çıkmıştır. Nitekim Eflak voyvodalığı, vatandaşı olan Romanların satılması üzerine kesin yasak getirmiştir. Bunun üzerine XIX. yy. ortalarında Eflak ve Boğdan hukuki düzenlemelerde bulunmuş ve köleliğe bu bölgede son verilmiştir. Hatta Eflak ve Boğdan voyvodalarına idareciler padişahın memnuniyetini belirten yazılar yazmıştır. Bu durum Osmanlı Dönemi'nde Roman toplumuna verilen önemi göstermektedir. Bununla birlikte Müslüman Romanların imam olarak görevlendirilmeleri, çocukların

¹⁸ Göçebe toplum olan çingenelerin vergilerinin toplanması için 50 nefere bir çeribaşı tayin edilmiştir. Çeribaşılar ise birbirine kefil olmuştur. Eğer çingene göç edecekse ve bu durum vergi toplama dönemine denk gelmişse ödemeleri gereken vergileri çeribaşı ve akrabalarından talep edilmektedir.

¹⁹ Çingeneler müsellemler teşkilatına dahil olunca sefer sırasında "Çingene Müsellemleri Sancağı" kullanmışlardır. Top çekmek, kale ve hisarları tamir etmek, yol yapmak ve ordunun ihtiyaçlarını temin etmek gibi lojistik destekte görev almışlardır.

²⁰ Mehter çalıcı olarak sefer sırasında görev yapan Vidinli İbrahim fitik hastalığına yakalandığı için vergilerden muaf olma talebinde bulunmuş, incelemeler sonrasında durumun teyit edilmesi ile talebi kabul görmüştür.

²¹ Malkara ve Gelibolu çingenelerinden ispençe vergilerini toplayan Koçi Çavuş'un adamı Ali, fazla vergi toplaması üzerine İstanbul'a gönderilmiştir.

eğitimleri için okulların açılması gibi sosyo-kültürel yönden destekler de sağlanmıştır. Osmanlı Devleti Romanların göçebe yaşantısına son vermek amacıyla gayrimenkul edinmelerine olanak tanımıştır. Romanların yoğun olarak yaşadığı Kavala'nın sur dışında kalan kısmına “küçükmahalle” ve “yenimahalle” gibi bölgeler inşa edilmiştir. Romanların bu bölgelere evlerini yapmaları için izinler verilmiştir. Osmanlı Devleti'nde Romanların gayrimenkul mal edinmesine izin verilmektedir. Emlak kiralaması ve satın alma gibi durumlarda müdahale edilmemesine ilişkin kararlar alınmıştır. Romanlar Osmanlı'da demircilikte ustalaşmıştır. Alanında ustalaşan Romanlara ise, vergi muafiyeti sağlanmıştır (Sezgin, 2015). Yine padişaha ait ahırlarda, vakıflarda, iskelede ve devlete ait firmalarda çalışan Romanların vergiden muaf olması yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Sonuç olarak Osmanlı sınırları içinde yaşayan Roman toplumunun aynı dönem Avrupa'sına göre çok daha rahat şekilde yaşadığı görülmüştür. Osmanlı vatandaşı Romanların diğer vatandaşlarla aynı statüde olduğu ve haksızlık yapıldığında gerekli cezaların verildiği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nde Romanlar demircilik dışında, süpürgeci ve mehter çalıcı olarak da görev yapmıştır. İskân politikası açısından değerlendirildiğinde Osmanlıların Romanları yerleşik hayata geçirmeye teşvik etmek üzerine bir politika izlediği görülmektedir.

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Roman Toplumu

Cumhuriyet Dönemi'nde Lozan Anlaşması ile Türkiye'ye gelen ve sayıları net bir şekilde belli olmayan Roman nüfusu Ege, Trakya ve Marmara bölgelerine yerleştirilmiştir. Lozan Anlaşması ırka değil, dine dayalı yapılmıştır. Bu sebeple Romanlar Müslümanlığı kabul etmeleri sonucu Lozan'a tabi olmuşlar ve “Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi” kapsamında bu bölgelere yerleştirilmişlerdir (Ünaldı, 2012: 617). 21 Haziran 1934 İskân Kanunu (2510 sayılı Kanunu) ile birlikte Türk olmayan azınlıklara yönelik toplu ve zorunlu yeniden yerleştirme yoluyla bir asimilasyon politikası yürürlüğe girdi. Kanun'a göre Türk soyundan olsa da beş gruptan olanların ülkeye göç etmesine izin verilmedi. Bunlar; Türk kültürüne bağlı olmayanlar,

anarşistler, casuslar, memleket dışına çıkmış olanlar ve göçebe çingeneler. Bu durum 2006 yılında çıkarılan 5543 sayılı İskân kanununa kadar bu şekilde devam etmiştir.

Türkiye’de ise 2000’li yıllarda Roman derneklerinin sayısında artış olduğu gözlemlenmektedir. Sonrasında kurulacak olan Roman derneklerine de öncü olan Körfez Romanları Kültürü Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği, 1993 yılında Balıkesir Altınoluk’ta kurulmuştur. 2000’li yıllarda Avrupa uyum reformlarıyla birlikte “Edirne Çingene Kültür Araştırma, Geliştirme Derneği” kurulmuştur. Trakya bölgesi ve Edirne’de kurulan dernekler birleşerek “Edirne Roman Federasyonu”nu kurmuşlardır. Ege bölgesinde ise; 2005 yılında İzmir’de Roman Kültürü Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2005 yılında Söke’de Egeli Romanlar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2005 yılında Kuşadası’nda Kuşadası Romanlar Yardımlaşma Dayanışma ve Kültür Derneği, 2006 yılında Salihli’de Salihli Roman Kültürü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2006 yılında Dikili Roman Kültürü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği kurulup birleşerek Anadolu Roman Dernekleri Federasyonu’nu oluşturmuştur. Yine 2006’da İzmir’de kurulan İzmir Çağdaş Romanlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2007 kurulan Örnekköy Roman Kültürü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve İzmir Roman Kültürü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği gibi çeşitli illerde de dernekler ve federasyonlar kurulmuştur (Yağlıdere, 2007: 37). Bu bağlamda dernek ve federasyonlar Roman toplumunun hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar ile iş birliği yaparak seslerini duyurmaları ve sorunlarını çözmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Özetle, Türkiye’de genel olarak Roman örgütlenmesi incelendiğinde; son on yıl içinde Romanların pek çok kent ve ilçede dernekler kurarak örgütlendikleri görülmektedir. 2000’li yılların başında hız kazanan bu örgütlenmeler 2003 yılında daha da artış göstermiş, başta Samsun, İzmir ve Edirne illeri olmak üzere hızla yayılarak çok zaman geçmeden Türkiye geneline örnek olmuştur. Bu süreçte AB’nin Roman reformu ve Türkiye’nin bu neticede uyguladığı politikaların da katkısı göz ardı edilmemelidir. Avrupa Birliği’nin bu bütünleşme sürecinde desteklediği demokratik atmosfer, toplumsal hayatta ve medyada etnik meselelerin her zamankinden daha

açıklıkla ve cesurca tartışılması yönündeki eğilim, değişen mevzuatla birlikte dernek kurmanın geçmişe oranla kolaylaşması, uluslararası planda Türkiye Romanları üzerine yapılan çalışmaların daha görünür hale gelmesi, birbiri ardına pek çok Roman derneğinin kurulmasına zemin oluşturmuştur. Bu durum yeni örgütlenme girişimlerini arttırmış ve kuruldukları yerlerde Roman derneklerinin yerel kamu otoritelerinin desteğini almasını sağlamış ve örgütlenmede duyulan endişe kırılmıştır (Marsh, 2008a: 114-115).

Dünya’da ise Romanların örgütlenme çabaları XIX. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 27 Ocak 1872 tarihinde The London Times’ın yayımladığı “Alman Çingenelerinin Konferansı” Macaristan’da gerçekleştirilmiştir. Roman liderler 1905 yılında Sofya’da toplanmış ve 1906 yılında Romanların eşit haklara sahip olması için Bulgaristan Ulusal Parlamentosuna müracaat etmiştir. Sırp Romanı olan Adams ve ailesi de “Amerika Ulusal Çingene Derneği”nin kurulması için mücadele de bulunmuştur. O dönemde amaç, günümüz temel sorunlarından olan eğitim ve konut sorunlarının çözülmesi kapsamında bu derneklerin kurulmasıdır. 20 yıl sonra Steve Kaslov’da aynı nedenle başkana başvurmuş ve bunu diğer roman dernekleri izlemiştir (Yağlıdere, 2007: 34). 1933 yılında Bükreş’te “Birleşik Avrupa Çingeneleri” konferansı düzenlenmiş ve çalışmalar sonuç getirmiştir. Roman toplumuna ilişkin iş birliği yapılması için Çingene bayrağı oluşturulmuş ve kütüphane, hastane, enstitü ve üniversite kurulması hakkında kararlar alınmıştır. Gelişmeler neticesinde “Uluslararası Çingene Komitesi”nin çabasıyla beş aşamadan oluşan bir program uygulanmıştır. Bu program, savaş suçları, sosyal haklar, dilin standartlaştırılması, eğitim ve kültür konularını ele almaktadır (Hancock, 2002: 113-121). 1965 yılında Paris’te kurulan CIR (Uluslararası Roman Komitesi) 71 örgütü ve 21 devleti bir araya getirmiştir. CIR, üç adet uluslararası kongre düzenlemiştir. 1950 yılında Almanya’da yaşayan Roman toplumu “Alman Sinti ve Roma Merkez Birliği”ni kurmuştur. Romanlar kendilerini ilk kez 1971 yılında “Birinci Dünya Çingene Kongresi”nde Rom-Roma²² olarak tanıtmışlardır. Bu Kongre’de Zarko Javonavic tarafından “Gelem

²² Roman dillerinde insan, kişi anlamına gelmektedir.

Gelem” adlı parça Ulusal Çingene Marşı olarak kabul edilmiştir (Yağıldere, 2007: 34) Aynı zamanda 8 Nisan Dünya Çingeneler Günü kabul edilmiştir.

Şekil 14: 8 Nisan Dünya Çingeneler Günü



Roman politikasının işleyişi ve taleplerine İnsan Hakları Evrensel Deklarasyonu ve Avrupa İnsan Hakları Konvensiyonu zemin oluşturmuştur. Bu çerçevede, Avrupa Roman sosyal politikasına doğru atılan ilk net adımı 1993 yılında yapıyor. Bu tarihte, Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi Avrupa’daki Romanları ilgilendiren “Avrupa’daki Çingeneler Üzerine (On Gypsies in Europe)” raporunu kabul ediyor. Rapora göre Romanlar “gerçek Avrupa azınlığı” olarak tanınmıyor. Bu bağlamda tüm diğer azınlıkların yararlandığı haklardan faydalanmanın yanı sıra bölgesel olmayan (non-territorial) azınlık olmasından dolayı özel koruma gerektiren bir statü kazanmıştır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği üyeliğine ilk başvuran Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden olan Macaristan, üyeliğe erişme sürecinde tanıdığı 13 azınlığın içerisine Roman toplumunda katarak önemli kültürel, eğitimsel ve dil haklarını garanti altına alan Azınlık Kanununu 1993’te kabul etti. Bu kanun, azınlıkların sosyal, eğitim ve gelişim alanlarında projeler başlatma imkanını sağlayan ulusal ve yerel azınlık hükümetleri (self-governments) için de bir sistem yaratıyor. Bu hükümetlerin yaklaşık yarısını Roman azınlık hükümetleri oluşturuyor. AB’nin Roman meselesine başka bir müdahalesi de destekleme ve fon verme üzerinden olmaktadır. PHARE²³ programı üzerinden AB Yapısal Fonları (EU Structural Funds) ve CARDS (Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Gelişim ve İstikrar için Topluluk Desteği Community Assistance for Reconstruction, Development and Stability in the

²³ Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies.

Balkans) yoluyla AB, Roman toplumunun içerilmesi için geçiş ülkelerine maddi destek sağlıyor. PHARE programı esas olarak 1989'da Polonya ve Macaristan'ı desteklemek için başlamasına rağmen zamanla bölgedeki aday ülkeler üzerinden genişlemiştir. AB üye adayı olarak PHARE' den yararlanmış ülkeler: Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya'dır. Bu ülkelerin yanı sıra üyeliğe erişim öncesi destek programında Türkiye de yararlanmıştır (Özateşler, 2013: 18-26).

Sekretaryası Avrupa Konseyi'nde bulunan ERTF (European Roma and Travellers Forum-Avrupa Roman ve Göçebeler Forumu) uluslararası anlamda en geniş ve kapsamlı Roman organizasyonudur. Türkiye 2005 yılında Roman derneklerinin başkanları arasından seçilen "Özcan Purçu" ve "Yaşar Ateşsaçan"ın temsili ile Strasburg'da yapılan toplantıya katılmıştır (Yağlıdere, 2007: 35). 2005 yılında ERTF, kendisine siyasi bir boyut kazandıran ve Avrupa Konseyi'nin çeşitli organlarına ayrıcalıklı erişim sağlayan bir yasal ortaklık anlaşması imzalamıştır. Bu kapsamda ERTF'nin Avrupa'da Romanların adil ve demokratik bir ortamda temsilini sağlayacak yapı oluşturmak, politika oluşturma'nın her kademesinde Romanların adil ve eşit katılımını sağlamak, Romanların ve ilgili grupların yaşam koşullarını iyileştirmek, tam eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde Romanların sosyal entegrasyonunu sağlamak gibi hedefleri bulunmaktadır. Sessiz, plansız ve gelecek odaklı olmayan ve günü kurtarma niyetinde başlayan bu hareket, birçok ülke sınırı içinde Roman örgütlenmesi ile kendine yer bulmuştur. Sessiz şekilde başlayan bu adım zamanla birçok hakkı ses getirecek şekilde gündeme getirmiştir.

2.3. Romanların Yaşam Kalitesi ve Kente Uyum

Yaşamış oldukları toplumsal yapı itibariyle Romanların genel olarak işsiz olduğu, çalışanların ise ağır koşullarda çalıştığı ve açlıkla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Dünya üzerinde yaşayan tüm Romanların %60-80 arası düzenli bir işe sahip değildir. Orta ve Doğu Avrupa'da yaşayan Romanların ekonomik anlamda çok kötü bir durumda olduğu ve düzenli bir işinin bulunmaması sebebiyle sürekli borç alarak geçindikleri gözlenmiştir. Ayrıca dilencilik yapmak zorunda kalan bir kesim

oluşmuş ve borçlarını ödeyememe sebebi ile intihar vakaları giderek artmıştır (Arayıcı, 2008: 30-66). Bireyler arasındaki bu durumlar kimi zaman doğal karşılanmakla birlikte, “öteki” veya “ötekiler” anlamına gelebilecek şekilde de nitelendirildikleri görülmektedir. Bu anlamda bireylerin veya toplumların birbirlerine yabancılaştığı “yargı” ve “önyargılarla” da karşılaşmaktadır. Roman olmayan kesimler, romanlara “öteki” adını verdiğinde, onların da roman olmayan kesimi “öteki” olarak nitelendirdiği görülmektedir. Böylece herkes, her birey “öteki” yani yabancı olmakta ve toplum birbirine yabancılaşmaktadır. Romanlar söz konusu olduğunda “öteki” kavramını rahatlıkla kullanabilen bir toplum yapısının hâkim olduğu genel bir kabuldür. Her ne kadar yaşanan coğrafyaya ve sahip olunan kültürel birikime zenginlik kattıkları dile getirilse de toplumun çoğunluğu roman kültürüne ait değerleri göz ardı etmektedir (Türkmen ve Yılmaz, 2017: 82-86).

2.4. Kültürel ve Toplumsal Açıdan Romanların Dışlanması

Kültürel dışlanma, bireyin belirli yaşam şekilleri (engelli olma durumu, etnik köken, psikiyatrik hastalıklar vb.) nedeniyle “öteki” olarak damgalanması sonucunda toplumun dışına itilme sürecini kapsamaktadır. Bahsedilen bu süreçte birey geleneksellik başta olmakla birlikte birtakım nedenlerle kendi kültürünü koruyarak toplumla bütünlük sağlayamaz (İçağasıoğlu Çoban, 2009: 343). Başka bir ifade ile maddi nedenlerden bağımsız bir şekilde, kültürel ve toplumsal hayata istediği biçimde katılamama durumudur. Örneğin, yaşanan coğrafyada çoğunluk temel alındığında diğer kesimin farklı mezhep veya din üyesi olması, etnik kökeninin farklı olması, çoğunluğun aksanlı konuşması veya konuşamaması, farklı cinsel tercihlerinin olması, giyiminin çoğunluğa göre farklı oluşu gibi nedenlerden dolayı kentteki etkinliklere alınmama, soğuk davranılma ve istenilmeme durumunu oluşturmaktadır (Adaman ve Keyder, 2005: 10). Romanların genetik haritaları incelendiğinde; mesleklerine, müziklerine, aşk ilişkilerine göç olgusunun etki ettiği anlaşılmaktadır. Ancak hem yerleşik olanların hem de göç edenlerin ortak olan bütüncül refleksi, kültürlerini koruma noktasında ortaya çıkmaktadır (Uçan Çubukçu, 2011: 96). Nitekim Romanlar kendi içindeki dayanışmacı tavırlarıyla kültürel kimliklerini korumaktadır. Fakat içinde bulundukları toplumun kültürel faaliyetlerine katılmak için sürekli engeller ile

karşılaşırlar. Temel sorun kendi kültürünü koruyarak toplumla bütünleşememelerinden kaynaklanmaktadır.

Bir bireyi veya toplumu tanımlarken yaşantıları ve en önemlisi kültürel özellikleri dikkate alınır. Bununla birlikte aynı toplum içinde yaşayan bireylerin birbirlerinden farklı hayat anlayışları da ilginç bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Toplum ve o topluma ait kültürel değerler ne kadar homojen olursa olsun, bu durum o kadar kaçınılmazdır. Belli noktalarda bu durumu doğal karşılamak gerekebilir. Çünkü doğal olan bireylerin, toplumların ve kültürün sürekli değiştiği gerçekliğini idrak etmektir. İnsanlar kültür ve toplum varlıklarıdır. Fakat birbirlerinden bağımsız yaşayan adacıklardan ibaret değildir. Her kültür ve toplum çevresini etkilediği gibi çevresinden de etkilenmiştir. Bu noktada aynı Allah’a, peygambere inandıklarını, Ali sevgisinde buluştuklarını işaret eden Buluter, cemevlerinden dışlanmak istemediklerini dile getirmiştir. Her şeyin konuşarak çözülmesini gerektiğini savunan Buluter, muhatap alınmak istediklerini dile getirmekte ve şunları eklemektedir: *“Biz sizi dinliyorsak sizde bizi dinleyin. Bizim de sizin kadar inançlı ve bilgili olduğumuzu bilin, yukardan bakmayın, toplumumuza kulak verin”*. Kendilerinin toplumun diğer kesimleri tarafından eşit bireyler olarak görülmesini istemekte olan Buluter, ötekileştirme yapılmaksızın yaşamak istediklerini vurgulamakta, devlet politikalarının bu alanda yetersiz olduğunu, mevcut politikaların ise gerçekleşmediğini belirtmektedir.²⁴

2.4.1. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk: Bir Kentin Ötekisi

Sosyal dışlanmanın ortaya çıkışında rol oynayan nedenler arasında yoksulluk, gelir dağılımında eşitsizlik, göç, sosyal güvencenin eksikliği ve eğitim oranının düşüklüğü yer almaktadır. Dışlanma kavramının doğuşu ise 1960’lı yıllara dayanmaktadır. Fransa’daki aktörler, gazeteciler, akademisyenler vb. sosyal aktörler yoksullardan üstü kapalı şekilde dışlanmış olarak söz etmişlerdir. Sosyal dışlanma kavramı tanımlanırken vurgu genelde ekonomik boyut üzerine yapılmıştır. Fakat

²⁴ <http://media4democracy.org/news/tekinin-tekisi-grlen-alevi-romanlar-daha-fazla-ayrimciliga-ugramak-istemiyoruz> Erişim Tarihi: 30.03.2020 Bu haber 16.11.2019 tarihinde Gazeteciler Cemiyeti’nin yayın organı olan 24 Saat Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

politik, sosyal ve kültürel boyutlar da göz ardı edilmemiştir (Şahin, 2009: 17-19). Farrington 'a göre; sosyal dışlanma terimini “süreçler”, “insanlar” ve “çevresel etmenler” biçiminde 3 grupta incelemek mümkündür. Bu etmenlerin tanımlanma boyutu ve kriterleri aşağıda verilmiştir: (Aktaran: Atkinson ve Davoudi, 2000).

Tablo 4: Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması

Tanımlama Sınıfı	Tanımlama İsmi	Açıklama
Süreçler	Durum ve Süreçler	Dışlanmış kişi kabul edilmez, hariç tutulur, belli grup veya işlerden istisna edilir.
	Çok Yönlülük	Dışlanmaya sebep olan etmenlerin farklı kaynakları, dinamik biçimleri ve değişken süreçleri bulunmaktadır.
	Birleşme	Sosyal dışlanma süreçleri, nedenleri ve sonuçları tehlikeli durumları birbiriyle birleştirir ve birbirine ekler.
İnsanlar	Sosyal İlişkiler	Fertlerin toplum ile aralarında bulunan sosyal bağın zayıflaması ve kopması topluma katılımının düşmesi sonucunda ise yok olmasıdır.
	Dışlanmışlar	Dışlanma bir bütün olacak şekilde dolaylı veya doğrudan toplumu, bireyi veya grupları etkilemektedir.
Çevresel Etmenler	Ekonomi ve İşgücü Piyasası	Dışlanma ilk önce iş gücü piyasası sonrasında ekonomik yapılanma ve risk alma eksikliğinden kaynaklanır
	Sosyal Sistemler	Dışlanma ekonomik, kurumsal, sosyal, simgesel ve bölgesel sistemin çökmesi sonucunda meydana gelir.
	Kaynaklar ve Beklentiler	Sosyal dışlanma kaynakların veya beklentilerin yetersiz olması sonucunda ortaya çıkar.

Kaynak: Atkinson, Rob & Davoudi, Simin (2000), “The Concept of Social Exclusion in the EU”, *Journal of Common Market Studies*, C. 38, S. 3. Ss.427-428

Tablo 4 incelendiğinde ilk grupta bulunan tanımlar sosyal dışlanmayı birbiri ile bağlantılı, fakat çok yönlü olarak bütünsel bir süreç olarak tanımlamıştır. Dışlanma bir süreç dahilinde olduğundan statik bir kavram değil, dinamik bir kavram olarak yer almaktadır. Toplum tarafından hor görülme, kabul edilmeme, reddedilme gibi süreçleri kapsar. Giddens (1998)’a göre; sosyal dışlanma kavramı eşitsiz olanların sonuçlarından ibaret değildir. İnsan topluluklarının toplumdan itilmeleri ve kopmaları üzerinde etkisi olan mekanizmalar, bir başka ifade ile süreçlerdir. Fakat süreçler kadar sonuçlarda sosyal dışlanma için önemlidir. Çünkü bireyi topluma bağlayan ve onun içinde yaşadığı toplumun üyesi olmasını sağlayan gereksinimlerin yeterince

karşılanması gerekmektedir. Bütünsel şekilde olması gereken bu gereksinimlerin (sosyal-kültürel-toplumsal-politik) bir kısmının karşılanmaması topluma entegre olmayı zorlaştırmakta hatta önlemektedir. Bir alandan yoksun olma durumu bireyin o alandan dışlanmasını tetikleyecektir. Çünkü birbiriyle iç içe bulunan bu alanlar, diğer bir alanı etkileyecek artık dışlanmayı anlık bir durumdan çıkarıp bir süreç haline getirecektir. Örneğin, ekonomik dışlanma, maddi imkansızlıklar sebebi ile sosyal hayata katılımı engelleyeceği için kültürel ve siyasi dışlanmayı beraberinde getirecektir (Atılğan ve Çakar, 2007: 68). Farklı dışlanma boyutlarının etkileşimi sebebi ile dışlanma süreci birbirini destekleyen bir döngü yaratmaktadır. Bu döngü bireylere sunulan toplumsal ve siyasal fırsatların eşit şekilde paylaşılma durumunu engellemekte ve sürecin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Sonucunda ise sosyal, siyasal ve ekonomik hayata katılamayan bireyler dezavantajlı duruma düşer ve sosyal dışlanmanın etkisiyle toplumun bir parçası olmaktan koparlar. Bahsedilen süreçlerin üzerinde duran Byrne (1999: 77), sosyal dışlanmayı tanımlamanın yerine süreçleri tanımlamanın daha sağlıklı sonuçlar vereceğini belirtmiştir.

Tabloda yer alan ikinci grup tanımlar ise, sosyal dışlanma kavramının insanlar ve aralarında yaşanan ilişkileri üzerinde durmuştur. Sosyal ilişkiler bağlamında fertlerin aralarında yaşadıkları veya toplumla olan ilişkilerindeki bozulmalar, toplumsal bağların zayıflamasına neden olmakta, sonucunda ise tamamen kopmasına ve toplumla bütünleşmenin giderek zorlaşmasına sebebiyet vermektedir. Dışlanmışlık kavramı, belli fertlerin veya fert gruplarının diğerlerince bütünden itilmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada sosyal dışlanma, hem bireylerin topluma katılımının engellenmesi neticesinde ortaya çıkan bir süreci hem de fertlerin kendilerini toplumun diğer kesimine katılması için yetersiz görmeleri bağlamında oluşan bir süreci ifade etmektedir (Bhalla ve Lapeyre, 1997). Sosyal dışlanmanın toplumsal ilişki kapsamında tanımlanması kavramın toplumsal dayanışma ile arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Sosyal dışlanma toplumsal yapının bozulduğu ve dayanışmanın çöktüğü zaman oluşur. Çünkü toplumsal dayanışma, güven, karşılıklı yardım, destek ve katılım dışlanma karşısında en iyi duvarlardan birini örmek anlamına gelmektedir (Şahin, 2009: 17-19).

Tabloda yer alan üçüncü grup tanımlamalarda ise, sosyal dışlanma kavramı çevresel etmenler ve sistemler kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda dışlanma, fertlerin ekonomik yetersizlik neticesinde sosyal çevrenin dışında kalmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte kaynak yetersizliği ve beklentilerin düşüklüğü sosyal dışlanmayı arttırıcı unsurlardır. Gerekli olan sistemlerin yetersiz oluşu veya bazı sistemlerin insanların dışlanmasına sebep olması sosyal dışlanmayı ortaya çıkarmaktadır. Bahsedilen sistemler toplum kuralları, istihdam, sosyal devlet, toplum sistemi, aile, demokrasi vb. olarak sayılabilir (Alden ve Thomas, 1998: 8-9). Atkinson ve Davoudi (2000: 427-428)’ye göre, toplumda mevcut olan sistemler ve alt sistemler şu şekilde tasnif edilmiştir:

Tablo 5: İnsanların Dışlandığı Sistemler

Sistemler	Alt Sistemler
Sosyal	İşgücü piyasası, cemiyet, çevre, toplum, aile
Ekonomik	Kaynaklar (ücret, sosyal güvenlik, birikim, mallar), hizmet ve mal piyasaları
Kurumsal	Eğitim, yasal sistem, sağlık, adalet, siyasi haklar, bürokrasi
Bölgesel	Erişebilirlik (ulaşım ve iletişim), demografik (göç), toplum (mahrum bırakılmış bölgeler)
Sembolik	Sosyal görünürlük, kimlik, temel yetenekler, kendine saygı, ilgi ve motivasyonlar, umutlar

Kaynak: Atkinson, Rob & Davoudi, Simin (2000), “The Concept of Social Exclusion in the EU”, *Journal of Common Market Studies*, C. 38, S. 3. Ss.427-428

Haan (1998a: 10-18)’a göre, sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu olması sebebi ile daha net anlaşılması için çeşitli alanlarda farklı dezavantajlılara yönelik mekanizmalara ve süreçlere odaklanılmalıdır. Bu bağlamda De Haan’a göre 5 farklı boyut bulunmaktadır:

Tablo 6: Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Boyutlar	Görünüm	Göstergeler
Fiziksel	Konum	Yerel Yoksulluk Göstergeleri
Ekonomik	Gelir	Ekonomik Sektör
	İşgücü Piyasası	Sağlık Göstergeleri
Beşerî Sermaye	Sağlık	Sağlık Göstergesi
	Eğitim	Eğitim Süresi
Sosyal Sermaye	Sosyal Altyapı	Cinsiyet
		Sosyal Sınıf
Politik	Haklar	Mahkemelere Erişim

Kaynak: De Haan, Arjan (1998b), “Social Exclusion in Policy end Research: Operationalizing the Concept”, (Ed.) J. B. Figueiredo & Arjan De Haan, *Social Exclusion: An ILO Perspective*, Intenational Institute for Labour Studies [IILS], Geneva, s. 367-369

Sosyal dışlanmanın çok boyutlu olduğu hususunda genel olarak bir uzlaşma söz konusudur. Fakat çok boyutluluğun unsurları konusunda net bir anlaşmaya varılamamıştır. Bununla birlikte bahsi geçen çok boyutluluğun dezavantajlı grupların birikmesi ile mi; yoksa ekonomik durumlarını incelemeye gerek kalmaksızın yoksul kesimin içinde yaşayan fertlerinin sadece birini mi ifade ettiği hususunda belirsizlik hakimdir. Çok çeşitli dezavantajlılardan aynı anda zarar gören birey sayısı, çok çeşitli dezavantajlardan sadece birinden zarar görenlere göre daha azdır. Benzer şekilde, birçok kişi hayatlarının sadece belli bölümlerinde zarar görürken; uzun dönemler boyunca dezavantajlı olanlar ise, daha az sayıdadır (Silver ve Miller, 2003: 8)

Silver ve Miller (2003: 8), sosyal dışlanmanın unsurlarını şu şekilde belirlemiştir:

- Ekonomik ve sosyal boyutlar çerçevesinde bireysel ve toplumsal kaynakları bütünsel şekilde kapsayan çok boyutlu bir kavramdır.
- Çok boyutlu dışlanma ve toplumsal bütünleşme arasındaki dinamik süreçleri ortaya koyan bir kavramdır.
- Ret, sosyal mesafe, toplumsal destek ağlarının eksikliği, utanma gibi durumlara neden olmasından dolayı sosyal ilişkiler boyutu olan bir kavramdır.
- Belirli fertlerin veya grupların dışlanmayı gerçekleştirmesinden dolayı aktif bir kavramdır.
- Göreli bir kavramdır.

Dışlanmanın sebeplerini ortaya koyan birçok farklı görüş bulunmaktadır. Ancak bunları keskin çizgilerle ayırmak gerekmektedir. Literatürde mevcut olan üç görüş ise aşağıdaki gibidir (Burchardt, Le Grand ve Piachaud, 2002: 3):

- Bireyin davranışlarını ve ahlaki değerlerini merkeze koyan sınıf altı tartışmaları
- Kurumların ve sistemlerin önemini açıklayan tartışmalar
- Ayrımcılık ve hak yoksunluğu tartışmaları

İlkine göre, sosyal dışlanma fertlerin kendi davranışları sonucunda ortaya çıkmaktadır. İkincisi ise fertlerin kurumlara ve sisteme entegre olamamasına vurgu yapmaktadır. Üçüncü görüşe göre yaşadığı toplumda karar alma mekanizmasında yer alamamaları dışlanmanın ana kaynağını oluşturmaktadır (Burchardt, Le Grand ve Piachaud, 2002: 4).

Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramlarının ortak paydası bulunmasına karşın birbirinden ayrı noktaları da mevcuttur. İkisi arasındaki ilişkiye bakıldığında ayrımın kaynağının dışlanmanın yeni bir isim almasından ibaret mi yoksa dezavantajlara ve uygulanan sosyal politikaya yeni bir bakış açısı getirilmesinden mi doğduğu tartışılmalıdır. Her ikisinin temelinde adaletsizlik ve sosyal eşitsizlik yer almaktadır. Fakat yoksulluk kavramı, daha geniş bir içeriğe sahiptir. Bu sebeple çok boyutlu dezavantajlılık ve yeterliliklerden yoksun olma durumu kapsamında değerlendirilirse sosyal dışlanmanın yoksulluğun bir yansıması niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada yoksulluk, salt maddi boyutu olan bir olgu olarak görülmemelidir. Çünkü ekonomik yetersizlikler sosyal, kültürel ve toplumsal imkansızlıkları da beraberinde getirecektir. Dolayısıyla sosyal dışlanma ekonomik, politik, sosyal koruma ve kültürel alanlardaki eksikliği de yansıtmaktadır. Yoksulluk kapsamında fertler toplumsal değer yargılarından, yeni teknolojilerden, sosyal ortamlardan uzaklaşmaktadır. Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın karıştırılması ve aynı anlamda kullanılmasının sebeplerinden biri de budur (Şahin, 2009: 88). Bu kapsamda sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki farklar aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 7: Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Arasındaki Farklar

SOSYAL DIŞLANMA	YOKSULLUK
Topluma Katılım	Maddi Kaynaklar
İlişkisel	Dağıtımsal
Süreçler	Sonuçlar
Vatandaşlık Hakları	Ekonomik Haklar
Dışarıdan İçeriye	Aşağıdan Yukarıya
Çok-Yönlü Boyutluluk	Tek-Zeminli Boyutluluk
Ölçümün Zorluğu	Kolay Ölçülebilir

Kaynak: Kenyon, Susan, Lyons, Glenn, Rafferty, Jackie, (2002), "Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility", *Journal of Transport Geography*, C. 10, S. 3, ss. 207-219.

Walker (1997)'a göre yoksulluk ve sosyal dışlanma arasındaki önemli farklardan biri, geçici olan ve bir anı, süreyi kapsayan yoksulluk olgusunun tersine sosyal dışlanma sürekli, sistematik ve çok boyutlu yoksunluk sürecidir. De Haan (2000: 29), ekonomik büyümenin dünya genelinde belli bölgelere ve fertlere yayılmış yoksulluğun çözümünde önemli olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple ana ihtiyaçlar yaklaşımına göre; sağlık ve su hizmetlerini içeren minimum tüketim ihtiyaçlarını karşılayamayan(lar)a yoksul denilmektedir.

Tablo 8: Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Kavramlarının Karşılaştırılması

Yoksulluk		Sosyal Dışlanma
Temel Varsayım	Eşitsizliğin farklı bir türü olarak düşük gelirli olma durumu	Toplumsal katılım şansının düşüklüğü ve bu durumun toplumsal istikrar için oluşturduğu tehdit
Referans Noktası	Eşitsizlik Kaynak dağıtımı Minimum gelir	Toplumun birer parçası haline gelmek ya da gelmemek Sosyal katılım sağlanması-bütünleşme Sosyal haklar
Nitelikler	Tek boyutlu Durum Yapısal etkenlerle ilgilenme durumu	Çok boyutlu Kümülatif nitelik-süreç Yapısal etkenler ve bireysel algılama ile ilgilenme durumu
Sosyal Eşitsizlik Boyutu	Dağıtık Dikey	Kutuplaşmış (iç/dış) Dağıtık ve katılımsal
Göstergeler	Gelir	Kültürel, politik, ekonomik, sosyal boyutlarla ilgili çeşitli göstergeler

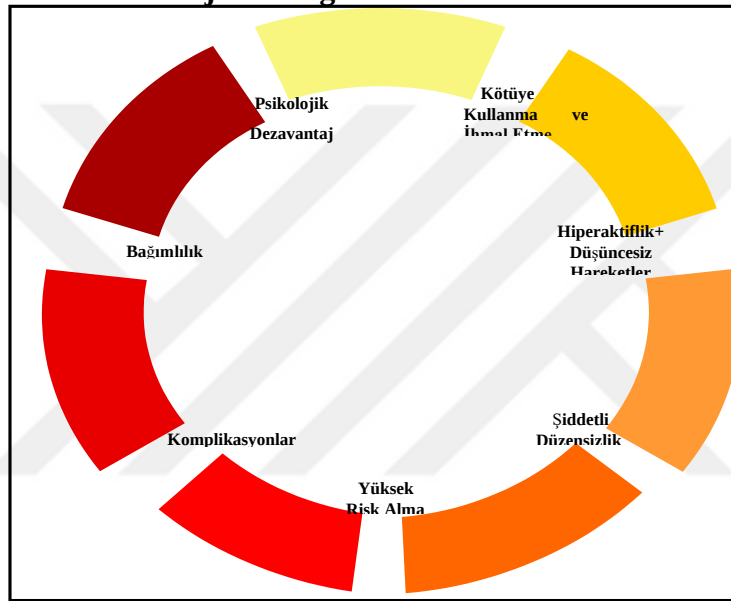
Kaynak: Böhnke, Petra (2001), "Nothing Left to Lose? Poverty and Social Exclusion in Comparison: Empirical Evidences on Germany", *Social Science Research Center*, Berlin, FS 111-402.

Sosyal dışlanma bölüşüm temelli analiz ve kaynak yetersizliğinden daha çok dışlanmanın marjinal hale gelmesi ve güç ilişkilerini kapsayan bağlantılı analize kaymayı göstermektedir (Barata, 2000: 4). Bu bağlamda yoksulluk tartışmaları parçalanma ve sınıf ile ilgilenirken, sosyal dışlanma sınıf ve marjinalleşmenin sosyo-kültürel boyutlarını da içermektedir (Barry, 1998). Ek olarak dışlanma fertlerin topluma olan bağlılıklarının zayıflaması ve toplumdan kopmalarını da kapsamaktadır.

Dezavantajlar serisi, dezavantajların yoğunlaşması sonucunda etnisite ve sınıf farklılıklarının gruplar arası olumlu sosyal bağlantıları ortadan kaldırarak önyargıları ve ayrımcılığı sürekli kılarak var olan ancak mekâna ayrışma olarak yansımamış

farklılıkların belirginleşerek derinleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Toplumdan mekânsal ve sosyal olarak dışlanmış gruplar için bütünleşmeye yönelik yapılan çalışmaların sonuca ulaştırılamamasının temel nedeni olarak gösterilmektedir. Dezavantajlar döngüsü teorisi, Avrupa Birliği'nin entegrasyon politikaları üzerine yaptığı çalışmaların çıkış noktası olup Kesteloot (2002:68-72);, fiziksel ve sosyal dışlanmanın bu döngüyü oluşturduğunu belirtmektedir:

Şekil 15: Dezavantajlar Döngüsü



Kaynak: Kesteloot, C., "The Spatial Dimension of Urban Social Exclusion and Integration", *A European Comparison*, Leuven, 68-72 (2002).

Sosyal dışlanmanın ilişkili olduğu başka bir kavram, fırsat eşitliğidir. Eşit olmayan istihdam ve eğitimin yanında politik fırsat eşitliğinin reddine de dayanmaktadır. Sosyal dışlanma kapsamında riski bulunan fertlerin veya toplumsal grupların belirlenmesinde yaş, cinsiyet, iş gücüne katılım, engelli olma durumu, göç ve eşitsizlik gibi birçok çeşitli unsur bulunmaktadır. Sonuçları ise toplumsal ve bireysel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireysel sonuçlar, toplumun diğer kesimine karşı yabancı hissetme, fiziksel ve psikolojik bazı hastalıkların ortaya çıkması, suça eğilimin artması, iyi ve kaliteli bir eğitim alamama durumu ve sürekliliği olan nitelikli bir işe sahip olmamayı beraberinde getirir. Toplumsal sonuçlar ise bölünmüşlük ve toplumsal değerlerin yitirilmesini ifade etmektedir. Roman vatandaşların kalitesiz yaşam standartlarına sahip oluşu, sağlıksız bir şekilde yaşamaları, yaşadıkları bölgenin fırsatlarından yararlanamamaları, içine kapanıklık ve itilmişliğin verdiği çekingenlik,

dışlanmışlık sebebiyle sürekli göç etme durumunda kalmaları ve kentin belirli bölgelerinde marjinal koşullarda yaşamaları sosyal dışlanmanın etkisini üzerinde hissettirmektedir. Yapılan ayrımcılık vatandaşların iş piyasasında, eğitim fırsatlarında, kamu hizmetlerinden faydalanmada sosyal ve kültürel kimliğe dayalı problemlerde katı sonuçlar doğurmuştur. Bu bağlamda devlet politikaları oluşturulmuş, AB'nin desteği ile birçok adım atılmıştır. İlk olarak Roman vatandaşlara yönelik ayrımcı düzenlemeler kaldırılmış ve sosyal dışlanmanın tersi olan sosyal içerme²⁵ kapsamında ulusal strateji belgesi hazırlanmıştır (Daşdemir, 2016: 22).²⁶

2009 yılında AB, üye devletler, uluslararası kuruluşlar ve Roman sivil toplumunu daha etkin politikalar için bir araya getirmek üzere “Romanlara Yönelik Sosyal İçerme İçin Avrupa Platformu” (European Platform for Roma Inclusion-EPRI) kurulmuştur. 2005-2015 yılları arasında yapılan “Romanları Kucaklama 10 Yılı” ile kaydedilen başarının devamı 2016 yılında yapılan 2020 yılının sonuna dek sürecek olan “*Roman Entegrasyonu 2020 Programı*” ile devam etmiştir. Projenin ana hedefi ise, Türkiye ile Batı Balkanlarda yaşayan Roman vatandaşlar ve Roman olmayan vatandaşlar arasındaki sosyo-ekonomik farkın azaltılmasına yardımcı olmaktır. Özel hedef ise, Roman vatandaşları yaşadıkları topluma entegre etmek olmuştur (<http://sivildusun.net/>).

2.4.2. Etno- Dinsel Bir Kimliğin Yarattığı Dışlama: Ötekinin Ötekisi

Köklü fakat zulümle geçen bir tarihe sahip olan Romanlar yüzyıllar boyunca dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Yaşadıkları coğrafyalar da nüfus üstünlüğünü de sağlayamamış olmakla birlikte bu topraklarda “öteki” olmanın dayanılmaz ağırlığını yaşamışlardır. İstihdam, yoksulluk, eğitim ve kötü sağlıksız koşulların üstesinden gelmeye çalışırken üzerlerinde geçmişten bugüne dışlanmışlığın, ötekileştirmenin

²⁵ Sosyal içerme, sosyal dışlanmışlıkla ve yoksullukla mücadele eden vatandaşların; dezavantajlı grupların veya fertlerin statülerinin yükseltilmesi neticesinde ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması için evrensel standartlarda kamu hizmetlerinden (istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, sosyal koruma, sosyal yardım) faydalanmalarına yönelik politikaların tümüdür.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/30906/roman-vatandaslara-yonelik-ii-asama-eylem-pl.pdf> Erişim Tarihi: 30.03.2020

ağırlığını hissetmişlerdir. Üstelik bu dışlanma Roman statüsünde olmanın üzerine Alevi olma durumu eklenince daha da artmaktadır. Çünkü dışlanmanın etkisini en ağır şekilde hisseden Alevi Romanlar hem Gacolardan yani Roman olmayanlar hem de Alevi olmayan Romanlar tarafından ötekileştirilmiştir. Bu noktada Alevi Romanların ötekinin ötekisi konumuna düştüğü görülmektedir.

Göçebe Roman gruplar Çalgar, Mangosür, Gevende, Karaçi ve Mıtrıp gibi alt-kimlikleri barındırmaktadır. Geygelliler ve diğer gezgin gruplar, etnografik çalışmalarda “Yörük” olarak tanımlanan esas göçebe Roman gruplarıdır. Yerleşik hayatı geçen bazı bireyler Alevi kimliğini benimsemiştir. Ancak çingene kültürü ve mirasını reddetmişlerdir. Bununla birlikte yukarıda bahsedildiği üzere kökenleri Orta Çağ’da Roman toplumuna dayanan fakat kendilerini onlarla bağdaştırmayan, başka kimlikler benimsemiş bazı topluluklar da bulunmaktadır. Bu toplulukları ve fertleri ayırt etmek zordur. Türk toplumu sınırları dahilinde yaşayan bu grupların sayıları hakkında tahminde bulunmak oldukça güçtür (Aksu, 2006).

Romanların dışlamasıyla ötekinin ötekisi statüsüne sahip olan Alevi-Romanlar hem Roman toplumu tarafından hem de Alevi toplumu tarafından dışlandıklarını dile getirmektedir. Gaziantep Abdallar Yardımlaşma ve Kültür Derneği Başkanı Niyazi Buluter, hem göçebe Abdal Roman olmaktan hem de Alevi olmaktan dolayı çok zorluklar yaşadığını belirtmiştir. *“Aynı inanca sahibiz ama bizi Alevi’den saymıyor, kendileriyle eşit görmüyorlar. Karşılaştığımızda ‘Bunlar çingene’ deyip yukardan bakıyorlar. Yanlışlarını dile getirecek olsak ‘Sen bize akıl verecek durumda değilsin’ diyorlar. Roman olarak birçok şeyle mücadele ediyoruz, Alevi Roman olarak ayrıca mücadele etmek zorunda kalıyoruz.”* Roman kadın ve çocuklar için çalışmalarını sürdüren Necla Buluter çok kimlikli kadın olmanın daha zor olduğunu vurgulamakta ve şunları eklemektedir: *“Hacıbektaş anma törenlerine geliyoruz, orda dışlıyorlar. Cemevlerine gidiyoruz, istemiyorlar. ‘Onlar Roman, onlar Abdal’ diyerek bizi hem mekânların hem toplumun dışına itiyorlar. Sonra da dışarıda çadır kurdular diye şikâyet ediyorlar ama bizi buna mecbur ediyorlar.”* Kimliklerinin toplumun diğer kesimleri tarafından kabul edilmesi ve kendilerinin topluma kazandırılması gerektiğini vurgulayan Buluter, sivil toplum çalışmaları ile bu hususta ellerinden geleni

yaptıklarını dile getirmiştir. Hem Roman hem de Alevi kimlikleri sebebi ile iş bulamayan gençlere iş verilmesi, suça karışan çocuklara eğitim verilmesi ve sportif faaliyetlere yöneltilmesi için destek beklediğini belirtmiştir. Buluter “dert çok ama derde çare yok” diyerek kimlikleri sebebiyle ciddiye alınmadıklarını vurgulamış birden fazla kimliğe sahip olmanın verdiği zorluğu şu şekilde aktarmıştır: “Bir yere gittiğimizde, giyimimiz veya konuşmamıza bakarak bir şey bilmediğimizi düşünüyorlar ama yanılıyorlar. Buradan Roman kadınlara da sesleniyorum. Artık kendinizi gösterin, ‘Biz varız’ deyin, kendiniz de okuyun, çocuklarınızı da okutun” çağrısında bulunmuştur.²⁷

2.5. Mekânsal Açıdan Romanların Dışlanması

Günümüz kentleri, mevcut toplumsal eşitsizlikleri gösteren birer ayna gibidir. Kentler bütün olmaktan çıkmış, sosyo-ekonomik düzeye göre farklı katmanlara ayrılmıştır. Gelir düzeyi ile belirlenen bu katmanlar farklı yaşam biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde bu katmanlar arasındaki sınırlar da giderek güçlenmektedir. Eğitim, sağlık, istihdam, sosyal hizmetler gibi kamusal hizmetlerin niteliği, konut biçimleri ve toplumsal değerler, kent içindeki bölgelere göre değişim göstermektedir. Dolayısıyla aynı kentin bazı bölgelerinde kendini “yabancı” hisseden bireyleri görmek mümkün hale gelmiştir (Acar ve Acar, 2009: 444-445).

Kentin güvenliği veya toplumun refahı için “tehlikeli” olarak görülen Roman mekanları, yasa dışı vakaların ve suçun yuvası olarak damgalanmış ve kent yaşamıyla hem mekânsal hem de toplumsal açıdan bağlarını koparır hale gelmiştir. Kentsel gelişmenin önünde bir tehdit olarak görülen bu mahalleler zaman içerisinde ulaşım sorunları yaşayan, kötü, eskimiş yaşam alanlarına sahip ve illegal ekonomik faaliyetler ile geçimini sürdüren Roman gettoları haline dönüşmüştür. Ayrışmanın ve damgalanmanın baskısını üzerinde en sert şekilde hisseden bu mahalleler, Roman halkının kent ile yürüttükleri ilişkilerin, hizmetlere ve istihdam ağlarına erişimlerin en

²⁷

<http://media4democracy.org/news/tekinin-tekisi-grlen-alevi-romanlar-daha-fazla-ayrimciliga-ugramak-istemiyoruz> Erişim Tarihi: 30.03.2020 Bu haber 16.11.2019 tarihinde Gazeteciler Cemiyeti’nin yayın organı olan 24 Saat Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

temel belirleyicisi konumundadır. Bu noktada mekân, toplum için bir damgalama aracı olarak kullanılmaktadır. Bahsedilen damgalama ikili bir süreç kapsamında işlemektedir. Medyanın kullandığı araçlar ve kamu görevlilerinin kurduğu dil üzerinden ilerleyen bu süreç, Roman topluluklarının günlük ilişkilerinde kendilerine yönelik içselleştirdikleri bir dil üzerinden yeniden üretilir hale gelmiştir. Bu damgalamanın temelinde tarihselliği barındıran hem yoksulluk hem de Romanlara atfedilen bir algı vardır. Fakat Romanların mekanları hususunda oluşan damgalamanın sadece dilden kaynaklanmadığını ve damgalamanın dil üzerinden şekillenen kalıcı dışlama sorunu olduğunu söylemek mümkündür (Akkan, Deniz & Ertan, 2011: 44).

Yoksulluğun ana göstergesi, kent alanlarında oluşan yaşamsal kriterlerin elverişsiz olma durumudur. Roman mahallelerinin en temel sorunu, alt yapı ve kötü konut yapılarıdır. Kimi zaman kent merkezine uzak kimi zaman ise kentin merkezinde gettolaşan bu mekanlar, yasadışı olayların ve suçun yuvası halini alabilmektedir. Romanların sosyal dışlanma süreçlerinin tehlikeli mekânsallıkları ile bağlantılı ilişkileri bulunmaktadır. Damgalanan Roman mahalleleri, kente katılım ve entegrasyon açısından birçok problem yaşamaktadır. Ayrıca Romanlar cemiyet hayatından uzaklaştıkları için kent kültürüne ve hemşehrlik duygularına da uzaklaşmaktadır. Süreç dahilinde mahallede yaşayan Roman sakinleri sosyal dışlanmanın ağırlığını giderek üzerlerinde daha fazla hissetmektedir. İçine kapanık bir mahalle görünümü kazanan bu mekânsal yerleşmeler, giderek varoşlaşmanın yarattığı etki ile kente ve toplumun diğer kesimlerine yansıyan, sürekli sosyal problemler üreten merkezler haline gelecektir. Bu durum beraberinde birçok sorunu da beraberinde getirecektir. Örnek şahsiyetlerin ve sosyal modellerin olmadığı bir mahallede büyüyen çocuklar, çevresel sosyal öğrenme kalıplarından mahrum kalacaktır. Fuhuş, alkol, madde bağımlılığı, çatışma, kültürel erozyon, gelecek kaygısı ve endişe, yabancılaşıma, yalnız kalma ve depresyon kentlerde yerel sosyal içerme odaklı politikaların uygulanmadığı sıkça görülen hastalıklardandır ve tüm bu sorunlara çözümler getirilmelidir (Seyyar, 2010: 39). Roman mahallelerinin genellikle kent yaşamının kıyısında kalması mekânsal dışlanmanın en somut göstergesidir. Tufan ve Özgür (2009: 92)'e göre sosyal dışlanma, doğrudan toplumsal yaşantı süreçlerinde üretime engel olan bir yapıyı da ifade etmektedir. Bir anlamda sosyal dışlanmışlık,

coğrafi dışlanmışlıkla da desteklenerek göçmenlerin yerleşik gruptan izole yaşadığı bir yaşantıyı doğurmaktadır. Dışlanmanın tersi olan sosyal içerme politikaları işlemeli ve durum tersine çevrilmelidir. Devlet desteği alınmalı ve örgütlenme faaliyetleri arttırılarak sosyal içerme politikaları kapsamında kentsel mekânsal yenilemenin önü açılarak bu durum çözüme kavuşturulmalıdır.

2.6. Ekonomik Açıdan Romanların Dışlanması

İnsanların, hayatını sürdürebilmesi ve yaşam kalitesini arttırabilmesi için ekonomik özgürlüğünün ve gelirinin olması önemlidir. Bu kazanımları elde etmek için iş sahibi olmak gelir dağılımı, sosyal katılım ve ekonomik kazanç açısından en önemli mekanizmadır. Çalışmak, gelir kaynağı yaratmak ve sosyal ilişkilerin kuvvetlenmesini sağlamak bakımından gereklidir. Çünkü bireylerin düzenli olarak temel ihtiyaçları bulunmakta ve bu gereksinimleri karşılamak için düzenli bir gelirden yoksun olmak ekonomik dışlanmayı doğurmaktadır. Örneğin, yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerin toplumsal yaşama katılması giderek zorlaşacaktır. Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan birey ve ailesinin toplumsal yaşama katılması oldukça zordur. Fakat bazı durumlarda iş sahibi olmak tek başına ekonomik dışlanmayı engellemeye yetmemektedir. Düşük ücretle, güvencesiz işlerde istikrarsız çalışma, kötü çalışma koşulları ve temel insani hizmetlerden yeterince yararlanamama da ekonomik dışlanmaya sebebiyet vermektedir (Çakır, 2002: 86; Demirci ve Gökdoğan, 2009: 265).

Romanların emek piyasası ile ilişkileri güvencesiz ortam, niteliksiz işler arasında seçim yapma durumunda kalma ve alışkanlık neticesinde devlet yardımı ile ayakta kalma durumu üzerine kuruludur. İşin düzensiz şekilde gelir getirmesi, güvencesi olmayan niteliksiz işlerde çalışılması, yoksulların geçim stratejilerini belirlemede öncü rol oynamaktadır. Türkiye’de genel olarak Romanların en büyük sorunu işsizliktir. Düzenli ve güvenceli bir işi olmayan Romanların bu problemi diğer sorunları da beraberinde getirmektedir. Çalıştıkları işler genelde mevsimlik, marjinal ve güvencesiz işler olduğu için geçim sıkıntısı çekmeye devam ederler. Kentin en yoksul kesimlerinde yaşayan ve ekonomik anlamda sıkıntı çeken Romanlar geçim

stratejilerini günü kurtarmak üzerine kurmuşlardır. Enformel ağlar konusunda Romanlar zayıftır. Genelde mekân temelli ağlarda iş ararlar. Bu kapsamda Romanların emek piyasası ile ilişkilerinin mekânsal boyutu bulunmaktadır (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011: 51). Diğer taraftan “Ayakta kalan yaşar, herkes kendi yaşamından sorumludur” mantığı çoğu zaman sosyal dışlanmanın başlatıcısı durumundadır. Bununla beraber küreselleşme süreci, işgücü piyasaları anlamında da önemli dönüşümler getirmiş, esnek istihdamın yaygınlaşması ile birlikte yalnızca işsizler açısından değil, istihdam edilenler açısından da sosyal dışlanma olgusu ile karşı karşıya kalınması sonucunu doğurmuştur. Böylelikle istihdam, tek başına sosyal dışlanmayı önlemeye yetmemektedir. İşgücü piyasalarının esnekleşmesi insanların geliri az, güvencesiz ve marjinal işlere yönelmesine yol açmaktadır (İkizoğlu, Çondur ve Özpınar 2009: 223).

Kentin çöpçülük, temizlik işleri vb. istenmeyen işlerini yapan Roman toplumu kendilerine sunulan işler ile birlikte dışlanmış ve bu durum buna bağlı olarak gelişen Roman algısını da beraberinde getirmiştir. Öyle ki geçmişte her kesimin yaptığı ama günümüzde yöre nüfusunda fazlaca bulunan ve sadece Romanların yaptığı işler olarak kabul görmüş meslekler dile getirilmiştir (Akkan, Deniz & Ertan, 2011: 55). “Çingene İşleri” çatısı altında hurdacılık, hamallık ve kâğıt toplama gibi işlerle ötekileştirmenin ekonomik ayağı oluşturulmuştur.

Roman toplumunun kentte yaşadıkları mekanların damgalanması ile emek piyasasından dışlanmalarının ilişkisi bulunmaktadır. İstihdam sağlanırken adrese dayalı ayrımcılığın yapıldığı göz önüne alındığında Roman mahallelerinin suç ve illegal işler ile ilişkilendirilerek damgalanması, mahallede bu tarz olaylarla ilgisi olmayan kişilerin dahi iş bulma imkanlarını zorlaştırmaktadır. Romanlar yapılan araştırmalarda kurumlara başvurduğunda ve mahallelerinin adını söylediklerinde dezavantajlı konuma düştüklerini ve olumsuz cevap aldıklarını belirtmişlerdir. Güvenli iş alanlarının onlara kapalı olmasının temelinde mekânsal damgalanma yatmaktadır. Dolayısıyla Roman toplumu mekanlarından kopup kent merkezine veya toplumun diğer kesimine katılmaktadır. Bu durum ise, yeni tip sorunları meydana getirmektedir. Diğer bir yandan Roman toplumunun geçmişten günümüze yapmış

oldukları işlerin zamanla gelir getirmez olması veya bu işlerin başka topluluklarca yapılması onların ekonomik hayatını daha zor hale getirmiştir. Genel anlamda Roman toplumu marjinal işlere sıkışıp kalmış durumdadır. Düzenli işi olan Roman toplumunun ağır iş koşulları ve sağlık sorunlarından şikayetçi oldukları, sık sık iş kazası yaşadıkları, sigortasız çalıştıkları ve gelirin belirsizliği sebebi ile hane masraflarını düzenli şekilde karşılayamadıkları görülmektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011: 58).

Tolan (2009: 20) ekonomik dışlanmayı genelde kısa ya da uzun süreli işsizlik ve kredi gibi doğrudan ekonomik olanaklara ulaşamama olarak tanımlamaktadır. Sosyal devlet uygulamalarının varlığı halinde bu dışlanmanın etkileri daha azdır. Kişiler ekonomik dışlanmanın en uç durumunda temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz hale gelirler. Zaman zaman açlık sınırında tanımlanan bu durumun örneklerine tanık olunmaktadır. Örneğin, araştırma konusu olan Romanların daha önce belirtildiği üzere genel itibarıyla hurdacılık, toplayıcılık gibi düzensiz ve az gelirli işlerde yer almaları ekonomik açıdan dışlandıklarını göstermektedir.

Özetle, Roman toplumunun mahallelerde niteliksiz ve düzensiz işlerde çalışmaları ve bu işleri ağır çalışma koşulları altında yapmaları yoksulluk kategorisinde kalmalarına sebep olmaktadır. Sürekli bir işinin olmamaları geleceğe yönelik plan yapmalarını zorlaştırırken, ağır çalışma koşulları da kronik meslek hastalıklarını tetiklemektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011: 62).

2.7. Sosyal Açıdan Romanların Dışlanması ve Damgalama Araçları

Türkiye’de Romanlar yörelere göre çeşitli adlarla anılmaktadır ve genel olarak çingeneliklerini kabul etmemektedir. Bunun en önemli nedeni, gittikleri her yerde çingene kelimesinin onları hor görme, dışlama ve aşağılama algısını uyandırmış olmasıdır (Özkan, 2000: 31). Aynı zamanda çingene kelimesinin küçük düşürücü olduğunu ve damgalama araçlarının olduğunu da söylemektedir. Çingene kelimesinin yoksulluğu, küfür, ötekileştirilmiş bir toplumu çağrıştırdığını düşünenler var. Öyle ki bu uluslararası platforma dahi taşınmıştır. Bahsedildiği gibi 1971 yılında kurulan

Uluslararası Roman komitesinin ilk adı Uluslararası Çingene Komitesidir. Çingene sözcüğünün aşağılayıcı bir çağrışım yarattığı kanısını varılmış ismi bu şekilde değiştirilmiştir. Fakat kendilerini sadece Çingene veya Roman olarak görenlerin yanında biz hem Çingeneyiz hem de Romanız diyenlerde bulunmaktadır. Toplumun Çingene adına yapıştırılan bir sürü yargı bulunmaktadır. Fonseca (2002)'ya göre, bahsedildiği üzere Romanlara karşı en eski ve en kötü yargı “casus” olarak nitelendirilmeleridir. Özellikle Avrupa’da Türkler lehine casusluk yapmaları sebebiyle Romanların manevi baskı ve zulüm görmeleri üzerinde durduğundan bahsetmiştir. Dilleri, esmer görünüşleri, köklerinin belirsiz olması, yerel yasaları iyi bilmemeleri, eğitimsizlikleri, gittikleri yerin geleneklerine uyum sağlamayı reddetmeleri ve kimseye bir bağlılık duymamaları bu suçlamayı açık hale getirmektedir (Akt. Yağlıdere, 2011: 43). Roman toplumu Avrupa kıtasına göç ettikten sonra yerli halk onları putperestlikle suçlamış ve hırsız damgası yapıştırılmıştır. Avrupalıların bu denli olumsuz yaklaşımı Romanları Türklere karşı casusluk yapmayı tetiklemiştir. Çocuklara anlatılan hikayelerde Romanlara cadı, büyücü, çocuk çalan, hilekâr ve hain gibi sıfatlar yüklenerek küçük yaşta algı yaratılmaya başladığı görülmektedir (Lewy, 1999: 57).

Türkiye’de ise durum farklı değildir. Fakat 2000’li yılların başları itibariyle hız kazanan Roman hareketi ve araştırmaları, farkındalık yaratmış ve Romanlara ilişkin kalıplaşmış, zihinde yer edinmiş olumsuz fikirler yıkılacak potansiyele sahip olmuştur. Roman toplumu içinde karşılaştıkları engellerden sıyrılıp “başarılı” olan bireyler toplumdan dışlanma korkusu ile etnik kökenlerini gizleme durumunda kalmıştır. Bu durum her iki kesimin çabası neticesinde problemin çözülmesi gerekliliğinin somut göstergesi olmuştur (Marsh, 2008a). Damgalama araçlarının başında ulus, din ve ırk gibi etnolojik damgalar yer almaktadır. Bu araçlar soy bağı ile aktarılır ve eşit şekilde ailenin tüm üyelerine ulaşır. Bununla birlikte yaşamı zorlaştıran ve birçok durumda düşünmeden de olsa etkili olan muhtelif ayrımcılıklar uygulanmaktadır (Goffman, 2014: 29-34). Kentin bir parçası olan Roman toplumunun bazı kesimleri etnik kimliklerini mezhepsel aidiyetleri ile kapatmaya çalışsa da gündelik hayatlarının hemen her anında etnik damgalarıyla yüz yüze yaşadıkları somut bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Birey bir damgaya sahip ise finansal veya siyasal bir konuma yükseldiğinde kariyerinin kendisine biçildiğini görmektedir. Damgalı gruba bağlılığı ne şekilde olursa olsun çoğu zaman o kategoriye temsil etmek, örnek gösterilmek gibi durumlarda fazlaca görünmek ister ve önemli olduğunun farkına varır. Fakat topluma karşı içine kapanık konumda olacaktır. Damgaya sahip fert, kanunları çiğnediğinde, başarı kazandığında ya da kendi toplumunun ilk örneği olacak şekilde bir yerde boy gösterdiğinde yerel halk bunu her defasında dedikodu konusu yaparak dikkate almaktadır. Hatta günümüzde kitle iletişim araçları ve sosyal medya vasıtasıyla bu tip vakalar geniş kitlelerde yankılar bulmuştur. Her şekilde bu tip damgaya sahip olanlar, gündelik hayatın her alanında diğer kesimlerce itibar, atfetme veya itibarsızlaştırma vb. durumlara maruz bırakılırlar (Goffman, 2014: 59- 61).

Kentlerde gettolaşmanın sebeplerinin başında etnik damgalanma gelmektedir. Fertlerin dışlanma neticesinde belli bölgelerde yoğunlaşması ve kendi çabalarıyla yaşamlarını sürdürmesi adına yapılmış bu yapay mekanlarda Romanlar mahallelerine kamusal hizmetlerden yeterince sunulmadığını dile getirirken başka bir bölgeye gitmeyi de reddetmişlerdir. Görülmektedir ki sosyal ayrışmanın temelinde mekânsal ayrışma yer almaktadır. Çünkü mekânsal ayrışma başladığı an mekânsal damgalanmayı beraberinde getirir. Damgalanan mekânda ikamet eden fertler çok boyutlu dışlanma sürecine tabi tutulurlar. Başta ekonomik boyut olmak üzere, tüm kapılar sosyal, kültürel ve siyasal anlamda yüzlerine kapanır hale gelmektedir. Yaşanan bu problemleri net şekilde ortaya koymak ve süreç hakkında politika üretilmesi için bahsedilen yaşamların farklı alanlarında sosyal dışlanmanın süreçlerini ve boyutlarını anlamak gerekir. Bu bağlamda sosyal dışlanma kavramı, yoksulluğun çok boyutluluğuna vurgu yapması, süreçlere dikkat çekmesi ve mekânsal boyutu öne çıkarması ile Romanların toplum ile ilişkilerini anlama noktasında analitik bir çerçeve sunmaktadır. Dışlanmanın ve damgalanmanın nedenleri arasında ulus, din ve ırk farklılığından kaynaklı olmanın yanı sıra ekonomik, kültürel, toplumsal vb. etmenlerinde olduğunu vurgulamak gerekir (Akkan, Deniz & Ertan, 2011: 23-24).

2.8. Hizmetlere Erişim Açısından Romanların Karşılaştıkları Sorunlar

Türkiye’de Romanlar eğitim, ekonomi, sağlık ve sigorta hizmetleri, kişisel belgelere erişim ve kamusal görevlerde çalışma konusunda birtakım problemlerle karşılaşmaktadır. Roman çocuklarının temelde aldığı eğitimin kaliteli bir hal alabilmesi için önlerinde birçok engel bulunmaktadır. Okullarda eğitim ücretsiz olsa bile ders malzemeleri, ayakkabı, üniforma ve kırtasiye gereksinimleri gibi ihtiyaçlar ailelerin karşılayabileceğinin çok üzerindedir. Okula giden Roman çocuklarının ise okulda başarısız olmasının tek nedeni, maddi eksiklik değildir. Genellikle öğretmenlerin tutumları, önyargılar, taklitlerinin yapılması gibi birçok neden bulunmaktadır. Türkiye genelinde Roman toplumu eğitim konusunda az başarı gösteren, eğitimi eksik kalan ve okuma oranı en düşük olan gruplar arasında ilk sıradadır (Marsh, 2008b: 53-58). Kamuda eğitim ve sağlık sektörlerinde iş bulmak, eğitim imkanlarından faydalanmanın yetersiz olması ve geleneksel önyargılar sebebi ile imkânsız bir hal almıştır. Romanlar arasından nadiren polis, akademisyen, mühendis gibi meslek sahibi bireyler çıkmaktadır. Bu bireyler mesleklerinde ilerlemek adına genellikle etnik kimliklerini saklamaktadır. Ayrıca Romanların sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerine ulaşmaları da bir hayli zordur. Ekonomik anlamda sıkıntı çeken Roman vatandaşların tedavi görmesine olanak veren “yeşil kart” ise göç alışkanlığı bulunan gruplar için sağlık problemlerini çözmekte yetersiz kalmaktadır. Tedavi için hastaneye veya sağlık ocağına giden Romanların hastanede karşılaştıkları tavırlar da olumsuz niteliktedir. Diğer yandan ise hastalık teşhis edildiğinde ilaçların getirdiği maddi külfet, birçok Roman vatandaşın tedaviyi uygulayamamasına neden olmaktadır. Ek olarak Roman vatandaşların sağlık ocağı çalışanlarının belirttiklerine göre barınma koşullarının yetersiz oluşu ve sigara kullanımından kaynaklı solunum rahatsızlıkları ulusal ortalamanın üç ile dört katına kadar ulaşmıştır. Roman erkekler arasında genellikle iş kazaları ve sağlıksız koşullarda çalışmaktan kaynaklanan hastalıklar belirirken, kadınlarda hamilelik, cinsel sağlık, doğum konusunda hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Sosyal güvenlik hizmetlerine erişimde de birtakım problemlerle karşı karşıya kalan Romanlar devletten ve yerel yetkililerden yardımlarla geçinmektedir. Fakat bu yardımlar düzensizdir ve ihtiyaçlar neticesinde yapılmamaktadır. Hatta kimlik belgelerine sahip olmayan birçok Roman vatandaşı bulunmaktadır. İkametgâh

belgeleri, nüfus cüzdanı gibi belgelerinin eksikliği bulunan Romanlar sosyal güvenlik, pasaport gibi belgelere erişim konusunda da ciddi problemler yaşamaktadır. Bu belgelerin eksik oluşu özellikle, göç eden grupların veya evleri yıkılan ailelerin ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi açısından ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu neticede çocuklar okullara kayıt yaptıramamakta, aileler oy verememekte, mülk sahibi olamamakta ve belediye hizmetlerinden yararlanamamaktadır (Uzpeder vd., 2008: 5).

2.9. Roman Toplumuna Yapılan Sosyal Politikalar

Günümüzde Türkiye’de ikamet etmekte olan Roman topluluklarının büyük bir kısmı Marmara, Ege ve Trakya bölgelerinde yaşamaktadır. Fakat hemen hemen her ilde roman gruplarına rastlamak mümkündür. Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu’nun dördüncü dönem Türkiye incelemesinde Türkiye’de yaşamakta olan Roman vatandaşların toplam sayısı 2.750.000 olarak belirtilmiştir. Ancak bu sayının resmi nüfus sayımlarıyla doğrulanamayacak olması ve söz konusu gruplarda sıklıkla görülen kayıt dışı evlilik ve çocuk sayısının oranı göz önüne alındığında gerçek rakamın çok daha fazla olacağı ihtimali bulunmaktadır. Geçmişten günümüze farklı vurgularla da olsa benzer bir sosyal dışlama noktasında buluşan milliyetçi eğilimlerin, Türkiye’de Roman gruplarının da dahil olabileceği çoğulcu bir toplumsal yapının ortaya konmasına henüz geçit vermediği görülmektedir. Yüzyıllardır eşitsizliğe maruz kalan, olumsuz yaptırımlara tabi olan ve dışlanmayı en derinden hisseden Roman toplumu haklarını güvence altına alan bir yasal düzenlemeden yoksun kalmış ve bugüne dek mevcut iktidarın sorunlarını fark etmesini sessizce beklemiştir. Fakat bu durum son yıllarda belli çalışmalar ile olumlu sonuçları da beraberinde getirmiştir. 2000’li yıllar itibariyle Romanların dernekleşme hareketi, 2004’te Trakya bölgesinde faaliyet gösteren Edirne Roman Kültürü Araştırma Derneği (EDROM)’un kurulması ve 2010 yılında dile getirilen Roman açılımı, konu hakkında önemli gelişmeler olarak sıralanabilir (Gezgin, 2016). Yaşanan bu olumlu adımlar geçici çözümlerin yerine kalıcı ve kapsayıcı çözümleri beraberinde getirmelidir. Hak arayışlarının milli kimlik karşısında bir tehdit olarak görülmediği bir ortam oluşturulmalıdır.

Roman vatandaşların öncelikli temel olacak şekilde barınma, eğitim, sosyal hizmetler, sağlık ve istihdam gibi hizmetlere erişim hususunda yaşadıkları sorunlara istinaden Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi²⁸ 10 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan genelge ile hayata geçirilmiştir. Bu eylem planı iki aşamadan oluşacak şekilde hayata geçirilmiştir. Birincisi I. Aşama Eylem Planı (2016-2018), ikincisi ise II. Aşama Eylem Planı (2019-2021)²⁹’dır. Roman vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 7 öncelikli alana yer vermiştir. Söz konusu Strateji Belgesi ve Eylem Planı bu başlıklara ilişkin amaç, hedef ve eylemleri içermektedir.

2.9.1. Eğitim

Eğitim faaliyetlerine yeteri kadar katılamayan Roman çocuklara okulu sevdirmek, eğitimi uzun ve gereksiz bir yatırım gören ailelere bu durumun böyle olmadığını kanıtlamak için hedeflenmiştir. Eğitim almayan çocukların iş gücü piyasasına girme konusunda sınırlı fırsatlara sahip olması ve buna bağlı olarak gelen ekonomik sıkıntının kaynağının eğitim temelli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda eğitimle ilgili stratejik amaç kapsamında bulunan eylemler arasında “Roman Aileleri Eğitimin Önemi ve İlgili Süreçler Hakkında Bilgilendirmek ve Roman Ailelerin Bu Konudaki Farkındalıklarını Artırmak, Roman Çocukların Temel Eğitime Devamlarının Sağlanması, Roman Çocuklara Sosyal, Psikolojik ve Akademik Destek Sağlanması” yer almıştır.

2.9.2. İstihdam

Roman toplumu işgücü piyasasında büyük güçlükler yaşamaktadır. Kentsel dönüşüm projesi ile yaşadıkları bölgelerden uzaklaşan Romanlar kendilerine

²⁸ Bu başlığın içeriği Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi örnek alınarak oluşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/30906/roman-vatandaslara-yonelik-ii-asama-eylem-pl.pdf>

²⁹ Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesinde yer alan eylemler II. Aşama Eylem Planı üzerinden açıklanmıştır. Bunun nedeni I. Aşama Eylem Planı (2016-2018) ile benzer nitelikte eylemler yer aldığından ve geliştirilmesi gereken eylemlerin II. Aşama Eylem Planına eklenmesinden dolayıdır.

sağladıkları iş olanaklarını da kaybetmişlerdir. Ayrıca Roman toplumunun kent merkezinden uzakta yaşamaları kentin sağladığı iş olanaklarına gerekli ölçüde cevap verememesine sebep olmaktadır. Mesleki eğitime katılma ve iş yerlerine ulaşma konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bu kapsamda eğitimle ilgili stratejik amaç kapsamında “Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerde Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) Faaliyetleri ile İlgili Bilgilendirme Yapılması, Roman Vatandaşların Girişimcilik Eğitim Programlarından Daha Fazla Yararlanmasının Sağlanması, Roman Vatandaşların İstihdam Edilebilirliklerini Artırmaya Yönelik Olarak Mesleki Eğitim Kurslarının Düzenlenmesi, Roman Vatandaşların İstihdamını Artırmaya Yönelik Farkındalık Faaliyetleri” eylem planına dahil edilmiştir.

2.9.3. Barınma

Dezavantajlı mekanlarda sağlıklı barınma koşullarının bulunmasından ötürü, gerekli altyapı hizmetleri, yaşanabilir fiziksel bir çevre ve ulaşım olanaklarının sağlanması gözetilerek Roman vatandaşların taleplerine ve sosyal yaşamlarına uygun şartların sağlanması amacıyla “Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerdeki Barınma İhtiyaçları için Analiz Çalışmaları Yapılması, Roman Vatandaşlar için Konut Desteği” stratejik eylemler belirlenmiştir.

2.9.4. Sağlık

Roman vatandaşların yaşadığı sağlık sorunlarının en aza indirilmesi ve özellikle Romanların yoğun olarak yaşadığı illerde sağlık okuryazarlığına ve hizmetlerine erişimlerinin artırılması ile tütünle ve uyuşturucu bağımlılığıyla mücadelenin geliştirilmesine yönelik aşağıdaki faaliyetleri kapsamaktadır. Bu kapsamda stratejik amaç kapsamında bulunan eylemler “Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerde Sağlık Hizmetleri Sunma Modelinin Geliştirilmesi ve Güçlendirilmesi, Roman Vatandaşların Sağlık Okuryazarlığının Artırılması, Vatandaşların Tütün ve Madde Bağımlılığıyla Mücadele Kapasitelerinin Geliştirilmesi” olmuştur.

2.9.5. Sosyal Hizmetler ve Yardım

Roman mahallelerinde yoksulluk ve ekonomik sıkıntıların yoğun olmasından dolayı kapsamlı bir şekilde sosyal danışmanlık ve sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulmuştur. Sağlığa elverişsiz mekanlar, yetersiz fiziksel koşullar, kamu hizmetlerinden yararlanamama, sosyal dışlanma, çocuk eğitimi, engelli ve yaşlı bakımı stratejik amacın temelini oluşturmaktadır. Bu amaç kapsamında ki eylemler şunlardır: “Birinci Aşama Eylem Planı Uygulaması Döneminde Geliştirilen Entegre Hizmet Sunum Modeli Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerde Yaygınlaştırılacaktır. Bu Amaçla Oluşturulan SHKB’ler (Sosyal Hizmet Koordinasyon Birimleri) Sayı ve Kapasite Anlamında Geliştirilecektir. Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Bölgelerde Faaliyet Göstermek Üzere Yeni Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM) Faaliyete Geçirilecek ve Mevcut SODAM’ların Hizmet Sunum Kapasiteleri Artırılacaktır. Ayrıca Sosyal Hizmet İhtiyacı Bulunan Dezavantajlı Vatandaşların Sahip Oldukları Haklar ile Kadının Güçlenmesi, Kadının Sosyal Statüsüne Zarar Veren Etkenlerle Mücadele Gibi Konularda Bilgilendirici Faaliyetler Yürütülecektir

2.9.6. İzleme ve Değerlendirme

Strateji ve Eylem Planının uygulanmasından sorumlu kamu kurum ve kuruluşları temsilcileri ile STK temsilcilerinin bir araya gelerek hayata geçirilen uygulamaları ve öngörülen eylemleri istişare ettiği İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantıları düzenlenmiştir. Bu kapsamda ise “İzleme ve Değerlendirme Kurulunun Etkinliğinin Artırılması” hedeflenmiştir.

BÖLÜM III. EDİRNE ÇİNGENE/ROMANLARININ KENTSEL MEKÂNDAN YER SEÇİMLERİ, KENTLİLEŞME SÜRECİ ve DURUM ANALİZİ

3.1. Edirne'nin Genel Özellikleri

Marmara Bölgesi'nin Trakya kısmında yer alan Edirne'nin kuzeyinde Bulgaristan, batısında Yunanistan, güneyinde Ege Denizi ve doğusunda da Tekirdağ ve Kırklareli bulunmaktadır. Gölleri dahil olacak şekilde 6.1119 km² alana sahip olan Edirne, yüzölçümü bakımından Türkiye'nin %0,78'ini oluşturmaktadır. Deniz seviyesi yüksekliği ortalama 41 metre olan Edirne ilinin Bulgaristan ile 88 km'lik sınırı bulunmaktadır. Meriç Nehri'nin bulunduğu yerde Türk- Bulgar ve Yunan sınırları birleşmektedir. Bu bölgede üç kültürün etkisini taşıyan bir kentin varlığından bahsedilebilir. Edirne'nin kuzeydoğu ve güneydoğu kısımları platolarla kaplıdır. Aynı zamanda Istranca Dağlarının kuzey ve kuzeydoğudan kuşattığı kenti, güneyden Kuru ve Çandır Dağları kuşatır. Edirne ilinin en yüksek kısmını oluşturan Yerlisu tepesi ise Kuru Dağında bulunur ve 723 metre yüksekliğindedir. Edirne'de Meriç, Tunca, Arda ve Ergene nehirleri bulunmaktadır. 187 km uzunluğu olan Meriç nehri Türkiye-Yunanistan arasında sınır olmuştur. 56 km uzunluğu olan Tunca nehri ise 12 km'lik kısmıyla Türkiye- Bulgaristan arasında sınır oluşturmıştır. Edirne, Orta Avrupa'ya ait karasal iklimin etkisinde kalan ve aynı zamanda Akdeniz iklimine sahip kendine özgü bir sıcaklık yapısı bulunan geçiş bölgesi kentidir. Bunun yanı sıra iklimi yer yer Marmara, Ege ve Karadeniz bölgesinin etkisi altındadır. Kış aylarında farklı zamanlarda farklı iklim tipleri görülebilir. İklim geçişleri sırasında ilkbahardan yaz ayına geçildiği sıralarda halk arasında kırkikindi diye bilinen öğleden sonra düzenli olarak yağın ve ikinci vaktine denk gelen yağışlara maruz kalmaktadır. Denizlerden gelen iklimin yumuşatıcı etkilere kapalı olması sebebiyle bu iklim yapısı oluşur. Edirne kentinde doğal bitki örtüsü toprak yapısı, iklim özellikleri ve çevre faktörlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Kentte ADNKS sonuçlarına göre 2017 yılında 406.855 kişi yaşamaktadır. Nüfusun 166.464 kişisi merkezde yaşarken 240.401 kişi çevre ilçe ve köylerde yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu açısından Edirne Türkiye ortalamasının bir hayli altında kalmıştır. Kentte günümüzde koşulların elverişli olmasından dolayı

tarımsal sanayi ağırlıklı ekonomik hayat varlığını sürdürmektedir. Aynı zamanda turizm açısından çok çeşitlilik vardır. Kültürel turizmden, yaz turizmine birçok festival, şenlik ve kültürel miraslar kente canlılık katmaktadır (Güler & Parlıyan, 2019: 18-23).

Edirne geçmişten günümüze tarih ve kültür kenti olmuş ve bu değerini korumuştur. Araştırmalar Edirne tarihinin ilk çağlara kadar dayandığını göstermektedir. İlk çağlarda kendilerine Trak adını veren topluluk Orta Asya'dan göç ederek bölgeye yerleşmekle birlikte bölgeye adını da vermiştir (Güler & Parlıyan, 2019: 17). Kentsel mekân olarak kullanımı ise II. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. O dönemde 50 hektarlık alan günümüzde 1600 hektarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Edirne'nin bu serüveni ilk yerleşim yeri olan Kaleiçi ile başlamıştır. Kaleiçi Hellen-Roman planlamacılığı düzenine sahiptir. Eğik prizma biçiminde olup yaklaşık 45 hektarlık bir alana kurulmuştur. Roma döneminde ise Edirne Trakya eyaletinin altı vilayetine başkentlik yapmıştır. Bizans döneminde kent sıklıkla el değiştirmiş Hunlar, Avarlar, Bulgarlar daha sonra tekrardan Bizansların eline geçmiştir. Hatta Edirne'nin bu dönemde nüfusu hızlı şekilde artmış dini merkez olması sebebiyle surların içinde 15 adet kilise ve metropolit binalar yapılmıştır. Bu yapılar Osmanlı döneminde camiye çevrilmiştir. Osmanlı döneminin ilk zamanlarında ise kent 5 ile 11 arasında mahalleye sahip Kaleiçi ve Aina beldesinden oluşmaktaydı. Kirişhane ise Kaleiçi dışında kurulan ilk semtlerdendir. Fakat bu dönemde Edirne kentleşme süreci içerisinde bir gelişim kaydetmemiş hatta zaman zaman gerilemeler yaşamıştır. Sebebi ise coğrafi konumu olmuştur. Çünkü çekiciliği yüzünden sürekli saldırılara maruz kalmış ve işgale uğramıştır. Pazarlar açısından ilgi odağı olmasına rağmen kenti bazı dönemler deprem, sel, salgın ve hastalık gibi afetler etkisi altına almış ve kentleşme sürecinin duraklamasına sebebiyet vermiştir. Osmanlı devletinin son dönemlerinde 1918 yılında Kaleiçi'ni düzenleyen plan çalışması gerçekleştirilmiştir. Sınırlı alandaki parselasyon, kavşakların sistematik bir hal alması gibi çalışmalar bu çalışma dahilinde olmuştur (Yaş & Çetin, 2019: 118- 130).

1990'lı yıllarda Edirne, İstanbul doğrultusunda, kuzeyde I. Murat ve güneyde İstasyon Mahallelerine doğru genişleme yaşanmıştır. Neoliberal politikalar

kapsamında kooperatif girişimlerinin artması ve bu yönde toplu konut sayılarının giderek çoğalması sonucunda, bugün I. Murat Mahallesi sınırlarında kalan alana ilgili tarihte kamuoyunca Kooperatif Evleri mevki adı verilmiştir. 2008 yılında Şükrüpaşa Mahallesi'nin rakımı en yüksek alanına yapılan ve barış parkı adı verilen suni gölet hem Mahalle'nin çehresini değiştirmiş hem de yukarı yönde büyük bir rant değişimine neden olmuştur (Yaş & Çetin, 2019: 118- 130). Edirne'nin merkez ilçesinde toplamda 24 mahalle bulunmaktadır. Çoğunluklu olarak Roman yoğunluklu mahalleler Menzilahir, Yıldırım ve Çavuşbey mahalleleridir. Menzilahir mahallesinin neredeyse %100'ü Romanlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda kentlileşme süreci bağlamında sosyal dışlanışlığın iki taraflı yansıması bu mahallelerde yapılacak çalışma neticesinde şekillenecektir.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Yöntemi

Edirne'de yaşayan Roman halkının kent kimliğine ilişkin değerlendirilmesi üzerine konu edilecek olan bu çalışma, Edirne'nin Roman mahallelerinde yaşayan halk ile yapılan anketleri kapsamıştır. Bu çerçeve neticesinde Roman halkının kentlileşme sürecine katılımında kentteki yerini nasıl tanımladığı, roman olmanın onlar için ne anlam taşıdığı, yaptığı işlerin neler olduğu, yoksulluklarının nedenlerinin ne olduğu, nasıl bu yoksullukla baş ettikleri, roman olmayan toplumlarla ilişkileri ve görüşleri, kentin romanlara neler sağladıklarını, olanaklarını ve beklentilerini toplumsal koşullar bağlamında değerlendirilip kentlileşme sürecine katılımında Edirne Romanlarının kültürler arası hoşgörünün ve iletişiminin sağlanabilirliği sorusuna cevap aranmıştır.

Roman kimliğinin mekân ve zaman çerçevesinde değişiminden veya kentlileşme sürecine entegre olmasından bahsedilmektedir. Çingene/Roman toplumunun yaşadıkları toprak parçası üzerinde gelenekleri, dini inanışları, kökenler gibi durumlardan ortaya çıkan sosyal dışlanmanın kentlileşme sürece nasıl yansıdığı ve bu yansımalar neticesinde karşılaştıkları problemleri, hak ihlallerini ortaya koymak amaçlanmış ve bu bağlamda anket çalışması yapılmıştır. Edirne kenti merkezli yapılan bu çalışmada Romanların etnik kimliklerinden dolayı kentsel bağlamda ötekileştirilmesi, kentin bir köşesine itilmesi, mekânsal tercihleri, toplum içerisinde ki

konumu ve kentlileşme sürecinin hangi evresinde olduğunu ortaya koymak için 60 soruluk bir anket çalışması hazırlanmıştır. Edirne'nin merkez ilçesinde kentin içinde olan fakat kentin içine almadığı Roman mahalleleri homojen bir Roman mahallesi olması nedeniyle çalışmanın temel mekanını oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı kentlileşme sürecinin tam anlamıyla gerçekleşmesi ve kentin her anlamda daha iyi ileri boyutlara taşınması için kentsel ayrışmanın yarattığı problemlerin çözümünü bulmayı ortaya koymaktadır. Kutuplaşma ve ayrışma süreçlerinin kent dinamikleri eşliğinde incelenmesiyle yaşanabilir bir kentsel mekanların yaratılması ve toplumun her kesiminin bu kentlileşme sürecine dahil olması için Edirne ilinin bir rehber olması amaçlanmaktadır. Anket uygulaması neticesinde elde edilen cevaplar SPSS 22.0 programı kullanılarak frekans dağılımları, çapraz tablolar ve istatistiki verilere dönüştürülmüştür.

3.3. Araştırmanın Konusu

Roman ve kent bağlantılı literatür taraması yapıldığında; tarihin belirli bir döneminde dahi yurtlarının ve bayraklarının olmadığına, göçebe bir topluluk olduğundan bulunduğu toplulukla sürekli iç içe oldukları ve bu durumlardan dolayı uyum sorunu yaşadıkları görülmektedir. Romanlar kültürlerini ve dillerini kapalı bir toplum olmalarından kaynaklı kendi içlerinde yaşamaktadır. Bu özellikleri kentsel bağlamda çok çeşitli problemleri beraberinde getirmiştir. Sosyal dışlanma kaynaklı topluma entegre olamaması beraberinde işsizlik, kötü yaşam koşulu ve eğitimsizlik gibi problemleri doğurmuştur. Kentsel hizmet alımında güçlük yaşayan Roman toplumu giderek toplumdan ve kentten soyutlanmıştır. Araştırmalar toplum içerisinde en yoksul grubun genellikle Romanların olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedenlerinin araştırılması ve kentlileşme sürecine yansması gerekliliği doğmuştur. Bu bağlamda Edirne kenti örnek alınmış ve homojen mahalle örgütlenmesiyle merkezde yer alan Roman mahalleleri incelenmiştir.

Çalışmanın temelinde yatan sosyal dışlanma problemi toplumsal bakış açısıyla bireyin veya belirli bir grubun toplumla olan ilişkilerinin veya farklı sosyal kurumlarla olan bağlarının zedelenmesi veya kopmasıdır. Pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de

sosyal açıdan dışlanmış gruplar sistem dışına atılmış kronik bir yoksulluğa mahkûm, mücadele yeteneğini kaybetmiş, kent içerisinde tecrit edilmeye çalışılan her tür dayanışma mekanizmalarının kapsamı dışında kalan bir kesimi oluşturmuştur. Bu bağlamda sosyal dışlanma bireyin sosyal ilişkilerinin, sosyal etkileşimlerinin ve sosyal bağlarının tamamen ortadan kalkmasını ifade etmektedir (Akın, 2009: 36). Romanlar ve toplum arasında bu bağların kurulamama veya ortadan kalkma nedenlerinin ortaya çıkarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Romanların topluma entegre olabilmeleri ve kentlileşme sürecinin başlaması için toplumun da bu konudaki tavrının bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda sosyal dışlama yerine içirme gibi tavırların topluma kazandırılması faydalı olacaktır.

3.4. Araştırmanın Amacı

Dünya üzerindeki bazı ülkelerde kalabalık nüfusa sahip ama ülke içerisinde de azınlık konumunda olan Romanlar farklı algılanmakta ve kent yaşamı içerisine uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Roman kültürü bölgesel olarak çok çeşitlilik göstermekle birlikte farklı gelenekleri ve adetleri de içerisinde barındırmaktadır. Fakat temel inançları ve kendilerine özgü geleneklerinin giderek zayıfladığı görülmektedir. Romanlığın mekânla birleşen ve toplumsal algılarla şekillenen bir alt grup olması mekânsal dışlama gibi durumları ortaya çıkartmaktadır. Ayrışmanın her türlü damgasını taşıyan bu mekânlar, toplumun diğer kesimleri ile kurdukları ilişkileri bakımdan öteki konuma düşmektedir. Kentlileşme sürecine katılım ve hizmetlere erişimi zorlanan Romanlara yönelik yapılan sosyal politikalar ise dışlamayı giderek arttırmaktadır. Mekânsal boyut ise bu sosyal dışlanmayı belirleyen en önemli faktörlerden olmuş ve roman gettolarını oluşturmuştur. Bununla birlikte sağlık ve eğitim açısından da yoksun olan bu bölgelerin net bir düzenli gelirlerinin bulunmayışı ve erken yaşta evlilik kentlileşme sürecinde büyük problemler yaratmaktadır

Çalışma, Edirne Romanlarının çalışma sektöründe ki emekleri, eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi hizmetlere erişimleri, toplumsal açıdan yaşam şartları ve kentteki yerleri dikkate alınarak kentlileşme sürecine katılımında sosyal dışlanmayı görünür kılma amacı taşımaktadır. Kentsel ölçekte sosyo-kültürel ve mekânsal ayrışmaların hangi ölçekte olduğunu ortaya koymak ve bu doğrultuda Edirne Romanlarına yönelik

yapılan sosyal politikaların uygulanabilirliğini artırmak bu kapsamda da güvenceli işlere erişim, sosyal hizmet, sağlık, barınma ve eğitim hakkı gibi toplumsal haklara erişimin kentlileşme sürecine katılımı açısından etkinliklerinin ve kente karşılıklı olarak faydasının arttırılması amaçlanmıştır.

3.5. Çalışmanın Önemi

Toplumsal gelişimin belirleyici unsurlarından olan ekonomi, politika ve sosyoloji gibi birçok dinamiğin etrafında şekillenen öteki kavramı, 20 yüzyılın başlarında şekillenmiş ve kent ölçeğinde ayrışmanın ana fikrini oluşturmuştur. Bu ayrışmanın ortaya çıkardığı kültürel çatışma ve kente uyum sorunları kentlileşme sürecine katılım açısından Romanları olumsuz yönde etkilemektedir. Mekânsal dışlanma ise bu süreçte bireyi toplumun kıyısına itmekte ve iş olanaklarına erişememe, güvenceli bir gelirden uzaklaşma, toplumsal kaynaklara erişememe, hizmetlere erişimin engellenmesi ve karar alma sürecine katılmama gibi durumları ortaya çıkartmaktadır. Toplumsal açıdan dışlanmışlığı üzerinde hisseden Roman halkının kentlileşme çerçevesinde toplumsal hayata kazandırılması gerekmektedir. Sosyal haklara erişim zorluğu yaşayan Romanlar eğitim, sağlık ve toplumsal bir takım kentsel sorunlara neden olmakta ve bu sorunların da kentlileşme sürecine zarar verdiği görülmektedir.

Bu husus da kentlileşme açısından Roman halkının kentin ekonomisine katılımı sosyal katılımın sağlanmasıyla olacaktır. Bununla birlikte dışlamayı ortadan kaldırmak, romanlara iş olanakları konusunda olumlu bakış yaratmak, barınma koşulları ve mekânsal soyutlanmanın önüne geçmek, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerden faydalanması ve kentin gelişimine katkıda bulunması açısından Edirne’de yaşayan Roman halkının yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri ülke geneline örnek oluşturacaktır. Çalışma, Edirne Roman mahallelerinde kentlileşme açısından roman mahallelerinin kente uyum sürecini ortaya koyma amacını kapsayarak toplumsal, sosyal ve siyasi sorunların kente yansımaları neticesinde şekillenmiştir. Kentlileşme sürecinde toplumsal ayrışmanın önüne geçip kente katılım hususunda

sosyal dışlanmanın zıttı olan içermeyi hayata geçirmek bağlamında alana katkı sağlanacaktır.

3.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Türkiye’de ve Dünya’da meydana gelen sosyo-ekonomik dengelerde ki değişiklik neticesinde ortaya çıkan kırdan kente doğru hızlı bir şekilde gerçekleşen nüfus hareketlerinin kentlerde meydana getirdiği kapalı toplum yapıları nedeniyle Romanların kente uyum sağlamada yaşadıkları güçlükler neticesinde ortaya çıkan problemler doğrultusunda Edirne kenti konu edinilmiştir. Araştırmanın evrenini Edirne ilinin Merkez Mahallelerinde yer alan Roman bireyler oluşturmaktadır. %5 yanılma payı %95 güven aralığına göre örneklem gruba dahil olan kişi sayısı 350-400 arasında değişmektedir. Seçilen mahallelerin nüfusları ve yaşam tarzları nüfuslarına oranla değişiklik göstermiş mahalle bazında anket yapılmıştır.

3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2020 Mayıs- Haziran aylarında uygulandığından, araştırma sonucu elde edilen bulgular bu dönemdeki örneklemde gelen özellikleri taşımaktadır. Araştırma Edirne ili Merkez ilçesinde yer alan ve ağırlıklı Roman mahallelerinde yaşayan bireylere yapılan anketler çerçevesinde şekillenmiştir. Araştırma da yapılan anket sorularına bireylerinin tamamının anladığı ve samimi cevaplar verdiği varsayılmıştır. Sosyal dışlanma problemi kentleşme kapsamında çok boyutlu bir sorunsalı oluşturmaktadır. Araştırmamızda Romanların sosyal dışlanma problemi siyasi, ekonomik, mekânsal ve kültürel dışlanma boyutlarıyla ele alınarak araştırma soruları hazırlanmış, çalışmanın sınırlandırılması yapılmıştır.

3.8. Araştırmanın Varsayımı ve Hipotezi

Roman toplumu sosyal dışlanma kaynaklı yoksulluk, eğitimsizlik, barınma koşullarının alt seviyelerde oluşu ve işsizlik gibi durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Zaman içinde bu problemlerle mücadele için kapalı bir toplum yapısına bürünmeyi

seçmişlerdir. Sorunların ve dışlanmışlığın yarattığı öteki sıfatı Roman toplumunun zamanla toplumun geri kalanına entegre olma isteğini yok etmiştir. İki kesimde birbirini dışlar hale gelmiştir. Bu durum kente yansımış ve kentlileşme sürecinin Romanların ve Roman olmayanların dışlama kaynaklı etkisi doğrudan hissedilmiştir. Toplum tarafından ötekileştirilen ve sosyal haklara erişim zorluğu çeken Romanlar kentin içinde fakat kent toplumunun içinde yer almaz hale gelmiştir. Bu bağlamda araştırmanın hipotezi ve alt hipotezleri şunlardır:

Edirne Romanlarının kentlileşme sürecine katılımı ve kente karşı yükümlülükleri yerine getirmemesinin ana nedeni Romanların ekonomi temelli mekânsal açıdan ötekileştirilmesidir.

1. Ötekileşmenin ağırlığını üzerinde hisseden Romanların kente katkısı oluşturdukları mahallelerle sınır kalmıştır.
2. Sosyal haklara erişim zorluğu çeken Romanların kentlileşme sürecine katılmasını sağlamak için sosyal politikalar geliştirmek kentin kalkınmasını sağlayacaktır.
3. Kentin beklentilerine cevap veremediğini düşünen birey mutsuz olmakta ve şiddete başvurmaktadır.
4. Romanların sosyal yardım, eğitim, sağlık, iş olanakları vb. hizmetlerin ulaşmamasından ötürü suç oranı artmaktadır.
5. Kendilerini mekânsal olarak soyutlayan Romanların kente karşı işledikleri suçların ana nedeni toplumsal ayrışmadır.
6. Roman derneklerinin etkinliklerinin arttırılması, Roman halkının sosyal dışlanmaya bağlı sorunlarını azaltacaktır.
7. Bireylerin kentsel rol almalarında etkili olan önemli faktör örgütlenme biçimidir.
8. Kentte kalış sürecinin kentlileşme süreci üzerinde doğrudan etkisi vardır.

3.9. Anket Formunun Tanıtılması, Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma da Edirne kent merkezinde yaşayan ve ağırlıklı olarak Roman nüfusunun baskın olduğu mahallelerde Roman bireylere kapalı uçlu ve çoktan seçmeli soruların olduğu, 60 sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Araştırmanın saha çalışmasında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencilerinden 5 kişi görev almıştır. Anket yapılacak öğrenciler gerekli eğitim ve içerik bilgisi aldıktan sonra saha da göreve çıkmıştır. Alan araştırması 2020 Mayıs-Haziran ayında 14 günlük süre sonunda tamamlanmıştır. Yapılan toplam anket sayısı 356 adettir. Çalışma neticesinde elde edilen verilerin analizi SPSS 22 programıyla yapılmış olup frekans dağılımları, çapraz tablolar ve istatistiki verilere dönüştürülmüştür (Anket formu için bkz. Ek 1).

3.10. Genel Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümü, teorik çalışma, literatür taraması ve anketlerden elde edilen verilerin analiz edilmesi, anlaşılması, yorumlanması, değerlendirilmesi ve öneri getirilmesinden oluşmaktadır. Ulaşılmak istenen ise Edirne'nin Romanlar dahilinde kentleşme sürecinin ne olduğu, sosyal dışlanmanın içerme çevrilebilme ihtimalinden yola çıkarak kentleşmeyi hızlandırılabilir durumların yaratılması, sosyal dışlanmanın en az indirilmesi ve yok edilmesiyle kentleşme sürecinin zaman- mekân açısından hızlandırılması olmuştur.

3.11. Araştırmanın Veri ve Bulguları

3.11.1. Edirne Roman Toplumu Demografik Özellikleri

115 kadın ve 241 erkek Roman vatandaşla anket yapılmıştır. Çalışma sırasında Genç nüfusun daha sıcakkanlı yaklaştığı orta yaşlı ve yaşlı nüfusun soruları cevaplarken çekimser tavırlarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Kadınların hane gelirine çok fazla katkısı olmadığı ve genellikle ev hanımı statüsünde olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak kentte yoksulluk sınırının altında gelire sahip Roman ailesinin çok sayıda olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 9: Cinsiyetiniz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Kadın	115	32,3	32,3	32,3
Erkek	241	67,7	67,7	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Çalışmaya katılım gösteren katılımcılar demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Cinsiyet değişkeni bağlamında değerlendirildiğinde örnekleme oluşturan 356 katılımcının 241'i (%67,7) erkek, 115'i (%32,3) kadın katılımcılardan meydana gelmektedir. Tabloya göre erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha fazla olduğu görülmektedir. Örneklem kitlesi daha çok erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 10: Kaç Yaşındasınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
15-18	14	3,9	3,9	3,9
18-29	83	23,3	23,3	27,2
30-39	144	40,4	40,4	67,7
40-49	71	19,9	19,9	87,6
50-59	28	7,9	7,9	95,5
60-69	12	3,4	3,4	98,9
70 ve üstü	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Çalışmaya katılım gösteren katılımcılar demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Yaş değişkeni bağlamında değerlendirildiğinde örneklemini oluşturan 356 katılımcının 14'ü (%3,9) 15-18 yaş grubu arasında, 83'ü (%23,3) 18-29 yaş grubu arasında, 144'ü (%40,4) 30-39 yaş grubu arasında, 71'i (%19,9) 40-49 yaş grubu arasında, 28'i (%7,9) 50-59 yaş grubu arasında, 12'si (%3,4) 60-69 yaş grubu arasında, 4'ü (%1,1) 70 ve üstü yaş grubu arasında yer alan katılımcılardan meydana gelmektedir. Tabloya göre katılımcı sayısının en fazla olduğu yaş grubunun 144 (%40,4) katılımcı ile 30-39 yaş grubu olduğu görülmektedir. Örneklem kitlesi daha çok 18-49 yaş arası genç ve orta yaşlılardan oluşmaktadır.

Tablo 11: Medeni Durumunuz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evli	267	75,0	75,0	75,0
Bekar	89	25,0	25,0	25,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Çalışmaya katılım gösteren katılımcılar demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Medeni durum değişkeni bağlamında değerlendirildiğinde örneklemini oluşturan 356 katılımcının 267'si (%75) evli, 89'u (%25) bekar katılımcılardan meydana gelmektedir. Tablo 11'e göre katılımcıların büyük çoğunluğunun 267 (%75) evli bireylerden oluştuğu görülmektedir. Anket yapılanların büyük çoğunluğunun evli olması Roman vatandaşların erken yaşta evlenmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca grup içi evlilik bir başka deyimle akraba evliliği Romanlarda sık görülmektedir. Fakat anket sırasında akraba evliliğini gizlemek istedikleri görülmüştür. Genel olarak Roman olmayan biriyle evlilik yaşamak suçtur. Çünkü Roman vatandaşlara göre Romanları, Gacolar anlamamaktadır. Fakat son yıllarda göre evlilik durumu esneklik göstermiş bu durum azalmıştır. Romanların bu denli genç nüfusa sahip olması küçük yaşta evlenmeleri ve çocuk sahibi olmalarına bağlanmaktadır. Roman vatandaşlar en çok severek ve kaçarak evlendiğini söylemektedir. Görücü usulü evlenen sayısı çok azdır. Roman toplumunda meslek ve geleneklerini sürdürmede iç evlilik (endogami) yapmanın payı büyüktür. Romanlar aileler çocuklarını genellikle çalıştırdığı için çok çocuk sahibi olmak istemekte gelir paylaşılmasını diye de bu durumu aile içinde sınırlandırmaktadır.

Tablo 12: Mesleğiniz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Memur	7	2,0	2,0	2,0
İşçi	102	28,7	28,7	30,6
Öğrenci	18	5,1	5,1	35,7
Ev kadını	75	21,1	21,1	56,7
Çiftçi	6	1,7	1,7	58,4
Emekli	9	2,5	2,5	61,0
İşsiz	36	10,1	10,1	71,1
Çöp Toplayıcılığı	4	1,1	1,1	72,2
Esnaf	15	4,2	4,2	76,4
Hamallık	8	2,2	2,2	78,7
Çalgıcılık	17	4,8	4,8	83,4
Seyyar Satıcılık	18	5,1	5,1	88,5
İnşaat İşçiliği	8	2,2	2,2	90,7
Ayakkabı Boyacılığı	7	2,0	2,0	92,7
Çiçekçilik	4	1,1	1,1	93,8
Temizlik Görevlisi	7	2,0	2,0	95,8
Esnaf	15	4,2	4,2	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Tablo 13: Çapraz Tablo- Cinsiyet/Meslek

	Memur	İşçi	Öğrenci	Ev kadını	Çiftçi	Emekli	İşsiz	Çöp Toplayıcılığı	Esnaf	Hamallık	Çalgıcılık	Seyyar Satıcılık	İnşaat İşçiliği	Ayakkabı Boyacılığı	Çiçekçilik	Temizlik	Esnaf
Kadın	2	12	10	71	0	1	6	0	0	0	3	1	0	0	4	5	0
Erkek	5	90	8	0	6	8	34	4	15	8	14	17	8	7	0	2	15

Çalışmaya katılım gösteren katılımcılar demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Meslek değişkeni bağlamında değerlendirildiğinde örneklemini oluşturan 356 katılımcının 7'si (%2) memur, 102'si (%28,7) işçi, 18'i (%5,1) öğrenci, 75'i (%21,1) ev kadını, 6'sı (%1,7) çiftçi, 36'sı (%10,1) işsiz, 4'ü (%1,1) çöp toplayıcılığı, 15'i (%4,2) esnaf, 8'i (%2,2) hamallık, 17'si (%4,8) çalgıcılık, 18'i (%5,1) seyyar satıcılık 8'i (%2,2) inşaat işçiliği, 7'si (%2,0) ayakkabı boyacılığı, 4'ü

(%1,1) çiçekçilik, 7'si (%1,1) çöp toplayıcılığı, 15'i (%4,2) esnaf meslek grubunda yer alan katılımcılardan meydana gelmektedir. Tablo 12'ye göre en yüksek orana sahip olan meslek grubunun 102 (%28,7) katılımcı ile işçi meslek grubu olduğu görülmektedir. Dikkat edilmesi gereken bir noktada çalışmada 115 kadınla anket yapılmıştır. Bunların 75'i ev kadını olup geri kalanı çalışmakta veya işsiz konumdadır. Kadınların çalışma hayatında ki yeri Romanlarda ev kadını statüsünden öteye gidememiştir. Sadece 2 kadın memur ve 12 kadın işçi olarak meslek edinmişlerdir. Kentte kadın esnaf sayısı oldukça fazla olmasına rağmen Roman kadınları kendilerine bu meslekte yer bulamamışlardır. Genelde kadınlar çiçekçilik, esnaf ve seyyar satıcılık yapmaktadır. Romanların istedikleri mesleklerin başında gelen memuriyet oranı ise %2 ile sınırlı kalmıştır.

Tablo 14: Öğrenim Durumunuz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Okur-Yazar Değil	35	9,8	9,9	9,9
İlkokul	115	32,3	32,6	42,5
Ortaokul	130	36,5	36,8	79,3
Lise ve Dengi Okul	63	17,7	17,8	97,2
Üniversite	8	2,2	2,3	99,4
Lisansüstü	5	1,6	1,6	100,0
Toplam	356	100,0		

Tablo 15: Çapraz Tablo- Cinsiyet/Öğrenim Durumu

	Okur-Yazar Değil	İlkokul	Ortaokul	Lise ve Dengi Okul	Üniversite	Lisansüstü
Kadın	15	49	27	15	6	0
Erkek	20	66	103	48	2	5

Çalışmaya katılım gösteren katılımcılar demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Öğrenim durumu değişkeni bağlamında değerlendirildiğinde örnekleme oluşturan 356 katılımcının 35'i (%9,8) 15-18 okur yazar olmayan, 115'i (%32,3) ilkokul mezunu, 130'u (%36,5) ortaokul mezunu, 63'ü (%17,7) lise ve dengi okul mezunu, 8'i (%2,2) üniversite mezunu, 5'i (%1,6) lisansüstü mezunu katılımcılardan meydana gelmektedir.

Tablo 14'e göre katılımcıların çoğunlukla ilkokul ve ortaokul mezunu oldukları görülmektedir. Yapılan gözlemler neticesinde çocukların erken yaşta evlilik yaşamasından ötürü okula gidemediği tespit edilmiştir. Eğitim hayatını tamamlamak yerine erken yaşta çalışmayı ve ailesinin ekonomik sıkıntılarını karşılamayı tercih etmişlerdir. Eğitim düzeyi düşük olan Romanlar bunun ana kaynağının okulda çocuklarının dışlandıklarını, lakap takıldıklarını ve kötü davranıldıklarını belirtmektedir. Bu sebeple de çocuklar okuldan uzaklaşmakta ve okulu terk etmektedir. Dolayısıyla, önyargı, kalıpyargı, dışlama, damgalama gibi sorunlar, Çingenelerin okula hiç gitmemelerine ya da okulu yarıda bırakmalarına neden olmaktadır. Tabloya bakıldığında ise kadınların erkeklere nazaran daha az eğitim aldığı görülmektedir. Fakat üniversiteye giden sayısı kadınlarda üç katı olmasına rağmen lisansüstü eğitim alan Roman kadın sayısı bulunmamaktadır.

Tablo 16: Hane Halkı Ortalama Geliriniz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
2300 TL ve altı	253	71,1	71,1	71,1
2300-4000 TL	83	23,3	23,3	94,4
4001-6000 TL	10	2,8	2,8	97,2
6001-8000 TL	6	1,7	1,7	98,9
8001 TL ve üzeri	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Çalışmaya katılım gösteren katılımcılar demografik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Hane halkı ortalama gelir değişkeni bağlamında değerlendirildiğinde örneklemi oluşturan 356 katılımcının 253'ü (%71,1) 2300 TL ve altı, 83'ü (%23,3) 2300-4000 TL, 10'u (%2,8) 4001-6000TL, 6'sı (%1,7) 6001-8000 TL, 4'ü (%1,1) 8001 TL ve üzeri hane halkı ortalama gelirine sahip katılımcılardan meydana gelmektedir.

Tablo 17: Yaşadığınız Hane Kaç Kişiden Oluşmaktadır?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
1-3	93	26,1	26,1	26,1
4-6	213	59,8	59,8	86,0
7-10	44	12,4	12,4	98,3
11 ve üzeri	6	1,7	1,7	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların yaşadığı hanenin kaç kişiden oluştuğu incelendiğinde katılımcıların 93'ü (%26,1) 1-3 kişilik ailede, 213'ü (%59,8) 4-6 kişilik ailede, 44'ü (%12,4) 7-10 kişilik ailede, 6'sı (%1,7) 11 ve üzeri kişilik ailede yaşamaktadır. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu 4-6 kişilik ailede yaşamaktadır.

Tablo 18: Çapraz Tablo-Hane Halkı Büyüklüğü/Hane Halkı Geliri

Hane Halkı Geliri	2300 TL ve altı	2300-4000 TL	4001-6000 TL	6001-8000 TL	8001 TL üzeri
Hane Halkı Büyüklüğü	Kişi	Kişi	Kişi	Kişi	Kişi
1-3	57	30	2	0	4
4-6	155	48	8	2	0
7-10	40	4	0	0	0
11 ve üzeri	1	1	0	4	0

Tablo 16'e göre katılımcı sayısının en fazla olduğu gelir grubunun 253 (%71,1) katılımcı ile 2300 TL ve altı gelir grubu olduğu görülmektedir. 2020 Mayıs ayı itibarıyla açıklanan dört kişilik ailenin açlık sınırı 2.438 TL, yoksulluk sınırı ise 7.942 TL olmuştur. Bu veriler göz önüne alındığında dört kişilik bir ailenin dengeli, yeterli ve sağlıklı beslenebilmesi için açlık sınırının altında olduğu, gıda harcaması ile birlikte eğitim, konut, ulaşım, giyim, eğitim vb. harcamalarının yapılması için yoksulluk sınırının çok altında kaldığı görülmektedir. Bekar bir kişinin yaşama maliyeti ise 2.961 TL olarak belirlenmiştir. Yapılan anket çalışması neticesinde 356 Roman vatandaşın sadece 4'ü yoksulluk sınırının, 103'ü ise açlık sınırının üzerindedir.

Tablo 19: Doğum Yeriniz Neresidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Edirne	279	78,4	78,8	78,8
Türkiye Dışı Balkan Bölgesi	19	5,3	5,4	84,2
Anadolu	13	3,7	3,7	87,9
Edirne Dışı Trakya Bölgesi	45	12,7	12,7	100,0
Toplam	356	100,0		

Katılımcıların doğum yerleri incelendiğinde 279 (%78,4) kişinin Edirne, 19 (%5,3) kişinin Türkiye Dışı Balkan Bölgesi, 13 (%3,7) kişinin Anadolu, 45 (%12,7) kişinin Edirne Dışı Trakya Bölgesi doğumlu olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun Edirne doğumlu olduğu söylenebilir. Dünya geneli söz konusu olduğunda göçebe bir toplum yapısına sahip olan Romanların Trakya bölgesinde bu özelliği istisna oluşturmaktadır. Anket yapılan Romanların %78'i Edirne doğumlu olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda göç eden Romanların Edirne içi ilçeler arası göç ettiği ortaya çıkmaktadır.

3.11.2. Edirne Roman Toplumunun Sosyo-Kültürel Özellikleri

Edirne merkezinde yaşayan Romanların genellikle çarşıya yakın mahallerde ikametgâh ettikleri gözlemlenmektedir. Fakat çarşıya gitmesi ve kente karışması çok sık rastlanan bir durum olmamıştır. Roman toplumunun gezgin göçebe yapısının aksine kentte mahallerde ikamet etme süresi oldukça fazladır. Göçebe özelliğini kent içi mahalleden mahalleye taşınma neticesinde korumuşlardır. Konutlarda ise bir çatı altında birçok hanenin olduğu görülmüş ve yoksullukla mücadele için bu fikrin seçildiğini belirtmişlerdir. Boş vakitlerini genellikle erkekler iş bulma üzerine kahvehanelerde kadınlar ise evde çocuk-torun bakma ve TV izleyerek geçirmektedir.

3.11.2.1. Edirne Roman Halkı Toplum ve Mekân İlişkisi

Tablo 20: Kent Merkezine (Çarşı) Ne Sıklıkla Gidersiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Geçerli Her Gün	154	43,3	43,3	43,3
Haftada 1-2 Kez	144	40,4	40,4	83,7
Ayda 1-2 Kez	51	14,3	14,3	98,0
Üç-Dört Ayda 1 Kez	6	1,7	1,7	99,7
Hiç Gitmem	1	0,3	0,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların kent merkezine hangi sıklıkla gittiği değerlendirildiğinde çoğunluğun 154 kişi (%43,3) her gün gittiği, haftada 1-2 kez gidenlerin 144 kişi (%40,4), ayda 1-2 kez gidenlerin sayısı 51 (%14,3), Üç-Dört ayda 1 kez gidenlerin sayısı 6 (%1,7), hiç gitmeyenlerin sayısının ise 1 (%0,3) olduğu görülmektedir.

Tablo 21: Kent Merkezine (Çarşı) Ailenizle Ne Sıklıkla Gidersiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Her Gün	34	9,6	9,6	9,6
Haftada 1-2 Kez	122	34,3	34,3	43,8
Ayda 1-2 Kez	89	25,0	25,0	68,8
Üç-Dört Ayda 1 Kez	57	16,0	16,0	84,8
Yılda 1 Kez	15	4,2	4,2	89,0
Hiç Gitmem	39	11,0	11,0	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların kent merkezine aileleri ile hangi sıklıkta gittikleri değerlendirildiğinde, her gün gidenlerin sayısının 34 (%9,6), haftada 1-2 kez gidenlerin sayısının (%34,3), ayda 1-2 kez gidenlerin sayısının 89 (%25,0), üç-dört ayda 1 kez gidenlerin sayısının 57 (%16,0), yılda 1 kez gidenlerin sayısının 15 (%4,2), hiç gitmeyenlerin sayısının 39 (%11,0) olduğu görülmektedir. Buna göre çoğunluğun ailesi ile kent merkezine haftada 1-2 kez gittiği söylenebilir. Edirne’de Romanların yoğunlukta olduğu mahalleler kent merkezine yürüme mesafesindedir. Özgürlüğü ön

planda tutan Roman vatandaşlar gezgin yaşam tarzı ve gelenekleriyle, enformel sektörde toplumun diğer kesimlerinde düşen ama Romanlarda giderek artan yoğunlukla birlikte kent merkezine sık sık gittikleri görülmektedir.

Tablo 22: Mahallede İkamet Etme Süreniz Nedir? (Yıl)

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
0-4	14	3,9	3,9	3,9
5-9	30	8,4	8,4	12,4
10-19	79	22,2	22,2	34,6
20-29	145	40,7	40,7	75,3
30-39	70	19,7	19,7	94,9
40-49	16	4,5	4,5	99,4
50-59	2	0,6	0,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların mevcut mahallelerinde ikamet etme süreleri değerlendirildiğinde 0-4 yıldır ikamet eden 14 (%3,9), 5-9 yıldır ikamet eden 30 (8,4), 10-19 yıldır ikamet eden 79 (%22,2), 20-29 yıldır ikamet eden 145 (%40,7), 30-39 yıldır ikamet eden 70 (%19,7), 40-49 yıldır ikamet eden 16 (%4,5), 50-59 yıldır ikamet eden 2 (%0,6) katılımcının olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların en yoğun olduğu aralık 145 (%40,7) katılımcı ile mahallelerinde 20-29 yıldır ikamet eden katılımcılardır.

Tablo 23: Aynı Konutta Yaşama Süreniz (Yıl)

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
0-4	18	5,1	5,1	5,1
5-9	65	18,3	18,3	23,3
10-19	109	30,6	30,6	53,9
20-29	112	31,5	31,5	85,4
30-39	45	12,6	12,6	98,0
40-49	6	1,7	1,7	99,7
50-59	1	0,3	0,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların aynı konutta yaşama süreleri değerlendirildiğinde 0-4 yıldır ikamet eden 18 (%5,1), 5-9 yıldır ikamet eden 65 (18,3), 10-19 yıldır ikamet eden 109 (%30,6), 20-29 yıldır ikamet eden 112 (%31,5), 30-39 yıldır ikamet eden 45 (%12,6), 40-49 yıldır ikamet eden 6 (%1,7), 50-59 yıldır ikamet eden 1 (%0,3) katılımcının olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların en yoğun olduğu aralıklar 109 (%30,6) katılımcı ile 10-19 yıldır ikamet edenler ve 112 (%31,5) katılımcı ile mahallelerinde 20-29 yıldır ikamet eden katılımcılardır.

Yapılan analiz neticesinde tablo 19-23 incelendiğinde Romanların kalabalık bir aileye sahip olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise toplu yaşamın ekonomik sıkıntıları daha rahat çözebileceğine inanmalarından kaynaklanmaktadır. 7-10 kişi ve 11 üzeri aileler genellikle aynı çatı altında yaşayan akrabalarından ve çekirdek ailenin bir odaya sahip olduğu hanelerden oluşmaktadır. Romanlar genellikle konut sorunu neticesinde zorunlu tahliye edilmekte, sabit bir adrese sahip olamamakta bu bağlamda ise sağlık, eğitim vb. temel haklardan tam anlamıyla faydalanamamaktadır. Roman olmayan mahallelere kent içi göç eden Romanlar ise önyargılar vasıtasıyla mahalle sakinlerince uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır.

3.11.2.2. Edirne Romanlarının Kentlileşme Süreci Bağlamında Kültürel Kimliği ve Sosyal İlişkileri

Tablo 24: Boş Vakitlerinizi Değerlendirme Biçiminiz Nasıldır?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Çocuk-Torun Bakma	54	15,2	15,2	15,2
Sokak Düşünlerine Katılma	32	9,0	9,0	24,2
Tv İzlemek	113	31,7	31,7	55,9
Kahveye Gitmek	97	27,2	27,2	83,1
Bahçeyle İlgilenme	8	2,2	2,2	85,4
Mahallede Yürüyüş	17	4,8	4,8	90,2
Komşu Akraba Ziyareti	21	5,9	5,9	96,1
Spor Yapmak	3	0,8	0,8	96,9
Kitap Okumak	7	2,0	2,0	98,9
Diğer	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların boş vakitlerini değerlendirme biçimi incelendiğinde Çocuk-Torun bakma 54 (%15,2), Sokak Düğünlerine Katılma 32 (%9,0), Tv izlemek 113 (%31,7), Kahvehaneye Gitmek 97 (%27,2), Bahçeyle İlgilenme 8 (%2,2), Mahallede Yürüyüş 17 (%4,8), Komşu Akraba Ziyareti 21 (%5,9), Spor Yapmak 3 (%0,8), Kitap Okumak 7 (%2,0), Diğer 4 (%1,1) olduğu görülmektedir. Tablo 24'e göre katılımcıların büyük çoğunluğu boş vakitlerini TV izleyerek değerlendirmektedir. Roman vatandaşların vakitlerini değerlendirme biçimi genellikle pasif faaliyetler olmuştur. 356 kişinin sadece 7'si kitap okumakta ve 3'ü spor yapmaktadır. Çocuk bakmak, kahvehanelere gitmek gibi vakit değerlendirme biçimlerinin yüksek çıkmasının ardında yatan sebep Romanların da belirtmesiyle uygun şartlarda gidecekleri başka yer olmamasıdır. Ek olarak ekonomik durumlarının doğrudan etkisi bulunmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra boş vakitlerine ekonomik harcama yapmaları gereken Romanlar kendilerini geliştirme açısından çok geride kalmıştır.

Tablo 25: Roman Dilini Biliyor musunuz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	117	32,9	32,9	32,9
Hayır	144	40,4	40,4	73,3
Kısmen	95	26,7	26,7	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların Roman dilini bilip bilmediğini tespit etmeye yönelik olarak sorulan soruya 144 kişi (%40,4) hayır derken, 117 kişi (%32,9) evet cevabını vermiştir. Bununla birlikte 95 kişi (%26,7) de kısmen bildiğini ifade etmiştir. Buradan hareketle kesin olarak bilmeyenlerin sayısının kesin olarak bilenlerden daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 26: Roman Dilini Konuşuyor Olmak Dışlanma Faktörü müdür?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	70	19,7	19,7	19,7
Hayır	286	80,4	80,4	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Roman dilini konuşuyor olmanın dışlanma faktörü olarak algılanıp algılanmadığını ölçmek için sorulan soruya verilen cevaplara göre 286 kişilik (%80,4) çok büyük bir kesim bunun bir dışlanma faktörü olmadığını düşünmektedir. Bununla beraber 70 kişi (%19,7) bunun bir dışlanma faktörü olarak algılandığını düşünmektedir.

Tablo 27: Roman Dilini Gençlerin Konuşamıyor Olması Sizin İçin Sorun mudur?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	73	20,5	20,6	20,6
Hayır	235	66,0	66,4	87,0
Fikrim Yok	48	13,5	13,0	100,0
Toplam	356	100,0		

Tablo 27'ya göre, gençlerin Roman dilini konuşamıyor olması 235 kişiye (%66,0) göre bir sorun oluşturmuyor, 73 kişiye (%20,5) göre ise gençlerin Roman dilini konuşamıyor olması bir sorundur. 48 kişi (%13,5) de fikrim yok yanıtını vermiştir. Roman dilini konuşanlar ise genellikle yaşlılardır. Gençler Roman dilini bilmemektedir. Edirne'de yaşayan Romanların %80'i Roman dilini konuştuklarında çevreden herhangi bir olumsuz tepki almadığını belirtmektedir. Bu bağlamda kentte Romanlarının kendi dillerini konuşması herhangi bir dışlanma faktörü olmadığını göstermektedir.

Tablo 28: Sinema, Tiyatro, Tatil ve Konser Gibi Aktiviteleri En Az Birine Gidiyorsanız Ne Sıklıklar Yaparsınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hiç	279	78,4	78,4	78,4
Ara Sıra	53	14,9	14,9	93,3
Her Zaman	8	2,2	2,2	95,5
Yapmak İstiyorum Ama İmkânım Yok	16	4,6	4,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların hangi sıklıkla sinema, tiyatro, tatil, konser gibi sosyal aktivitelere katıldığı incelendiğinde katılımcıların 279'u (%78,4) Hiç katılmadığını ifade ederken, 53'ü (%14,9) Ara Sıra, 8'i (%2,2) Her Zaman, 16'sı (%4,6) ise yapmak istediğini ancak imkanının olmadığını belirtmiştir.

Tablo 29: Bar ve Meyhane Gibi Mekanlara Ne Sıklıkla Gidersiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hiç	128	36,0	36,0	36,0
Ara Sıra	136	38,2	38,2	74,2
Her Zaman	79	22,2	22,2	96,3
Yapmak İstiyorum Ama İmkânım Yok	9	2,5	2,5	98,9
Yapmak İstiyorum Ama Tesis Yok	4	1,2	1,2	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların bar ve meyhane gibi mekanlara hangi sıklıkla gittiği incelendiğinde katılımcıların 128'i (%36,0) hiç gitmediğini, 136'sı (%38,2) ara sıra gittiğini, 79'u (%22,2) her zaman gittiğini, 9'u (%2,5) gitmek istediğini ancak imkanının olmadığını belirtirken, 4'ü (%1,2) de gitmek istediğini ancak tesis olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 30: Kahvehanelere Ne Sıklıkla Gidersiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hiç	118	33,1	33,1	33,1
Ara Sıra	93	26,1	26,1	59,3
Her Zaman	143	40,2	40,2	99,4
Yapmak İstiyorum Ama İmkânım Yok	2	0,6	0,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların kahvehanelere hangi sıklıkla gittikleri incelendiğinde 118 kişi (%33,1) hiç gitmediğini, 93 kişi (%26,1) ara sıra gittiğini, 143 kişi (%40,2) her zaman

gittiğini, 2 kişi (%0,6) ise gitmek istediğini ancak imkanının olmadığını ifade etmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunun kahvehanelere her zaman gittiği söylenebilir.

Tablo 31: Aile ve Akraba Ziyaretleri Yapıyorsanız Ne Sıklıkla Yaparsınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hiç	64	18,0	18,0	18,0
Ara Sıra	221	62,1	62,1	80,1
Her Zaman	71	19,9	19,9	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların aile ve akraba ziyaretlerini hangi sıklıkla yaptığı incelendiğinde çoğunluğun 221 kişi (%62,1) ara sıra yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Her zaman yaparım diyenlerin sayısı 71 (%19,9) iken hiç yapmam diyenlerin sayısının 64 (%18,0) olduğu görülmektedir.

Tablo 32: Spor Salonuna, Oyun Parklarına veya Kütüphaneye Gitmek Gibi Aktivitelerin En Az Birini Yapıyorsanız Ne Sıklıkla Yaparsınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hiç	279	78,4	78,4	78,4
Ara Sıra	68	19,1	19,1	97,5
Her Zaman	8	2,2	2,2	99,7
Yapmak İstiyorum Ama İmkânım Yok	1	0,3	0,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların spor salonuna, oyun parklarına veya kütüphaneye gitmek gibi aktivitelerin en az birini hangi sıklıkla yaptığı değerlendirildiğinde çoğunluğun 279 kişi (%78,4) hiç yapmadığı gözlemlenmiştir. Ara sıra yapanların 68 kişi (%19,1), her zaman yapanların 8 kişi (%2,2), yapmak isteyen ancak imkânı olmayanların ise 1 kişi (%0,3) olduğu görülmektedir.

Tablo 24-32'ye bakıldığında Romanların büyük bir çoğunluğu sinema tatil ve konser gibi aktif faaliyetleri hiç yapmadığını belirtmektedir. Bunun temelinde bu alanların onlara yabancı olduğunu ve ekonomik koşullarının yetmediği yer almaktadır. Tatile yıllardır gitmediğini ailecek tatil yapmadığını belirten çokça aile olmakla birlikte konser sinema alanlarına genellikle gençler ve çocuklar gitmektedir. Bar, Meyhane ve Kahvehanelere ise Roman vatandaşların neredeyse hepsi gitmektedir. Örneklemenin 115 kişisi kadın vatandaşlar olduğundan geriye kalan erkek vatandaşların tamamı kahvehanelerde günlerini geçirmektedir. Bu durumun en büyük sebebi ise iş olanaklarından haberdar olabilmeleri için erkekler bu mekanları kullanmaktadır. Aile ve akraba ziyaretleri ise yüksek orandadır. Roman vatandaşlar genellikle tek çatı altında yaşayan birkaç aileden oluşan yapılarda konaklamaktadır. Aileler bir veya birkaç odayı kiralamakta ve her oda başka bir odaya açılmaktadır. Akrabalar bu nedenle birbirlerine çok yakındır. Bu şekilde yaşamının en temel faktörü ekonomik anlamda daha rahat edeceğine inanmalarıdır. Yine ekonomik durumlarının elverişsiz olmasından kaynaklı spor salonlarını kullanamamakla birlikte, mahalleye kurulan oyun parkları ve spor alanlarını da başkalarının harap ettiklerini belirtmişlerdir. Kütüphanenin kendi mahallelerine uzak olduğunu söylemekte ve bu alanlar ulaşmanın maddi külfet yarattığını vurgulamaktadırlar. Kentsel hizmetlerden yararlanması için Romanların ekonomilerinin iyi hale getirilmesi sağlanmalı ve eğitime öncelik verilmesi adına okullarda Roman öğrencileri, sanatsal ve kulüp faaliyetlerine, yarışma ve sportif alanlara teşvik edilmelidir. Kentleşme sürecinin ayaklarının sağlam temeller üzerine oturtulması için dışlanmanın önüne geçilmesi, var olan toplum merkezlerinin geliştirilmesi daha fazla kişiye ulaşacak eğitim ve meslek edindirme kursları düzenlenmesi, özellikle psikolojik destek konusunda uzman destek sağlanması, gençten yaşlıya kütüphane ve spor alanları için eğitim birimleri oluşturulması ve yaşlılar için bakım evi sağlanması şarttır. Bu süre zarfında Roman aileleri sosyal medya, medya ve kitle iletişim araçlarıyla sürekli olacak şekilde yaygın eğitimle bilinçlendirilmelidir. Bu vasıta kanallarıyla bir yandan gerekli bilgiler sağlanırken, diğer yandan boş vakitlerin toplumun ve bireyin kalkınması için kullanılmasını sağlayacak değer yargıları aktarılmalıdır.

3.11.3. Edirne Roman Toplumu Kentsel Hizmet ve Mahalle Özellikleri

Edirne Roman halkının mahallerine bağlarının kuvvetli olmasının yanında mahallelerde yaşanan güvenlik sorunları neticesinde korku içinde yaşadığı gözlemlenmiştir. Kentsel hizmetlerin bir kısmının gitmediğini dile getiren Roman toplumu yaşanan en büyük problemin konut sorunu olduğunu belirtmiş, bunun kaynağının da ekonomik nedenler olduğunu vurgulamıştır.

3.11.3.1. Roman Mahalleleri ve Tercihleri

Tablo 33: Düzenli ve Güzel Bir Mahallede Yaşadığınızı Düşünüyor musunuz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	89	25,0	25,0	25,0
Hayır	176	49,4	49,4	74,4
Kısmen	81	22,8	22,8	97,2
Fikrim Yok	10	2,8	2,8	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

“Düzenli ve Güzel Bir Mahallede Yaşadığınızı Düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların 176’sı (%49,4) hayır cevabını vermiştir. 89 kişi (%25,0) evet derken, 81 kişi (%22,8) kısmen ve 10 kişi (%2,8) fikrim yok cevabını vermiştir. Katılımcıların yaşadıkları mahallelerden şikâyet etmesinin en önemli sebebi hizmetlerin gelmemesi, gelen hizmetlerin ise eksik gelmesi olmuştur. Ek olarak Roman vatandaşların mahallerde suç unsuru olacak faaliyetlerde sıkça bulunması ve bunu istemeyen diğer Roman vatandaşları tehdit etmesi güzel bir mahallede yaşama fikrini olumsuz etkilemiştir.

Tablo 34: Sizce Yaşadığınız Mahallede Güvenlik Sorunu Var mı?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	161	45,2	45,2	45,2
Hayır	162	45,5	45,5	90,7
Fikrim Yok	33	9,3	9,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların yaşadıkları mahallede güvenlik sorunu olup olmadığı konusundaki düşünceleri değerlendirildiğinde 161 kişi (%45,2) evet, 162 kişi (%45,5) hayır cevabını vermiştir. Fikri olmayan katılımcıların sayısı ise 33(%9,3)'tür. Buna göre mahallelerinin güvenli olduğunu ya da güvenli olmadığını belirtenlerin sayısı neredeyse eşittir. Buna rağmen mahallelerinde güvenlik sorunu olmadığını düşünenlerin, yani mahallelerinin güvenli olduğunu düşünenlerin sayısı tersini düşünenlerin sayısından 1 kişi fazladır. Roman mahallelerinde yaşanan güvenlik sorunun temelinde adam yaralama, uyuşturucu bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde şahitlik etmek için gidenler genelde bu iki konu için karakola götürülmüş ve şikâyetle bulunmuştur.

Tablo 35: Mahallenizde Yaşanan En Önemli Sorun Aşağıdakilerden Hangisidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Yol Sorunu	28	7,9	7,9	7,9
Su Sorunu	40	11,2	11,2	19,1
Konut Sorunu	208	58,4	58,4	77,5
Temizlik Kirliliği ve Yeşil Alan Sorunu	34	9,6	9,6	87,1
Ulaşım Sorunu	35	9,8	9,8	96,9
Diğer	11	3,1	3,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların yarısından fazlasına göre 208 kişi (%58,4) mahallelerindeki en önemli sorun konut sorunudur. En önemli sorunun yol sorunu olduğunu düşünenlerin sayısı 28 (%7,9), su sorunu olduğunu düşünenlerin sayısı 40 (%11,2), temizlik ve yeşil alan sorunu olduğunu düşünenlerin sayısı 34 (%9,6), ulaşım sorunu olduğunu

düşünenlerin sayısı 35 (%9,80), diğer sorunların olduğunu düşünenlerin sayısı ise 11 (%3,1)'dir.

Tablo 36: Mahallenize Yönelik Hizmet Sunumunda Durum Değerlendirmesi Sizce Nasıldır?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Diğer Mahallelere Göre Daha İyi	19	5,3	5,3	5,3
Diğer Mahallelere Göre Daha Kötü	183	51,4	51,4	56,7
Diğer Mahallelerle Eşit	131	36,8	36,8	93,5
Hiç Hizmet Gelmemekte	23	6,5	6,5	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

“Mahallenize Yönelik Hizmet Sunumunda Durum Değerlendirmesi Sizce Nasıldır?” sorusuna katılımcıların 183’ü (%51,4) diğer mahallelere göre daha kötü diye değerlendirmiştir. Diğer mahallelerle eşit olduğunu düşünenlerin sayısı 131 (%36,8), hiç hizmet gelmediğini belirtenlerin sayısı 23 (%6,5), diğer mahallelere göre daha iyi olduğunu düşünenlerin sayısı ise 19(%5,3)’dur. Buna göre katılımcıların yarısı roman mahallelerine sunulan hizmetin diğer mahallelere göre daha kötü olduğunu düşünmektedir.

Tablo 33-36 incelendiğinde konut sorunun ilk sırada yer almasının nedeni Romanların eski tek katlı yapılarda kalabalık ailelerle yaşamasındandır. Bulundukları mahallelerde konutlarının tapularının olmadığı ve kalabalık nüfus neticesinde hijyen sorunu yaşadıklarını dile getirmektedir. Ayrıca Roman nüfuslu mahallelere tam anlamıyla ulaşım sağlanamadığı hastane vb. kurumlara giderken ulaşım araçlarında sık sık aktarma yaptıklarını söylemekle birlikte, mahallede yaşanan komşuluk ilişkilerinin geceleri kavgaya dönüştüğünü, çok sık müzik ve ses yaptıklarını dile getirmişlerdir. Roman ağırlıklı mahallelerde yaşayan ailelerin en önemli kentsel hizmet sorunu çevre koşulları ve herhangi bir konfor olanağı sunmayan sağlıklı konutlar olmuştur. Roman vatandaşların bir yandan zorunluluk diğer yandan gönüllülüğe dayalı konut tercihi üzerine biçimlenen dinamikler, konut probleminin iç

içe ilişkisini, kısır döngüsünü ve çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Ancak sorunun çözümüne yönelik uygulamalar yeni bir kutuplaşma ve mekânsal ayrışmaya ek olarak, yoksulluğun ve yoksunluğun giderek derinleşmesine neden olmaktadır.

Tablo 37: Yaşadığınız Mahalleden Taşınmayı Düşünüyor musunuz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	120	33,7	33,7	33,7
Hayır	236	66,3	66,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların yaşadıkları mahalleden taşınmayı düşünüp düşünmedikleri değerlendirildiğinde, 236 kişi (%66,3) taşınmayı düşünmezken 120 kişi (%33,7) taşınmayı düşünmektedir. Buna göre katılımcıların yarısından fazlası şu anda yaşadıkları mahallede yaşamaya devam etmeyi düşünmektedir.

Tablo 38: Eğer Mahalleden Taşınmayı Düşünüyor Olsanız En Önemli Nedeniniz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Eğitim	20	5,6	5,6	5,6
Kentsel Hizmetler	156	43,8	43,8	49,4
Sosyal Dışlanma	10	2,8	2,8	52,2
Kültürel Uyumsuzluk	7	2,0	2,0	54,2
İş Bulma	131	36,8	36,8	91,0
Sağlık	3	,8	,8	91,9
Can ve Mal Güvenliği	22	6,2	6,2	98,0
Daha Ucuz Mesken Bulmak	4	1,1	1,1	99,2
Diğer	3	0,8	0,8	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

“Eğer Mahalleden Taşınmayı Düşünüyorsanız En Önemli Nedeniniz Nedir?” sorusuna katılımcıların 20’si (%5,6) eğitim, 156’sı (%43,8) kentsel hizmetler, 10’u (%2,8) sosyal dışlanma, 7’si (%2,0) kültürel uyumsuzluk, 131’i (%36,8), 3’ü (%0,8), 22’si (%6,2) can ve mal güvenliği, 4’ü (%1,1) daha ucuz mesken bulmak, 3’ü (%0,8) ise diğer nedenlerle taşınmayı düşündüğünü belirtmiştir. Buna göre katılımcıların

yaşadıkları mahalleye sunulan kentsel hizmetlerin yetersiz olduğunu düşünmeleri taşınma nedenlerinin ilkinin oluşturmaktadır.

Tablo 39: Başka Bir Kente Taşınıyor Olsanız Romanların Olduğu Mahalleleri mi Seçersiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	240	67,4	67,4	67,4
Hayır	18	5,1	5,1	72,5
Önemi Yok	98	27,5	27,5	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Başka Bir Kente Taşınıyor Olsanız Romanların Olduğu Mahalleleri mi Seçersiniz?*” sorusuna 240 kişilik (%67,4) büyük çoğunluk evet cevabı verirken, 98 kişi (%27,5) ise önemi yok cevabını vermiştir. Bununla birlikte sadece 18 kişi (%5,1) hayır cevabını vermiştir. Buradan hareketle romanların yaşadıkları mahallelere bağlılık düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 38-42 incelendiğinde mahalleden taşınmayı düşünmenin en önemli nedeninin kentsel hizmetlerin yetersiz olduğu düşüncesini iş bulma ve can ve mal güvenliği takip etmektedir. Taşınmak istedikleri mahallede, Roman nüfusunun olmasını istemeleri ile etnik kimlikleri ve beraberinde getirdiği olumsuzluklarla dahi barışık olan Romanların, etnik gruplarından kopmak istemeyip, sosyal dayanışma ağlarından faydalanmak istedikleri düşünülebilmektedir. Gözlem sonucunda, nüfusun büyük çoğunluğunda başka bir mahalleye taşınma beklentisinin yerine, bulundukları yerleşmede fiziksel koşullarının iyileştirilmesiyle yaşamaya devam etme beklentisinin hâkim olduğu görülmektedir. Eklemek gerekir ki görüşmeler sırasında Roman vatandaşlarında söylediği gibi tüm sorunların temelinde eğitim yer almaktadır. Ailesi ve kendi geçimini sağlamak için iş olanakları arayan bireylerin uğraşları neticesinde başka mahalleye taşınmak çözüm görülmüştür. Şöyle ki iş başvuruları sırasında Roman ağırlıklı mahallelerin adresi verildiğinde sürekli olumsuz yanıt aldığını söyleyen bireyler suçun ağırlıkta olduğu mahallelerden işverenlerin çekindiğini dile getirmekte ve tüm Romanların aynı fikirde olmadığını vurgulamaktadır. Romanların en büyük sıkıntılarından biri olan iş hususu yaşadığı mahallelerde damgalanmanın

verdiği önyargılarla açılmadan kapanır hala gelmektedir. Bu önyargıların aşılmasıyla birlikte yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve fırsat eşitsizliğinin gelecek nesillere sirayet etmesinin önüne geçilmesi gibi pozitif sonuçlarla güçlü bir toplum yapısına geçilebilir. Romanlar genellikle düzensiz iş yapısına sahip mesleklerle çalışmaktadır. Romanların yoğun olarak yer aldıkları iş alanlarının düşük ücretli, vasıfsız/yarı-vasıflı, düzenli ve istikrarlı olmayan geçici ve enformel işler olmuştur. Bu mesleklerde sosyal güvenceye erişim olasılığı çok düşüktür. İş kazaları ve meslek hastalıklarının bu tip işlerde daha yaygın olması kötü çalışma koşullarından ve temel sağlık ve iş güvenliği korumalarının mevcut olmamasından kaynaklanmaktadır.

3.11.3.2. Edirne’de Romanların Kentlileşme Sürecinde Hizmetlere Erişimi

Tablo 40: Sağlık Hizmetlerinden Yararlanamıyorsanız Nedenini Belirtiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Uzak Olduğu İçin	46	12,9	28,9	28,9
Hizmeti Beğenmiyorum	46	12,9	28,9	57,9
Sunulan Temizlik Koşullarını Beğenmiyorum	8	2,2	5,0	62,9
Personelin Davranışını Beğenmiyorum	23	6,5	14,5	77,4
Hizmetin Sunumundaki Koşullar (Bürokrasi vb.)	36	10,1	22,6	100,0
Toplam	159	100,0		

“Sağlık Hizmetlerinden Yararlanamıyorsanız Nedenini Belirtiniz?” sorusuna katılımcılar tarafından 46’şar kişi (%12,9) uzak olduğu için ve hizmeti beğenmediği için olduğunu belirtirken, 36 kişi (%10,1) hizmet sunumundaki koşulları sebep göstermiştir. Personelin davranışını beğenmediğini ifade eden 23 kişi (%6,5) olurken sunulan temizlik koşullarını beğenmeyen 8 kişi (%2,2) olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sağlık hizmetlerinden yararlandığını belirten kişi sayısı 197 (%55,3) olurken, yararlanmadığını belirten kişi sayısı 159 (%44,7) olmuştur.

Tablo 41: Sağlık Hizmeti Sunan Kuruluşlardan En Çok Hangisinden Yararlanırsınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Sağlık Ocağı	98	27,5	27,5	27,5
Devlet Hastanesi	199	55,9	55,9	83,4
Üniversite Hastanesi	32	9,0	9,0	92,4
Özel Hastane	14	3,9	3,9	96,3
Yararlanmıyorum	13	3,7	3,7	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların sağlık hizmeti sunan kuruluşlardan en çok hangisinden yararlandığı değerlendirildiğinde yarısından fazlasının 199 kişi (%55,9) devlet hastanesi olduğu tespit edilmiştir. Bunu 98 kişi (%27,5) ile sağlık ocağı takip etmektedir. Katılımcılardan 32 kişi (%9,0) üniversite hastanesinden yararlanırken, 14 kişi (%3,9) özel hastaneden yararlandığını belirtmiştir. Yararlanmayanların sayısı ise 13 kişi (%3,7) olarak görülmektedir.

Tablo 40-41 incelendiğinde Edirne’de yaşayan Roman halkının genel anlamda sağlık hizmetinden memnun olduğu görülmektedir. Mahallelerinde ki sağlık ocaklarından ziyade üniversite hastanesi ve devlet hastanesinin sağlık problemlerini kaliteli şekilde çözdüğünü dile getirmişlerdir. Romanların yarısından fazlası daha çok 2015 yılında faaliyete geçen Sultan 1. Murat Devlet hastanesini kullandığı görülmektedir. Fakat yararlanamayan kesim genel anlamda hizmetin sunumunda ki personelden şikayetçi olmuştur. Sağlık kurumlarında az da olsa Roman oldukları için dışlanma ile karşılaştıklarını dile getirenler olmuştur. Ek olarak hastanenin bulundukları mahallelere uzak olduğunu dile getiren Roman vatandaşlar hastaneye gitmenin toplu ulaşım araçlarıyla 45 dakikanın üzerinde olduğunu ve aktarma yaptığını belirtmişlerdir.

Tablo 42: Romanlara Yönelik Eğitim Hizmetlerinden Memnuniyetiniz Ne Düzeydedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hiç Memnun Değilim	10	2,8	2,8	2,8
Memnun Değilim	53	14,9	14,9	17,7
Fikrim Yok	167	46,9	46,9	64,6
Memnunum	115	32,3	32,3	96,9
Çok Memnunum	11	3,1	3,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

“Romanlara Yönelik Eğitim Hizmetlerinden Memnuniyetiniz Ne Düzeydedir?” sorusuna katılımcıların 167’si (%46,9) idare eder diye yanıt verirken 115’i (%32,3) memnun olduğunu ifade etmiştir. Frekans yüzdesi olarak bunu takip eden 53 kişi (%14,9) memnun olmadığını belirtirken 11 kişi (%3,1) çok memnun olduğunu belirtmiştir. Hiç memnun olmayan kişilerin sayısı ise 10 (%2,8)’dur. Buna göre katılımcıların çoğunluğu romanlara yönelik eğitim hizmetlerinden memnuniyet düzeylerinin idare eder yanıtını vererek orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 43: Ebeveyn Olarak Çocuklarınızın Okuması Konusunda Düşünceleriniz Nelerdir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Okuması İçin Her Şeyi Yaparım	93	26,1	26,1	26,1
İlköğretim Yeter	29	8,1	8,1	34,3
İmkân Olursa Okusun	213	59,8	59,8	94,1
Okumasına Gerek Yok	21	5,9	5,9	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “Ebeveyn Olarak Çocuklarınızın Okuması Konusunda Düşünceleriniz Nelerdir?” sorusuna 213 kişinin (%59,8) imkân olursa okusun şeklinde verdiği yanıt en yüksek frekans yüzdesini oluşturmaktadır. Bunu takip eden 93 kişi (%26,1) okuması için her şeyi yaparım yanıtını vermiştir. 29 kişi (%8,1) ilköğretim yeterli diye yanıt verirken 21 kişi (%5,9) okumasına gerek yok diye değerlendirmiştir. Buradan hareketle katılımcıların çocuklarının okumaları

konusundaki tutumlarının mevcut olan olanaklar dahilinde şekillenmesi gerektiği düşüncesini savundukları söylenebilir.

Tablo 44: Eğitim Hizmetlerinden Yararlanamıyorsanız/Yararlanmadıysanız Nedenini Belirtiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Uzak Olduğu İçin	5	1,4	1,8	1,8
Hizmeti Beğenmiyorum	12	3,4	4,3	6,0
Okul Ortamı Koşullarını Beğenmiyorum	20	5,6	7,1	13,2
Öğretmen ve Yetkililerin Davranışını Beğenmiyorum	21	5,9	7,5	20,6
Hizmetin Sunumundaki Koşulları Beğenmiyorum	6	1,7	2,1	22,8
Ekonomik Yetersizlik	212	59,5	75,4	96,8
Eğitim Hizmetlerinden Tam Anlamıyla Yararlanamayanlar	281	78,9	100,0	
Eğitim Hizmetlerinden Yararlananlar	75	21,1		
Toplam	356	100,0		

“Eğitim Hizmetlerinden Yararlanamıyorsanız/Yararlanmadıysanız Nedenini Belirtiniz?” sorusuna tam anlamıyla yararlanamadığını belirten 281 katılımcının 212’si (%59,5) ekonomik yetersizlik cevabını verirken, 21’si (%5,9) öğretmen ve yetkililerin davranışını beğenmiyorum, 20’si (%5,6) okul ortamı ve koşullarını beğenmiyorum, 12’si (%3,4) hizmeti beğenmiyorum, 6’sı (%1,7) hizmetin sunumundaki koşulları beğenmiyorum yanıtını verirken, 5’i (%1,4) uzak olduğu için cevabını vermiştir.

Tablo 42-44 incelendiğinde Roman vatandaşlarının eğitim hususunda hassasiyeti oldukça düşüktür. İdare eder seçeneği dahil edildiğinde eğitim hizmetinden memnun olmayan Romanlar çocuklarının okuması için imkân olursa okusun seçeneğini ağırlıklı olarak tercih etmiştir. Bu bağlamda Romanlar açısından öncelikli tercihleri arasında olmayan eğitim içinde bulundukları sosyal sınıfı değiştirmeye yönelik çözüm olarak görülmemiştir. Eğitimden yararlanamayanlar ekonomik

yetersizlikten olduğunu belirtmiştir. Çünkü çocuklarının okula gitmeleri konusunda ki masrafların sadece kitap ve defterden ibaret olmadığını, okula giderken ulaşım yemek vb. ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirten Romanlar ebeveyn olarak sosyal statülerinin eğitimle değişeceğini bilmelerine rağmen bu husus da çözüm bulamamışlardır. Zaten görülüyor ki yüksek eğitim imkanlarına erişim zorluğu neticesinde üniversite okuyan Roman vatandaşlarının sayısı ise oldukça azdır. Kısır döngüye giren ve yoksulluk kaynaklı sosyal dışlanmaya sebebiyet veren eğitim ve kültürel hayatın yetersizliği Romanları suça karışmaya itmekte hatta dışlanma ve kentlileşememe sürecinin ana sebeplerden olan iş olanaklarının kapanmasına sebebiyet vermektedir.

Tablo 45: Çocuklarınızın Hangi Mesleki Alana Yönelik Eğitim Almasını İstersiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Müzik	37	10,4	10,4	10,4
Edebiyat	45	12,6	12,6	23,0
Sanat	9	2,5	2,5	25,6
Siyaset	16	4,5	4,5	30,1
Zanaat	25	7,0	7,0	37,1
Kamu Görevi	81	22,8	22,8	59,8
Spor	7	2,0	2,0	61,8
Kendisine Bırakıyorum	118	33,1	33,1	94,9
Serbest Meslek	2	0,6	0,6	95,5
Diğer	16	4,5	4,5	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “Çocuklarınızın Hangi Mesleki Alana Yönelik Eğitim Almasını İstersiniz?” sorusuna 118 kişi (%33,1) kendisine bırakıyorum yanıtını vermiştir. Bu yanıtın arkasından 81 kişi (%22,8) kamu görevi, 45 kişi (%12,6) Edebiyat, 37 kişi (%10,4) Müzik, 25 kişi (%7,0) Zanaat, 16 kişi (%4,5) Siyaset, 16 kişi (%4,5) diğer meslek grupları, 9 kişi (%2,5) Sanat, 7 kişi (%2,0) Spor, 2 kişi (%0,6) Serbest meslek cevabını vermiştir. Romanların çocuklarının mesleklerine saygı duyduğu fakat mesleklerinin kalıcı olmasını istediği gözlemlenmiştir. Çocuklarının genel anlamda kamu sektöründe devlet güvencesiyle çalışmasını istemektedir.

Tablo 46: Eğitim Çağında Ki Çocuklarımız (İlk ve Ortaöğretim, Lise, Üniversite Çağında) Okula Devam Ediyor mu?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	223	63,6	58,6	58,6
Hayır	133	36,4	41,6	100,0
Toplam	356	100,0		

Katılımcıların eğitim çağındaki çocuklarının okula devam edip etmediğini ölçmeye yönelik sorulan soruda 208 kişi (%58,4) devam ettiğini ifade ederken, 148 kişi (%41,6) devam etmediğini belirtmiştir.

Tablo 47: Eğitim Çağında ki Çocuklarımız Okuldan Ayrıldı ise Hangi Sebep ile Ayrıldılar?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Eğitim Harcamalarının Bütçeyi Aşması	21	5,9	15,8	15,8
Derslerde ki Başarısızlık	49	13,8	36,8	52,6
Yoksulluk	9	2,5	6,8	59,4
Yoksulluk	44	12,4	33,1	92,5
Derslerde Öğretmenin İlgisizliği	1	0,3	0,8	93,2
Ulaşım Zorluğu	1	0,3	0,8	94,0
Diğer	8	2,3	6,1	100,0
Toplam	133	100,0		

Katılımcıların eğitim çağında olup da eğitimine devam etmeyen çocuklarının neden devam etmediğini ölçmeye yönelik olan soruda 133 kişilik okuldan ayrılan çocuğu olan 133 katılımcı üzerinden 49 kişi (%13,8) derslerdeki başarısızlık olduğunu ifade ederken, buna yakın bir oranla 44 kişi (%12,4) yoksulluk sebebiyle devam etmediğini belirtmiştir. Bununla birlikte 21 kişi (%5,9) eğitim harcamalarının bütçeyi aştığını, 1'er kişinin (%0,3) derslerde öğretmenin ilgisizliği ve ulaşım zorluğu nedenleriyle, 8 kişi (%2,3) diğer nedenlerle çocuğunun okula devam etmediğini belirtmiştir.

Tablo 45-47 incelendiğinde Roman vatandaşları çocuklarının meslek tercihlerinin kendilerine bıraktığını belirtmiştir. Kamu sektöründe olursa sürekli ve garanti meslekleri olacağını vurgulayan ebeveynler çocuklarının özel sektöre iş başvurusu sırasında Roman olduğundan olumsuz yanıt aldığını da eklemiştir. Eğitim çağında ki çocukların ailelerine ekonomik destek olması için okulu bıraktıklarını bu bağlamda iş hayatına erken atıldıkları ve evlendiklerini dile getirmişlerdir. Ek olarak eğitim hayatını sürdüren Roman öğrenciler çalışarak ailelerine bakmakta, haneye ekonomik anlamda yardımcı olmakta ve diğerlerinden büyük çocuklar kardeşlerine bakmaktadır. Bu durum ise Romanların eğitim hayatını sürdürmelerine engel olmaktadır. Okula devamsızlık giderek artış göstermekte aile bu konuda yetersiz kalmaktadır. Sonucunda ise okulu bırakan çocuk evdeki sorumluluklarını arttırmaktadır. Roman aileler çocuğunun eğitimini sosyal yaşantının gerisinde tutmaktadır. Çocuklardan beklentisi sosyal yaşantı üzerine kurulu olan aileler çocukları vasıfsız mesleklere yönlendirmektedir. Buna karşın Roman ailelerin “anı yaşama” anlayışı nedeniyle çocuklarından herhangi bir beklentileri olmamasına neden olmaktadır. Kendisinden hiçbir şey beklenmeyen çocuk da buna uygun davranarak geleceğe dair bir beklenti ya da amaç gütmemektedir. Bunun yanı sıra çocuklara örnek ya da model olacak kişilerin çevrelerinde bulunmaması bu durumun değiştirilebileceğine dair bilincin oluşmasına engel teşkil etmektedir.

3.11.4. Edirne Roman Toplumu Kültürü ve Dışlanma Kaynaklı Yaşanılan Sorunlar

Roman mahallelerinin yoğun olduğu alanlarında yapılan araştırma göstermektedir ki bu bölgelerde yaşayanların büyük bir kısmı iş imkanlarından, gelir ve eğitim olanaklarından uzaktadır. Bu durumun da yoksulluk-dışlanma süreçlerini başlatması kaçınılmaz olmuştur. Kültürel aktivitelerden yoksun olan Romanların ekonomik dışlanmanın yanı sıra politik ve mekânsal dışlanmalara maruz kalması da araştırma dahilinde gözlemlenmiştir.

3.11.4.1. Edirne Romanları ve Sosyal Dışlanma

Tablo 48: Kendinizi Öncelikli Nasıl Tanımlarsınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Roman	239	67,1	67,1	67,1
Edirneli	78	21,9	21,9	89,0
Çingene	26	7,3	7,3	96,3
Böyle Bir Gruplamaya Gerek Duymuyorum	13	3,7	3,7	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Kendinizi Öncelikli Nasıl Tanımlarsınız?*” sorusuna 239 kişilik (%67,1) büyük bir çoğunluğun Roman cevabını verdiği görülmektedir. Kendisini Edirneli olarak tanımlayan 78 kişi (%21,9), Çingene olarak tanımlayan 26 kişi (%7,3) olurken, böyle bir gruplamaya gerek duymuyorum cevabını veren 13 kişi (%3,7) bulunmaktadır. Tablo 48’e göre katılımcıların çoğunluğu kendisini öncelikli Roman olarak tanımlamaktadır.

Tablo 49: Evlilik Tercihinizde Eşinizin Roman Olması Ne Derece Önemlidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Kesinlikle Önemlidir	30	8,4	8,4	8,4
Kısmen Önemlidir	186	52,2	52,2	60,7
Kesinlikle Önemli Değildir	88	24,7	24,7	85,4
Fikrim Yok	52	14,6	14,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların evlilik tercihlerinde eşlerinin Roman olmasının ne derece önemli olduğunu ölçmeye yönelik sorulan soruda en yüksek frekans oranına sahip cevap 186 kişi (%52,2) ile kısmen önemlidir cevabıdır. Bu cevabın arkasından frekans oranı en yüksek ikinci cevap olarak 88 kişi (%24,7) kesinlikle önemli değildir cevabı gelmektedir. Fikrim yok diyen katılımcıların sayısı 52 (%14,6) olurken, bu soruya kesinlikle önemlidir diyen 30 katılımcı (%8,4) bulunmaktadır.

Tablo 50: Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici Özelliği Sizce Hangisidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Eğlenceli	143	40,2	40,2	40,2
Güvenilmez	34	9,6	9,6	49,7
İçkici	112	31,5	31,5	81,2
Dürüst	6	1,7	1,7	82,9
Çalışkan	5	1,4	1,4	84,3
Çapkın, Hovarda	13	3,7	3,7	87,9
Yardımsever	7	2,0	2,0	89,9
Tok Gözlü	2	0,6	0,6	90,4
Kumarbaz	7	2,0	2,0	92,4
Temiz ve Titiz	2	0,6	0,6	93,0
Madde Bağımlısı	12	3,4	3,4	96,3
Kolay Para Kazanma İsteği Olan	7	2,0	2,0	98,3
Dedikoducu	2	0,6	0,6	98,9
Uyumlu, Tehlikeli	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici Özelliği Sizce Hangisidir?*” sorusuna 143 kişi (%40,2) eğlenceli, 112 kişi (%31,5) içkici, 34 kişi (%9,6) güvenilmez, 13 kişi (%3,7) çapkın-hovarda, 12 kişi (%3,4) madde bağımlısı, 7’şer kişi (%2,0) yardımsever, kumarbaz ve kolay para kazanma isteği olan, 6 kişi (%1,7) dürüst, 5 kişi (%1,4) çalışkan, 4 kişi (%1,1) uyumlu-tehlikeli, 2’şer kişi (%0,6) tok gözlü, temiz ve titiz, dedikoducu cevabını vermiştir. Bu tabloya göre katılımcılar bir romanın en belirleyici özelliğinin eğlenceli olması olduğunu düşünmektedir.

Tablo 51: Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici İkinci Özelliği Sizce Hangisidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Eğlenceli	15	4,2	4,2	4,2
Güvenilmez	23	6,5	6,5	10,7
İçkici	107	30,1	30,1	40,7
Dürüst	31	8,7	8,7	49,4
Çalışkan	7	2,0	2,0	51,4
Çapkın, Hovarda	44	12,4	12,4	63,8
Yardımsever	22	6,2	6,2	69,9
Tok Gözlü	9	2,5	2,5	72,5
Kumarbaz	35	9,8	9,8	82,3
Nazik	2	,6	,6	82,9
Temiz ve Titiz	1	,3	,3	83,1
Madde Bağımlısı	16	4,5	4,5	87,6
Kaba, Küfürbaz	10	2,8	2,8	90,4
Kolay Para Kazanma İsteği Olan	15	4,2	4,2	94,7
Dedikoducu	11	3,1	3,1	97,8
Disiplinsiz	6	1,7	1,7	99,4
Diğer	2	0,6	0,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici İkinci Özelliği Sizce Hangisidir?*” sorusuna 107 kişi (%30,1) içkici, 44 kişi (%12,4) çapkın-hovarda, 35 kişi (%9,8) kumarbaz, 31 kişi (%8,7) dürüst, 23 kişi (%6,5) güvenilmez, 22 kişi (%6,2) yardımsever, 16 kişi (%4,5) madde bağımlısı, 15’er kişi (%4,2) eğlenceli, kolay para kazanma isteği olan, 11 kişi (%3,1) dedikoducu, 10 kişi (%2,8) kaba, küfürbaz, 9 kişi (%2,5) tok gözlü, 7 kişi (%2,0) çalışkan, 6 kişi (%1,7) disiplinsiz, 2’şer kişi (%0,6) nazik ve diğer, 1 kişi (%0,3) temiz ve titiz yanıtını vermiştir. Bu tabloya göre katılımcılar bir romanın en belirleyici ikinci özelliğinin içkici olmasının olduğunu düşünmektedir.

Tablo 52: Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici Üçüncü Özelliği Sizce Hangisidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Eğlenceli	18	5,1	5,1	5,1
Güvenilmez	3	0,8	0,8	5,9
İçkici	28	7,9	7,9	13,8
Dürüst	7	2,0	2,0	15,7
Çalışkan	8	2,2	2,2	18,0
Çapkın, Hovarda	23	6,5	6,5	24,4
Yardımsever	53	14,9	14,9	39,3
Tok Gözlü	11	3,1	3,1	42,4
Kumarbaz	55	15,4	15,4	57,9
Nazik	5	1,4	1,4	59,3
Temiz ve Titiz	8	2,2	2,2	61,5
Madde Bağımlısı	32	9,0	9,0	70,5
Kaba, Küfürbaz	9	2,5	2,5	73,0
Kolay Para Kazanma İsteği Olan	23	6,5	6,5	79,5
Dedikoducu	29	8,1	8,1	87,6
Disiplinsiz	32	9,0	9,0	96,6
Uyumlu, Tehlikeli	9	2,5	2,5	99,2
Diğer	3	0,8	0,8	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Genel Olarak Bir Romanın En Belirleyici Üçüncü Özelliği Sizce Hangisidir?*” sorusuna 55 kişi (%15,4) kumarbaz, 53 kişi (%14,9) yardımsever, 32’şer kişi (%9,0) madde bağımlısı ve disiplinsiz, 29 kişi (%8,1) dedikoducu, 28 kişi (%7,9) içkici, 23’er kişi (6,5) çapkın-hovarda, kolay para kazanma isteği olan, 18 kişi (%5,1) eğlenceli, 11 kişi (%3,1) tok gözlü, 9’ar kişi (%2,5) kaba-küfürbaz, uyumlu-tehlikeli, 8’er kişi (%2,2) çalışkan, temiz ve titiz, 7 kişi (%2,0) dürüst, 5 kişi (%1,4) nazik, 3’er kişi (%0,8) güvenilmez ve diğer cevabını vermiştir. Bu tabloya göre katılımcılar bir romanın en belirleyici üçüncü özelliğinin kumarbaz olması olduğunu düşünmektedir.

Tablo 48-52 incelendiğinde Edirne’de yaşayan Roman toplumunun çoğunluğu kendini Roman olarak tanımlamaktadır. 1971 yılında kurulan ilk adıyla Uluslararası Çingene komitesi olan komite daha sonra Uluslararası Roman Komitesi olarak değiştirilmiştir. “Çingene” ve “Roman”, içerikleri ile birlikte, aynı kişi ya da topluluklara işaret etse de bir inşa sürecinin farklı anlarına karşılık gelirler. Çingene, haklarında konuşulan kişi ya da toplulukları farklılık, dış görünüş, yaşam tarzı, tehlike, kirlilik gibi özelliklerin biraradalığına referans ile kimliklendirir, aynı zamanda da o kişi ya da toplulukları bu kimliğin sınırları içine hapseder. Müzik ve eğlence ile yeniden inşa edilen ve hoşgörü talebinin adı haline gelen Roman ise diğerinin üzerine kurulmuştur. Çingene adlandırmasını tercih edenler Çingene’yi, dünyaya dağılmış bir halkın tüm üyelerine işaret eder biçimde kullanırlarken, Roman adlandırmasını kullananlar ise, daha çok Avrupa’da yaşayanları ve Romani diline sahip olanları işaret ederler. Roman vatandaşlar ise önyargılardan kurtulmak için Çingene kelimesini tercih etmemektedir. Fakat kolektif hafıza ile kurulan Çingene, popüler temsillerde Roman ile geçmişten bugüne hep yan yana olmuştur. Roman vatandaşlarda evlilik son derece önemlidir. Kız ve erkekler genellikle erken yaşta evlenmek zorunda kalmaktadır. Romanlarda evlilik olayı “grup içi evlilik” diğer bir deyimle “akraba evliliği” olarak yapılmaktadır. Ancak bu durumu dile getirmemekten kaçınırlar. Akraba evliliği olmasa dahi Roman olmayanlarla evlilik günümüzde az rastlanmaktadır. Tablo 49’dan da anlaşılacağı üzere her dört kişiden biri çocuklarının Roman olmayanlarla evlenmesini uygun görmüştür. Eski geleneklerine göre Roman olmayan birisiyle evlenmek yasak olduğu gibi, aynı zamanda suç sayılmaktadır. Bu evlilik anlayışı da doğal olarak kendi yaşam biçimlerini korumayı, gelenek ve göreneklerini sürdürmeyi beraberinde getirmektedir. Fakat günümüzde bu durum söz konusu değildir. Edirne yaşayan Romanlar kendilerini eğlenceli olarak tanımlamaktadır. Fakat Romanların genellikle alkol tükettiğini dile getirmekle birlikte yardımsever olduklarını da belirtmişlerdir.

Tablo 53: Sizce Roman Olduğunuzdan Dolayı Yaşadığınız En Önemli Sorun Hangisidir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Örgütlenememe	32	9,0	9,0	9,0
Sağlıksız Konutlar	131	36,8	36,8	45,8
Kalabalık Aile	68	19,1	19,1	64,9
Düşük Yaşam Kalitesi	48	13,5	13,5	78,4
Alt Grup Olarak Görülme	18	5,1	5,1	83,4
İşsizlik/Düşük Gelir Düzeyi	40	11,2	11,2	94,7
Eğitimsizlik	15	4,2	4,2	98,9
Çingene Kimliğinin Kabul Görmemesi	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “Sizce Roman Olduğunuzdan Dolayı Yaşadığınız En Önemli Sorun Hangisidir?” sorusuna 131 kişi (%36,8) sağlıksız konutlar, 68 kişi (%19,1) kalabalık aile, 48 kişi (%13,5) düşük yaşam kalitesi, 40 kişi (%11,2) işsizlik/düşük gelir düzeyi, 32 kişi (%9,0) örgütlenememe, 18 kişi (%5,1) alt grup olarak görülme, 15 kişi (%4,2) eğitimsizlik, 4 kişi (%1,1) çingene kimliğinin kabul görmemesi yanıtını vermiştir. Buna göre katılımcıların Roman olmalarından dolayı karşılaştıkları en büyük sorunun sağlıksız konutlar olduğu görülmektedir.

Tablo 53 incelendiğinde Romanların öncelikli sorunlarının sağlıksız konut, işsizlik ve kalabalık aile olduğu görülmektedir. Tek çatı altında birçok aile yaşamaktadır. Ekonomik olarak kaynak sağladığının düşünen Romanlar sağlık, eğitim vb. sorunları beraberinde getirmektedir. Kentte Romanların çoğu fiziksel olarak yetersiz durumdaki evlerde hatta barakalarda yaşıyor. Apartman dairelerinde yaşayanlar ise genellikle ailesinin ve tanıdığının vasıtasıyla ikamet etmektedir. Kira giderleri aşırı derecede yük olmakta. Genellikle elektrik, su, altyapı hizmetleri ile ortaya çıkan problemler bu vatandaşlar için son derece sağlıksız ve yaşamı tehdit eder halde bir hayati soruna dönüşmüş. Roman ağırlıklı mahalleler kent merkezlerine yakın olmasına rağmen bu yaşam alanlarında karşı karşıya kaldıkları sorunlar nedeniyle de toplumsal bütünleşme ve entegrasyon bir türlü yaşanmıyor. İş/İstihdam konusunda Roman vatandaşların çoğu güvencesiz, nitelsiz ve yetersiz gelirli işlerde çalışıyor,

buna karşılık herhangi bir düzenli işte çalışmayanların ve işsiz olanların oranı da hayli yüksek. Ayrıca; Roman vatandaşların geleneksel meslekleri arasında yer alan müzisyenlik, demircilik, kalaycılık, sepetçilik, hasırcılık, elekçilik, çiçekçilik ve bohçacılığın yok olmaya yüz tuttuğu bir gerçek ve bununla birlikte bu meslekleri bir şekilde sürdürmeyi başarabilenler de çoğu yerde ve durumda kimliksel ayrımcılığa maruz kalıyor. Eğitim söz konusu olduğunda Roman çocukları düzenli bir eğitim hayatına atılamamaktadır. Aileler okul araç gereçleri karşılayamadıklarını söylemektedir. Birçok aile çocuğun okul masraflarını ya hiç karşılayamıyor ya da buna çok az bütçe ayırdığı için çocukların okula ilgisi ve okulla bağı zayıflıyor. Ayrıca çocukların okullarda uğradıkları ayrımcılık da dikkat çeken çok önemli nedenlerin başında geliyor. Roman vatandaşların dile getirdiği üzerine çocuklarla yan yana gelmek istemeyen sınıf arkadaşları, veliler ve okul yöneticileri çocukların okul yaşamından kopmalarının diğer nedenleri arasında yer almaktadır.

Tablo 54: Romanların Kimliklerini Gizlediklerini Düşünüyor musunuz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	50	14,0	14,0	14,0
Hayır	158	44,4	44,4	58,4
Kısmen	109	30,6	30,6	89,0
Fikrim Yok	27	7,6	7,6	96,6
Cevap Vermek İstemiyorum	12	3,4	3,4	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Romanların Kimliklerini Gizlediklerini Düşünüyor musunuz?*” sorusuna 158 kişi (%44,4) hayır cevabını verirken 109 kişi (%30,6) kısmen cevabını vermiştir. Bu soruya 50 kişi (%14,0) evet cevabını verirken 27 kişi (%7,6) fikrim yok yanıtını tercih etmiştir. 12 kişi ise (%3,4) bu soruya cevap vermek istemediğini belirtmiştir. Tabloya göre katılımcıların büyük oranda Romanların kimliklerini gizlemediklerini düşündükleri söylenebilir.

Tablo 55: Roman Olduğunuz İçin İş Başvurusu Sırasında ve Resmî Kurumlar Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	200	56,2	56,2	56,2
Hayır	78	21,9	21,9	78,1
Kısmen	68	19,1	19,1	97,2
Cevap Vermek İstemiyorum	10	2,8	2,8	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Roman Olduğunuz İçin İş Başvurusu Sırasında ve Resmî Kurumlar Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?*” sorusuna 200 kişi (%56,2) evet, 78 kişi (%21,9) hayır, 68 kişi (%19,1) kısmen, 10 kişi (%2,8) cevap vermek istemiyorum yanıtını vermiştir. Buna göre katılımcıların yarısından fazlası roman olduğu için iş başvurusu sırasında ve resmî kurumlar gibi mekanlarda dışlanma ile karşılaştıklarını düşünmektedir.

Tablo 56: Roman Olduğunuz İçin Eğlence Mekanları ve Kafeler Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	111	31,2	31,2	31,2
Hayır	145	40,7	40,7	71,9
Kısmen	95	26,7	26,7	98,6
Cevap Vermek İstemiyorum	5	1,4	1,4	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Roman Olduğunuz İçin Eğlence Mekanları ve Kafeler Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?*” sorusuna 145 kişi (%40,7) hayır, 111 kişi (%31,2) evet, 95 kişi (%26,7) kısmen cevabını verirken 5 kişi (%1,4) ise cevap vermek istemediğini belirtmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu roman olduğu için eğlence mekanları ve kafeler gibi mekânda dışlanma ile karşılaştıklarını düşünmemektedir.

Tablo 57: Roman Olduğunuz İçin Ulaşım Araçlarında Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	97	27,2	27,2	27,2
Hayır	161	45,2	45,2	72,5
Kısmen	97	27,2	27,2	99,7
Cevap Vermek İstemiyorum	1	0,3	0,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Roman Olduğunuz İçin Ulaşım Araçlarında Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?*” sorusuna 161 kişi (%45,2) hayır cevabını verirken, 97’şer kişi (%27,2) evet ve kısmen cevabını vermiştir. 1 kişi (%0,3) bu soruya cevap vermek istemediğini belirtmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu roman oldukları için ulaşım araçlarında dışlanma ile karşılaştığını düşünmemektedir.

Tablo 58: Roman Olduğunuz İçin Eğitim ve Sağlık Kurumları Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	103	28,9	28,9	28,9
Hayır	196	55,1	55,1	84,0
Kısmen	56	15,7	15,7	99,7
Cevap Vermek İstemiyorum	1	0,3	0,3	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Roman Olduğunuz İçin Eğitim ve Sağlık Kurumları Gibi Mekanlarda Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?*” sorusuna 196 kişi (%55,1) hayır 103 kişi (%28,9) evet, 56 kişi (%15,7) kısmen cevabını vermiştir. 1 kişi (%0,3) bu soruya cevap vermek istemediğini ifade etmiştir. Buna göre katılımcıların yarısından fazlası roman olduğu için eğitim ve sağlık kuruluşlarında dışlanma ile karşılaştığını düşünmemektedir.

Tablo 59: Roman Olduğunuz İçin İbadethanelerde Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	15	4,2	4,2	4,2
Hayır	331	93,0	93,0	97,5
Kısmen	6	1,7	1,7	99,2
Cevap Vermek İstemiyorum	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0		

Katılımcılara yöneltilen “*Roman Olduğunuz İçin İbadethanelerde Dışlanma ile Karşılaşmakta mısınız?*” sorusuna 331 kişi (%93,0) hayır, 15 kişi (%4,2) evet, 6 kişi (%1,7) kısmen cevabını vermiştir. 4 kişi (%1,1) bu soruya yanıt vermek istemediğini ifade etmiştir. Buna göre katılımcıların çok büyük bir bölümü roman oldukları için ibadethanelerde dışlanma ile karşılaştıklarını düşünmemektedir.

Tablo 54-59 cevapları neticesinde kısmen cevabını dahil edildiğinde Romanların ibadethanelerden kesinlikle dışlanmadıkları görülmektedir. İbadethanelerden dışlandıklarını dile getiren Romanlar genellikle hem Alevi hem de Roman olan vatandaşlardır. Romanların dışlamasıyla ötekinin ötekisi statüsüne sahip olan Alevi-Romanlar hem Roman toplumu tarafından hem de Alevi toplumu tarafından dışlandıklarını vurgulamaktadır. Kentte bu Alevi- Roman sayısı oldukça az olduğundan bu konuda dışlanma net biçimde görülmemektedir. Romanlar kimliklerini genellikle iş başvuru sırasında gizlemektedir. Çünkü bahsedildiği üzere iş alımı sırasında Roman olduğunu öğrenen işverenler başvuru sonucunu olumsuz değerlendirmektedir. Bu durum ekonomik anlamda çöküntüye sebep olmakta kendi iş alanlarını yaratan yoksul kesimi damgalamaktadır. Romanların kentin izole bölgelerinde, ayrılmış mekânlarda yoğunlaşmaları, özellikle enformel işgücü piyasasına katılımlarını sağlayan sosyal ağ oluşturmaları açısından hayatî öneme sahip bir durumdur. Ancak bu mekânsal yoğunlaşma Romanların bazı işlere erişimlerinde dezavantajlar yaratabilmektedir. Roman mahallesi şeklinde damgalanan mekânlar iş başvurusu sürecinde ikametgâh adresi olarak gösterildiğinde, işverenler işe aday olan kişiyi tanımadan reddetme yoluna gidebilmektedir. Yoksullar sahip oldukları yetersizlik ve yoksunluklar nedeniyle çoğu zaman utangaç, kaba, kirli, sessiz ya da

tam tersi saldırgan ruh hallerinde bulunarak toplumdan kendi kendilerini dışlarken, toplumun yoksul olmayan kesimi tarafından da dışarıda görülme eğilimiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sonuçta birbirini karşılıklı dışlayan iki kesim ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı dışlamada çift taraflı bir ‘dışlama’ durumu mevcuttur. Romanların toplumla entegrasyon çabalarının olmaması, Roman olmayanların da Romanlarla diyalog çabasının olmaması karşılıklı dışlamaya örnektir. Kentte ulaşım araçlarında da dışlama az değildir. Kısmen cevabı da dahil edildiğinde %50’nin üzerindedir. Sağlık kurumlarında ise Romanlara kötü davrandığını söyleyenlerin sayısı azımsanmayacak kadardır. Genellikle personelden ve bürokrasiden şikayetçi olan Romanlar sunulan hizmet konusunda bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

3.11.4.2. Damgalı Mekândan Kurtulma ve Suç

Tablo 60: Herhangi Bir Konudan Dolayı Son 5 Yıl İçinde Karakola Gittiniz Mi/Götürüldünüz mü?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	126	35,4	35,4	35,4
Hayır	230	64,6	64,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Herhangi Bir Konudan Dolayı Son 5 Yıl İçinde Karakola Gittiniz Mi/Götürüldünüz Mü?*” sorusuna 230 kişi (%64,6) hayır derken 126 kişi (%35,4) evet demiştir. Buna göre katılımcıların yarısından daha fazlası son 5 yıl içerisinde karakola gitmemiş/götürülmemiştir.

Tablo 61: Cevabınız Evet İse Son 5 Yılda Kaç Kez Gittiniz /Götürüldünüz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
1	46	13,0	33,3	33,3
2	55	15,4	41,7	75,0
3	19	5,3	14,4	89,4
4	0	0	0	0
5 ve Üzeri	15	4,3	11,4	100,0
Toplam	134	100,0		

Son 5 yıl içerisinde karakola giden/götürülen 134 katılımcının kaç kez gittiğini/götürüldüğünü ölçmeye yönelik sorulan soruda 55 kişinin (%15,4) 2 kez, 46 kişinin (%13,0) 1 kez, 19 kişinin (%5,3) 3 kez, 15 kişinin (%4,3) 5 ve üzeri kez karakola gittiği/götürüldüğü tespit edilmiştir.

Tablo 62: Karakola Gitme/Götürülme Nedeniniz Nedir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Hakkımda ki Şikâyet Sebebiyle	13	3,7	9,7	9,7
Mal Güvenliği Sebebiyle	8	2,2	6,0	15,7
Şikâyet Ettim				
Şahitlik Etmek İçin	30	8,4	22,4	38,1
Mali Suçlar	10	2,8	7,5	45,5
Adam Yaralama	22	6,2	16,4	61,9
Hırsızlık	4	1,1	3,0	64,9
Can Güvenliği Sebebiyle	2	0,6	1,5	66,4
Şikâyet Ettim				
Kimlik ve İkamet Bildiriminde	14	3,9	10,4	76,9
Bulunmak İçin				
Adam Öldürme	1	0,3	0,7	77,6
Uyuşturucu	28	7,9	20,9	98,5
Mala Zarar Verme	1	0,3	0,7	99,3
Diğer	1	0,3	0,7	100,0
Toplam	134	100,0		

Son 5 yıl içerisinde karakola giden/götürülen 134 katılımcının gitme/götürülme nedenlerini saptamak amacıyla sorulan soruda 30 kişinin (%8,4) şahitlik etmek için, 28 kişinin (%7,9) uyuşturucu nedeniyle, 22 kişinin (%6,2) adam yaralama, 14 kişinin (%3,9) kimlik ve ikamet bildiriminde bulunmak için, 13 kişinin (%3,7) hakkındaki şikâyet nedeniyle, 10 kişinin (%2,8) mali suçlar, 8 kişinin (%2,2) mal güvenliği sebebiyle şikâyetinde bulunma, 4 kişinin (%1,1) hırsızlık, 2 kişinin (%0,6) can güvenliği sebebiyle şikâyetinde bulunma, 1'er kişinin (%0,3) adam öldürme, mala zarar verme ve diğer sebeplerle karakola gittiği/götürüldüğü görülmektedir. Kentleşme sonrası ortaya çıkan ve çözüme kavuşturulamayan sorunlar, bireysel alanda suç olacak şekilde kente yansır. Böylelikle kentlerde, arazi, çek-senet, otopark mafyaları gibi kentlerin ürettiği örgütlü suçlar yapılır. Birer meslek koluna dönüşen bu suçlar, kentlileşmenin getirdiği toplumsal değişimin ürünü olarak dikkat çeker. Günümüzde farklılıklar ile birlikte mekâna da yansıyan tüm eşitlik haklarını tanıma temeli üzerine yapılandırılacak çok kültürlü, bütünleşmiş toplumun amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Roman vatandaşlarda bu yapılanmanın içinde yer almaktadır. Özellikle

Roman mahallelerinde uyuşturucu ağlarının artması ve adam yaralama gibi suçların sık yaşanması bu duruma acil çözüm gerekliliğinin sinyalini vermektedir. Suça karışan Roman vatandaşlarının ailesi de en ağır şekilde etkilenmektedir. Ekonomik anlamda zor durumda olan aile giderek daha kötü hal almakta ve iş olanaklarının kapısı tamamen aileye kapanmaktadır.

3.11.4.3. Edirne Romanlarının Örgütlenmesi ve Romanlara Yönelik Politikalar

Tablo 63: Edirne'de Roman Derneklerine Üye misiniz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	106	29,8	29,8	29,8
Hayır	250	70,2	70,2	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcıların Edirne'de Roman derneklerine üye olup olmadığı değerlendirildiğinde 106 kişinin (%29,8) üye olduğu, 250 kişinin (%70,2) ise üye olmadığı görülmektedir. Buna göre katılımcıların yarısından fazlası Edirne'de Roman derneklerine üye değildir.

Tablo 64: Devletin Romanlarla Yönelik Politikaları Yeterli midir?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	51	14,3	14,3	14,3
Hayır	221	62,1	62,1	76,4
Fikrim Yok	84	23,6	23,6	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Devletin Romanlara yönelik politikalarının katılımcılara göre yeterli olup olmadığını ölçmek için sorulan soruya katılımcıların 221 kişilik (%62,1) büyük çoğunluğu hayır yeterli değildir cevabını vermiştir. Fikrim yok cevabını veren 84 kişi (%23,6) olurken, evet yeterli diyen katılımcı sayısı 51 kişi (%14,3)'dir. Bu tabloya göre katılımcıların büyük çoğunluğu devletin Romanlara yönelik politikalarının yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Tablo 65: Sizce Romanlara İlk Önce Hangi Yardım Sağlanmalıdır?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Konut	100	28,1	28,1	28,1
İş	219	61,5	61,5	89,6
Eğitim	30	8,4	8,4	98,0
Dernek	1	0,3	0,3	98,3
Kültürel Faaliyetler	2	0,6	0,6	98,9
Diğer	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Sizce Romanlara İlk Önce Hangi Yardım Sağlanmalıdır?*” sorusuna 219 kişi (%61,5) iş, 100 kişi (%28,1) konut, 30 kişi (%8,4) eğitim, 4 kişi (%1,1) diğer, 2 kişi (%0,6) kültürel faaliyetler, 1 kişi (%0,3) dernek cevabını vermiştir. Tablo incelendiğinde katılımcılara göre romanlara sağlanması gereken öncelikli yardımın iş konusunda olması gerektiği, arkasından konut yardımının sağlanması gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

Tablo 66: Yaşadığınız Sorunların İleride Çözüleceğine İnanıyor musunuz?

	Frekans	Frekans (%)	Geçerli Frekans (%)	Kümülatif Frekans (%)
Evet	108	30,3	30,3	30,3
Hayır	188	52,8	52,8	83,1
Kısmen	60	16,9	16,9	100,0
Toplam	356	100,0	100,0	

Katılımcılara yöneltilen “*Yaşadığınız Sorunların İleride Çözüleceğine İnanıyor Musunuz?*” sorusuna 188 kişi (%52,8) hayır, 108 kişi (%30,3) evet, 60 kişi (%16,9) kısmen cevabını vermiştir. Katılımcıların yarısından fazlası bu soruya hayır yanıtını vermiştir. Buna göre, katılımcıların mevcut olarak yaşadıkları sorunların gelecekte çözüleceğine olan inançlarının olmadığı söylenebilir.

Tablo 63-66 incelendiğinde Romanların derneklere üyeliğinin düşük olduğu görülmektedir. Oysa Roman hareketinin lokomotiflerinden biri olan Edirne Roman Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği/EDROM da AB

ile bütünleşme çabalarının canlılığını koruduğu süreçte 2004 yılında kurulmuştur. Derneklerin faaliyete geçmesinden kısa bir süre sonra; Şubat 2006'da 11 Roman derneği, ortak bir çatı altında güçlerini birleştirmek ve etkili politikalar üretebilmek amacıyla, EDROM'un öncülüğünde Roman Dernekleri Federasyonu'nu (ROMDEF) oluşturmuştur. Roman dernekleri, Roman toplumunun barınma sorunlarına çözüm bulmaktan, mesleki eğitime, Roman kültürü ile ilgili çalışmalardan toplu sünnet ve nikâh törenleri tertip etmeye kadar pek çok farklı konuda faaliyet göstermektedir. Fakat Edirne'de yaşayan halkın çoğu bu kaynaklardan yararlanamamış ve haberlerinin olmadığını belirtmiştir. Devletin Romanlara yönelik politikalarının yetersiz olduğunu düşünen vatandaşlar bu sürecin ilk adımının iş olanaklarının açılması olarak görmektedir. Devamlılığı olan işlerde çalıştığı sürece diğer problemlerinde ortadan kalkacağını düşünen Romanlar sırasıyla kendilerine İş, Konut ve Eğitim alanında destek olunmasını beklemektedir. Roman ailelerin çocuklarının vasıfsız kendilerini geliştiremeyecek mesleklerde çalışma alışkanlıkları ve uygun bir ders ortamlarının olmadığı aşıkardır. Bu bağlamda okullarda dersleri bittikten sonra düzenli sosyal aktivite alanlarının açık tutulması, kütüphane veya derslik gibi bir mekânın oluşturulması, Roman çocuklarının yoğun olarak yaşadığı mekanlarda gereklilik arz etmektedir. Aile ve toplumsal desteğin çabalarına rağmen okula gidemeyen Roman çocuklar için eğitici televizyon kanalları yapılmalı uzun vadede eğitime olan ilgi artırılmalıdır. Romanlar birtakım fırsatlara erişebilseler dahi, pek çok kez bu fırsatları değerlendirebilecek yeterli eğitime sahip olmadığından; yaşantılarını tamamen kaplayan olumsuz kısırdöngünün eğitim ile kırılması anlamlı olacaktır. Ek olarak Romanların yaşamlarına ve taleplerine yönelik altyapı hizmetleri, ulaşım, kendilerine ait bahçe tarımı yapmaya müsait konut projelerinin hayata geçirilmesi kente ve topluma katkısı açısından pozitif sonuçlar doğuracaktır.

SONUÇ

Kent ortamında zengin ve fakir mekanların zaman içinde oluşması bir tarafın hep en iyiden faydalanmasına diğerinin artakalan muhtaç olmasına sebebiyet vermektedir. İnsanların istekleri her zaman sınırsız olmuştur. Daha iyi yaşam koşuluna ulaşma isteği bu bağlamda kent mekanlarına yerleşim sağlayan ancak isteklerine tam anlamıyla ulaşamayan, yarını belirsiz bireylerin toplumla hatta kendisiyle çatışma içine girmesi kaçınılmazdır. Ekonomik anlamda bağımsızlığını alamayan bu kesimin süreç içerisinde suç işlediği ve kente zarar verdiği görülmektedir. Bu bağlamda bahsedilen kesimin sosyal ve kültürel yapıdaki kırılmalarını azaltacak şekilde ve mevcut sorunlarını çözmeye yönelik tedbirler alınmalıdır. Bu bireylerin istekleri giderilmeli ve yaşadığı kent ortamı ve şartlarında toplumla bütünleşecek duygu kazandırılmalıdır. Kentleşme ile birlikte sayıları sürekli artan bu kesim için yeni ekonomik ve sosyal mekanlar oluşturulmalı kente katkısının mahalleleriyle sınırlandırılmasının önüne geçilmelidir. Hızlı kentleşme, kentlileşme süreci zarfında oluşan kültürel farklılaşmanın etkisiyle kent hayatının büyük ölçüde bütünlük kazanmasını engellemektedir. Bireye kent hayatını negatif şekilde yansıtan bu süreçte birey tek çatı altına sığınan akraba topluluklarının kendine yardımcı olacağını düşünmektedir. Fakat bu tercihin merkezinde ekonomik yetersizlik vardır. Bu mahalle ve mekanlar zamanla kentlileşen bireyler için tampon bölge halini almıştır. Gecekondu bölgelerinden ziyade barınma için baraka halini alan bu bölgeler yansıttığı sosyal değerler açısından birkaç nesil süren kentlileşmeyi iyice yavaşlatmaktadır. Kentin içinde olsun olmasın bu mekanlara götürülmeyen veya eksik götürülen sosyal hizmetler burada yaşayanların kentli nüfusa entegre olmalarını engellemekte ve çift taraflı dışlama durumunu tetiklemektedir. Kente gelen birey ilk önce iş imkânı aramakta daha sonra akraba ilişkilerini geliştirerek konut sahibi olmayı amaçlamaktadır. Kentsel hayata katılım olanağı sağlayan bir gelir elde etmek, daha yeterli bir konut edinme çabasını doğuracaktır. Bu noktada kentle bütünleşme süreci hız kazanacak ve aile bilinci oluşarak eğitime verilen önem artacaktır. Bu sürecin tam anlamıyla gerçekleşmesi için “topluma kazandırma merkezleri” kurulmalı sosyal hizmetlere ağırlık verilmelidir. Bu merkezler kentten kendini soyutlayan ve kent içinde

olmasına rağmen kentin dışına itilen mekanlarda yaşayan insanların, kente uyumları konusunda karşılaşılabilecek problemlerin çözümlenmesine olanak sağlayacaktır.

Kente göç edenler kırsalda alışık oldukları tutum ve davranışlarını öteleyip, kentli kimliğini benimsemeleriyle yeni yaşantılarında kırsaldakine göre çok daha karmaşık, bireysel ve toplumsal ilişkilerle yüz yüze kalırlar. Romanlar vatandaşlar bu süreç dahilinde birçok sıkıntı ile karşı karşıya kalmıştır. Geçici ve bir anı, süreyi kapsayan yoksullukla mücadele dahilinde yaptıkları mekânsal ve kaynakların düzensiz dağılımı Romanları yoksulluk olgusunun tersine sürekli, sistematik ve çok boyutlu yoksunluk süreci olan sosyal dışlanma ile mücadele etmek zorunda bırakmıştır.

Türkiye'nin her kesiminde ama ağırlıklı olarak Ege, Marmara ve Trakya bölgelerine yerleşen Roman toplumu bu bölgelerde Lozan sonrası hazırda bekleyen nüfusa ve onları bekleyen yepyeni bir kimlik beklentisini karşılamak üzere kentlileşme sürecine eklenmeye başlamıştır. Bu süreç, Türkiye'nin diğer toplumlara yaptığı gibi Romanlara da uyguladığı, Türk kimliği ile sarıp sarmalayacağı ve homojen bir vatandaşlık kalıbına dahil edeceği yeni bir dönemle sonuçlanacaktır. Kimlikler ekseninde oluşan politikaların izdüşümü, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve Cumhuriyetin ilk yıllarından da günümüze kadar Türk siyasal ve toplumsal yaşamı içerisinde daima kendini hissettirerek karşılığını bulmuştur. Türkiye'de yaşayan Roman topluluklarının yaşam koşulları değerlendirildiğinde; vatandaşlık haklarına ulaşmada oldukça zorlu bir tarihsel süreçten geçtikleri görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi devlet politikası azınlıkları gayrimüslim statü üzerinden tanımlama yönünde olmuştur. 2006 yılına kadar geçerliliğini korumuş olan 1934 tarihli iskân kanununda; Türkiye'ye göçmen olarak alınmayacaklar arasında "Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar ve memleket dışına çıkarılmış olanlar ile birlikte Romanlar da yer almıştır. Ek olarak 1950 tarihli; Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'dan 'Çingene' tabirinin çıkarılmasını öngören teklif, 2011 yılında kabul edilerek, "tabiiyetiz veya yabancı devlet tebaası olan Romanların ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı صلاحیyetlidir" hükmünde yer alan "Çingene" tabiri çıkarılmıştır. Uzun zaman boyunca Roman vatandaşları nüfus cüzdanlarında "Kıpti-Müslim" ifadesini taşımak zorunda da

kalmıştır. 1950’li yıllarda hızla yayılan “esmer vatandaş” sıfatı roman toplumu üzerine yapışmış ve onların toplumun geri kalanından dışlayıcı muamele gördükleri gerçeği somutlaşmıştır. 1950’lerde hız kazanan kentleşme ile birlikte “varoş” ya da “çingene mahallesi” olarak damgalanan mekanlar oluşturulmuştur.

Göçebe kültürleri ve farklı bir yaşam tarzlarıyla Romanlar, sosyal dışlanmanın muhatabı olmuş bir kitledir. Dolayısıyla sosyal içerme çerçevesinde Roman vatandaşlara özgü birtakım sosyal politikaların izlenmesi gerekmektedir. İlk olarak Romanlar güvencesiz, geliri belirsiz ve sürekliliği olmayan işlerde çalışmaktadırlar. İş hususunda beklentileri olan Roman toplumu yaşadıkları kentin “çalışan yoksulları” olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu bağlamda çözülmesi gereken ilk sorun Romanların çalışabilecekleri, çalışamayacakları diye ayrılan ve bu ayrıma neden olan mekânsal damgalamanın yaratmış olduğu algıyı ve birçok etkeni ortadan kaldırmak gerekir. Bu görünmez duvar yıkılmalı ve Romanların eşit koşullarda çalışacağı sosyal bir ortam sağlanmalıdır. Roman toplumunun alışkanlık haline getirdiği valilik ve belediye yardımları yerine onlara devamlılığı olan güvenceli iş sağlanmalıdır. İkinci olarak ise istihdamın Romanlara sağlanamamasının nedenlerinden olan eğitim düşüklüğüdür. Eğitimin düzenli bir gelir gerektirdiği bir durum olmasından dolayı çocukların eğitimi aksatmasının nedeni aslında finansal kaynaklıdır. Bu noktada yapılması gereken eğitimin ücretsiz olmasının yanında Romanlara yapılacak yardımların eğitim odaklı olması gerekliliğidir. Eğitim hususunda bir başka politika da Roman mahallelerinde okullaşma oranının arttırılmasıdır. Eğitim için gerekli materyaller diğer okullardan geri olmamalı, öğretmen kadrosu yeteri kadar sağlanmalı ve uygulamaları dersler yapılmalıdır. Öğrencilere rehberlik dersleri verilmeli, eğitimi destekleyici faaliyetlerde bulunulmalı, sosyal hayata yönelik projelere dahil edilmelidir. Roman çocukların rol modellerini önce ki kuşakta aranmamalı ve birbirlerini örnek alacak bir öğrenci kuşağı yaratılmalıdır. Spor alanları arttırılmalı ve oyun vb. aktivitelerle öğretici faaliyetler sunulmalıdır. Kısaca okulun duvarlardan oluşmadığını ve sadece bir eğitim kurumu olmaktan çıkıp, çocukların sosyal yaşantısını ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği refah alanı olarak görülmesi sağlanmalıdır. Üçüncü olarak ise düzenli bir asgari gelir sağlanmalıdır. Romanların geliri belirsiz işlerde çalışmaları, geçim stratejilerinde onları sosyal yardımlara yönlendirmektedir. Fakat düzensiz şekilde verilen sosyal yardımlar

onlara ve ailelerine düzenli bir hayat sunmamaktadır. Romanların yardımlardan kurtulmaları bağımlı sıfatından bağımsız bir hal almaları aileyi geçindirecek bir maaşın sağlanmasından geçmektedir. Sosyal yardımlar Romanları tembel bir hale getirmektedir. Hususi olarak çalışmayan kesim devletten sürekli sosyal yardım bekler hale gelmiştir. Son olarak ise sağlık hakkı ve belediye hizmetlerine erişimden eşit imkanlar neticesinde faydalanmasıdır. Genel Sağlık Sigortası bu husus da önemli bir adım olsa da sağlık konusunda birçok ayırım yapıldığı söz konusudur. Bu nokta da sağlık hizmetlerinin vatandaşlık hakkı kapsamında değerlendirilmesi ve herkese eşit şekilde sunulması bunu yaparken de sağlık hizmetlerinden yararlanmak için ödenen primlerden değil de genel bütçeden yani vergilerden faydalanması bu soruna çözüm olacaktır. Romanların belediye hizmetlerinden yararlanması için belediyeler; Romanların kente uyumunu sağlamalı, Roman bireylerin kentten soyutlanmasının önüne geçmeli, mahallelerinin kent merkezi ile bağlantılı olacak şekilde hizmetlerini sağlamalı, sağlık, eğitim, sosyal ve ekonomik anlamda hizmetleri mahallelerine götürülmeli, ulaşım hizmetleri merkez ile mahalleleri arasında düzenli şekilde sağlamalı ve kentte yaşayan diğer kesimle kültürel anlamda köprü görevi görmelidir. Ek olarak çalışmada görülüyor ki Roman vatandaşlar genellikle kalabalık nüfuslu tek çatı altında yaşayan ailelerden oluşmaktadır. Dört kişinin üzerinde nüfusa sahip hane sayısı çok fazladır. Bu durum Roman vatandaşların yoksullukla mücadele fikri düşüncesinin aksine bir takım sosyo-ekonomik dezavantaja yol açmaktadır. Baraka tipi konutlarda yaşayan Romanlar elverişli mekanlarda ikamet etmemektedir. Sağlık koşullarına uygun olmayan, özensiz şekilde inşa edilmiş ve kentin bir köşesine itilmiş mahallelerde ikamet eden Romanlar, yaşadıkları mekânı çöküntü alanlarına çevirmiştir. Geliri yapılan çalışma neticesinde de görüldüğü üzere çok düşük olan Romanlar, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için hane olarak yoksulluk sınırının altında sahiptir. Bu bağlamda kazançlarının neredeyse tamamını temel ihtiyaçlara harcamakta sonucunda ise kentsel gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Bu bağlamda kente katkısı bulundukları mahalle ile sınırlı kalmaktadır. Kadınlar genel anlamda çalışmayarak çocuk bakmakta erkekler ise daha çok vasıf gerektirmeyen işlere yönelmektedirler. Roman algısı ile bütünleşmiş dilencilik, hamallık, hurdacılık vb. marjinal meslekler, Romanların toplumsal statüsü ile özdeşleşmiş ve Romanlar için tercihten çok zorunluluk halini almıştır. Yoksulluğun en şiddetli halini deneyimleyen

Romanlar toplum içerisinde sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bir grup halini almıştır. Romanlar bu yoksulluğun nedenini Roman oldukları için ekonomik yaşamdan dışlandıklarını ve meslek sahibi olamadıkları olarak görmektedir. Ek olarak vasıfsız olduklarını da fakat bunun kaynağının ekonomik bağımsızlığını alamadıkları için eğitime yönelemediklerinden olduğunu da belirtmişlerdir.

Edirne’de düşük ekonomik düzeye sahip olan Romanların, yoksulluk sebebiyle sosyal dışlanmaya maruz kaldığı görülmektedir. Romanların kente entegre olabilmelerini engelleyen birtakım problemler bulunmaktadır. Zamandan ve mekândan bağımsız olacak şekilde rahat yaşam tarzları, meslek seçimlerine de yansımış, onları düzenli ve sürekli işlerden uzak tutmuş, esnek işlere yönlendirmiştir. Edirne’de diğer kesimlerin istemediği seyyar satıcılık, boyacılık, temizlik işçiliği, çalgıcılık vb. gibi işlere yönelen Romanlar sosyal dışlanmanın tam merkezinde yer almıştır. Bahsedildiği gibi kentte “çalışan yoksullar” sıfatını almışlardır. Sonucunda kentlileşme süreci yavaşlamakta ve Romanlar kente eklemelenememektedir. Bu bağlamda Edirne’de çok kültürlü yaşamın sağlanabilmesi adına toplumsal rehabilitasyon birimleri kurulmalı, Romanların günlük hayatındaki sosyalleşme alanları genişletilmeli ve desteklenmeli, kentsel altyapı sorununa çözüm üretilmeli, konutlar çevre sağlığına uygun olacak şekilde tamir edilmeli, elektrik, su kanalizasyon ve ısıtma için gerekli tesisatlar modernleştirilmeli, güvenlik sorunu kapsamında sokaklar aydınlatılmalı, Roman nüfus yoğunluklu mahallelerde mahalle temsilcileri kurulmalı ve temsilci seçiminde Romanlara da yer verilmeli, gençler için spor alanları tamir edilmeli, psikolojik destek sağlanmalı, kütüphane kurulmalı ve eğitimi desteklenmeli, orta ve yaşlı kesim için meslek edindirme kursları açılmalı, yaşlı evi ve bakım evi kurulmalı ve en önemlisi geçici maddi yardımdan ziyade yerel yönetim, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla Romanların yaşam tarzlarına uygun düzenli ve sürekli iş imkanları sağlanmalı ekonomik özgürlüğü almalarına olanak verilmelidir. Bir başka ifade ile Roman toplumunun yaşam kalitesini arttırması için ilk olarak açlık sorunu çözümlenmelidir. İşi bulunmayan kişilere iş imkânı sağlanmalı, toplumsal dışlanmanın giderilmesi ve kent ile uyumlu halde yaşayabilmeleri için demokratik bir ortam yaratılmalı, konut, sosyo-ekonomik problemler, eğitsel ve kültürel yönlü sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır.

Romanlar vatandaşlar için en önemli sorunlardan olan konut sorunu çözüme kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda sağlık hizmetlerine, iş olanaklarına ve sosyal hizmetlere yakın kentin her alanında erişimi kolay iskân sağlanmalıdır. Konutlar arası yeterli mesafe olmalıdır. Araştırma neticesinde yarı- özel mekanların yaratılması pozitif sonuçlar doğuracaktır. Çünkü mahallelerde güvenlik, mahremiyet ve gürültü büyük sıkıntılar yaratmakta ve komşuluk ilişkilerini zedelemektedir. Romanlar için sosyal bütünleşmeyi kuvvetlendiren sosyal donatılar sağlanmalı, yeteneklerini ortaya çıkartmaya yönelik yeni mekanlar yaratılmalıdır. Ek olarak Roman vatandaşların sportif faaliyetleri geliştirilmeli, yaşadıkları bölgelerde yeşil alanları canlandırılmalı, çalışma ve alışveriş alanlarına erişim olanakları arttırılmalıdır. Soğuktan korunmalarına yönelik faaliyetler yapılmalı temiz hava, temiz ve atık su tesisatı, yeterli güneşlenme, gerekli enerji, atıkların sağlıklı biçimde uzaklaştırılmasına yönelik projeler hayata geçirilmelidir. Ailelerin eğitime önem vermesi hususunda zayıf kaldığı görülmekte bu alanda da yapılmalıdır. Bu zayıflığın ilk nedeni hanede yaşayan tüm Romanların kültürel öğeleri kendilerinin istedikleri şekilde yorumlaması ve o şekilde de yaşaması kaynaklıdır. Sosyal yaşantının eğitimin önünde yar aldığı net şekilde anlaşılmaktadır. Araştırma neticesinde aileler çocuklarının ekonomik yetersizlikten dolayı okula gönderemediklerini öne sürmüşlerdir. Bu duruma ek olarak Roman öğrencilerin sisteme ayak uyduramaması, okul yaşantısında uyum sağlamaya çalışan bireylerin ve ailelerin bulundukları çevreden baskı görmesi süreci olumsuz yönde etkilemektedir. Üstüne öğrenciler etrafında olumlu, eğitilmiş bir örnek ile karşılaşamadıklarından en yakında ki olumsuz örnekleri taklit etmekte hatta onların mesleklerine yönelmektedir. Bu bağlamda eğitimsiz bir Roman toplumu büyüyerek sorunlar silsilesini oluşturmaktadır. Roman aileleri durumun farkında olmamakla birlikte çocuklarının eğitim yaşantısından olumlu veya olumsuz bir beklenti içinde değildir. Aileler çocuklarının eğitim yaşamına aktif ve sürekli bir şekilde destek vermediklerinden dolayı karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik çalışmaları da önemsememektedir. Bu husus da yapılması gereken ilk çalışmanın ailelerin eğitime yönelik algılarını değiştirmek olmalıdır ki aksi durumda Roman çocukları “kayıp nesil” olarak kalmaya mahkûm olacaklardır.

Sorunun uzun vadede çözümü 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30.maddesinde yer alan işverenlere getirilen 50 veya daha fazla işçi çalıştıranlara %3'lük özel sektörde, %4'lük kamu sektöründe engelli kişilerin istihdam edilmesi zorunluluğu gibi dezavantajlı gruplardan olan Roman vatandaşlara da bu yasanın geçerli kılınması olabilir. Romanların istihdamında ise, ailenin çocuklarının eğitimini eksiksiz alıyor olması, evliliklerinin resmi şekilde yapmış olması ve suç teşkil eden işlere bulaşmamış olması gibi koşullar gündeme getirilebilir. Bu bağlamda ekonomik özgürlüğünü alan Roman vatandaşlar temel ihtiyaçlarının dışına çıkabilmiş olacaktır. Sonucunda ise sosyal dışlanmanın önüne geçebilecek, kentsel gereksinimleri karşılayacak, yoksulluk statüsünden kurtulacak, eğitilmiş bilinçli bir aileye sahip olan Roman toplumu kentlileşme sürecine eklenebilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar, Hakan ve Yüksel Baykara Acar, (2009), “Sokak Çocukları ve Suça Sürüklenen Çocukların Sosyal Dışlanma Deneyimleri”, *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu* (12-14 Kasım), Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara.
- Adaman, Fikret ve Çağlar Keyder, (2005), “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma” *Avrupa Komisyonu Çalışma, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Dairesi Raporu*.
- Akkan Ekim Başak, Mehmet Baki Deniz & Mehmet Ertan (2011), *Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri*, Roman Topluluklar İçin Bütünlüklü Sosyal Politikalar Geliştirme Projesi, Edirne Roman Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Anadolu Kültür.
- Aksu, Mustafa, (2006), *Türkiye’de Çingene Olmak*, Ozan Yayıncılık, İstanbul
- Alden, Jeremy & Thomas, Huw (1998), “Social Exclusion in Europe: Context and Policy”, *International Planning Studies*, 3 (1), pp. 7-14.
- Alptekin, Yavuz, (2007), *Medeniyet Havzalarından Küresel Trendlere Şehir ve Toplum (Şehirlerin Toplum Biçimlendirme İşlevi)*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Arayıcı, Ali, (2008), *Avrupa’nın Vatansızları Çingeneler*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Aslanoğlu, Rana, (2000), *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Asa Yayınları, Bursa.
- Asseo, Henriette, (2004), *Çingeneler, Bir Avrupa Yazgısı*, (çev. Türkay, O.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Atılğan, Gökhan ve Çakar, Burcu Yakut (2007), “Sunuş”, *Tes-İş Dergisi*, Haziran 2007, s. 68-69.
- Atkinson, Rob & Davoudi, Simin, (2000), “The Concept of Social Exclusion in the EU”, *Journal of Common Market Studies*, 38 (3).
- Ayata, Sencer ve Ayşe Güneş Ayata, (1996), *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Bal, Hüseyin, (2015), *Kent Sosyolojisi*, Sentez Yayıncılık, Bursa.

- Barata, Pedro, (2000), “Social Exclusion In Europe: Survey of Literature”, Laidlaw Foundation.
- Barry, Brian, (1998), “Social Exclusion, Social Isolation and the Distribution of Income”, *Centre for Analysis of Social Exclusion*, London.
- Barth, Fredrik. (2003), *Etnik Gruplar ve Sınırları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Baudrillard, Jean, (2010), *Tüketim Toplumu*, (çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baumann, Zygmunt, (1999), “Çalışma Tüketicilik ve Yeni Yoksulluk”, (çev. Öktem, Ü.), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Bayraktutan Yusuf, Fatih Akbulut ve Mehmet Özbilgin, (2016), “Mekansal Ayrışma, İktisadi Dinamikleri ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.43, ss.1669-1682.
- Berger, Hermann, (2015), Çingene Mitolojisi, (çev. Musa Yaşar Sağlam), *BilgeSu Yayıncılık*, İstanbul
- Bhalla, Ajit. & Lapeyre Frederic. (1997), “Social Exclusion: Towards an analytical and operational framework”, *Development and Change*, 28 (3).
- Boal, Frederick, (2001), “Urban Ethnic Segregation and the Scenarios Spectrum”, Paper presented at the International Seminar on Segregation and the City, Lincoln Institute of Land Policy,
- Bolt, Gideon., Van Ham, M. & Van Kempen R. (2006), “Immigrants on the Housing Market: Spatial Segregation and Relocation Dynamics”, Workshop 10-Minority Ethnic Groups and Housing: Perceptions and Perspective, *ENHR International Conference*, Lubljana, Slovenia.
- Bookchin, Murray (1999), *Kentsiz Kentleşme -Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, (çev. Burak Özyalçın), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, Fuat, (1999) “Aleviliğin Yeniden Yapılanma Sürecinde Toplum-Devlet İlişkisi”, *Alevi Kimliği*, (Ed. T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Böhnke, Petra (2001), “Nothing Left to Lose? Poverty and Social Exclusion in Comparison: Empirical Evidences on Germany”, *Social Science Research Center*, Berlin.
- Bulaç, Ali (1995), “Ötekinin Kimliği ve İmajı”, *Birikim Dergisi*, C.3, S.71, Ss. 76-80.

- Bumin, Kürşat (2013) *Demokrasi Arayışında Kent*, Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Burchardt, Tania, Le Grand, Julian, Piachaud, David (2002), *Understanding Social Exclusion*, Oxford University Press, Oxford.
- Byrne, David, S. (1999), *Social Exclusion, Issues in Society Series*, Open University Press, Buckingham.
- Castells, Manuel (1983), *The City and the Grassroots*, University of California Press, Berkeley.
- Castells, Manuel, (1978), “The Urban Question: A Marxist Approach”, (çev. A. Sheridan, E.), *Arnold Press*, Londra
- Castells, Manuel, (2015), “Kent, Sınıf, İktidar”, (çev. Erendir, A.), *Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara.
- Cevizci, Ahmet, (2011), *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Çakır, Özlem (2002), “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, S.3, ss. 83-104.
- Çetin Başak Işıl, (2017), “Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye’deki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi ve Birinci Aşama Eylem Planı’nın Değerlendirilmesi” *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.15, S. 1, ss. 85.112.
- Daşt Demir, Hilmi, (2016), “Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Zonguldak Roman Araştırması” Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı.
- De Haan, Arjan (1998a), “Social Exclusion: An Alternative Concept For the Study of Deprivation?”, *IDS Bulletin*, 29 (1) , pp. 10-19.
- De Haan, Arjan (1998b), “Social Exclusion in Policy and Research: Operationalizing the Concept”, (Ed.) J. B. Figueiredo & Arjan De Haan, *Social Exclusion: An ILO Perspective*, International Institute for Labour Studies [IILS], Geneva.
- De Haan, Arjan (2000), “Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation”, *Studies in Social and Political Thought*, Volume. 2, pp. 22-40.
- Demirci, M. Serkan ve Elif Gökdoğan (2009), “Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Kapsamında Hazırlanan ‘Bu Okulda Sosyal Oda Var’ Projesi”, *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu (12-14 Kasım)*, *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*, Ankara.

- Demirvuran K. Gamze (2007)” Kentsel Ölçekte Mekânsal Ayrışma” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi, Ankara
- Doğruel, Fulya, (2013), *Hatay’da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü “İnsanîyetleri Benzer...”*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Duben, Alan, (2016), *Kent, Aile, Tarih*, (çev. Leyla Şimşek), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dursun, Hasan, (2001), *Organize Suça Genel Bir Bakış*, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Edel, Matthew (1992), *Urban and Regional Economics-Marxist Perspectives*, Switzerland: Harwood Academic Publisben
- Eksertzoglou, Haris, (2004), *Osmanlı’da Cemiyetler ve Rum Cemaati*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Erder Sema, (1998). Kökene Dayanan Dayanışma İlişkileri ve Kentte Ortak Yaşama, *Türkiye’de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. Ankara.
- Erdoğan, Bayraktar, (2006), *Gecekondu ve Kentsel Yenileme*, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.
- Eriksen, T.H, (1996), “Ethnicity, Race, Class and Nation”, Ethnicity, (der) Hutchinson, J. ve Smith, A. D., *Oxford Üniversitesi Press*, Oxford.
- Erkan, Rüstem, (2002), *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilimadamı Yayınları, Ankara.
- Erkut, Gülden (1991) “Kentlileşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu”, Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları (Ed. Hande Suher) Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.
- Ertan, Akkoyunlu Kıvılcım, (1999), “Kentsel Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere: Castells’in Sorgulanması ve Türkiye Örnekleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.32, S. 3, ss.115-128.
- Ertürk, Hasan ve Neslihan Sam, (2009), *Kent Ekonomisi*, Ekin Yayıncılık, Bursa.
- Fonseca, Isabel, (2002), *Beni Ayakta Gömün Çingeneler ve Yolcuları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Fonseca, Isabel, (2002), *Beni Ayakta Gömün: Çingeneler ve Yolculukları*, (Çev: Özlem İlyas), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

- Forrest, Ray & Kearns, Ade (2001), "Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood", *Urban Studies*, 38 (12): pp. 2125-2143
- Fraser, Angus, (2005), *Avrupa Hakları Çingeneler*, Homer Kitapevi, İstanbul.
- Gezdin Elif, (2016), *Damgalanan Mekânda Yaşam: Bir Kentin 'Öteki'si Olmak*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Giddens, A. (1998), *The Third Way*, Polity Press, Cambridge.
- Goffman, Erving, (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Notlar*, (Çev: Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı), Heretik Yayıncılık. Ankara.
- Goldberg, David, T. (1993), *Polluting the Body Politics: Race and Urban Location*, Racist Culture, Blackwell Yayınları.
- Gordon Marshall, (2005), *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Göka Erol, (2006), *İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler*, Aşına Kitap Yayıncılık Ankara.
- Gölbaşı, Serkan (2008), *Kentleşme ve Suç -İstanbul'un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Değerlendirilmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Görmez, Kemal, (1991), *Kent ve Siyaset*, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Güçlü Özen, Sevinç, (2002), *Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gül, Hüseyin ve Cem Ergun (2012) *Kent ve Göç Sosyolojisi*, içinde *Sosyolojiye Giriş-Sosyolojinin Temel Tartışmaları*, (ed.) M. Tuna. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Güler Mahmut, (2011), "Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 66, S.1, ss. 49-71
- Güler, Mahmut & Burak Mert Parlıyan, (2019), "Edirne'nin Coğrafi ve Ekonomik Yönden Tarihsel Süreçte Gelişimi" *Edirne Monografisi*, (Ed. Mahmut Güler & Seyhan Bilir Güler), Marmara Belediye Birliği, İstanbul.
- Hancı, Hamit, (1995), "İç Göçler ve Çarpık Kentleşme" *İzmir Tabip Odası Bülteni*, 6. (www.kriminoloji.com)
- Hancock, Ian, (2002), *We Are The Romani People*, University of Hertfordshire Pres, Hatfield,

- Harvey, David, (2002), “Toplumsal Adalet, Postmodernizm ve Kent”, 20.yüzyıl Kenti adlı kitaptan alınmıştır (Çeviren: Bülent Duru ve Ayten Alkan), İmge Kitabevi, Ankara.
- Harvey, David, (2019) *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hegel, Egon Ernest, (1996), “Kentlerin Doğuşu”, Cogito: Kent ve Kültürü, Sayı: 8, (Çev. Özden Arıkan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hele, Jürgen Hans (1996), “Kentlileşmiş İnsan”, (çev. Zeynep Aygen), *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, S. 8, Yaz, s. 74.
- Huot, Jean Louis, (2000), *İlk Aşamalar, Kentlerin Doğuşu*, (Çev. Ali Bektaş Girgin), İmge Kitabevi, Ankara.
- Acar, Hakan ve Yüksel Baykara Acar, (2009), “Sokak Çocukları ve Suça Sürüklenen Çocukların Sosyal Dışlanma Deneyimleri”, *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu* (12-14 Kasım), Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara.
- İçağasıoğlu Çoban, Arzu (2009), “Küreselleşme Süreci Açısından Engellilik ve Sosyal Dışlanma”, *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu* (12-14 Kasım), *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*, Ankara.
- İkizoğlu, Musa, F. Çondur ve Ş. Özpınar (2009), “Sosyal Dışlanma Olgusunun İşgücü Piyasası Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu* (12-14 Kasım), *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*, Ankara.
- İlhan Süleyman & Muhammet Fırat, (2017), “Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuramsal Bir Çözümleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.27 S.2 ss.265-276.
- İnceoğlu, Mehmet & Ayfer Aytuğ, (2009), “Kentsel Mekânda Kalite Kavramı” *Megaron*, C 4, S,3 ss. 131-146.
- İnternet: <https://www.worldometers.info/tr/> Erişim Tarihi: 30.05.2020
- İnternet: <http://media4democracy.org/news/tekinin-tekisi-grlen-alevi-romanlar-daha-fazla-ayrimciliga-ugramak-istemiyoruz> Erişim Tarihi: 30.03.2020 Bu haber 16.11.2019 tarihinde Gazeteciler Cemiyeti’nin yayın organı olan 24 Saat Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

İnternet:<http://sivildusun.net/roman-entegrasyonu-2020-programi-acilis-etkinligi-gerceklesti/> Erişim Tarihi: 05.05.2020

İnternet:http://www.ayorum.com/haber_oku.asp?haber=1905 (Erişim Tarihi: 10.04.2020).

İnternet:<https://tr.euronews.com/2019/09/23/a-dan-z-ye-turkiye-nin-yoksulluk-ve-gelir-dagilimi-esitsizligi-haritasi>) Erişim 05.04.2020.

İnternet:<https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-yillara-gore-uye-sayilari> Erişim Tarihi: 06.04.2020

İzmir Tabip Odası (1993), *Hekim ve Yaşam Dergisi*, No: 3, Mart-Nisan.

Kaboğlu, İbrahim, (2013), *Özgürlükler Hukuku*, İmge Yayınları, İstanbul.

Karpat, Kemal H., (2019), *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Kartal, Kemal, (1978), *Kentleşme ve İnsan*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Kartal, S. Kemal (1983a), *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme*, Yurt Yayınları, Ankara.

Kartal, S. Kemal (1983b) “Kentlileşmenin Ekonomik ve Sosyal Maliyeti”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.16, S.4, Ankara.

Kaya Çelik Saadet, (2012), *Kentlileşme Sürecinde Bireylerin Çevre Sorunlarına Yaklaşımı: Adıyaman Örneği*, Cumhuriyet Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Kaya, Erol, (2017), *Kentleşme ve Kentlileşme*, İşaret Yayınları, İstanbul.

Keith Malcolm C. & Keith, Micheal, (1993), "Racism and the Postmodern City", *Racism, the City and the State*, Routledge, London.

Keleş, Ruşen, (1998), *Kentbilimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Keleş, Ruşen, (2014), “Kent ve Kültür Üzerine”. *Mülkiye Dergisi*, C. 29, S. 246, ss.9-18

Keleş, Ruşen, (2018), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.

Kenyon, Susan, Lyons, Glenn, Rafferty, Jackie, (2002), “Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility”, *Journal of Transport Geography*, 10 (3), pp. 207-219.

Keser, İnan, (2008), *Kent Cemaat Etnisite -Adana ve Adana Nusayrileri Örneğinde Kamusalılık-*, Ütopya Yayınevi, Ankara.

- Kesteloot, Christiaan, (2002), “The Spatial Dimension of Urban Social Exclusion and Integration”, *A European Comparison*, pp.68-72, Leuven
- Keyman, Fuat, Mahmut Mutman. ve Meyda Yeğenoglu, (1999), *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*, İletişim Yayınları, Ankara.
- Kılınçer, Zafer, (2012), *Kültürel Kimlik ve Kültürel Adaptasyon Kavramları Çerçevesinde Malatya’da Yaşayan Romanların Müzik Pratikleri*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı Müzik Bilimleri ve Teknoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kıray, Mübeccel, (1998), *Örgütlemeyen Kent: İzmir*, Bağlam Yayınları, İstanbul
- Kolukırmık, Suat (2008).“Türkiye’de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.8, s.143–153.
- Kolukırmık, Suat, (2005), “Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargısı”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.2, ss.51-72, Antalya.
- Kongar, Emre, (1995), *İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, C. 1-2 6.Basım Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kongar, Emre, (2010), *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koptekin, Derya, (2017), *Biz Romanlar Siz Gacolar*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Korlu, Özgenur, (2019) “Bir Bakışta Eğitim 2019’a Göre Türkiye’de Eğitim Durumu” Eğitim Reformu Girişimi
- Köksal, Alver, (2010), *Siteril Hayatlar*, Hece Yayınları, 2. basım, Ankara.
- Kurtulus, Hatice, (2005), *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, der: Hatice Kurtuluş, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, Önder & Zarf Songül Göksel, (2014), “Kent Kültürü Oluşturma Açısından Kültürel Belediyecilik: Selçuklu Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Dr. Mehmet Yıldız Özel Sayısı, ss.75-91
- Lefebvre, Henri, (1996), “Theses on the City, the Urban and Planing”, *Writings on Cities*, (Translated and Edited Elenore Kofman and Elizabeth Lebas), Blackwell Publishers, Oxford, 177-185.
- Lermo, J., Román, J., Marrodán, M.D., Mesa, (2006) Modelos de distribución de apellidos en la población gitanaespañola. Antropo.

- Lewy, Guenter (1999), "The Travail of The Gypsies", National Interest, Fall, Issue, <http://www.questia.com/library/1G1-56750591/the-travail-of-the-gypsies>, 30.03.2020
- Lynch, Kevin, (1984), Good city form, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Macionis, John (1991), "Sociology", Prentice Hall, Newyork.
- Marsh, Adrian, (2008a) "Türkiye Çingenelerinin Tarihi Hakkında", (Haz.) Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, (Çev. Ezgi Taboğlu ve Sezin Öney), Biz Buradayız! Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Marsh, Adrian, (2008b). Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenelerinin Karşılaştığı Hak ihlalleri. Türkiye'de Romanlar Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, İstanbul. 53-107.
- Martinez Nicole, (1992), *Çingeneler*, (Çev. Şehsuvar Aktaş), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mimarlar Odası Ankara Şubesi, (1971), *Türkiye'de Kentleşme*, Ankara.
- Mumford, Levis, (2013), *Tarih Boyunca Kent-Kökenleri Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*- (Çev. Tamer Tosun, Gürol Koca), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Musterd, Sako, and Deurloo Rinus. (2002), "Spatial Segregation and Integration of Newcomers: Amsterdam the Netherlands", *Housing Studies*, 17 (3): 487-503.
- Okutan Çağatay, (2004), "Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Kavramı" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 59, S. 2.
- Omeyna, S. A., "Galsgow Gated Communities: Building Social Division Or Safer Communities Conference-Theoretical Conceptualisations of Urban Segregation and Their Relevance To Housing in Post-Apartheid South Africa"
- Orhan Hançerlioğlu, (2016), *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Orhan Türkdoğan, (2006), *İstanbul Gecekondu Kimliği*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Osorio, Leticia (2005), "The World Charter on the City", *Urban Policies and the Right to the City* (Paris: UNESCO), pp.107-114.
- Ökmen, Mustafa, (2003), "Globalleşme- Yerelleşme Dinamikleri ve Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar", Çukurçayır, A. (ed.), *Yerel ve Kentsel Politikalar*, Çizgi Yayınevi, Konya.

- Özateşler, Gül, (2013), “Avrupa’da Roma/Çingeneler Üzerine Sosyal Politikalar”
Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.2, S.3. ss. 13-34.
- Özel, Naci, (2007), *Kentlileşme ve Suç Bağlamında Bursa Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa
- Özer, Ahmet, (2000), *Kentleşme ve Yerel Yönetimler*, Ürün Yayınları, Ankara.
- Özer, İnan, (2004), *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Özerkmen Necmettin ve Yavuz Kahya, (2008), “Organize Suç Örgütlerinin Oluşumunda Hemşehrilik İlişkilerinin Rolü” *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 10, S.4. ss.15-42.
- Özkan, Ali Rafet (2000), *Türkiye Çingeneleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara.
- Perihan Kiper, (2007), “Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler-Yitirilen Değerler”,
Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Popenoe, David. (1989)., “Sociology”, *Prentice Hall*, New Jersey.
- Sands, Phillippe, (1989), "The Environment, Community and International Law",
Harward, International Law Journal, V. 30, Harward, Spring.
- Savage, Micheal. and Alan Warde, (1993), “Urban Sociology, Capitalism and Modernity”, *Houndmills: Macmillan Press, Ltd.*, London,
- Schüler, Harald, (2002), *Türkiye’de Sosyal Demokrasi Particilik Hemşehrilik Alevilik*,
(çev. Yılmaz Tonbul), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sencer, Yakut, (1979), *Türkiye’de Kentleşme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Seyyar, Ali, (2010), “Kent(li)lerin Sosyallesememe Sorunu: Romanlar Sosyal içerme Politikalarının Neresinde?”, *Yerel Siyaset Dergisi*, C.4, S.38.
- Sezal, İhsan, (1992), *Şehirleşme*, Ağaç Yayınları, İstanbul.
- Sezer Serdenger (2004). *Muğla’da Kentlileşme ve Kent Yönetimine Katılım*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Sezgin İbrahim, (2015), *Osmanlı Romanları*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne.
- Silver, Hilary and Miller S. M. (2003), “Social Exclusion, The European Approach to Social Disadvantage”, *Indicators*, C.2, S.2.

- Simmel, Georg, (2006), *Modern Kültürde Çatışma*, (Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı, Elçin Gen), İletişim Yayınları, 4. bs., İstanbul.
- Smith, Anthony D. (2002), *Ulusların Etnik Kökeni*, Dost Kitabevi, Ankara.
- Smith, Susan, J. (1993), "Residential Segregation and the Politics of Racialization", *Racism, the City and the State*, Cross, M. ve Keith, M., Routledge, London.
- Soja, Edward. W., (2000), *Postmetropolis, Critical Studies of Cities and Regions*, Blackwell Publishing, Malden
- Somersan, Semra, (2004), *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Tijen (2009), "Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi" (T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Şen, Besime, (2005), "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayırıştırma Biçimi", *İstanbul'da Kentsel Ayırıştırma*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Taneri, Ergun, (1978). *Şehircilik Konuları*, İ.D.M.M.A. Mimarlık Bölümü Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İlhan (1994), *Kentsel Haklar: Karşılaştırmalı Bir Çerçeve*de Türkiye, (Der. Mete Tunçay), WALD (Dünya yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi), İstanbul.
- Tekşen, Adnan, (2003), *Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik -Ankara'daki Malatyalılar Örneği-*, DPT Yayınları, Ankara.
- Tendre, G. K. Le (2000), "The Problem of Minority Education in an International Perspective," *International Journal of Educational Research*.
- Tiken, Servet, (2011), *Türk Romanında Kentleşme ve Kentlileşme (1950-1980)*, (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Tohumcu G.G.Zeynep, (2012), *Kültürel Üretim, Bedensel Değişim, Kimliksel Dönüşüm: Türkiye'nin "9/8lik" Roman Dansı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi
- Tolan, Barlas, (1980), *Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara.

- Tolan, Barlas, (2009), "Toplumsal Dışlanmaya Sosyolojik Bir Bakış İçin Notlar", *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu (12-14 Kasım)*, *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*, Ankara.
- Toprakkaya, Arslan, (2009), "Tarihsel Materyalizm ve Diyalektik, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 27, ss.65-78
- Tufan A. Beril; Özgür, Özge, (2009), "Göç, Farklılık ve Sosyal Dışlanma", *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu (12-14 Kasım)*, *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*, Ankara.
- Tuna, Korkut, (1987), *Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- TÜİK (2019), <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33784> Erişim Tarihi: 05.04.2020
- Türkdogan, Orhan, (2003), *Etnik Sosyoloji*, Timas Yayınları, İstanbul.
- Türkdogan, Orhan, (2004), *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*, IQ Yayıncılık, İstanbul.
- Türkmen Uğur ve Yılmaz Hakan (2017), "Öteki Mahalle: Dinar Dere Mahallesi Romanları Müzik Kültürü" *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 4, S. 8, ss.81- 93.
- Uçan Çubukçu, Sevgi, (2011), "Mekânın İzdüşümünde Toplumsal Cinsiyet: Sulukule Mahallesi ve Romanlar", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:44, İstanbul.
- United Nations (1996), "Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Hungary," Distr. General, CERO / C / 304 / Add. 4.
- United Nations (1999), "The Concept of Minority," United Nations Sub.Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Distr. General, E / CN. 4 / sub.2 / 1999 / NGO / 11.
- Urry, John, (2015), *Mekanları Tüketmek*, (çev. Rahmi Ögdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Uzpeder Ebru, Danova/Roussinova Savelina, Özçelik Sevgi, Gökçen Sinan (2008), *Biz Buradayız Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*, Edirne Roman Derneği.
- Ünaldı, Halime, (2012), "Türkiye’de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık: Çingeneler", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.1, S.1, ss. 615-626.

- Villaça, Flavio (2001), “Segregation in the Brazilian Metropolis-Paper presented at the International Seminar on Segregation and the City’, Lincoln Institute of Land Policy.
- Walker, A. (1997), “Introduction: The Strategy Of Inequality”, (Ed.) A. Walker and C. Walker, *Britain Divided: The Growth Of Social Exclusion In The 1980s and 1990s*, Child Poverty Action Group, London.
- Yağlıdere, Alper (2007), “Kentsel Mekanların Kullanımında Sosyal Kategori Olarak Romanlar (Konak İlçe Belediyesi-Ege Mahallesi Örnekleme), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yağlıdere, Alper; (2011), *İzmir Romanları Yaşam-Kültür-Alışkanlıklar*, Ozan Yayıncılık, İstanbul.
- Yaş, Hakan & Can Çetin, (2019), “Edirne’nin Kentsel Genişlemesinin İmar Planları Üzerinden İncelenmesi” *Edirne Monografisi*, (Ed. Mahmut Güler & Seyhan Bilir Güler), Marmara Belediye Birliği, İstanbul.
- Yılgür, Egemen, (2018), “Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve “Çingeneler”: Vergi, Askerlik ve Adlandırma Meseleleri” *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.18 ss.267-302.
- Yoors, Jan. (2005), *Çingeneler: Opré Roma*, (çev.) Alpman, H., Chivi Yazınları Yayınevi, İstanbul.
- Zengin, Ç. Esra, (2018), “Kent ve Kentlileşme Sarmalında Türkiye”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20/1 ss.84-103

EKLER

EK 1: ANKET FORMU³⁰

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Cinsiyetiniz nedir? () Kadın () Erkek
2. Kaç yaşındasınız? () 15-18 () 19-29 () 30-39 () 40-49 () 50-59 () 60-69 () 70 ve üstü
3. Medeni durumunuz nedir? () Evli () Bekar
4. Mesleğiniz? () Memur () İşçi () Öğrenci () Ev kadını () Çiftçi () Emekli () İşsiz () Çöp toplayıcılığı () Esnaf () Hamallık () Çalgıcılık () Seyyar satıcılık () İnşaat işçiliği () Ayakkabı boyacılığı () Çiçekçilik () Temizlik () Diğer
5. Öğrenim durumunuz? () Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise ve dengi okul () Üniversite () Lisansüstü
6. Hane halkı ortalama geliriniz? (TL) () 2300 TL ve altı () 2300-4000 () 4001-6000 () 6001-8000 () 8001 TL ve üzeri
7. Mahallede ikamet etme süreniz? (YIL) () 0-4 () 5-9 () 10-19 () 20-29 () 30-39 () 40-49 () 50-59 () 60-69
8. Aynı konutta yaşama süreniz? (YIL) () 0-4 () 5-9 () 10-19 () 20-29 () 30-39 () 40-49 () 50-59 () 60-69
9. Yaşadığınız hane kaç kişiden oluşmaktadır? () 1-3 kişi () 4-6 kişi () 7-10 kişi () 11 ve üzeri kişi
10. Doğum yeriniz neresidir? () Edirne () Türkiye dışı balkan bölgesi () Anadolu () Edirne dışı Trakya Bölgesi

³⁰ Bu anket çalışması soruları Gamze Kılınç Demirvuran'ın "Kentsel Ölçekte Mekânsal Ayırışma: Edirne- Çingene Mahallesi Örneği" adlı çalışması, Nurhan Demirel'in "Romanların Sosyal Dışlanma Probleminin Romanlar ve Toplum Düzeyinde Karşılaştırmalı Araştırması: Kocaeli Örneği" adlı çalışmalarının derlenmesi ve tarafımızca eklenen sorulardan oluşmaktadır.

SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

11. Boş vakitleri değerlendirme biçiminiz nasıldır?

☐ Çocuk-Torun bakma	☐ Sokak düşünlerine katılma	☐ TV izlemek	☐ Kahveye gitmek	☐ Bahçeyle ilgilenme
☐ Mahallede yürüyüş	☐ Komşu akraba ziyareti	☐ Kitap Okuma	☐ Spor yapmak	☐ Diğer

12. Sinema, tiyatro, tatil, ve konser gibi aktivitelerin en az birine gidiyorsanız ne sıklıkla gidiyorsunuz?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Her zaman ☐ Yapmak istiyorum ama imkanım yok ☐ Yapmak istiyorum ama tesis yok

13. Bar ve meyhane gibi mekanlara ne sıklıkla gidersiniz?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Her zaman ☐ Yapmak istiyorum ama imkanım yok ☐ Yapmak istiyorum ama tesis yok

14. Kahvehanelere ne sıklıkla gidersiniz?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Her zaman ☐ Yapmak istiyorum ama imkanım yok ☐ Yapmak istiyorum ama tesis yok

15. Aile ve akraba ziyaretleri yapıyorsanız ne sıklıkla yaparsınız?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Her zaman ☐ Yapmak istiyorum ama imkanım yok ☐ Yapmak istiyorum ama tesis yok

16. Spor salonuna, oyun parklarına veya kütüphane gitmek gibi aktivitelerin (en az birini) yapıyorsanız ne sıklıkla yaparsınız?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Her zaman ☐ Yapmak istiyorum ama imkanım yok ☐ Yapmak istiyorum ama tesis yok

17. Edirne’de Roman derneklerine üye misiniz? ☐ Evet ☐ Hayır

18. Roman derneklerine üyeliğiniz var ise çağrılara ne sıklıkla katılırsınız?

☐ Hiç ☐ Ara sıra ☐ Her zaman ☐ Yapmak istiyorum ama haberim yok ☐ Yapmak istiyorum ama dernek yok

19. Bu dernekler sizce yeteri kadar yararlı mı ve aktif çalışmakta mıdır?

☐ Çok Yararlı Olur ☐ Yararlı Olur ☐ Fikrim yok ☐ Yararlı Değildir ☐ Çok Sakıncalıdır

KENTSEL HİZMET VE MAHALLE ÖZELLİKLERİ

20. Kent merkezine (Çarşı) ne sıklıkla gidersiniz?

() Her gün	() Haftada 1-2 kez	() Ayda 1-2 kez	() Üç-Dört ayda 1 kez	() Yılda 1 kez	() Hiç gitmem
-------------	---------------------	------------------	------------------------	-----------------	----------------

21. Kent merkezine (Çarşı) en çok hangi amaçla gidersiniz?

() Her gün	() Haftada 1-2 kez	() Ayda 1-2 kez	() Üç-Dört ayda 1 kez	() Yılda 1 kez	() Hiç gitmem
-------------	---------------------	------------------	------------------------	-----------------	----------------

22. Kent merkezine (Çarşı) ailenizle ne sıklıkla gidersiniz?

() Her gün	() Haftada 1-2 kez	() Ayda 1-2 kez	() Üç-Dört ayda 1 kez	() Yılda 1 kez	() Hiç gitmem
-------------	---------------------	------------------	------------------------	-----------------	----------------

23. Kent merkezine (Çarşı) ailenizle ne amaçla gidersiniz?

() Her gün	() Haftada 1-2 kez	() Ayda 1-2 kez	() Üç-Dört ayda 1 kez	() Yılda 1 kez	() Hiç gitmem
-------------	---------------------	------------------	------------------------	-----------------	----------------

24. Düzenli ve güzel bir mahallede yaşadığınızı düşünüyor musunuz? () Evet ()

Hayır () Kısmen () Fikrim yok

25. Sizce yaşadığınız mahallede güvenlik sorunu var mı? () Evet () Hayır

() Fikrim yok

26. Mahallenizde yaşanan en önemli sorun aşağıdakilerden hangisidir?

() Yol Sorunu	() Su Sorunu	() Konut Sorunu	() Temizlik Kirliliği ve Yeşil alan Sorunu	() Ulaşım Sorunu	() Diğer
----------------	---------------	------------------	---	-------------------	-----------

27. Size sunulan kentsel hizmetlerinden (mahallede) genel olarak memnun musunuz?

() Çok memnunum () Memnunum () Kısmen memnunum () Memnun değilim () Hiç memnun değilim

28. Mahallenize yönelik hizmet sunumunda durum değerlendirmesi sizce nasıldır?

() Diğer mahallelere göre daha iyi () Diğer mahallelere göre daha kötü () Diğer mahallelerle eşit () Hiç hizmet gelmemekte

29. Yaşadığınız mahalleden taşınmayı düşünüyor musunuz? () Evet () Hayır

30. Eğer mahalleden taşınmayı düşünüyorsanız en önemli (3) nedeni işaretleyiniz?

() Eğitim	() Kentsel hizmetler	() Sosyal dışlanma	() Kültürel uyumsuzluk	() İş bulma
() Sağlık	() Can ve mal güvenliği	() Hemşehrilik faktörü	() Daha ucuz mesken bulmak	() Diğer

31. Sağlık hizmetlerinden yararlandığınızda personelin (Doktor, Hemşire vb.) size olan davranışı ne düzeydedir?

() Hiç memnun değilim () Memnun değilim () İdare eder () Memnunum () Çok memnunum

32. Sağlık hizmetlerinden yararlanamıyorsanız nedenini belirtiniz?

() Uzak olduğu için () Hizmeti beğenmiyorum () Sunulan temizlik koşullarını beğenmiyorum () Personelin davranışını beğenmiyorum () Hizmetin sunumundaki koşullar (bürokrasi, sıra bekleme gibi)

33. Sağlık hizmeti sunan kuruluşlardan en çok hangisinden yararlanırsınız?

() Sağlık ocağı () Devlet hastanesi () Üniversite hastanesi () Özel hastane () Yararlanmıyorum

34. Romanlara yönelik eğitim hizmetlerinden memnuniyetiniz ne düzeydedir?

() Hiç memnun değilim () Memnun değilim () İdare eder () Memnunum () Çok memnunum

35. Ebeveyn olarak çocuklarınızın okuması konusunda düşünceleriniz nelerdir?

() Okuması için her şeyi yaparım () İlköğretim yeter () İmkân olursa okusun () Okumasına gerek yok

36. Eğitim hizmetlerinden yararlanamıyorsanız/yararlanmadıysanız nedenini belirtiniz?

() Uzak olduğu için () Hizmeti beğenmiyorum () Okul ortamı koşullarını beğenmiyorum () Öğretmen ve yetkililerin davranışını beğenmiyorum () Hizmetin sunumundaki koşullar (bürokrasi, sıra bekleme gibi) () Ekonomik yetersizlikler

37. Çocuklarınızın hangi mesleki alana yönelik eğitim almasını istersiniz? () Müzik (

) Edebiyat () Sanat () Siyaset

() Zanaat () Kamu Görevi () Spor () Kendisine bırakıyorum () Serbest meslek

() Diğer

38 . Roman çocuklara yönelik sunulan eğitimin diğer mahallelerle aynı ölçüde olduğunu düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır () Kısmen () Fikrim yok

39. Eğitim çağında ki çocuklarınız (İlk ve ortaöğretim, Lise, Üniversite çağında) okula devam ediyor mu? () Evet () Hayır

40. Eğitim çağında ki çocuklarınız okuldan ayrıldı ise hangi sebeple ayrıldılar?

() Eğitim harcamalarının bütçeyi aşması () Derslerde ki başarısızlık () Sosyal Dışlanma () Yoksulluk () Derslerde öğretmen ilgisizliği () Kültürel uyumsuzluk () Ulaşım zorluğu () Temizlik ve intizam () Diğer

ROMAN KÜLTÜRÜ VE DIŞLANMA KAYNAKLI YAŞANILAN SORUNLAR

41. Başka bir kente taşınmıyor olsanız Romanların olduğu mahalleleri mi seçersiniz?

() Evet () Hayır () Önemi Yok

42. Roman dilini biliyor musunuz? () Evet () Hayır () Kısmen

43. Roman dilini konuşuyor olmak dışlanma faktörü müdür? () Evet () Hayır

44. Roman dilini gençlerin konuşamıyor sizin için sorun mudur? () Evet () Hayır ()

Fikrim yok

45. Sizce roman olduğunuzdan dolayı yaşadığınız en büyük sorun hangisidir? (İlk 3'ü işaretleyiniz)

() Örgütlenmeme	() Sağlıksız konutlar	() Kalabalık aile	() Düşük yaşam kalitesi
() Alt grup olarak görülme	() İşsizlik/düşük gelir düzeyi	() Eğitimsizlik	() Çingene kimliğinin kabul görmemesi

46. Romanların kimliklerini gizlediklerini düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır () Kısmen () Fikrim yok () Cevap vermek istemiyorum

47. Kendinizi öncelikli nasıl tanımlarsınız? () Roman () Edirneli () Çingene () Böyle bir gruplamaya gerek duymuyorum

48. Genel olarak bir Romanın en belirleyici özellikleri sizce hangileridir? (En fazla 3 seçenek işaretleyebilirsiniz)

() Eğlenceli	() Güvenilmez	() İçkici	() Dürüst	() Disiplinsiz
() Tok Gözlü	() Yardımsever	() Kumarbaz	() Nazik	() Temiz ve Titiz
() Kaba, Küfürbaz	() Kolay para kazanma isteği olan	() Dedikoducu	() Çalışkan	() Tehlikeli
() Çapkın, Hovarda	() Madde Bağımlısı	() Diğer		

49. Devletin Romanlarla yönelik politikaları yeterli midir? () Evet () Hayır ()

Fikrim yok

50. Evlilik tercihinizde eşinizin Roman olması ne derece önemlidir?

() Kesinlikle önemlidir () Kısmen önemlidir () Kesinlikle önemli değildir () Fikrim yok

51. Herhangi bir konudan dolayı son 5 yıl içinde karakola gittiniz mi/götürüldünüz mü? () Evet () Hayır

52. Cevabınız evet ise son 5 yılda kaç kez gittiniz /götürüldünüz?

() 1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve üzeri

53. Karakola gitme/götürülme nedeniniz nedir?

() Hakkımda ki şikayet sebebiyle	() Mal güvenliği sebebiyle şikayet ettim	() Şahitlik etmek için	() Mali Suçlar
() Can güvenliği sebebiyle şikayet ettim	() Kimlik ve ikamet bildiriminde bulunmak için	() Adam öldürme	() Uyuşturucu
() Adam yaralama	() Mala zarar verme	() Hırsızlık	() Diğer

54. Roman olduğum için iş başvurusu sırasında ve resmî kurumlar gibi mekanlarda dışlanma ile karşılaşmaktayım

() Evet () Hayır () Kısmen () Cevap vermek istemiyorum

55. Roman olduğum için eğlence mekanları ve kafeler gibi mekanlarda dışlanma ile karşılaşmaktayım

() Evet () Hayır () Kısmen () Cevap vermek istemiyorum

56. Roman olduğum için ulaşım araçlarında dışlanma ile karşılaşmaktayım

() Evet () Hayır () Kısmen () Cevap vermek istemiyorum

57. Roman olduğum için eğitim ve sağlık kurumları gibi mekanlarda dışlanma ile karşılaşmaktayım

() Evet () Hayır () Kısmen () Cevap vermek istemiyorum

58. Roman olduğum için ibadethanelerde dışlanma ile karşılaşmaktayım

() Evet () Hayır () Kısmen () Cevap vermek istemiyorum

59. Sizce romanlara ilk önce hangi yardım sağlanmalıdır? () Konut () İş () Eğitim () Dernek () Kültürel faaliyet () Diğer

60. Yaşadığınız sorunların ileride çözüleceğine inanıyor musunuz? () Evet () Hayır () Kısmen